

Glasbena
preteklost_{na}
Slovenskem

Razvoj violinske pedagogike in šolstva na Slovenskem od začetka 19. stoletja do začetka druge svetovne vojne

Maruša Zupančič

Univerza v Ljubljani
**FILOZOFSKA
FAKULTETA**

Razvoj violinske pedagogike in šolstva na Slovenskem od začetka 19. stoletja do začetka druge svetovne vojne

Zbirka: *Glasbena preteklost na Slovenskem*

Avtorica: Maruša Zupančič

Urednika zbirke: Aleš Nagode, Leon Stefanija

Člani uredniškega odbora zbirke: Matjaž Barbo, Katarina Bogunović Hočevar, Nataša Cigoj Krstulović, Igor Grdina, Peter Grum, Darja Koter, Svanibor Pettan, Lidija Podlesnik Tomášiková, Gregor Pompe, Nejc Sukljan, Urša Šivic, Larisa Vrhunc, Jernej Weiss

Recenzenta: Matjaž Barbo, Jernej Weiss

Prevajalec: Vladimir Vidmar

Lektor: Jure Šink

Tehnični urednik: Leon Stefanija

Založila: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani

Izdal: Oddelek za muzikologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani

Za založbo: Andrej Černe, dekan Filozofske fakultete

Oblikovanje in naslovnica: Leon Stefanija

Avtorica fotografije na naslovnici: Maruša Zupančič

Elektronska izdaja

Ljubljana, 2013

Publikacija je brezplačna

Dostop na spletu: <https://e-knjige.ff.uni-lj.si/>

Delo je ponujeno pod licenco Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (priznanje avtorstva, deljenje pod istimi pogoji).

Knjiga je izšla s finančno podporo Agencije za raziskovanje Republike Slovenije.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

37.012:780.614.332(497.4)«18/19»(0.034.2)

ZUPANČIČ, Maruša, 1982-

Razvoj violinske pedagogike in šolstva na Slovenskem od začetka 19. stoletja do začetka druge svetovne vojne [Elektronski vir] / Maruša Zupančič ; [prevajalec Vladimir Vidmar]. - Elektronska izd. - El. knjiga. - Ljubljana : Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2013. - (Zbirka Glasbena preteklost na Slovenskem)

ISBN 978-961-237-566-9 (pdf)

265784064

KAZALO

PREDGOVOR ... 7

UVOD ... 9

1. Začetki violinskega šolstva na Slovenskem od 19. stoletja do začetka druge svetovne vojne ... 15

1.1 Ljubljana ... 15

1.1.1 Javna glasbena šola pri ljubljanski normalki (1816–1875) ... 15

1.1.2 Glasbena šola Filharmonične družbe ... 18

1.1.3 Šola Glasbene matice v Ljubljani ... 22

1.2 Štajerska ... 30

1.2.1 Glasbena šola glasbenega društva v Celju (Cillier Musikverein) ... 30

1.2.2 Podružnična šola Glasbene matice v Celju ... 34

1.2.3 Musikverein in Philharmonischer Verein v Mariboru ... 36

1.2.4 Podružnična šola Glasbene matice v Mariboru ... 39

1.2.5 Glasbena šola Musikvereina na Ptujju »Musikschule des Musikvereins Pettau« ... 41

1.2.6 Glasbena šola Glasbene matice na Ptujju ... 43

1.3 Primorska ... 44

1.3.1 Podružnični šoli Glasbene matice v Gorici in Trstu ... 44

1.4 Gorenjska ... 46

1.4.1 Podružnična šola Glasbene matice v Kranju ... 46

1.5 Dolenjska ... 48

1.5.1 Podružnična šola Glasbene matice v Novem mestu ... 48

1.6 Zasebno poučevanje violine na Slovenskem ... 49

1.7 Poučevanje violine na učiteljskih ... 53

2. Vplivi na razvoj violinske pedagogike na Slovenskem v 19. stoletju in v 1. polovici 20. stoletja ... 58

2.1 Francoska, praška in dunajska violinska šola ... 58

2.2 Vpliv in pomen violinske učne metode Otakarja Ševčíka ... 63

2.3 Uporaba Ševčíkove in preostalih violinskih šol na Slovenskem ... 66

2.4 Slovenske violinske šole in Ševčíkov vpliv na njihov nastanek ... 69

3. Shematični prikaz violinskih pedagoških vplivov v 19. stoletju in na začetku 20. stoletja ... 74

IZSLEDKI ... 75

RESULTS ... 77

Preglednica ... 80

Viri in literatura ... 109, Oznake kratic arhivov ... 109, Arhivsko gradivo ... 109,

Ustni viri ... 111, Internetni viri ... 112, Literatura ... 112, Imensko kazalo ... 123

PREDGOVOR

Področje violinizma je bilo doslej v okviru raziskav o glasbi na Slovenskem, z nekaj redkimi izjemami, prezrto. Čeprav so se omenjene tematike v širšem kontekstu slovenske glasbe vsaj dotaknili že mnogi muzikologi oz. pisci o glasbi, glasbeni pedagogi in glasbeniki, še ni bila deležna sistematičnega pregleda in sintetične obravnave. Odsotnost tovrstnih raziskav preseneča predvsem z vidika razširjenosti in priljubljenosti violine v današnjem in minulem slovenskem glasbenem prostoru.

Drugače je z raziskavami v širšem evropskem prostoru, kjer se te dotikajo tematike violinizma v širšem in ožjem kontekstu. Najobsežnejše in temeljite tovrstne študije je zagotovo opravil David D. Boyden, ki je v svojem delu *The History of Violin Playing from Its Origins to 1761* sistematično prikazal razvoj violine od njenih začetkov do leta 1761. Njegove raziskave so za vse nadaljnje raziskovalce tega področja neprecenljive, saj služijo kot osnova za razumevanje zgodovinskega razvoja violine, v okviru primerjalnih metodologij pa pripomorejo k širšemu razumevanju same tematike in njeni umestitvi v širši kontekst.

Ključna posledica pomanjkanja prej omenjenih raziskav v slovenskem prostoru se ne kaže le kot pozabljeno poglavje slovenske glasbene zgodovine, temveč tudi kot zevajoča vrzel v slovenski strokovni terminologiji, ki večine temeljnih strokovnih izrazov s področja violinizma še ni uspela definirati in vključiti v nabor slovenskega besedišča.

Pričujoče delo je bilo deloma zasnovano kot doktorska disertacija z naslovom *Razvoj violinizma na Slovenskem do začetka druge svetovne vojne*, ki je nastala pod mentorstvom doc. dr. Metode Kokole in doc. dr. Aleša Nagodeta. Omenjena disertacija je bila predložena Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani novembra 2011 in je bila 29. marca 2012 tudi javno obranjena pred komisijo, ki sta jo poleg obeh omenjenih mentorjev sestavljala še red. prof. Matjaž Barbo in izr. prof. Darja Koter. Pričujoče delo se od navedene disertacije razlikuje predvsem po obsegu, saj se to delo osredotoča na razvoj violinske pedagogike in šolstva od začetka 19. stoletja do začetka druge svetovne vojne na Slovenskem, medtem, ko je omenjena disertacija tako časovno kot tudi vsebinsko zaobjela celoten razvoj violinizma na Slovenskem vse do začetka druge svetovne vojne. Pričujoče delo se v vsebinskem okviru razvoja violinske pedagogike in šolstva od začetka 19. stoletja do začetka druge svetovne vojne torej osredotoča na institucije, njene pedagoge, na vlogo violine in na zunanje vplive mnogih tujih violinskih šol, s poudarkom na praški. V tem oziru je izpostavljen močan pečat, ki ga je v slovensko pedagogiko in didaktiko vtisnil češki violinist in pedagog Otakar Ševčík. Predstavljene so tudi številne slovenske violinske šole, ki so bile spričo priljubljenosti in uporabe preostalih tujih violinskih šol potisnjene v ozadje in so mlajšim generacijam violinistov danes večinoma neznane. Kljub temu pa so v svojem času utirale pot začetkom slovenske violinske pedagogike, ki se je v primerjavi s preostalimi razvitimi evropskimi narodi začela razvijati relativno pozno.

V uvodnem poglavju tega dela je podan krajši oris razvoja violinizma na Slovenskem pred 19. stoletjem, ki zgoščeno predstavi dogajanje v preteklih obdobjih in do sedaj še ni bilo predstavljeno.

Pričujoče delo bo vsaj delno dopolnilo dolgo manjkajoče poglavje slovenske glasbene zgodovine in bo lahko s svojimi pionirskimi raziskavami na tem področju spodbudilo in omogočilo nadaljnje tovrstne raziskave. Uporabno bo lahko služilo tako muzikologom kot violinistom in mnogim pedagogom. Samo poznavanje razvoja violinizma na Slovenskem pa bo zagotovo odgovorilo tudi na marsikatero že dolgo zastavljeno vprašanje s tega področja.

Pri raziskovalnem delu sem naletela na pomoč mnogih ljudi. Za prenekatero strokovno napotke in opozorila sem hvaležna doc. dr. Metodi Kokole in ostalim sodelavcem Muzikološkega inštituta ZRC SAZU. Poleg tega bi se zahvalila tudi doc. dr. Alešu Nagodetu in red. prof. mag. Volodji Balžalorskemu za tehtne nasvete in mnoga pojasnila v zvezi s to tematiko. Za pomoč in posredovanje arhivskega gradiva bi se posebej rada zahvalila: dr. Josefu Šebesti iz Masarykove univerze v Brnu, dr. Jitki Bajgarovi iz Etnološkega inštituta v Pragi, mag. Petru Brodskemu iz Žlatic, Michaeli Kopišt'ovi iz Mestnega muzeja v Čáslavu, Tomášu Jelínku iz Mestnega muzeja glavnega mesta Praga, Erwinu Strouhalu iz Arhiva Akademije za glasbo in upodabljačo umetnosti na Dunaju, dr. Alenki Bagarič in Jožici Habjan iz Glasbene zbirke Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani, sodelavcem Zgodovinskega arhiva v Celju ter Domoznanskega oddelka Osrednje in študijske knjižnice v Celju. Posebna zahvala gre tudi vsem tistim, ki so z menoj delili spomine na svoje profesorje, starše in prijatelje, in sicer: Igorju Ozimu, Marku Severju, Mirku Petraču, Ivanu Pallu, Tarasu Poljancu ml., Giulliani Gulli, Fedji Ruplu, Roku Klopčiču, Francu Hrašu in Ivanu Orešiču. Med vsemi omenjenimi bi še posebej želela izpostaviti svojo družino – Brino Zupančič, Franka Amanda, Brino Natašo Zupančič, Marjana Roglja, Vilka Zupančiča in Miro Zupančič –, ki mi je stala ob strani in me na najrazličnejše načine brezpogojno podpirala.

Avtorica

UVOD

Slovensko ozemlje je bilo v preteklosti prežeto z najrazličnejšimi kulturami in jeziki, zaradi česar so se skozi zgodovino spreminjali tudi glasbena terminologija in posamezni pomeni besed. Njihovo razumevanje je ključno za pravilno tolmačenje vsebine glasbeno-zgodovinskih virov, ki so predvsem za zgodnejša obdobja relativno skopi. Veliko zmešnjavo pri raziskovanju pojava godalnih instrumentov na Slovenskem predstavljajo zgodnejše omembe strunskih instrumentov, ker navadno ni razvidno, ali je določen termin določal brenkalo ali godalo. Med tovrstne problematične izraze zagotovo spada tudi beseda *fidicen*, ki se v dokumentih na Slovenskem pojavi že na začetku 17. stoletja. Beseda *fidicen* izvira iz latinske besede *fides* (struna) in pomeni izvajalca na lutnjo ali citre, potujočega glasbenika ali izvajalca na strunska glasbila. Ker beseda *fidicen* historično ni jasno definirana, je težko določljiva vrsta tega strunskega glasbila, zato jo muzikologi tudi različno interpretirajo, zaradi česar se včasih pojavljajo napačne interpretacije. Omenjeno besedo srečamo na Slovenskem tudi v številnih večjezičnih slovarjih, ki vključujejo slovenski jezik 16., 17. in 18. stoletja, *fidicen* pa prevajajo kot izvajalec na strune, godec ipd. Pisci slovarjev seveda ne morejo biti zanesljiv vir, kakšen instrument naj bi v nekem obdobju predstavljala določena beseda, predvsem zato, ker v starejših obdobjih klasifikacija instrumentov ni bila tako dodelana kot je danes. Glede na upodobitve *fidicenov* v 16. in 17. stoletju je bil *fidicen* pogosteje izvajalec na godalo kot brenkalo. Ljubljanski jezuitski kolegij je v 17. stoletju že uporabljal specifične izraze, kot so *violinista*, *violonista*, *violoncelista*, zato *fidicen* zagotovo ni bil violinist, ampak kvečjemu izvajalec na *violo da braccio* ali kakšno podobno predhodnico violine. Podobne dvoumnosti prinašata tudi besedi *Geige* in *gosli*, ki sta bili nekoč splošna izraza za godala, predvsem v 19. stoletju pa sta pomenili violino, na katero nas omenjena izraza spominjata še danes. Slovenski izraz *goslice*, ki se na Slovenskem pojavlja vsaj od 15. stoletja, je vse do 17. stoletja najverjetneje pomenil *rebek*, pozneje pa violino oz. godalo diskantnega registra.

Glasbena umetnost se je na Slovenskem sprva razvijala počasi in pod vplivom večjih središč na zahodu in severu. Umetna glasba se je v tem obdobju razvijala le v posameznih bogatejših in bolj kulturno usmerjenih samostanih in cerkvah, v nekaterih posvetnih središčih, npr. na dvorih, in pozneje tudi v razvitejših mestih. Slovensko ozemlje je bilo od pomembnih kulturnih in političnih centrov preveč oddaljeno, zato ni bilo možnosti za večji razvoj umetne glasbene kulture. A kljub temu sta se postopno začeli gojiti cerkvena in posvetna glasba. To so v ta prostor prinesli potujoči glasbeniki, ki so z igranjem na različna glasbila postopoma razvijali tudi instrumentalno glasbo. Ker so bili le redki potujoči glasbeniki glasbeno pismeni, se je njihov glasbeni repertoar med glasbeniki prenašal iz roda v rod po ustnem izročilu. Bistven element je bila tudi improvizacija, zato se zaradi njene stalno spreminjajoče se oblike tovrstna glasba na Slovenskem ni ohranila. Godalne instrumente so na Slovensko najverjetneje prinesli potujoči glasbeniki iz avstrijskih, nemških in italijanskih dežel.

O prisotnosti in morebitni lokalni uporabi godalnih instrumentov zgodnejših obdobj na Slovenskem deloma pričajo srednjeveške poslikave, na katerih so poleg preostalih glasbenih instrumentov upodobljeni tudi *rebek*, *viola* in *lira da braccio*. Vprašanje brez odgovora ostaja, ali so umetniki naslikane instrumente dejansko videli pri nas ali so jih upodobili

zgolj po lastnem vidnem spominu. V tistem času je namreč k šolanju freskantov spadalo tudi ogledovanje fresk drugih slikarjev po vsej Evropi. Ker se je po 15. stoletju začela pojavljati praksa slikanja fresk na osnovi grafičnih predlog, ki so prihajale od vsepovsod, freske ne morejo biti zanesljiv dokaz o obstoju tovrstnih instrumentov na Slovenskem.

Prve beležke o izvajalcih na godala se pojavijo v drugi polovici 16. stoletja. Med njimi so bili najbolj znani t. i. ljubljanski mestni goslači (*Stadtgeiger*), ki so v Ljubljano prišli iz Gradca leta 1571. Spadali so v socialno najšibkejši sloj, z igranjem na godala so skušali izboljšati svoj gmotni položaj, saj so ob tem večinoma opravljali še svoje primarne poklice. Prva znana imena goslačev se pojavijo v 17. stoletju in so zaradi nižjega družbenega sloja večinoma slovenskega porekla. Repertoar goslačev je bil vsaj v 16. stoletju verjetno večinoma posveten. Z godali so spremljali ples in lahko tudi podvajali ali nadomeščali glasove sicer vokalnih zvrsti, npr. pri frottolah, chansonah, madrigalih ipd. Goslači so bili po pravilu le štirje, zato lahko sklepamo, da so igrali na godala različnih velikosti in registrov, kar jim je omogočalo izvajanje štiriglasnih vokalnih del, ki je bilo v 16. stoletju tudi sicer v navadi. Glede na to, da je večina takratnih glasbenih izvajalcev obvladala po več instrumentov, je t. i. goslač zagotovo obvladal po več godal. Podobni izvajalci na godala so izpričani tudi drugod na Slovenskem, igrali pa naj bi na različnih plesih, porokah, blagoslovih ali cerkvenih godovih. Glede na vire, ki pričajo o branju različnih besedil ob spremljavi viol in flaut v okviru humanističnih krogov, predvsem na srečanjih *Accademie Palladie* v Kopru, lahko sklepamo, da so bila godala zelo zgodaj prisotna tudi v najvišjih družbenih krogih.

Kdaj natančno naj bi se na Slovenskem pojavila violina, kot jo poznamo, ni znano. Med njene najzgodnejše upodobitve spada upodobitev na freski v cerkvi sv. Martina v Laškem, ki je s konca 16. stoletja. Sklepamo lahko, da je bila violina ponekod prisotna že v prvi polovici 17. stoletja, medtem ko se je splošno razširila šele v drugi polovici 17. stoletja, ko je postala obvezen instrument v večini takratnih cerkvenih glasbenih oblik. Tako sta bila v drugi polovici 17. stoletja kot del okrasja na dražgoškem oltarju izdelana tudi modela štiristrunske violine in pripadajočega loka.

Zanesljiv vir o prisotnosti in izvajanju violine je zagotovo seznam izvajalcev ljubljanskega jezuitskega kolegija, na katerem pa se prvi *violinista* pojavi šele leta 1695. V drugi polovici 17. stoletja se je violina kot obvezno glasbilo v cerkveni glasbi uveljavila v večjih cerkvenih kulturnih središčih – katedralnih cerkvah in samostanih. Vsaj po dva violinista – kot je to zahtevala večina takratnega vokalno-instrumentalnega cerkvenega repertoarja – sta bila prisotna v glasbenih kapelah vseh večjih cerkva na Slovenskem.

Glede na izvajani repertoar in preostale ohranjene vire so bili violinisti prisotni v glasbeni kapeli ljubljanske in koprške stolnice, v Piranu, v cerkvi sv. Justa v Trstu, verjetno pa tudi drugod. Igranje na godala sta v 17. stoletju gojila vsaj dva ženska redova – dominikanke v Marenbergu in klarise v Škofji Loki. Med vsemi temi je imel najboljše izvajanje na godala v 17. stoletju že omenjeni ljubljanski jezuitski kolegij. *Fidiceni* (*fidicen*), ki so bili najverjetneje izvajalci na *viola da braccio* ali podobne violinske predhodnice, so bili v ljubljanskem jezuitskem kolegiju prisotni v letih 1654–1739 in so bili glede na njihovo številčnost neprimerno bolj priljubljeni kot violinisti. Pogosto so bili tudi pevci ali izvajalci na preostala glasbila, najpogosteje trobila in pihala, redkeje tolkala in orgle. Le redki *fidiceni* so prejeli stipendije, kar pomeni, da so igranje na godala gojili tudi otroci pre-

možnejših staršev. *Fidiceni* so v prvi vrsti sodelovali pri glasbi v cerkvi, pa tudi v okviru jezuitskih procesij in preostalih koledarskih praznikov, ko so prirejali plesne in nasploh zabavali meščane. V ljubljanskem jezuitskem kolegiju se violinisti v virih pojavljajo v letih 1695–1716, prihajali pa so iz Kamnika, Novega mesta, Kranja, Brezovice, Krškega in drugod, kar priča o razširjenosti violinistov na Slovenskem že v 17. stoletju.

V posvetnih krogih so bili v 17. stoletju na Slovenskem prisotni t. i. *tanzmeisteri*, ki so plesne kompozicije najpogosteje izvajali na *pochettu* oz. žepni violini in tudi na preostalih godalih. Primerek *pochetta* iz leta 1679 se je ohranil na Slovenskem, nekoč je bil verjetno last kranjskih deželnihi stanov. Pod njihovim okriljem so delovali plesni učitelji, po imenu sta znana Peter De Gran Ville in Peter Zerra. Nekakšni plesni mojstri oz. igrci, kot jih imenuje Janez Vajkard Valvasor v svoji Slavi vojvodine Kranjske, so bili v 17. stoletju prisotni tudi drugod na Slovenskem. Ti so poleg preostalih instrumentov igrali na različna godala na raznih plesih, porokah, blagoslovih in godovih.

Najzgodnejši primeri violinskega repertoarja na Slovenskem so iz prve polovice 17. stoletja. Violinska dela na začetku 17. stoletja še niso izkoriščala violinskih potencialov, zato so bila sprva pisana v okviru vokalnega obsega in niso bila izrecno namenjena izvedbi violine. Te kompozicije je zato lahko izvajal kateri koli instrument primerne obsega, navadno je violino zamenjal cink. Zaradi tega v večini kompozicijskih primerov zgodnjega 17. stoletja ne moremo govoriti o violinski idiomatiki. Eden takšnih primerov je delo *Fantasia, Scherzi et caprici* Gabriella Pulitija, ki je kot organist in skladatelj deloval v raznih istrskih krajih, predvsem v Kopru in Trstu. V koprski stolnici je deloval v letih 1606–1624, v tem času je leta 1618 nastala omenjena zbirka, ki je bila leta 1624 ponatisnjena v Benetkah. V tej zbirki so instrumentalne canzone za solistični instrument (violina ali cink) in basso continuo. Gre za eno prvih zbirk za solistični instrument in basovsko spremljavo, ki je napisana v značilnem slogu iz začetka 17. stoletja. Violinski stavek je popolnoma neidiomatski, saj se prilega vokalnemu obsegu in ne dejanskim violinskim zmogljivostim. Primerljiv je z mnogimi najzgodnejšimi italijanskimi deli tega tipa, kar priča o pretoku italijanskih kompozicijskih in violinskih vplivov vsaj na primorski del današnjega slovenskega ozemlja.

Pomembno mesto so imele v tem času tudi plesne kompozicije. Primere večglasnih instrumentalnih skladb plesnega izvora najdemo v zbirkah *Musicalische Ehrenfreudt* (1618) in *Musicalische Tafelfreudt* (1621) skladatelja Isaaca Poscha (ok. 1591–1622/23), ki jih je napisal med delovanjem pod okriljem koroških in kranjskih deželnihi stanov. Omenjena dela so bila primerna predvsem za izvajanje na plemiških pojedinah in svatbah, v njih pa se kažejo vplivi nemške glasbene tradicije. Zbirka je namenjena strunskim instrumentom, med njimi zagotovo violinam, katerih idiomatika v omenjenih delih, podobno kot v preostalih delih tega obdobja, še ni bila izkoriščena.

O razširjenosti plesne glasbe na Slovenskem priča tudi katalog Janeza Krstnika Mayra (1634–1708), ki je nastal leta 1678 ob odprtju njegove knjigarne v Ljubljani. Poleg preostalih del je katalog nudil tudi sorazmerno aktualne violinske skladbe nemških avtorjev: *Studenten music* Johanna Rosenmüllerja (1619–1684), *Musicalische Taffel-Bedienung mit 5 Instrumenten* Johanna Wilhelma Furchheima in *Ersten Theil Instrumentalicher Sachen* Johanna Michaela Nicolaia.

Vpogled v takratno violinsko izvajalsko prakso nam omogočajo še instrumentalna dela Janeza Krstnika Dolarja (1621–1673). Njegovih pet instrumentalnih del – tri plesne suite in dve ansambelski sonati – omenja inventar muzikalij kapele olomouškega škofa Karla Liechtensteina – Kastelkorna. Seznam je nastal nekje okoli leta 1693 in vključuje skladbe: *Balleti à 4* [in E], *Balleti à 4* [in F], *Balleti à 5*, *Sonata à 10* in *Sonata à 13*. Violinski parti omenjenih skladb že vsebujejo prvine značilne violinske idiomatike, ki je prav v 17. stoletju naredila največji napredek.

Na koncu 17. stoletja so za violino solo brez spremljave začeli ustvarjati trije nemški skladatelji in violinski virtuoz: Thomas Baltzar (1630–1663), Heinrich Biber (1644–1704) in Johann Paul Westhoff (1644–1704). Ti so z razširjanjem že dodobra idiomatične violinske igre pomembno vplivali na razvoj nadaljnjega violinskega repertoarja po vsej Evropi. Čeprav skromna violinska notna zapuščina, ki se je iz 17. stoletja ohranila na Slovenskem, večinoma ne razkriva uporabe takratnih dosežkov nemške in italijanske violinske idiomatike, pa notna zbirka, ki se je ohranila v rokopisni zbirki Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani, priča o pretoku manjših vplivov violinske tehnike z omenjenih območij. Pričujoča notna zbirka se je ohranila v žepni knjižici še neidentificiranega lastnika iz okoli leta 1692, v njej pa se poleg menjalnih valutnih tabel, primerov poslanih pisem in kuharskih receptov, nahajajo tudi notne beležke in nekaj skladbic. Med njimi je najzanimivejši ciklus stavkov za violino solo, ki je, kot kaže, eno zgodnejših nastalih del te oblike nasploh. Skladatelj je delo zasnoval na osnovi ustaljenih plesov takratne glasbene instrumentalne prakse. Najzanimivejše odkritje predstavlja uporaba scordature, preuglasitve strun, ki se je sicer uporabljala za poenostavitev zahtevnih violinskih tehničnih prepek, v našem primeru pa je bila uporabljena zgolj za poenostavitev že tako enostavnih akordov.

Kljub pomanjkanju tovrstnega gradiva lahko iz ohranjenih drobcev razberemo, da so mnoga violinska prizadevanja preostale Evrope tega časa dosegla tudi današnje slovensko ozemlje. Popolna odsotnost virtuoznega violinskega repertoarja še vedno ostaja uganka. Zapuščina violinskega repertoarja tega časa je zelo skromna in medsebojno nepovezana, zato lahko sklepamo, da je bila violinska poustvarjalnost tega časa bogatejša, kot nam o njej poročajo viri. Z gotovostjo lahko potrdimo prisotnost violinistov, ki so bili vključeni v razne komorne sestave tako v cerkvenem kot v posvetnem okviru. Tovrstni vplivi pa so očitno pritekali pretežno iz italijanskih in nemških dežel.

V začetku 18. stoletja so ljubljansko kulturno življenje močno zaznamovale akademije, v okviru katerih je bilo dejavno domače plemstvo. Pomemben del njihovega izobraževanja je bilo urjenje v igranju na godala. Ta so pridobila pomen in veljavo predvsem po ustanovitvi Academie Philharmonicorum leta 1701, ki je imela poleg zbora tudi orkester. Odredba Marije Terezije iz leta 1754, ki je v cerkvah in procesijah prepovedovala igranje na pavke in trobente, je občutno zamajala obstoj mestnih glasbenikov, kar je močno spremenilo podobo glasbene umetnosti na Slovenskem. Poleg plemstva, ki se je šolalo na italijanskih univerzah, so skupaj z orkestrom Academie Philharmonicorum igrali tudi mestni goslači in glasbeniki jezuitskega kolegija. Izvajanja na godala ni gojilo le plemstvo v Ljubljani, ampak tudi markizi Gravisi v Kopru, plemstvo na gradu Borl in Dornava na Štajerskem ter drugod. V 18. stoletju je violina prevzela vse pomembnejšo vlogo tudi v okviru opernih izvedb. Operno dogajanje so sprva spremljali gostujoči, pozneje v Ljubljani delujoči glasbeniki iz vrst duhovnih kapel, mestnih glasbenikov, članov akademij in drugih primerno izobraženih meščanov. Instru-

mentalni sestav se je na začetku 18. stoletja začel postopoma spreminjati tudi v cerkvenih kapelah, saj so godala potisnila trobila in pihala v ozadje, sama pa prevzela vodilno funkcijo.

Prva redna skupina violinistov se v ljubljanski stolnici pojavi v dvajsetih letih 18. stoletja. V tridesetih letih so se številni mestni glasbeniki, predvsem mestni piskači, preusmerili v violinsko igro, zato je bilo med violinisti ljubljanske stolnice kar nekaj nekdanjih mestnih piskačev. Preostali člani ljubljanske stolnice so bili člani *Academie Philharmonicorum* in nekdanji gojenci jezuitskega kolegija, mesto prvega violinista je praviloma zasedel plesni mojster. Vse več violinistov so med svojimi glasbeniki imele tudi preostale glasbene kapele, kot so koprška stolnica, kapela sv. Justa v Trstu in druge. Violinsko izvajanje so gojili tudi številni samostanski redovi, med njimi so bile najbolj aktivne ljubljanske uršulinke, že omenjene dominikanke v Marenbergu, pa ptujski minoriti, frančiškani v Novem mestu in drugi. Številna violinska dela, ki so nastala v 18. stoletju na Slovenskem, so danes izgubljena. Tako se je ohranil le podatek o delih *Symphonias a 2 Violinis cum Basso* Wolfganga Konrada Andreasa von Syberaua (1688–1766) in *Concentus a 4 Violinis et 5 Instrumentalis* Janeza Krstnika Polca (1685–1750). Številne komorne skladbe, večinoma triosonate, ki jih prav tako lahko povezujemo s slovenskim območjem, so prispevali še Amandus Ivančič, Francesco Antonio Bonporti in Johann Anton Sgatberoni. Poleg omenjenih triosonat se prvič pojavijo tudi violinske sonate s prehoda stoletja, ki so jih pisali: Franc (Francesco) Pollini, František Benedikt Dussik in Matija (Matej) Babnik.

Druga polovica 18. stoletja prinaša tudi nekatere drobne sledi, ki pričajo o uporabi nekaterih violinskih didaktičnih učbenikov oz. razprav na Slovenskem. Začetki pisanja violinskih učbenikov v evropskem okviru segajo v trideseta leta 17. stoletja in so bili vsaj do leta 1750 prvenstveno namenjeni amaterskim violinskim izvajalcem. Večina profesionalnih violinistov je namreč obiskovala zasebne lekcije priznanih mojstrov, ki so material za vaje črpali iz zakladnic sodobnega violinskega repertoarja.

Na Slovenskem sta se ohranili dve vidnejši violinski metodi iz druge polovice 18. stoletja. Med njima je najpomembnejša *Versuch einer gründlichen Violinschule* Leopolda Mozarta, ki je bila izdana leta 1756 v Augsburgu in spada med najpomembnejše glasbeno-izvajalske priročnike svojega časa. Drugo na Slovenskem ohranjeno violinsko delo je *Anweisung zum Violinspielen für Schulen und zum Selbstunterrichte* Johanna Adama Hillerja iz leta 1792; pri nas se je ohranila graška izdaja iz leta 1795. Posredne vplive na omenjeni šoli je imel Pirančan Giuseppe Tartini, ki spada med najvidnejše violiniste in violinske pedagoge svojega časa. Čeprav Tartini v svojem življenju ni izdal niti enega samega metodičnega dela, obstaja nekaj fragmentov, ki pričajo o njegovem načinu poučevanja. Eno takšnih je znamenito pismo iz leta 1760, v katerem je eni svojih zadnjih učenk, Maddaleni Lombardini, predstavil glavne zakonitosti in manire violinske tehnike. Pismo je bilo 1. junija 1770 objavljeno posmrtno v beneški periodični reviji *L'Europa letteraria* in že v 18. stoletju izšlo tudi v štirih prevodih, med drugim tudi v nemškem Johanna Adama Hillerja. Poleg tega pisma je znana tudi Tartinijeva razprava o okraskih, ki je prvič izšla leto po njegovi smrti (leta 1771), z naslovom *Traité des Agréments*. Najverjetneje je bila razprava v njegovem času zelo razširjena, saj jo je napisal za svoje učence v Padovi kot priročnik za izvajanje in petje, s poudarkom na načinih okraševanja. V krogu njegovih učencev je razprava krožila v rokopisu najverjetneje v letih 1728–1754, čeprav še ni bila izdana, pa je Leopold Mozart nekatere njene dele vključil v svojo *Violinschule* iz leta 1756.

Obdobje 18. stoletja je bilo najplodnejše in najuspešnejše obdobje v zgodovini izdelovanja violin, saj sta v tem času svoje instrumente izdelovala slavna cremonska goslarja Antonio Stradivari in Giuseppe Guarneri (del Gesù). Poleg cremonske goslarske šole je na razvoj goslarstva velik pečat vtisnila tudi tirolska goslarska šola, katere najvidnejši predstavnik je bil Jakob Steiner. Na Slovenskem goslarji niso znani vsaj do 17. stoletja, ko se med poklici v matičnih knjigah Maribora pojavi »izdelovalec gosli«. Med najstarejše znane goslarje spada Janez (Johann Baptist) Melling (1716–1783). V 18. stoletju so na Slovenskem godalne instrumente izdelovali še Boštjan Rihar iz Polhovega Gradca, Gabriel Lukas in Matija Janežič iz Idrije, duhovnik Antonio Morona iz Izole, Francesco Pilosio (Pelosio) in Antonio Pelizon iz Gorice ter Giovanni (Ivan) Dolenz (Dolenc) iz Trsta. Večina na Slovenskem delujočih goslarjev je svoje instrumente izdelovala pod vplivi cremonske in tirolske goslarske šole.

V 18. stoletju si je violina na Slovenskem izborila vidnejši položaj in se začela razvijati v vseh smereh. Violinski vplivi so še vedno pritekali iz nemških, avstrijskih in italijanskih dežel. Proti koncu 18. stoletja se s prihodom glasbenikov iz čeških dežel začnejo pojavljati tudi prvi zametki čeških violinskih vplivov, ki so nato na Slovenskem prevladovali vse do začetka druge svetovne vojne.

1. ZAČETKI VIOLINSKEGA ŠOLSTVA NA SLOVENSKEM OD 19. STOLETJA DO ZAČETKA DRUGE SVETOVNE VOJNE

1.1 LJUBLJANA

1.1.1 Javna glasbena šola pri ljubljanski normalni (1816–1875)

Na začetku 19. stoletja se je vse bolj začela kazati potreba po vzgoji različnih izvajalcev, ki so jih potrebovali predvsem stolna kapela, Stanovsko gledališče in Filharmonična družba. Prvi poskusi v tej smeri so bili narejeni že leta 1805, ko je stolni kapitelj deželni vladi predlagal, da se zaposli sposobnega učitelja – kapelnika, ki bo izobraževal pevce in instrumentaliste. Tovrstna prizadevanja so bila uresničena leta 1806, ko je dvorna pisarna na Dunaju deželnemu glavarstvu dovolila odprtje glasbene šole pri ljubljanski stolnici. Mesto učitelja je zasedel stolni basist Leopold Ferdinand Schwerdt,¹ ki je poučeval godala, pihala, orgle, klavir in petje. Kljub petdeset vpisanim učencem je šola v obdobju Ilirskih provinc prenehala delovati.²

Pobuda za vzpostavitev nove glasbene šole je prišla s strani gubernija že leta 1814. Ta je Filharmonično družbo pozval, da poda predlog o tem, kako naj bi se poučevala glasba, da bi se lahko pouka udeleževali tudi učiteljski pripravniki. Omenjena družba je imela v Ljubljani 30. januarja 1815 sejo odbora, na kateri so se odborniki³ strinjali s predlogom, da sta petje in glasba, zlasti violina in klavir (ali orgle), osrednji del mladinskega glasbenega pouka, ki naj traja štiri leta. Pouk naj se razdeli na osem polletnih tečajev, violinski pouk in uporaba violine pri vokalni in instrumentalni glasbi pa sta bila zamišljena šele v sedmem tečaju.⁴ Poslanstvo Javne glasbene šole je bilo splošnoglasbeno izobraziti učiteljske

1 Leopold Ferdinand Schwerdt se je rodil 22. oktobra 1773 v Waitzendorfu v Avstriji. Okoli leta 1806 je prišel v Ljubljano, kjer je bil aktiven pri gostujočih gledaliških skupinah, za katere je tudi skladal. V letih 1807–1809 je deloval kot učitelj in pevec pri ljubljanski stolnici. V letih 1812–1820 je bil kapelnik pri cerkvi sv. Jakoba. Leta 1816 je odprl zasebno glasbeno šolo. V prošnji za mesto učitelja Javne glasbene šole je zapisal, da dovršeno igra violončelo in violo, prav dobro violino, dobro igra orgle in poje. Omenja tudi, da je skladatelj in da teoretično obvlada pihala. Napisal je številna cerkvena dela. Umril je 2. oktobra 1854 v Ljubljani. Glej Tomaž Faganel, »Leopold Ferdinand Schwerdt«, v: *Oesterreichisches Musiklexikon*, ur. Rudolf Flotzinger, zv. 5 (Wien: Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2006), 2179.

2 Cvetko Budkovič, »Javna glasbena šola v Ljubljani 1816–1875«, *Muzikološki zbornik* 14 (1978), 49–50.

3 Na seji odbora so prisostvovali: Janez Krstnik Novak, Tomaž Dreo, Florijan Weber, Josip Schrei in Josip Miksch. Glej Viktor Steska, »Javna glasbena šola v Ljubljani [1. del]«, *Cerkveni glasbenik* 52, št. 1/2 (1929), 22.

4 Prvi in drugi tečaj je zajemal osnovni pouk v povezavi s petjem; tretji in četrti tečaj je zajemal nadaljevanje pevskih vaj v zvezi z učenjem instrumenta in ponavljanjem osnovnih vaj; peti tečaj

pripravnike, temeljiteje pa mlajše gojence glasbene šole.

Šola je za poučevanje violine potrebovala nekaj violin, učnih knjig za njen osnovni pouk in dovolj usposobljene učitelje glasbe, ki bodo šoli zagotovili uspeh. Ker glasbeno izobraženih učiteljev doma skoraj ni bilo, je kapiteljski konzistorij 11. januarja 1816 guberniju poslal razpis za službo glasbenega učitelja s prošnjo, naj ga posreduje Ljubljani, Celovcu, Gradcu, Dunaju in Pragi.⁵ Objavo so trikrat natisnili časnik *Vereinigte Laibacher Zeitung* ter uradni listi v Celovcu, Gradcu, Pragi in na Dunaju.⁶ Dotlej je učiteljske pripravnike na ljubljanski normalki poučeval Joseph Miksch,⁷ ki je bil sicer učitelj leposlovja, vešč glasbenik in izvrsten vzgojitelj.⁸ Glasbeni učitelj naj bi bil, glede na razpisne pogoje, temeljito izobražen pevec, organist in violinist z osnovnim znanjem o pihalih. Prosilcev za to službo je bilo enaindvajset,⁹ med katerimi so izbrali Franza Sokola (1779–1822) s Češkega. Igral je klavir, orgle, violino in klarinet, poleg tega je tudi dobro pel. Sokol je v Ljubljano prišel z nekajletnimi delovnimi izkušnjami, saj je bil pred tem štiri leta učitelj glasbe v Celovcu in šest let polkovni kapelnik ter skladatelj. Na Javni glasbeni šoli je začel poučevati 7. novembra 1816, vendar je že leta 1822 umrl. Njegovi učenci so uspešno nastopali in sodelovali na prireditvah Filharmonične družbe.¹⁰

Čeprav je bil za Sokolovega namestnika imenovan Gašpar Mašek (1794–1873), je bilo mesto učitelja razpisano znova; nanj se je prijavilo osem kandidatov, med katerimi so vsi obvladali tudi violino. Službo glasbenega učitelja je dobil Gašpar Mašek in jo nastopil 3. decembra 1822. Prva opozorila v zvezi z Maškovim neučinkovitim pedagoškim delovanjem so se začela pojavljati leta 1826, ko so mu nadzorniki očitali, da izkorišča učne ure za prepisovanje not, pobotnic in drugih spisov. Naslednje leto se je zapletel v spor z učiteljiščnikom, leta 1828 pa se je večina opominov ponovila. Višji šolski nadzornik Urban Jerina je v pisnem poročilu leta 1829 Mašku očital izgubo nekaterih šolskih muzikalij, zamujanje v šolo in prezgodnje odhajanje iz nje, slab uspeh pri učiteljiščnikih itd.

je bil zamišljen kot nadaljevanje pouka v petju in na glasbilih ter uporabo gojencev v cerkvenem petju; šesti tečaj je bil namenjen izpopolnjevanju pevcev v petju, njihovemu udejstvovanju na javnih akademijah in pri cerkvenih slavnostih v petju in na violini; osmi tečaj je bil zamišljen za vajo orgel in kot pouk za višjo glasbo ter kot uvodni pouk v igranju na pihala. Glej *ibid.*, 22.

5 *Ibid.*

6 Cvetko Budkovič, *Razvoj glasbenega šolstva na Slovenskem*, zv. 1 (Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1992), 24.

7 Joseph Miksch (Josip, Josef Mikš) se je rodil leta 1779 v kraju Nové Město na Češkem. V prošnji je navedel, da dovršeno igra klavir in orgle, odlično klarinet in fagot, dobro poje in igra na violino. Glej *Id.*, »Javna glasbena šola v Ljubljani 1816–1875,« 53.

8 *Ibid.*, 53.

9 Izmed teh kandidatov jih je bilo deset češkega rodu. Filharmonična družba je 27. maja 1816 predlagala na prvem mestu Leopolda Schwerdta, nekdanjega učitelja glasbene šole pri ljubljanski stolnici, na drugem mestu Franca Kubicka iz Gorice, na četrtem Antona Höllerja iz Ljubljane, na šestem Josipa Mikša iz Ljubljane, na osemnajstem Franza Schuberta. Glej Viktor Steska, »Javna glasbena šola v Ljubljani [2. del],« *Cerkveni glasbenik* 52, št. 3/4 (1929), 52–54.

10 Budkovič, *Razvoj glasbenega šolstva na Slovenskem*, zv. 1, 25.

Podobni očitki so se nadaljevali še v letu 1834, ko sta tehnična nadzornika Ignacij Krombholz in Elija Glaunach Maška opomnila, naj vestneje opravlja svoje dolžnosti in skrbi za red v šoli. Čeprav je vodja normalke Janez Šlaker še istega leta zapisal, da se je Mašek poboljšal, v splošnem oblasti z Maškovim delom niso bile zadovoljne. Tudi violinski pouk je bil zaradi nestrokovnosti in malomarnosti ocenjen zelo slabo. Tajnik in šolski nadzornik Filharmonične družbe Windenser je 5. avgusta 1841 v poročilu zapisal, da je violinski pouk nezadovoljiv, saj učenci napačno držijo violino in vodijo lok, igrajo intonančno nečisto s slabim tonom.¹¹ O slabem poučevanju violine je poročal tudi nadzornik Leopold Ledenik, ki je bil sicer tudi ljubiteljski violinist. Zapisal je, da je uspeh pri violinskem pouku zelo slab, saj učenci ne znajo niti violine pravilno držati. Poleg tega navaja tudi, da so učenci igrali lestvice tako slabo, da je šlo skozi ušesa in da niso upoštevali niti pravih prstnih redov ali dinamike.¹² Mašek je omenjene kritike komentiral z argumenti, da poučuje po navodilih velikih mojstrov, učencem pa kaže slike, ki upodabljajo pravilno držo violine in loka. Poleg tega še dodaja, da četudi učenci loka vedno ne držijo pravilno, gre to pripisovati dejstvu, da so na izpitih nekoliko zbegani.¹³

Iz Maškovih argumentov lahko razberemo, kako slabe pogoje je imela za didaktični razvoj v svojih začetkih violina, saj je bilo znanje njenih učiteljev očitno na zelo nizki ravni. Mašek je v svojem zagovoru poleg omenjenega še zapisal, da je bil osebno napaden s strani nekompetentnih ljudi. Zagotovo je bilo na vsaki strani nekaj resnice, predvsem upoštevajoč dejstvo, da sta bila Mašek in Ledenik že prej v sporu zaradi orkestrovega položaja, zaradi česar je Mašek leta 1822 tudi odstopil s položaja direktorja orkestra Filharmonične družbe. Po drugi strani lahko podvomimo tudi o pretirani Ledenikovi subjektivnosti, saj je v enem izmed svojih poročil pohvalno pisal o napredku šole in njenem učitelju Mašku: »Dober način, preciznost in pravilnost, s katero mlade umetnice izvajajo svoje parte, dajejo prepričljiv dokaz tako o pridnosti učencev kot o talentu njihovega mojstra gospoda Maška.«¹⁴

Zaradi slabih pogojev so pristojni želeli leta 1853 glasbeno šolo preurediti. Razloge za popolni propad šole so pripisovali Maškovi nemarnosti, zato se je zdela preureditev šole povsem nesmiselna, če bi ta še naprej ostal njen učitelj. Očitali so mu tudi zanemarjanje učil, saj je edina violina, poleg že devetih obrabljenih, popolnoma razpadala. Ministrstvo je glede ureditve in vodstva šole odredilo začasne odredbe. Ena izmed njih je bila ta, da se morajo vsi, v glasbeno šolo sprejeti učenci, učiti petja, klavirja ali violine, vendar naj se jih večina dodeli na violino. Dvaindvajseta točka te odredbe je določala, da si morajo učenci, ki igrajo violino, instrument za domače vadenje kupiti sami, pomaga naj se le revnim.

29. julija 1854 je deželna vlada razpisala mesto začasnega učitelja. Na razpis se je javilo osem prosilcev, med njimi tudi trije Čehi (Jan Jaksch, Anton Nedvěd in Heinrich Fiby),

11 Viktor Steska, »Javna glasbena šola v Ljubljani [3. del],« *Cerkveni glasbenik* 52, št. 5/6 (1929), 84.

12 Ibid., 85.

13 Ibid., 84–85.

14 Primož Kuret, *Ljubljanska filharmonična družba: 1794–1919: kronika ljubljanskega glasbenega življenja v stoletju meščanov in revolucij* (Ljubljana: Nova revija, 2005), 73.

ki so bili med drugim dobro usposobljeni tudi za poučevanje violine. Direkciji je bilo v interesu, da za cerkvene potrebe izboljša predvsem znanje orgel in petja. V tem oziru je bil Kamilo Mašek najboljši kandidat, zato ga je vlada 10. novembra 1854 imenovala za začasnega glasbenega učitelja. Ker je imel Kamilo Mašek zelo slabe pogoje za dvig ravni glasbene šole, se je direkcija odločila, da mu dodeli še pomočnika, pozneje pa še namestnika.

Leta 1858 je namestništvo sprejel Čeh Anton Nedvěd. Z novim šolskim letom je Kamilo Mašek spet nastopil na svojem delovnem mestu, zato se je obnovila tudi zamisel o njegovem pomočniku. Na to mesto se je prijavil Alfred Khom, ki je za glasbeni pouk skupaj s Kamilom Maškom izdelal natančen načrt, vendar pa je ta še istega leta umrl. Znova so razpisali mesto učitelja, na katero se je prijavilo pet kandidatov. Ker jih večina ni imela zadostne izobrazbe in izkušenj, so na prvo mesto izbrali izkušenega učitelja Gregorja Triebnigga, na drugo mesto pa Antona Nedvěda, ki je službo tudi dobil. Obenem je bilo razpisano tudi mesto za pomožnega učitelja. Izmed treh prijavljenih kandidatov so izbrali Alfreda Khoma, vendar se je temu mestu s pismom iz Gradca kmalu odpovedal. S tem mestom je 10. oktobra 1861 nastopil Karl Zappe, ml., sicer violinski učitelj Filharmonične družbe v Ljubljani. Tako Zappe kot tudi Nedvěd sta bila za poučevanje violine odlično usposobljena in sta bila v tem pogledu za Javno glasbeno šolo velika pridobitev.

Leta 1868 je bil Nedvěd z odlokom »Ministrstva za bogočastje« imenovan za stalnega glasbenega učitelja na učiteljišču s pravicami vadniških učiteljev. Poučeval je petje, violino, klavir in orgle, nadziral pa je tudi pouk petja na vadnici. S tem ko se je glasbeni pouk na učiteljišču tudi po Nedvědovi zaslugi uredil in izboljšal, je »Ministrstvo za bogočastje in uk« 8. marca 1875 predlagalo, da se glasbena šola loči od učiteljišča. Z začetkom šolskega leta 1875/1876 se je glasbena šola priključila Filharmonični družbi in prenehala delovati kot javni glasbeni zavod.

1.1.2 Glasbena šola Filharmonične družbe

Ustanovitev glasbene šole pri Filharmonični družbi predstavlja pomembno prelomnico v razvoju violinizma na Slovenskem, predvsem kar zadeva samo didaktiko in rezultate njenih učencev. Šola Filharmonične družbe je v svoje učiteljske vrste namreč že od samega začetka sprejemala sposobne in dobro šolane violiniste.

Leta 1794 so ljubljanski meščani in ljubitelji glasbe – Karl Moos (1765–1799), Karl Bernhard Kogl (1763–1839), Joseph Jelemnitzky in Joseph Flickschuh – ustanovili godalni kvartet. Še istega leta se je ta razširil v glasbeni ansambel in ustanovil Filharmonično družbo (Philharmonische Gesellschaft). Za potrebe izvajanja je direkcija kupila muzikalije in instrumentarij, med drugimi instrumenti tudi godala. Za dejavnost in uspešnost orkestra je Filharmonična družba pripravila »Instruktion für das Orkester der Philharmonischen Gesellschaft in Laibach«. Iz njih je razvidno, da je imel v družbi vodilno mesto direktor orkestra, ki je bil vedno prvi violinist. Poleg njega sta imela pomembno funkcijo še drugi violinist in violist.¹⁵

15 Ibid., 19–25.

Ko je leta 1799 umrl direktor Karl Moos, ga je začasno zamenjal njegov namestnik Karl Bernhard Kogl. Za njim je glasbeni direktor postal Friedrich Wilhelm, direktor orkestra pa skladatelj in prvi violinist Janez Krstnik Novak (1756–1833). Čeprav se je že v tem času začela pojavljati želja po ustanovitvi glasbene šole, za to še ni bilo pogojev. Filharmonična družba je bila tako še naprej odvisna od diletantov in naključnih glasbenikov, ki so občasno gostovali v Ljubljani. Ščasoma je postalo jasno, da se Filharmonična družba pri sestavi orkestra ne more vedno zanašati na naključne, večinoma tuje glasbenike, niti ne na Javno glasbeno šolo, zato je začela načrtovati lastno glasbeno šolo.¹⁶

Prve podatke o pedagoškem delovanju Filharmonične družbe zasledimo že leta 1816, ko je takratni član direktorije Josef Bosizio v svojem poročilu začasni violinski šoli zaradi slabega in nestrokovnega dela odrekel nadaljnji obstoj. Omenjena violinska šola je bila ustanovljena leta 1815, namesto nje pa je Bosizio leto pozneje priporočil oddelek za petje.¹⁷ Filharmonična družba je zaradi lastnih potreb po zanesljivih instrumentalistih začela s pobudami za ustanovitev šole za pihala in trobila, ki so jih uresničili leta 1822 v obliki instrumentalne šole. V šolskem letu 1825/1826 so poleg preostalih godalnih in pihalnih instrumentov uvedli tudi pouk violine, za njenega učitelja pa sprejeli češkega violinista Josepha Benescha (1795–1873).¹⁸ Ta je bil v letih 1823–1828 tudi »Musik und Orchester Direktor der Philharmonischen Gesellschaft«. Benesch je s svojimi solističnimi koncerti obogatil koncertne sporede, s svojim vsestranskim delovanjem pa je močno prerasčal okvire tedanjega violinskega diletantizma. O njegovi odlični tehniki še danes pričajo tako zapuščina njegovih pri nas ohranjenih violinskih del kot takratne kritike, ki ga uvrščajo med odlične violinske virtuoze.¹⁹

Čeprav se je leta 1826 v violinsko šolo vpisalo 16 učencev, je ta družbi povzročala prevelike finančne izdatke, zaradi česar je morala prenehati s svojim delovanjem. Posledično je bil odpuščen tudi izvrstni glasbenik Joseph Benesch. Čeprav nekateri sekundarni viri navajajo, da je Filharmonična družba želela leta 1848, poleg šole pihal in trobil, znova vzpostaviti tudi violinsko šolo, časopisna periodika o obstoju te poroča že štiri leta prej. Filharmonična družba je že februarja leta 1844 napovedovala vnovično odprtje violinske šole, 10. oktobra 1844 pa je objavila oglas, da bosta violinska in pevska šola Filharmonične družbe s poukom začeli 14. oktobra 1844.²⁰ Kakšna je bila nadaljnja usoda violinske šole, ni znano, a najverjetneje ni dolgo obstala, saj se je že leta 1848 violinska šola spet vzpostavljala. *Laibacher Zeitung* je 8. januarja 1848 objavil, da bo direktorija Filharmonične družbe znova začela s poukom violine, zato lahko člani Filharmonične družbe ali ljubitelji glasbene umetnosti vpišejo otroke bodisi z znanjem violine ali brez njega.²¹ Direktorija je za pouk

16 Budkovič, *Razvoj glasbenega šolstva na Slovenskem*, zv. 1, 48.

17 Ibid., 52.

18 »Vermischte Verlautbarungen Bekanntmachung«, *Intelligenz-Blatt zur Laibacher Zeitung*, 7. 4. 1826, 668.

19 »Tonkunst«, *Illyrisches Blatt zum Nutzen und Vergnügen*, 14. 4. 1820, 1–2; »Kunst-Notizen«, *Illyrisches Blatt zum Nutzen Vergnügen*, 9. 3. 1821, 1–2; »Über die musikalischen Leistungen des Hrn. Benesch«, *Illyrisches Blatt zum Nutzen und Vergnügen*, 15. 11. 1828, 184.

20 »Violinschul-Eröffnung«, *Intelligenz-Blatt zur Laibacher Zeitung*, 5. 3. 1844, 164; »Schul-Eröffnung«, *Amts-Blatt zur Laibacher Zeitung*, 10. 10. 1844, 863.

21 »Violinschul-Eröffnung«, *Intelligenz-Blatt zur Laibacher Zeitung*, 8. 1. 1848, 17.

violine začasno sprejela dobrega glasbenika in poznejšega direktorja Stanovskega gledališča Josepha Leitermeyerja. Bil je skladatelj, dirigent in violinist, sam in s svojimi učenci je pogosto nastopal na koncertih Filharmonične družbe. Violinska šola se je razvijala, pod Leitermeyerjevim vodstvom pa je v letih 1848–1854 zaradi izjemnih učnih uspehov pridobila ugled.

Leitermeyerjevo mesto je do leta 1856 prevzel dunajski glasbenik Jindřích (Heinrich) Fiby (1834–1917). Takoj po zaključenem dunajskem konservatoriju je prišel v Ljubljano, kjer je deloval kot violinski pedagog, kot dirigent Filharmonične družbe in kot solist v Stanovskem gledališču. Po odhodu iz Ljubljane je vse do svoje smrti deloval kot ravnatelj mestne glasbene šole (Städtische Musikschule) v Znojmu na Češkem.²²

Člani direkcije so se začeli nagibati k ideji, da bi zaposlili enega samega učitelja, ki bi poučeval violino in petje, sposoben pa bi bil voditi še zbor in orkester. Na razpis, na katerem je bil pogoj, da kandidat obvlada petje, violino, glasbeno teorijo in generalni bas, se je prijaviло več kandidatov, izmed katerih je bil sprejet Antonín Nedvéd (1829–1896). Ta je poleg nekaterih drugih kvalifikacij razpolagal tudi z bogatim violinskim znanjem, saj sta bila njegova učitelja priznana in cenjena češka violiniska pedagoga Moritz Mildner (1812–1865) ter Antonín Slavík (1782–1853).

Od 1. januarja 1860 je violino na šoli Filharmonične družbe poučeval direktor orkestra Stanovskega gledališča Karl (Carl) Zappe, ml. (1837–1890). Njegov oče, Karl Zappe, st. (1812–1871), je bil violinist in pomembna glasbena osebnost v Linzu. Zappe, ml., se je glasbeno izobraževal na glasbeni šoli Musikvereina v Linzu, v letih 1855–1859 je bil član gledališkega orkestra v Josefstadtu. Leta 1860 je prišel v Ljubljano, kjer je bil do leta 1871 orkestrski direktor Stanovskega gledališča in glasbeni pedagog na šoli Filharmonične družbe, od leta 1861 pa tudi učitelj na Javni glasbeni šoli. Ljubljano je zapustil leta 1871, ko je v Linzu nasledil pokojnega očeta.²³ Njegovi učenci so na filharmoničnih koncertih izvajali tehnično zahtevna violinska dela, kar zagotovo priča o Zappejevi pedagoški usposobljenosti.

Leta 1866 je violino začel poučevati Gustav Moravec (1838–1916), ki je Filharmonični družbi ostal zvest 48 let. Poleg violine je poučeval še klavir in petje, v komornih zasedbah je pogosto igral violino in violo. V letih 1871–1892 je poučeval tudi na ljubljanskem učiteljskišču.²⁴ Violinski učenci Filharmonične družbe so hitro napredovali, njihovi nastopi so postajali uspešnejši in zahtevnejši. Direkcija Filharmonične družbe si je prizadevala

22 Tomáš Pšenička, »Kdo byl Heinrich Fiby?«, *Nové znojenské listy*, 10. 10. 1997, 6; Jitka Štěpničková, »Nahlédnutí do fondu musejní knihovny: Znovu o knihách a lidech«, *Znojemský region*, 15. 3. 1996, 5; Jan Tomán, »Hymnus na nekončného–Heinrich Fiby«, *Znojemský týden*, 21. 10. 2002, 14; Maruša Zupančič, »V iskanju lastne identitete: češki violinisti kot glavni tvorci violinizma na Slovenskem«, *De musica disserenda* 4, št. 2 (2008), 110.

23 Christian Glanz, »Familie Zappe«, v: *Oesterreichisches Musiklexikon*, ur. Rudolf Flotzinger, zv. 5 (Wien: Österreichischen akademie der Wissenschaften, 2006), 2715; Matrika učencev praškega konservatorija (hrani Archiv hlavního města Prahy); Budkovič, *Razvoj glasbenega šolstva na Slovenskem*, zv. 1, 45, 64.

24 Zupančič, »V iskanju lastne identitete: češki violinisti kot glavni tvorci violinizma na Slovenskem«, 123.

povečati zanimanje za godala in petje, zato je za te instrumente šolnino polovično znižala.

Leta 1871 je z mestom učitelja violine nastopil direktor orkestra Deželnega gledališča Johann (Hans) Gerstner (1851–1939), s katerim se je na šoli Filharmonične družbe začelo novo obdobje, ki je bilo velikega pomena za razvoj violinizma na Slovenskem. Gerstner se je rodil v Žlaticah na Češkem, kjer je svoje prvo violinsko znanje dobil pri Karlu Rohmu, kapelniku iz Dresdna.²⁵ S študijem violine je nadaljeval na praškem konservatoriju pri Moritzu Mildnerju in Antonínu Bennewitzu. Takoj po študiju je prišel v Ljubljano, kjer je zaznamoval tamkajšnje glasbeno življenje. Vzgojil je številne učence, med njimi je bil najuspešnejši Leo Funtek (1885–1965), ki je po študiju pri Hansu Sittu v Leipzigu svojo kariero ustvaril na Finskem.²⁶

Poleg Gerstnerja in Moravca je v letih 1884–1888 violino poučeval še Josef Sklenář (1850–1888), ki pa na violinskem področju ni pustil vidnejših sledi. Na praškem konservatoriju je v letih 1864–1870 študiral fagot, zato je violino najverjetneje obvladal zgolj površno.²⁷ Na šoli Filharmonične družbe je nehal poučevati leta 1888, ko je 22. novembra umrl zaradi pljučnice.²⁸

Zaradi velikega pomanjkanja finančnih sredstev za učitelje je bila Filharmonična družba primorana izvajati skupinski pouk, pri katerem je bilo hkrati do pet učencev. To je slabo vplivalo na sam violinski pouk, saj se učitelji niso mogli osredotočiti na napačen položaj instrumenta ali slabo intonacijo le pri posameznem učencu, še manj pa z njim umetniško izdelovati določeno skladbo. Ker se je Filharmonična družba teh težav zavedala, je število učencev zmanjšala na tri, hkrati pa jih je oprostila plačevanja glasbene teorije in harmonije.²⁹ Kljub mnogim tovrstnim težavam je Gerstnerju vseeno uspelo, da so njegovi učenci na šolskih produkcijah nastopali z zelo zahtevnim violinskim repertoarjem.

V šolskem letu 1890/91 je šola sprejela nov predmetnik, violina je bila razdeljena na tri stopnje: nižjo, ki je obsegala tri razrede, srednjo, ki obsegala dva razreda, in višjo, ki je obsegala tri razrede. Višjo šolo so pri violini imenovali »solistični razred«. Celotno šolanje violine je trajalo osem let. Filharmonična družba se je z violinisti in nasploh z godalci v teh letih okrepila, zato je zasnovala manjši godalni orkester, ki ga prvič zasledimo 5. maja 1901 na koncertnem večeru gojencev.

V letih 1904–1908 je zaradi pomanjkanja učiteljev na šoli Filharmonične družbe violino začasno poučeval Gerstnerjev učenec Ernst Pfefferer. Leta 1905 je direkcija Filharmonične družbe med 23 prosilci zaposlila Johanna Alfreda Jagschitza (1875–?), učenca Josepha Hellmesbergerja, ml.. Jagschitz je po diplomi na dunajskem konservatoriju igral v različnih orkestrih, nazadnje v orkestru dunajske Volksopere. Med njegovo odsotnostjo ga je nadomeščal začasni učitelj Ernst Pfefferer.³⁰

25 Ibid., 124.

26 Ibid., 110–111.

27 Glavni katalog študentov praškega konservatorija (hrani SOAP).

28 Budkovič, *Razvoj glasbenega šolstva na Slovenskem*, zv. 1, 92.

29 Ibid., 90.

30 Ibid., 108.

S šolskim letom 1910/1911 je šola Filharmonične družbe začela načrtno vzgajati godalno sekcijo, saj so imeli učenci teh instrumentov pri sprejemu prednost pred drugimi. Violino je leta 1910 začela poučevati še Gerstnerjeva učenka Mitzi Schmidinger.³¹

Pouk, ki je bil še vedno skupinski, je na vseh stopnjah trajal po dve uri na teden. Tako so bili na nižji stopnji pri eni uri navzoči štirje učenci, na srednji trije in po dva na višji stopnji. Več učnega časa so imeli na voljo učenci najvišje stopnje, t. i. »izobraževalnega razreda«.

V šolskem letu 1911/1912 je direkcija šole Filharmonične družbe med svoje violinske učitelje sprejela Roberta Hüttla, koncertnega mojstra in dirigenta glasbene kapele 27. pehotnega polka, ki je bil znan violinist in izvrsten glasbeni učitelj.³² Z začetkom prve svetovne vojne so se vse dejavnosti Filharmonične družbe zmanjšale, saj je bilo v vojsko kmalu vpoklicanih kar nekaj njenih pomembnih članov, med njimi tudi Hüttl. Vodstvo šole in filharmoničnih koncertov je 20. septembra 1914 prevzel njen dolgoletni član in pedagog Hans Gerstner.

Čeprav se je leta 1914 Robert Hüttl vrnil v Ljubljano, je bil 1. maja 1915 spet vpoklican h graškemu 27. pehotnemu polku. Takrat se je direkcija Filharmonične družbe povezala z vodstvom Musikvereina v Leobnu in od tam za nadomeščanje pouka dobila Karla Paula Seiferta.³³ Ta se je šolal na šoli štajerskega Musikvereina v Gradcu pri Erichu Wolfu Degnerju in Karlu Krehahnu. V letih 1911–1914 je deloval kot glasbeni direktor v Leobnu, leta 1922 pa prejel štipendijo za študij violine pri Josephu Joachimu in teoretične študije pri Engelbertu Humperdincku v Berlinu. Violino in klavir je Seifert poučeval na raznih glasbenih šolah na Slovenskem, leta 1910 pa je za krajši čas prevzel ravnateljsko mesto na šoli celjskega glasbenega društva.³⁴

Pogoji za poučevanje na šoli Filharmonične družbe so bili zaradi vojne zelo slabi. Čeprav je bil Robert Hüttl od 10. decembra 1916 do 15. decembra 1917 vojaščine oproščen, je v Ljubljani poučeval le kratek čas. Že septembra 1917 je bil vpoklican h »Garnisonsmusik« v Gradec, zato ga je začasno nadomestil Rudolf Riechl, učitelj nemške društvene šole »Der deutschen Schulvereinschule«.³⁵ Glasbena šola Filharmonične družbe je kljub mnogim zapletom delovala celotno šolsko leto 1918/1919. Zaradi popolnoma spremenjenih političnih razmer in nastanka nove države Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev se je moralo mnogo članov Filharmonične družbe izseliti, družba pa je s svojim delovanjem za vedno prenehala leta 1919.

31 Ibid., 107.

32 Ibid., 117.

33 Ibid., 120.

34 Wolfgang Suppan, »Karl Paul Seifert«, v: *Steirisches Musiklexikon* (Graz: Akademische Druck- u. Verlagsanstalt Graz, 2009), 641–642.

35 Budkovič, *Razvoj glasbenega šolstva na Slovenskem*, zv. 1, 123.

1.1.3 Šola Glasbene matice v Ljubljani

Idejo o ustanovitvi Glasbene matice je leta 1872 uresničil Vojteh Valenta (1842–1891), veliki organizacijski vodja, sicer pa učenec Kamila Maška (1831–1859), baritonist, vodja zboru ljubljanske čitalnice, aktivni član in režiser Dramatičnega društva. Sama ideja o ustanovitvi slovenskega glasbenega društva naj bi se porodila Blažu Kuharju, ki naj bi jo posredoval Valenti.³⁶ Časnik *Slovenski narod* je 1. julija 1871 objavil poziv o potrebi po glasbeni izobrazbi slovenskega naroda in je vabil vse zainteresirane, da se pridružijo Glasbeni matici.³⁷

Leta 1881 je odbor Glasbene matice začel razpravljati tudi o glasbeni šoli in v tej smeri iskal najboljše rešitve. Pogoj za pridobitev finančne podpore je bilo zagotovilo društva Glasbene matice, da bo šola takšen zavod, ki bo učencem nudil glasbeno znanje. Odprtje šole je bilo 9. novembra 1882, pouk se je začel 15. novembra 1882.³⁸ Namen društva je bil izšolati lastne glasbenike, ustvarjalce, poustvarjalce in ljubiteljske glasbenike ter slovensko glasbeno šolo razširiti v konservatorij, da bi slovenski glasbeniki s svojim šolanjem lahko nadaljevali doma in posledično pripomogli k razširitvi domačega glasbenega kadra. Z ustanovitvijo slovenske glasbene šole so med drugim želeli tudi zmanjšati nemški vpliv in gojencem ponuditi možnost, da se učijo v maternem jeziku in spoznajo ter izvajajo dela slovenskih in slovanskih skladateljev.

Prvo leto je violino na šoli Glasbene matice poučeval Gerstnerjev učenec Anton Klein.³⁹ Podobno kakor na glasbeni šoli Filharmonične družbe tudi na šoli Glasbene matice pouk violine ni potekal individualno, ampak skupinsko. Le bolj nadarjeni učenci so lahko kot privilegij pouk imeli celo uro.⁴⁰

Začetek delovanja šole Glasbene matice je bil zelo skromen, saj so bili njeni učitelji amaterji, ki so zaradi veselja do glasbe, poleg redne službe, poučevali še na matični šoli. Šola ni imela lastnega učnega načrta, zato ga je zasnovala na osnovi učnega načrta Filharmonične družbe. Šolo je nadzoroval Alfred Ledenik (1845–1916), ki je bil po poklicu trgovec, mestni odbornik in občinski svetnik, v prostem času pa ljubiteljski violinist, ki je večkrat nastopal na čitalniških prireditvah in na svojem domu prirejal koncerte.⁴¹ Ledenik je predlagal razpis za glasbenega učitelja, ki naj bi bil konservatorist in »posebno strokovnjak na goslih«, sposoben pa poučevati tudi klavir. Odbor je že v prvem šolskem letu razpisal mesto stalnega učitelja violine in klavirja.⁴² Na razpis se je prijavilo sedem kandidatov, vendar si odbor zaradi negotovih subvencij in neprimernih kandidatov razpisanega mesta

36 Dragotin Cvetko, *Zgodovina glasbene umetnosti na Slovenskem*, zv. 3 (Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1960), 208.

37 »Dopisi«, *Slovenski narod*, 1. 7. 1871, 2.

38 Budkovič, *Razvoj glasbenega šolstva na Slovenskem*, zv. 1, 201.

39 Hans Gerstner, »Ljubljana (1871–1939) [spomini]«, v: *Življenje za glasbo*, ur. Jernej Weiss (Maribor: Litera, 2010), 127.

40 Budkovič, *Razvoj glasbenega šolstva na Slovenskem*, zv. 1, 203.

41 Ibid., 204.

42 »Občni zbor "Glasbene Matice"«, *Slovenski narod*, 8. 6. 1883, 2.

ni upal oddati, zato so na šoli še naprej poučevali le začasno zaposleni učitelji.⁴³

Kljub težavam z iskanjem učitelja violine, je *Slovenski narod* objavil ugodno kritiko v zvezi s poukom violine in klavirja: »[...] Dasi pouk ne traja niti pol leta, so doseženi vspehi jako povoljni in gojenci večinoma še pod desetim letom, svirali so na glasoviru in na goslih tako dobro, da je občinstvo za vsako točko izražalo glasbeno priznanje [...]«⁴⁴

V šolskem letu 1883/1884 sta violino poučevala Georg (Jurij) Stiaral (1824–1898) in Josef Wiedemann (1828–1919) s Češkega. Odbor je obema obljubil stalno namestitev, ker pa obljube ni držal in ker je bilo tudi konec gledališke sezone, je Wiedemann že v drugem polletju šolo zapustil.⁴⁵ Zaradi Wiedemannovega odhoda je odbor Glasbene matice pod ugodnejšimi pogoji spet razpisal prosto mesto za učitelja violine, vendar se nanj ni nihče odzval. Tako so se po zasebnem dopisovanju dogovorili s češkim violinistom Johannom (Ivanom) Drobečkom (1858–1885),⁴⁶ ki je praški konservatorij zaključil v razredu Antonína Bennewitza; s poučevanjem violine in klavirja je Drobeček na šoli Glasbene matice začel v začetku maja 1884.⁴⁷

Violina se je poučevala v štirih razredih, učenci so imeli še vsak teden dodatne skupinske vaje godalne komorne igre. Odbor Glasbene matice je v šolskem letu 1884/1885 na novo sprejel Johanna (Antona) Sochorja (1861–1899),⁴⁸ ki je poučeval klavir, godala, glasbeno teorijo in vodil mladinski ter dijaški zbor.⁴⁹

Učiteljski zbor in odbor Glasbene matice sta v želji, da bi se sčasoma ustvaril lasten orkester, začela veliko pozornosti posvečati vzgoji godalcev, vendar je imela šola nenehne težave z menjavanjem violinskih učiteljev, saj je v šolskem letu 1885/86 Ljubljano zapustil učitelj Anton Sochor. Januschowsky je poročal, da je Sochor ravnal v nasprotju s pravili, saj je od učencev pobiral denar in v javnosti opravljal društvo, zaradi česar ga je odbor Glasbene matice odpustil.⁵⁰ Kljub temu je bil uspeh njegovih učencev s strani kritika večkrat ocenjen pozitivno:»[...] učenci na gosli prvega in drugega oddelka svirali so čisto in enakomerno [...]«⁵¹

43 »"Glasbene Matice" občni zbor«, *Slovenski narod*, 21. 5. 1884, 1–2; Id., *Razvoj glasbenega šolstva na Slovenskem*, zv. 1, 204.

44 »Domače stvari (Glasbena Matica)«, *Slovenski narod*, 10. 3. 1884, 2.

45 »"Glasbene Matice" občni zbor«, *Slovenski narod*, 21. 5. 1884, 1–2.

46 Johann Drobeček se je rodil 27. 10. 1858 v mestu Heřmanův Městec na Češkem. Na praški konservatorij se je vpisal oktobra leta 1873, kjer je študiral violino v razredu Antonína Bennewitza. S študijem je zaključil oktobra 1879. Glej Glavni katalog študentov praškega konservatorija (hrani SOAP).

47 »[Glasbena matica]«, *Slovenski narod*, 5. 5. 1884, 3.

48 Johann Sochor se je rodil 15. 12. 1861 v mestu Mladá Vožice na Češkem. Na praški konservatorij se je vpisal leta 1873 v razred Antonína Bennewitza. Glej Glavni katalog študentov praškega konservatorija (hrani SOAP).

49 »Poročilo o godbeni šoli Glasbene matice v dobi 15. 4. 1882 do 15. 9. 1885«, (Ljubljana: Glasbena matica, 1885), 11.

50 Sejni zapis Glasbene matice, 2. 12. 1885 (hrani NUK G); Seznam (indeks) Glasbene matice za leto 1885 (hrani NUK G).

51 »Glasbena Matica«, *Slovenski narod*, 18. 3. 1885, 2–3.

Sochorja je zamenjal Čeh Anton Kučera, violinski učitelj iz Prage, ki mu je odbor zaradi nevestnega pedagoškega dela kmalu dal odpoved.⁵² Že od samega začetka je imel odbor v zvezi s Kučero pomisleke, saj naj ne bi izpolnjeval zahtevanih pogojev. Kučera je v Pragi končal kompozicijsko smer praškega konservatorija, v njegovih priporočilih je bilo zapisano, da je izvrsten učitelj za violino, da obvlada tudi poučevanje trobil, vendar je njegovo znanje klavirja minimalno, zaradi česar tudi ni zadoščal pogojem Glasbene matice.⁵³

Odbor je bil primoran prosto delovno mesto za učitelja violine spet razpisati, prijavi so se štirje kandidati. Izmed teh so sprejeli Ferdinanda Riedigerja, ki je diplomiral na dunajskem konservatoriju v razredu Karla Heisslerja (1823–1878).⁵⁴ Riediger je bil sprejet predvsem na osnovi osebnih priporočil, da je izvrsten izvajalec na violini in klavirju. Z njim je bil odbor zelo zadovoljen: »[...] Riediger bil je jako vesten in spreten učitelj, žalibog, da ga je huda bolezen prisilila, po kratkem delovanju v glasbeni šoli, službo odpovedati in vrniti se v svojo domovino [...]«⁵⁵ Čeprav je Riedigerja nadomeščal učenec matične šole Ivan Kos,⁵⁶ so se težave z iskanjem novega violinskega učitelja nadaljevale.

Na priporočilo ravnatelja praškega konservatorija in izvrstnega violinista ter pedagoga Bennewitza je odbor Glasbene matice zaposlil Ernesta Eberharta, ki je odbor Glasbene matice kmalu začel izsiljevati, da bo odšel v Hamburg, če mu ta ne bo povišal plače.⁵⁷ Odbor mu plače ni povišal, pač pa mu je 4. aprila 1887 dal odpoved. Kljub odpovedi si je Eberhart zelo prizadeval, da bi ostal v Ljubljani, vendar je bil odbor v svojih odločitvah neomajen.⁵⁸

Ker pogajanja za nastavitev novega učitelja violine niso obrodila sadov, je violino začasno poučeval violinist in pianist Fran Štaral.⁵⁹ Januschowsky se je po novega učitelja violine spet osebno napotil na Dunaj in po posredovanju tamkajšnjega vladnega svetnika Zellnerja dobil violinista in pianista Gustava Wagnerja, sicer tudi člana Deželnega gledališča v Ljubljani.⁶⁰ Ker tudi ta kljub mnogim opozorilom ni zadovoljil potreb šole Glasbene matice, saj samo njegov (violinski) oddelek ni kazal nikakršnega uspeha, ga je na Gerbičevo priporočilo nadomestil Vítězsláv Roman Moser (1864–1939). Ta je med letom »s svojo požrtvovalno marljivostjo in vestnim opravljanjem svojega težavnega posla pridobil

52 Sejni zapis Glasbene matice, 12. 11. 1886 (hrani NUK G); Poročilo Glasbene matice za šolsko leto 1885/1886, 4 (hrani NUK G); Poročilo Glasbene matice za šolsko leto 1886/1887, 9 (hrani NUK G).

53 Sejni zapis Glasbene matice, 2. 12. 1885 (hrani NUK G); Sejni zapis Glasbene matice, 8. 4. 1886 (hrani NUK G); Poročilo Glasbene matice za šolsko leto 1885/1886, 4 (hrani NUK G).

54 Ibid.; Sejni zapis Glasbene matice, 31. 8. 1886 (hrani NUK G).

55 Poročilo Glasbene matice za šolsko leto 1886/1887, 9 (hrani NUK G).

56 Sejni zapis Glasbene matice, 22. 11. 1886 (hrani NUK G).

57 Poročilo Glasbene matice za šolsko leto 1885/1886 (hrani NUK G), 4; Sejni zapis Glasbene matice, 31. 8. 1886; Sejni zapis Glasbene matice, 4. 4. 1887; Sejni zapis Glasbene matice 4. 5. 1887 (hrani NUK G).

58 Sejni zapis Glasbene matice, 15. 6. 1887 (hrani NUK G).

59 Budkovič, *Razvoj glasbenega šolstva na Slovenskem*, zv. 1, 216.

60 Poročilo Glasbene matice v šolskem letu 1887/1888, 15 (hrani NUK G); Koncertni programi Filharmonične družbe za leto 1882 (hrani NUK G).

mного zaslug za našo "Glasbeno šolo".⁶¹ V poročilu so zapisali, da je »posebno pohvalno uspevala goslarska šola, katero je vodil gospod učitelj Moser.«⁶² Vítězsláv Roman Moser, sicer bolj znan po imenu Viktor Moser, je violino študiral pri Františku Neumannu v Sušicah in pri Ferdinandu Lachnerju (1856–1910) v Pragi, poleg violine pa tudi kompozicijo v razredu Zdeňka Fibicha. Na šoli Glasbene matice je poučeval v letih 1888–1891. Pozneje je do leta 1903 deloval kot profesor violine na zagrebškem konservatoriju. Njegovi učenci so v violinski igri uspešno napredovali, kar so potrjevale naklonjene kritike nastopov in pohvale Moserja kot violinskega učitelja. Leta 1889 je Moser ustanovil godalni kvartet,⁶³ s katerim je nastopal tudi na čitalniških prireditvah. Poleg preostalih violinskih del je napisal tudi dve violinski šoli.⁶⁴

Ker je violinskih učiteljev vedno primanjkovalo, se je odbor odločil, da si bo vzgojil nadarjenega učenca violine in ga poslal na nadaljnje izobraževanje v tujino. Ponudil bi mu posojilo, ki bi ga gojenec po končanem študiju vračal odboru. Za takšno poslanstvo so izbrali takrat marljivega učenca Ivana Kosa, ki je Glasbeni matici v stiski že pomagal. Kar nekaj vpletenih je polagalo upe v mladega violinista, ki je odšel na študij v Prago. Sprva je o njegovih študijskih dosežkih poročal celo sam Jan Lego,⁶⁵ a je Kos predsedniku Franju Ravniharju sporočil, da javnega izpita ni izdelal. Odbor je s finančno pomočjo prekinil, razblinili so se vsi upi, ki so bili stavljeni nanj.⁶⁶

Ko je leta 1892 Glasbena matica ostala brez Moserja, ki je brez odpovedi nenadoma odšel v Zagreb, se je znašla v starih znanih težavah. Jan Lego je spet priskrbel novega violinskega učitelja – Hanuša Baudisa (1860–1908),⁶⁷ absolventa praškega konservatorija. Sprva je bil odbor z njim zelo zadovoljen: »[...] Namesto odstopivšega učitelja za gosli Vítězslava

61 Poročilo Glasbene matice v šolskem letu 1888/1889, 5 (hrani NUK).

62 Ibid., 8.

63 V kvartetu so igrali Vítězslav Moser, Pavel Lozar, Alojzij Žebre in Ivan Pianeki. Glej Budkovič, *Razvoj glasbenega šolstva na Slovenskem*, zv. 1, 163.

64 Zupančič, »V iskanju lastne identitete: češki violinisti kot glavni tvorci violinizma na Slovenskem,« 112.

65 Jan Lego je imel velik vpliv na češko-slovenske kulturne stike. V letih 1857–1967 je bil zaposlen v Kamniku, v Ljubljani in v Trstu. Od leta 1874 je živel v Pragi. Bil je med ustanovitelji mnogih slovenskih kulturnih ustanov, med drugim tudi prve slovenske čitalnice. V Pragi je bil ustanovitelj češko-slovenskega društva, ki je bilo bolj podporne narave, saj se je posvečalo predvsem izdajanjem slovenskih knjig za mladino in za slovenske študente v Pragi. Zavzemal se je tudi za razvoj slovenskega glasbenega življenja, na Češkem je širil slovensko pesem. Ob njegovi sedemdesetletnici ga je Ivan Hribar poimenoval za apostola slovensko-češke vzajemnosti in ga imenoval za častnega meščana Ljubljane. Glej Boris Urbančič, *Česko-slovinske kulturni styky* (Praga: Euroslavica, 1995), 24–26.

66 Poročilo Glasbene matice v šolskem letu 1888/1889 (hrani NUK), 6; Sejni zapis Glasbene matice, 12. 10. 1889 (hrani NUK G).

67 Johann (Hanuš) Baudis se je rodil 25. junija 1860 v kraju Kutná Hora. Njegov oče, Franz Baudis, je bil zlatar iz Prage. Na praški konservatorij se je Baudis vpisal oktobra leta 1870, kjer je v Bennewitzovem razredu diplomiral 14. julija 1876. Glej Glavni katalog študentov praškega konservatorija (hrani SOAP).

Moserja angaževal je odbor novega učitelja in koncertista za gosli, g. Baudisa, kateri je predložil izvrstna spričevala in ki tudi stavljenim zahtevam točno in povoljno ustreza [...].⁶⁸ Pozneje se je izkazalo, da odboru ni odgovarjal, saj naj ne bi izpolnjeval nalog, ki mu jih je ta odredil. V ocenah produkcij gojencev šole Glasbene matice so kritiki njegovo delo ocenjevali kot pozitivno: »[...] Tudi po g. Baudisu vpeljani goslarji pokazali so, da so se učili pravilno lok držati, čiste zvoke izvajati in enakomerno gosti [...].«⁶⁹ Čeprav v sejnem zapisu Glasbene matice beremo, da je Baudis odboru predložil izvrstna spričevala, poročilo praškega konservatorija priča prej o nasprotnem, saj je Baudis za violino leta 1873 prejel oceno ad E (prav dobro), za harmonijo in petje pa ad I (zadostno).⁷⁰ Pozneje je v igranju na violino napredoval, saj je diplomiral z odlično oceno (E).⁷¹

Glasbena matica se je zelo trudila, da bi kulturo godalnih instrumentov spravila na višjo raven, kar je razvidno tudi iz različnih objav časopisov, kjer pisci poudarjajo, da danes igranje violine ni več sramotno kot nekoč in da danes »tudi največjega gospoda ni več sram nositi dragocene gosli v roki.«⁷² Hkrati pozivajo tudi starše, naj bolj »kultivirajo« igro na violini pri svojih otrocih, saj je Glasbeni matici v šolskem letu 1892/93 vpis učencev na violini močno upadel, medtem ko se je na šoli Filharmonične družbe zgodilo prav obratno.⁷³ Zato pisci slovenskim staršem očitajo, da svoje otroke vpisujejo h glasbenim zavodom, ki »nam niso prijatelji«, čeprav to ni več potrebno, saj Glasbena matica razpolaga z najboljšimi učitelji.⁷⁴

Glasbena matica je sicer razpolagala s solidnimi violinskimi učitelji, vendar nobenega ni dolgo obdržala, niti Baudisa. Namesto njega je na priporočilo šolskega nadzornika Vencajza odbor sprejel Karla Jeraja (1874–1951), absolventa dunajskega konservatorija iz razreda Josepha Hellmesbergerja, ml.. Odboru je ugajal še posebej zato, ker je bil po rodu Slovenec. Odbor je 17. novembra 1893 z Jerajem sklenil pogodbo,⁷⁵ vendar je navdušenje nad njim kmalu splahnelo. Opozarjali so ga namreč, naj poučuje v slovenščini, v nasprotnem primeru so mu zagrozili z odpovedjo, ki se je kmalu uresničila. Čeprav se med razlogi za Jerajevo odpustitev pojavlja predvsem njegova strokovna nezadostnost v primerjavi s potrebami odbora Glasbene matice, so bili razlogi še nekoliko drugačni. Odbornik Vencajz je o Jeraju poročal sledeče: »[...] Slednjega vedenje je nasproti nekaterim glasbeno šolo obiskujočim učenkam preveč intimno, zavržno pa radi tega, ker izkazuje imenovani svojo naklonjenost v samih prostorih GM javno in v očigled vsem drugim mladim učenkam, pred kojimi se tem bolj osmeši, ker zavračajo izvoljenke njegove izraze simpatije s porogljivim zasmehovanjem [...] bati se je torej, da utrpi GM vsled Jerajevega vedenja ono nezaupnost, ki ji je potrebna [...], da so uspehi taistega pedagoga itak neugodni [...].«⁷⁶ Jeraj je 15. septembra

68 Sejni zapis Glasbene matice, 5. 12. 1891 (hrani NUK G); Poročilo Glasbene matice za šolsko leto 1891/1892, 26 (hrani NUK G).

69 »Glasbena Matica«, *Slovenec*, 12. 7. 1892, 3.

70 Classen-Verzeichnis der Zöglinge beider Instrumental-und Gesang-Abtheilungen aus sämtlichen am Prager Conservatorium der Musik im Schuljahre 1873 tradirten Lehrfächren, 1 (hrani APK).

71 Ibid., 24.

72 »Šola "Glasbene Matice"«, *Slovenec*, 13. 9. 1892, 5.

73 Ibid.

74 »Glasbena Matica«, *Slovenec*, 12. 7. 1892, 3.

75 Poročilo Glasbene matice za šolsko leto 1893/1894, 4 (hrani NUK G).

76 Sejni zapis Glasbene matice, 14. 2. 1895 (hrani NUK G).

1895 šolo zapustil in se na isto ustanovo vrnil šele leta 1920.⁷⁷

20. septembra 1895 ga je zamenjal Josef Vedral (1872–1929), ki je na praškem konservatoriju diplomiral v razredu Antonína Bennewitza.⁷⁸ Odbor ga je izbral izmed desetih kandidatov. Zaradi neprestanih menjav učiteljev na violinskem oddelku je število učencev v primerjavi s klavirskim oddelkom redno upadalo. Z nekaj izjemami uspeh na violinskem oddelku ni bil zadovoljiv, delno ne tudi zato, ker je šola sprejemala učence s pomanjkljivimi glasbenimi dispozicijami. Šola je šele v šolskem letu 1896/97 na predlog ravnatelja Gerbiča uvedla predhodni preizkus učenčevega posluha in občutka za ritem.⁷⁹

Od leta 1908 je violino začasno poučeval Jan Rezek (1884–?),⁸⁰ absolvent praškega konservatorija in učenec Štěpána Suchýja (1872–1920). Z njegovim poučevanjem odbor ni bil zadovoljen, saj je zamujal k pouku niti se ni naučil slovenščine, zato ga odbor ni hotel sprejeti za stalno.⁸¹ Ko so potekale priprave za ustanovitev Slovenske filharmonije, je na šoli Glasbeni matici leta 1909 poučeval Gerstnerjev učenec Karel Tarter. Čeprav je bila šola Glasbene matice v nekaterih pogledih boljša od šole Filharmonične družbe, je bil tam učni uspeh na godalih boljši. Po odhodu Rezka sta violino na šoli Glasbene matice poučevala Gerstnerjev učenec Anton Dekleva in Vedralov učenec Ivan Trost, ki je pozneje študiral na dunajskem konservatoriju.⁸²

4. decembra 1916 je violino na šoli Glasbene matice začela poučevati še Stanislava Hajek (1895–?),⁸³ ki je šolo zaradi prenizke plače 30. novembra 1918 zapustila. Na šoli je sicer poučevala violino kot glavni predmet in klavir kot stranskega. »[...] Njeno pedagoško in umetniško delovanje stoji v lepem harmoničnem ravnotežju. Bila je vseskozi vestna, marljiva, solidna v pouku in življenju [...],« je zapisano v njenem spričevalu ravnateljstva Glasbene matice.⁸⁴

Šola je višek vpisa učencev in največji dotok učiteljev dosegla leta 1918 in še večjega leta 1919, k čemur je zagotovo pripomoglo prenehanje delovanja Filharmonične družbe. Več kot petdeset učencev se namreč ni moglo vpisati na violino, saj je na matični šoli primanj-

77 Sejni zapisi Glasbene matice, 15. 6. 1893; Sejni zapis Glasbene matice, 31. 1. 1895; Sejni zapis Glasbene matice, 14. 2. 1895 (hrani NUK G).

78 Zupančič, »V iskanju lastne identitete: češki violinisti kot glavni tvorci violinizma na Slovenskem,« 112.

79 Budkovič, *Razvoj glasbenega šolstva na Slovenskem*, zv. 1, 250.

80 Jan Rezek se je rodil 2. februarja 1884 v Pragi. Njegov oče, Jan Rezek st., je bil tovarniški kovač. Jan Rezek se je na praški konservatorij vpisal leta 1898, v razredu Suchýja je diplomiral 9. julija 1904. Glej Glavni katalog študentov praškega konservatorija (hrani SOAP).

81 Poročilo Glasbene matice za šolsko leto 1907/1908 (hrani NUK G), 20; Sejni zapisi Glasbene matice, 10. 12. 1907; Sejni zapis Glasbene matice, 18. 3. 1909; Sejni zapis Glasbene matice, 22. 7. 1909; Sejni zapis Glasbene matice, 27. 1. 1910 (hrani NUK G).

82 Budkovič, *Razvoj glasbenega šolstva na Slovenskem*, zv. 1, 317.

83 Stanislava Hajek je bila rojena 19. avgusta 1895 češkim staršem v Linzu. Od 1. decembra 1916 do 1. decembra 1918 je na šoli Glasbene matice poučevala violino in klavir. Glej Pismo Stanislave Hajek odboru Glasbene matice, 20. 9. 1919, Personalna mapa, 3 (hrani NUK G).

84 Spričevalo, 8. 7. 1920, Personalna mapa Glasbene matice, 3 (hrani NUK G).

kovalo učiteljev.⁸⁵ Odbor Glasbene matice si je prizadeval, da bi med svoje učitelje violine pridobil izkušenega in izvrstnega violinskega pedagoga Hansa Gerstnerja, ki službe zaradi neznanja slovenskega jezika in nekaterih drugih političnih in osebnih razlogov ni sprejel.

Violino so v obdobju po prvi svetovni vojni poučevali Albin Fakin, Kazimir Petrič, Stanko Sever, Evgidij Franzot, Karlo Sancin in Dušan Franko. Med temi je bil kot pedagog najuspešnejši Karlo Sancin (1893–1975), ki ga pozneje srečamo kot ravnatelja celjske Glasbene matice. Poleg Sancina je pred njim velike pedagoške uspehe na violinskem oddelku nizal tudi Bennewitzev učenec Josef Vedral, čigar učenci so uspešno delovali v orkestrih in kot violinski pedagogi. Mnogo njegovih učencev je poučevalo tudi na šoli Glasbene matice, med njimi so bili: Ivan Trost, Albin Fakin, Dušan Franko in Niko Štritof. Prav Ivan Trost in Miroslav Dežela sta bila tudi člana slavnega Zikovega godalnega kvarteta.⁸⁶ Leta 1919 je odbor na novo sprejel Nika Štritofa in Karla Jeraja, ki je vodil tudi orkester. Z ustanovitvijo glasbenega konservatorija se je raven poučevanja violine precej dvignila, nastopila je »Šlaisova doba« poučevanja violine.

Proti koncu leta 1918 je ideja o ustanovitvi glasbenega konservatorija dozorela, število učencev in njihovih učiteljev je na matični šoli strmo naraščalo. Na seji odbora 24. marca 1919 je ta sklenil, da se ustanovi konservatorij, 21. maja istega leta pa tudi orkestralno društvo. Za ravnatelja konservatorija je bil izvoljen Matej Hubad (1866–1937). Ustanovitev konservatorija je slovenskim študentom omogočila študij v domovini in v maternem jeziku. Konservatorij je imel poleg mnogih preostalih oddelkov tudi oddelek za godala, študij pa je trajal od šest do sedem let.⁸⁷

Leta 1923 sta tam violino poučevala Čeha Jan Šlais (1893–1975) in Josef Vedral (1872–1929). Šlais je študiral violino na praškem konservatoriju pri Štěpánu Suchýju v letih 1907–1913. Po diplomu je bil drugi koncertni mojster v umetniškem gledališču v Moskvi (Svobodnyj téatr), leta 1914 je prevzel mesto koncertnega mojstra v moskovski Operi Zimina, poleg tega pa deloval še v simfoničnem orkestru Zveze moskovskih glasbenikov. Leta 1919 se je vrnil v Prago in deloval v orkestru Narodnega gledališča. Istega leta je nastopil kot učitelj violine na šoli mariborske Glasbene matice, kjer je spoznal svojo poznejšo ženo Ruženo Deylovo Šlaisovo. V letih 1920–1921 se je izpopolnjeval na mojstrski šoli profesorja Otakarja Ševčíka v Pragi. V Ljubljani je deloval v letih 1921–1946 in bil zelo uspešen violinski pedagog, sprva na ljubljanskem konservatoriju, od leta 1939 pa na novi Glasbeni akademiji. Leta 1946 je postal profesor violine na praškem konservatoriju in leta 1952 profesor violine na Janáčkovi akademiji glasbenih umetnosti v Brnu. Šlaisev prihod v Ljubljano je bil za slovenski violinizem izrednega pomena. Na konservatoriju je ustanovil violinski oddelek, učne načrte pa je izdelal na podlagi Ševčíkove tehnike, na osnovi katere je poučeval tudi svoje učence. Njegovi učenci so postali pomembni slovenski violinisti, ki so zaznamovali slovenski glasbeni prostor v 1. polovici 20. stoletja. Med njimi so bili: Karlo Rupel (1907–1968), Leon Pfeifer (1907–1986), Albert (Ali) Dermelj (1912–1986), Vida Jeraj Hribar (1902–2002), Uroš Prevorsek (1915–1998), Kajetan Burger, Fran Stanič (1893–1979), Jelka Stanič (1928–2011), Vinko Šušteršič, Francka Ornik Rojc in mnogi drugi.⁸⁸

85 Budkovič, *Razvoj glasbenega šolstva na Slovenskem*, zv. 1, 313.

86 Ibid., 321–322.

87 Ibid., 323–326.

88 Gracian Černušák, »Jan Šlais«, v: *Československý hudební slovník osob a institucí*, ur. Gracian

Poleg Šlaisa in Vedrala je na glasbenem konservatoriju komorno igro in ansambelske vaje poučeval tudi Karel Jeraj. Violino je študiral na dunajskem konservatoriju pri Josephu Hellmesbergerju, ml.. V Londonu je bil koncertni vodja britanskega imperialnega glasbenega inštituta, leta 1900 pa je postal koncertni mojster Orkestra Dvorne opere na Dunaju pod vodstvom Gustava Mahlerja. Kot pianist je nastopal na evropskih turnejah skupaj s slovitim violinistom Georgom Enescujem, s katerim je dolga leta tudi prijateljaval. V Ljubljani je vodil Orkestralno društvo in bil med njegovimi soustanovitelji.

Ustanovitev glasbenega konservatorija v Ljubljani je veliko pripomogla k razširitvi lastnega, slovenskega violinskega pedagoškega kadra. Pred ustanovitvijo konservatorija je violinskih pedagogov vedno primanjkovalo, le redki slovenski violinisti pa so si lahko privoščili študij v tujini. Eden takšnih je bil Slovenec Leo Funtek, ki je po končanem šolanju v Filharmonični družbi s štipendijo nadaljeval študij v Leipzigu, kariero pa si je ustvaril na Finskem. Slovenski violinisti, ki so mu sledili, so konservatorij že obiskovali v Ljubljani in s študijem v tujini nadaljevali pozneje. Prva takšna sta bila Karlo Rupel in Leon Pfeifer, ki danes predstavljata steber slovenskega violinizma, saj sta bila tudi prva slovenska violinska pedagoga, ki sta poučevala violino na visoki stopnji, takrat že na Glasbeni akademiji v Ljubljani. Gonilna sila violinskega oddelka na konservatoriju je bil prav gotovo Jan Šlais, brez katerega bi bila slika današnjega slovenskega violinizma zagotovo povsem drugačna. *Slovenski narod* je o njegovem pedagoškem delu nekoč zapisal: »[...] G. Jan Šlais je istotako neprecenljiv vijolinski pedagog, vesten in natančen, a vendar širokopotezen in njegovi učenci njegovega pouka njegove metode ne morejo prehvaliti [...]«⁸⁹

1.2 ŠTAJERSKA

1.2.1 Glasbena šola glasbenega društva v Celju (Cillier Musikverein)

V Celju je že pred ustanovitvijo glasbenega društva obstajala glasbeno-pedagoška dejavnost. Že v 18. stoletju je bila dejavna učiteljska pripravnica, ki je delovala v okviru glavne šole. Sprva so bili organizirani zgolj izpiti, pozneje pa večmesečni in celoletni tečaji. Tu so se izobraževali učitelji trivialk, na katerih je bilo mesto učitelja navadno povezano tudi s službo organista. Leta 1824 je lavantinski konzistorij predlagal namestitev učitelja glasbe;

Černušák et al., zv. 2 (Praha: Státní hudební vydavatelství Praha, 1965), 704; František Židek, *Čeští houslisté tři století* (Praha: Panton, 1979), 133–134; Matija Bravničar, »Ob dvojnem jubileju prof. Jana Šlaisa«, *Jutro*, 8. 1. 1943, 3; Stanko Premrl, »Ob dvojnem jubileju profesorja Jana Šlaisa«, *Slovenec*, 8. 1. 1943, 2; Karol Pahor, »Jan Šlais: 80-letnik«, *Delo*, 17. 4. 1973, 8; Dragotin Cvetko, »Ob 75-letnici Jana Šlaisa«, *Delo*, 23. 1. 1968, 5; Karlo Rupel, »Jubilej zaslužnega glasbenega pedagoga«, *Delo* (1963), 5.

89 »III. javna produkcija gojencev konservatorija GM«, *Slovenski narod*, 28. 6. 1924, 3.

kot prvi učitelj glasbe je leta 1825 nastopil Karl Kuppel, učitelj 1. razreda glavne šole in mestni učitelj.⁹⁰ Poučeval je predvsem petje in igranje na orgle, o poučevanju violine viri ne poročajo. Z razvojem osnovnega šolstva se je dvignila tudi raven izobraževanja učiteljev, šolanje je postalo zahtevnejše in je trajalo dve leti. S tem so bili ukinjeni vsi enoletni pedagoški tečaji, prav tako pedagoški tečaj v Celju, ki je bil ukinjen na koncu šolskega leta 1865/1866.⁹¹

S poukom glasbe na pripravnici je bil povezan tudi nastanek Lavantinskega glasbenega društva v Celju (Der Lavanter Musikverein in Cilli), ki je bilo ob pomoči Simona Rudmaša, direktorja normalke, in Franza Xsaverja Schneiderja, opata mestne fare, ustanovljeno leta 1836.⁹² Namen družbe je bil »[...] mladino v muziki, zlast pa šolske pripravnike v orgljanju prav dobro podučiti [...]« Poleg liturgične glasbe je društvo gojilo tudi posvetno glasbo in v svojem okviru z gojenci šole in ljubitelji glasbe imelo orkester, ki ga je vodil Joseph Leitermeyer.⁹³ Janko Orožen ga v svojem delu omenja kot učitelja glasbe v letu 1838.⁹⁴ Leitermeyer je imel tudi zasebno šolo, na kateri je poučeval violino, violo in violončelo. Po odhodu Leitermeyerja, ki je pozneje deloval kot učitelj na šoli Filharmonične družbe, in po propadu Lavantinskega društva leta 1846 je v Celju violinska pedagoška in glasbena dejavnost nekoliko zamrla.⁹⁵ Po propadu Lavantinskega društva so bili instrumenti izročeni župni cerkvi v hrambo in uporabo. Tedanji ravnatelj glavne šole Matija Vodušek je za propad Lavantinskega društva navajal najrazličnejše razloge, med drugim tudi notranje nesoglasje v statutih, ki so določali gojitev tako mestne kot tudi cerkvene glasbe z istimi učiteljskimi pripravniki. Med razlogi omenja tudi pomanjkanje »muzikalčnega smisla« pri celjskem prebivalstvu in majhne društvene uspehe zaradi pomanjkanja dobrih glasbenih učiteljev.⁹⁶

Celjsko glasbeno društvo (Cillier Musikverein), ki je bilo prvič ustanovljeno leta 1801,⁹⁷

90 Karl Kuppel (Köpel, Köppel, Kepel) se je rodil 10. novembra 1785, umrl je 3. aprila 1850. Na celjski glavni šoli, kjer je bil učitelj 1. razreda, je učil od leta 1808 do svoje smrti. Poleg tega je bil organist farne cerkve in 27. decembra 1849 za svoje zasluge prejel odlikovanje. Glej Ignac Orožen, *Celska kronika* (Celje: Julius Jeretin, 1854), 216.

91 Ivanka Zajc Cizelj, »K zgodovini glasbe v Celju,« *Celjski zbornik* (1987), 305–306; Andrej Fékonja, »Učilišča v Celju,« *Dom in svet* 8 (1895), 597.

92 V *Celski kroniki* Ignaca Orožna beremo, da je leta 1836 »Šimon Rudmaž, ravnitel glavne šole, godbeno družbo tu vstanovil, koje pokrovitelj je bil labudski knezoškof.« Družba je prenehala delovati 18. decembra 1846. Glej Orožen, *Celska kronika*, 198, 202. Avtorja Janko Orožen in Ivanka Zajc Cizelj v svojih delih ustanovitev te družbe postavljata v leto 1832. Glej Janko Orožen, *Zgodovina Celja in okolice*, zv. 1 (Celje: Kulturna skupnost, 1971), 651; Cizelj, »K zgodovini glasbe v Celju,« 306.

93 Danilo Pokorn, »Glasbena zbirka Opatijske cerkve Sv. Danijela v Celju,« *Muzikološki zbornik* 25 (1989), 107.

94 Orožen, *Zgodovina Celja in okolice*, zv. 1, 641.

95 Budkovič, *Razvoj glasbenega šolstva na Slovenskem*, zv. 1, 282; Cizelj, »K zgodovini glasbe v Celju,« 306.

96 Orožen, *Zgodovina Celja in okolice*, zv. 1, 651–652.

97 Orožen v *Celski kroniki* piše, da so bili leta 1801 »v Celi neki uradniki ino mestlani godbeno

drugič leta 1836 in zadnjič leta 1879, se je takoj po vnovični ustanovitvi društvenega orkestra posvetilo vzgoji novih generacij glasbenikov. Društvo je bilo na pobudo zdravnika Roberta Prosinagga ustanovljeno z namenom, da bi glasba zaživela v kulturi, šolah in dala pečat mestnemu utripu življenja. To bi lahko dosegli »[...] z glasbeno šolo za petje, klavir, gosli in druge instrumente [...]«⁹⁸ V kratkem je bila ustanovljena društvena glasbena šola (Musikvereinschulle), ki je začela s poukom 1. oktobra 1879.⁹⁹ V prvem šolskem letu je bilo devet oddelkov,¹⁰⁰ na katerih je poučeval kapelnik s pomočniki. Med devetimi oddelki je bil tudi violinski oddelek, v okviru katerega je pouk potekal v skupinah s štirimi učenci. Na violinskem oddelku so po Hohmannovi violinski šoli violino poučevali kapelnik Anton David,¹⁰¹ Hans von Villefort, N. Marschal in Rudolf Schmidt.¹⁰² Glavnega učitelja Davida je zaradi bolezni kmalu zamenjal kapelnik Ferdinand Fischer.

V šolskem letu 1882/1883 je delovala še zasebna šola Georga (Schorsch) Mayerja (Maier), na kateri je poučeval klavir, violino, violončelo, klarinet, trobento, rog in petje. »[...] Sam je najbolj obvladoval violino, ki jo je igral na ciganski način [...]«,« je v svojem delu zapisal dr. Fritz Zangger, zadnji predsednik društva.¹⁰³

Na glasbeni šoli glasbenega društva se je v šolskem letu 1883/1884 povečevala kriza zaradi pomanjkanja sredstev in posledičnega pomanjkanja zunanjih učiteljev. Tako se je število oddelkov zmanjšalo z devet na štiri, na katerih je bilo vpisanih 35 učencev, ki jih je poučeval kapelnik Mayer.¹⁰⁴ Očitno je bil Mayer dober učitelj, saj so bili poslušalci javnih izpitov navdušeni nad natančnostjo in intonacijsko čistostjo Mayerjevih učencev.¹⁰⁵ V šolskem letu 1884/1885 je poleg Mayerja violino poučeval še zunanji sodelavec Hans von Villefort.

V šolskem letu 1886/1887 se je stanje v glasbeni šoli še poslabšalo, saj je od začetnih devetih oddelkov, poznejših štirih, ostal le še oddelek za violino, na katerem je bilo vpisanih 22 učencev. Takšne razmere so vodstvo prisilile k reorganizaciji šole. Sprejet je bil sklep, da se v društvu nastavi umetniškega vodjo, ki bo vodil glasbeno šolo in kapelniku pomagal pri pripravi koncertov. Društvo je pridobilo učitelja za pouk petja, godal, trobil in teorije.

družbo ustanovili.« V letu 1807 beremo, da se je »razpeljala celska godbena družba, ki se je bila 1801 začela.« Glej Orožen, *Celska kronika*, 182, 186.

98 Ivanka Zajc Cizelj, »Prva glasbena šola v Celju«, *Celjski zbornik* (1986), 251.

99 Šola do leta 1888 ni imela pravnega statusa zavoda, saj je delovala kot sekcija glasbenega društva vse do šolskega leta 1887/1888, ko je šola dobila koncesijo.

100 Med devetimi oddelki so bili oddelek za petje in splošno glasbeno vzgojo, violinski oddelek, oddelek za violončelo. Poučevali so tudi kontrabas, klarinet, krilni rog, rog, pozavno in tolkala.

101 Anton David je bil na šolo sprejet med 32 prijavljenimi kandidati. Študiral je na salzburškem Mozarteumu in je bil vodja mestne kapele v Vöcklabrücken.

102 Roman Drofénik, »Glasbena šola glasbenega društva (1879–1918)«, *Celjski zbornik* (1989), 331; Id., »Delo celjskega glasbenega društva in Narodne čitalnice v Celju« (diplomsko delo, Oddelek za glasbeno pedagogiko Akademije za glasbo v Ljubljani, 1988), 65.

103 Fritz Zangger, *Künstlergäste. Ein Auschnitt aus dem Kulturleben der deutschen Minderheiten in Slowenien* (Celje: Vereinsbuchdruckerei "Celeja", 1933), 21–22; Drofénik, »Delo celjskega glasbenega društva in Narodne čitalnice v Celju«, 12.

104 Id., »Delo celjskega glasbenega društva in Narodne čitalnice v Celju«, 66.

105 Ibid.

Pogodbo so podpisali s Heinrichom Wiedtom (1824–1901), kapelnikom in skladateljem, ki je bil nastavljen za umetniškega vodjo in direktorja glasbene šole ter je poučeval štiri ure na dan.¹⁰⁶ Zangger v svojem delu navaja, da je bil Weidt starejši izkušen glasbenik, ki je poučeval z velikim uspehom.¹⁰⁷ Iz takratnega celjskega časnika *Deutsche Wacht* razberemo, da je Weidt leta 1887 nudil poleg zasebnih ur preostalih instrumentov in harmonije tudi zasebne ure violine.¹⁰⁸

S šolskim letom 1887/1888 se je spremenil statut šole, po katerem so v ločenih oddelkih začeli poučevati učence obeh spolov. Pouk violine in klavirja je trajal tri ure na teden, preostali učni predmeti pa po dve uri. S statutom so določili zgornjo mejo števila učencev, ki so jih lahko istočasno poučevali na posameznem oddelku. Na klavirskem oddelku sta bila lahko hkrati prisotna le dva učenca, na oddelku za godala pa štirje. Na novo je bil sestavljen tudi učni načrt, v katerem so šolanje razdelili na štiri težavnostne stopnje. Leta 1889 je društvo ugotovilo, da učitelj Weidt brez vednosti društva zasebno izvaja pouk petja, zaradi česar so se odločili, da ga obdržijo le še kot učitelja klavirja. Po tem sklepu je Weidt zapustil društvo, v istem letu pa so odpustili tudi učitelja violine Eduarda Lenharda. Izguba obeh učiteljev se je poznala tudi na številu učencev, saj je do konca leta društvo zapustilo deset učencev.

V šolskem letu 1889/1890 je Weidta na mestu umetniškega vodje zamenjal Adolf Diessl, poleg njega pa so zaposlili novega učitelja violine Johanna Fischerja, odličnega koncertnega mojstra. Glasbena šola je začela prirejati vse več šolskih koncertov, vedno več pozornosti pa je začela posvečati tudi komorni glasbi. V šolskem letu 1899/1900 zasledimo novega violinskega učitelja Hermana Grögerja. Ta je poleg violine poučeval še klavir, različna pihala in zborovsko petje. Že prvo leto se je pod njegovim vodstvom na koncertu predstavilo 16 violinistov, ki so zaigrali kvintet Fritza Stanga.¹⁰⁹

Leta 1901 je zbolel vodja šole in kapelnik Adolf Diessl, zamenjal ga je Moritz Schachenhofer,¹¹⁰ ki je poučeval violino in flavto. Ta je na šoli deloval osem let, saj je umrl leta 1909.¹¹¹ Njegovo delovno mesto je prevzel Karl Paul Seifert,¹¹² ki je z mestom vodje

106 Ibid., 68.

107 Zangger, *Künstlergäste. Ein Auschnitt aus dem Kulturleben der deutschen Minderheiten in Slowenien*, 23–24.

108 » P. T. Zeige hiermit an, dass ich Privatstunden in Gesang, Clavir, Violine und Harmonielehre vom 20. August an, ertheilen werde. Anmeldungen von 2–3 Uhr Nachmittag in meiner Wohnung, Hauptplatz 109, Heinrich Weidt, Director des Musik-Vereins.« Glej *Deutsche Wacht*, 18. avgust 1887.

109 Drogenik, »Delo celjskega glasbenega društva in Narodne čitalnice v Celju«, 74.

110 Moritz Schachenhofer je izviral iz glasbene družine. Njegov oče je bil kapelnik in eden zadnjih mestnih trobentačev. Brat Ludwig Schachenhofer je bil aktiven v Filharmonični družbi v Mariboru in kot kapelnik v Celju.

111 Moritz Schachenhofer je umrl 25. 10. 1909 v bolnišnici v Celju. Glej Imenski indeks pokopanih (1907–1918), škatla 8/35; Glavna evidenčna knjiga (1909–1911), škatla 1/6 (hrani ZAC).

112 Karl Paul Seifert je bil učenec štajerskega glasbenega društva v Gradcu, kjer je daljši čas deloval kot učitelj violine. Nato je bil prvi violinist Filharmoničnega orkestra v Teplicah na Češkem, dve leti in pol učitelj ter dirigent na Ptujju in nazadnje prvi violinist v orkestru dunajskega združenja pod

glasbene šole in učitelja violine ter klavirja nastopil 17. januarja 1910.¹¹³ Istega leta se je šoli pridružil učitelj violine in klavirja Edwin Hahn. Tako šola kot društvo sta delovala tudi med vojno, čeprav je bilo njuno delovanje precej okrnjeno, saj so v vojsko odhajali tako člani orkestra kot tudi učitelji. Z nastankom nove države je društvo prenehalo z delovanjem.¹¹⁴ Njegovo vlogo je v glasbenem izobraževanju prevzela podružnica Glasbene matice v Celju.

O kakovosti šole pričajo koncertni sporedi njenih učencev, kjer sledimo izvedbam violinško precej zahtevnih del, ki se večinoma izvajajo še danes.¹¹⁵ Večina njenih violinških učiteljev je bila diplomantov takratnih priznanih evropskih glasbenih konservatorijev. Poleg poučevanja so bili zelo dejavni tudi na koncertnih odrih kot solisti in komorni glasbeniki, s čimer so presejali okvir običajnega učitelja, pogosto kapelnika s povprečnim znanjem violine.

1.2.2 Podružnična šola Glasbene matice v Celju

Čeprav je v Celju že obstajala šola glasbenega društva, ta Slovincem v razvoju lastne nacionalne kulture ni ustrezala. Tako so ob pomoči ljubljanske Glasbene matice leta 1908 ustanovili svojo glasbeno šolo, ki je delovala kot podružnica ljubljanske Glasbene matice, njen prvi ravnatelj je bil Adolf Feix s Češkega.¹¹⁶ Violinski oddelek in z njim 12 učencev je sprva prevzel Radovan Brenčič, po poklicu pravnik, publicist in gledališki organizator. Leta 1913 mu je bilo ponujeno mesto ravnatelja, ki pa ga je zaradi študija na Dunaju zavrnil. Prvi ravnatelj, Adolf Feix, je v dunajskem časopisu *Wiener Freudenblut* kmalu objavil prosto delovno mesto za tistega, ki je »usposobljen za pouk klavirja in violine«. Feix v Celju očitno ni dolgo ostal, saj s 15. oktobrom 1910 na njegovem mestu zasledimo Čeha Wilhelma (Vilima, Viléma) Seiferta, ki je poučeval violino, klavir in preostale stranske predmete. Ker je bil Seifert violinist, učenec Antonína Bennewitza na praškem konservatoriju, je tudi kot ravnatelj dajal več prednosti razvoju violine. Tudi Seifert na celjski glasbeni šoli ni dolgo ostal, saj je že leta 1912 umrl, nadomestil ga je Čeh Václav Engerer.

Z izbruhom prve svetovne vojne je glasbeni razvoj močno upadel, predvsem zaradi odsotnosti številnih mladih glasbenikov, ki so bili mobilizirani, in pomanjkanja podmladka, ki

vodstvom Ferdinanda Löweisa. Na Dunaju je študiral kompozicijo pri violinistu in skladatelju Erichu Wolfu Degnerju, ki je v letih 1884–1888 deloval v Musikvereinu na Ptujju. Glej Suppan, »Karl Paul Seifert« v: *Steirisches Musiklexikon*, 641–642.

113 Drogenik, »Delo celjskega glasbenega društva in Narodne čitalnice v Celju«, 82.

114 Cizelj, »Prva glasbena šola v Celju,« 331–344.

115 Na šolskih produkcijah med izvajanimi skladatelji zasledimo kar nekaj predstavnikov francoske violinske šole, pa tudi drugih skladateljev, ki so danes del 'železnega' violinškega repertoarja. Najpogosteje zasledimo violinske koncerte G. B. Viottija, Ch. de Bériota, P. Rodeja in L. Spohra, pa tudi skladbe H. Wieniawskega, Ch. Dancla, J. Kubelíka in O. Riedinga.

116 Cizelj, »K zgodovini glasbe v Celju,« 457.

ga zaradi nastalih razmer ni bilo mogoče vzgojiti na novo. Po koncu vojne so se razmere tudi na glasbenem področju korenito spremenile, saj so iz Celja odšli številni pomembni glasbeniki, ki so imeli vidnejšo vlogo na glasbenem področju. Na občnem zboru, ki je bil 3. septembra 1919, so sklenili, da bodo za Celje in daljno okolico ustanovili samostojni glasbeni zavod z nazivom Glasbena matica v Celju. V njem bodo poučevali »[...] vse glavne panoge muzikalne izobrazbe, v prvi vrsti klavir, vijolino in solopetje [...]«¹¹⁷ Glasbena šola je z delom začela 22. septembra 1919 v hiši nekdanje nemške glasbene šole na Slomškovem trgu, kjer deluje še danes. Ravnatelj šole je postal Paul Stolz, ki je vodil že prejšnjo nemško glasbeno šolo. V tem obdobju je violino kot glavni predmet in klarinet ter pihala kot stranski predmet poučeval Lovrenc Kubišta (1863–1931), ki ga viri v Celju v zvezi s šolo sicer redkeje omenjajo.¹¹⁸ Kubišta je študiral violino na praškem konservatoriju v razredu Antonína Bennewitza. V Celje je iz Gorice, kjer je bil glasbeni učitelj, pribežal leta 1915. V Celju je bil sprva učitelj na glasbeni šoli Musikvereina, nato pa matični učitelj do šolskega leta 1922/1923. Umrl je 13. novembra 1931 v Celju.¹¹⁹

Stolz je na šoli Glasbene matice v Celju ostal do šolskega leta 1923/1924, ko je njegovo ravnateljsko mesto prevzel Karlo Sancin (1893–1975).¹²⁰ Sancin je bil Celjanom znan že kot član Zikovega godalnega kvarteta, a tudi kot solistični violinist. S Sancinom, ki je bil vsestransko izobraženi glasbenik, se je na celjski glasbeni šoli začelo novo obdobje. Ta je pri pouku uvedel učni načrt, po katerem so poučevali na šoli Glasbene matice v Ljubljani, kjer je pred prihodom v Celje poučeval violino. Poleg tega je uvedel tudi pouk viole, violončela, kontrabasa in pihal. Mladinski koncerti in glasbena predavanja so bila organizirana z namenom, da bi se srednješolska mladina izobrazila.

V šolskem letu 1925/1926 so zaposlili violinistko Vido Jeraj (1902–2002), ki je violino študirala v Parizu pri slavnem Lucienu Capetu, vendar v Celju ni ostala dolgo. Šola je leta 1928 pridobila novega violinskega učitelja, Dušana Sancina (1902–1973), brata ravnatelja Karla Sancina, ki je na tej šoli deloval vse do leta 1971. Do začetka druge svetovne vojne sta violinski oddelek vodila brata Sancin, ki sta na violinskem področju dosegala velike pedagoške uspehe. Najuspešnejši učenec Karla Sancina je bil Miran Viher (1919–2002), ki se je pozneje uveljavil kot uspešen violinist sprva v Nemčiji, nato v Združenih državah Amerike.¹²¹ V obdobju ravnateljevanja Karla Sancina je na šoli deloval tudi uspešen godalni kvartet¹²² s prvim violinistom Srečkom Zalokarjem, ki je pozneje deloval kot violinist v orkestrih Slovenske filharmonije in ljubljanske Opere. Violinski oddelek se po kakovosti

117 Janko Germadnik, *100 let slovenskega glasbenega šolstva v Celju* (Celje: Glasbena šola, 2008), 19–20, 25–26.

118 Janko Orožen, *Zgodovina Celja in okolice*, zv. 2 (Celje: Kulturna skupnost, 1874), 532; »Jubilej celjske Glasbene Matice«, *Nova doba*, 7. 3. 1930, 1–2.

119 Kazalo rodbinskih grobov, 414; Glavna evidenčna knjiga (1922–1938); Imenski indeks pokopanih (1918–1936) (hrani ZAC); »Lovrenc Kubišta«, *Nova doba*, 16. 11. 1931, 3.

120 Ivan Mlinar, »Glasbena šola v Celju 1908 – 1941«, *Celjski zbornik* (1973 – 1974), 466.

121 Maruša Zupančič, »Vpliv čeških violinistov na slovenske v 1. polovici 20. stoletja« (diplomsko delo, Oddelek za muzikologijo Filozofske fakultete v Ljubljani, 2007), 107–111.

122 Godalni kvartet je deloval v sestavi: Srečko Zalokar (1. violina), Emil Fink, pozneje Maks Žumer (2. violina), Jože Didek (viola) in Ignac Ferdič (violončelo).

sicer ni bistveno razlikoval od violinskega oddelka Glasbene matice v Ljubljani. Učitelji obojih so bili sposobni in izobraženi violinisti, njihovi boljši učenci pa so dosegali približno enake rezultate.

1.2.3 Musikverein in Philharmonischer Verein v Mariboru

Leta 1841 je učitelj na normalki Anton Tremmel (1778–1849) v okviru društva Musikverein, ki je bilo ustanovljeno leta 1825, ustanovil prvo glasbeno šolo v Mariboru. Društvo je imelo 60 pevcev in instrumentalistov, šola pa 160 učencev. Poleg petja je učni načrt vseboval tudi pouk instrumentov, v začetku le godalnih. Poučevali so Karel Martini, Janez Joch, Vencelj Gruss in Janez Vlasak.¹²³

Proti koncu leta 1881 so mariborski nemški glasbeniki in ljubitelji glasbe ustanovili Filharmonično društvo (Philharmonischer Verein), ki je s svojim orkestrom, moškim in mešanim zborom prirejalo koncerte. Člani društva so takoj organizirali tudi glasbeno šolo, ki naj bi vzgojila podmladek za poustvarjalne namene. Šola je imela sprva le pevski in violinski oddelek, na obeh je pouk potekal tri ure na teden. Petje in violino je poučeval učitelj petja na učiteljski in stolni koralist Augustin Satter. Violino je poučeval po metodi pariškega konservatorija avtorjev Rodolpha Kreutzerja, Pierra Rodeja in Pierra Baillota. Kmalu se mu je pridružil še čitalniški zborovodja Gabrijel Majcen (1858–1919), violinist v orkestru, učitelj na glasbeni šoli, kapelnik in organist. Poleg teh dveh je na šoli violino poučeval še nekdanji kapelnik Anton David, ki je kot violinski učitelj deloval tudi v Celju.¹²⁴ V prvem šolskem letu se jih je na društveni šoli od 104 učencev 69 učilo violino. Violinski oddelek je s poukom začel 1. februarja 1882.

V drugem letu delovanja so nastale spremembe. Glasbena šola je za poučevanje najela prostore v mestnem gradu, kjer ji je bila na razpolago slavnostna dvorana, v kateri so potekali koncerti in letni zaključni izpiti. S podporo občinskega sveta je društvo za ravnatelja in vodjo šole nastavilo Čeha Henrika Korela iz Chrudima. Študiral je na praškem konservatoriju in orglarski šoli, zatem pa postal čelist v orkestru Glasbenega društva v Gradcu in učitelj v njegovi šoli.¹²⁵ Leta 1885 je ustanovil in vodil zasebno glasbeno šolo »Učiteljskiše za petje in godbo«, kjer je poučeval petje, violino, violončelo in klavir.¹²⁶ Šola je obstajala do leta 1909.¹²⁷ Theater in Kasino-Verein je šoli dovolil uporabljati prostore v kazini, mestni šolski svet pa je omogočil tudi uporabo treh prostorov na ženski meščanski šoli.

Po odhodu Korela je odbor za novega vodjo glasbene šole izbral Adolfa Binderja s Češkega. Ta je v Litoměřicah končal glavno šolo in se usposobil za učitelja. V letih 1866–1867

123 Budkovič, *Razvoj glasbenega šolstva na Slovenskem*, zv. 1, 300.

124 Bruno Hartman, »Mariborsko filharmonično društvo (Marburger philharmonischer Verein)«, *Časopis za zgodovino in narodopisje* 78 (2007), 87.

125 Ibid., 89.

126 Budkovič, *Razvoj glasbenega šolstva na Slovenskem*, zv. 1, 301.

127 Hartman, »Mariborsko filharmonično društvo (Marburger philharmonischer Verein)«, 91.

je obiskoval orglarsko šolo v Pragi in se učil violino, glasbeno teorijo ter kompozicijo. Po študiju se je posvetil gledališču in z igralskimi družinami gostoval po Evropi. Nekaj časa je deloval v gledališču v Osijeku in poučeval glasbo v raznih plemiških družinah. Zatem se je ustalil kot organist in zborovodja v Helenenthalu pri Badnu blizu Dunaja. V jeseni leta 1884 se je preselil v Maribor.¹²⁸

Z Binderjevim nastopom so se društveni šoli spremenili učni načrti, tudi violinski. Tako so violinsko šolo Friedricha Hermanna, ki se je na šoli uporabljala pred Binderjevim prihodom, zamenjali s smernicami, ki jih je za delovanje svoje glasbene šole izdelala Steirischer Musik-Verein v Gradcu, ki pa nam za zdaj niso znane.¹²⁹

Glasbena šola v Mariboru je v prvih letih delovanja sprva omogočala le učenje violine in petja, zato je bilo na šoli navadno zaposlenih pet ali šest učiteljev. Med njimi je bil tudi Franz Schönherr, ml., ki je poučeval violino in za njen pouk izdal tri zvezke violinske šole z naslovom *Praktische Violinschule*. Bil je sin kapelnika godbe delavnic Južne železnice Franza Schönherrja, st., in brat Maxa Schönherrja, ki je občasno poučeval violino na glasbeni šoli Filharmonične družbe, večkrat pa dirigiral njenemu orkestru.¹³⁰

Pouk klavirja je bil na šoli uveden v šolskem letu 1886/1887, še nekaj let pa je priljubljenost violinskega pouka prevladovala, saj se je v šolskem letu 1890/1891 violino učilo kar 156 učencev. Binder je zato kmalu po prihodu uvedel tudi individualni violinski pouk namesto skupinskega, kar je zagotovo dvignilo kakovost samega pouka.¹³¹

Leta 1894 se je pojavila potreba po novem glasbenem učitelju, zato je bilo razpisano delovno mesto, na katero so se prijavili številni glasbeniki. Odbor se je odločil za absolventa leipziškega konservatorija Lea Dobrowolnyja, ki je poučeval violino, petje in klavir. Poleg njega so izmed prijavljenih izbrali tudi Hansa Rosensteinerja, gojenca dunajskega konservatorija, ki je poučeval violino na več stopnjah.

Ko je Dobrowolny zapustil šolo, ker se odzval vabilu šole graškega glasbenega društva, je njegovo mesto prevzel Wilhelm (Willy) Köhler. Od leta 1893 naprej je na šoli delovalo po pet učiteljev, ki so poučevali tudi violino. V šolskem letu 1900/1901 so poleg ravnatelja šole Adolfa Binderja, ki je poučeval violino, klavir, pihala in orkestrsko igro, violino poučevali še Carl Maria Wallner, Augustin Satter, Franz Schönherr, ml., Hans Rosensteiner in Wilhelm Köhler.¹³²

Na začetku nove sezone in novega šolskega leta je 13. septembra 1901 umrl ravnatelj Adolf Binder. Upravni odbor je za njegovega naslednika izbral Hansa Rosensteinerja, ki je na šoli deloval že od leta 1894 in je poučeval violino, klavir in petje. Rodil se je leta 1864 v Badnu pri Dunaju. Glasbeno se je izobraževal na dunajskem konservatoriju, deloval v različnih avstrijskih podeželskih gledališčih, dokler ga v službo ni sprejela mariborska Filharmonična družba.¹³³

128 Ibid., 91.

129 Ibid., 92

130 Ibid., 96.

131 Ibid., 96.

132 Ibid., 99.

133 Ibid., 100.

Društvena glasbena šola se je pod Rosensteinerjevim vodstvom uspešno razvila, tudi pouk se je izboljšal. Le eno leto je violino in klavir poučeval Ludwig Schachenhofer, ki je na šolo prišel s Ptuja, kjer je bil kapelnik mestne godbe. Srečamo ga tudi v Celju, kjer je skupaj z bratom, violinistom Moritzem Schachenhoferjem, deloval na šoli Musikvereina. Rosensteiner je v Mariboru ostal do leta 1906, ko ga je za svojega ravnatelja povabilo štajersko glasbeno društvo v Gradcu. Učitelji društvene šole so bili dejavni tudi kot poustvarjalci komorne glasbe. V tem oziru so sodelovali Hans Rosensteiner, Wilhelm Köhler (klavir, violončelo, violina), Johann Gröger (violina, klavir) in Max Schönherr (violina). Vsi so poleg omenjenih instrumentov poučevali tudi glasbeno teorijo.

Rosensteinerja je po njegovem odhodu nadomestil Franz Czernocha, gojenec dunajskega konservatorija. Kljub odličnim priporočilom Czernocha svojih nalog ni uspešno opravljal, zato je društvo 1. januarja 1907 z njim prekinilo pogodbo. Vodstvo šole je začasno prevzel Wilhelm Köhler, medtem ko je Grögerja na njegovem delovnem mestu zamenjal Otto Schaub.¹³⁴ Poleg Schaubja je na šolo prišel še Hans Jäckl, ki je poučeval violino, klavir in teorijo. Iz prejšnjega učiteljskega zbora sta tako ostala le še brata Franz in Max Schönherr, zadnji je na šoli deloval le honorarno.

Veliko pridobitev je za društvo pomenil prihod Alfreda Klietmanna (1884–1931), ki je s službo nastopil v šolskem letu 1907/1908. Rodil se je leta 1884 v Baslu. Študiral je na konservatoriju v Dresdnu in se violinistično izpopolnjeval pri dveh znamenitih violinskih pedagogih Josephu Joachimiu v Berlinu in Otakarju Ševčíku v Pragi. Deloval je kot koncertni mojster v Plaunu na Saškem, v Karlovih Varih in Meranu na južnem Tirolskem. Z njegovim prihodom se je zamenjal tudi učiteljski zbor. Koncertnega mojstra Otta Schaubja je zamenjal Karl Felber, Hansa Jäckla pa Julius Demmer. Klietmann je poučeval violino in klavir na višji stopnji ter solopetje na nižji.¹³⁵ Njegova učenca sta bila med drugimi tudi dr. Roman Klasinc in Fanika Brandl.

V šolskem letu 1912/1913 sta na šoli začela klavir in violino poučevati še Artur Bärman in Fritz Weidinger, ki je poučeval samo violino. Konec oktobra 1917 je društvo do konca vojne sklenilo ustaviti svoje delovanje. Dva dni pozneje se je Klietmann poslovil od Maribora s koncertom, na katerem je igral Paganinijev in Brahmsov violinski koncert. Po razpadu avstro-ogrske monarhije je Deželna vlada Slovenije 31. maja 1919 Filharmonično družbo v Mariboru razpustila. Njeno dobro zastavljeno delo je nadaljevala Glasbena matica v Mariboru.¹³⁶

134 Ibid., 103

135 Ibid., 105.

136 Manica Špendal, »Glasbeno življenje v Mariboru,« *Kronika: časopis za slovensko krajevno zgodovino* 2/3 (1983), 185–186; Id., *Iz mariborske glasbene zgodovine* (Maribor: Obzorja, 2000), 223; Nevenka Gril, »Glasbena šola Glasbene matice v Mariboru« (diplomsko delo, Oddelek za glasbeno pedagogiko Akademije za glasbo v Ljubljani, 1982), 4–6.

1.2.4 Podružnična šola Glasbene matice v Mariboru

5. septembra 1919 se je na pobudo skladatelja Oskarja Deva ustanovil občni zbor društva Glasbene matice, v okviru katere so delovali trije odseki: pevski zbor, orkester in glasbena šola. Šola Glasbene matice ni bila državna, zato se je uradno imenovala »Zasebna glasbena šola Glasbene matice v Mariboru«. Pouk klavirja, violine in violončela se je delil na nižjo stopnjo s štirimi razredi in na srednjo šolo s šestimi razredi.¹³⁷ Učitelje so vabili večinoma s praškega konservatorija.

S poukom je šola začela 1. oktobra 1919, njen prvi ravnatelj je bil Čeh František (Fran, Franc) Topič (1881–?), učenec violinskega pedagoga Antonína Bennewitza.¹³⁸ Topič je v mladosti živel v Bosni, po študiju v Pragi pa je služboval po raznih mestih, nazadnje v Trstu, in poučeval kar nekaj pozneje uspešnih violinistov. V Mariboru je ostal do 24. marca 1926, tam pa je poučeval violino, petje in klavir, poleg tega je ustanovil mladinski orkester in orkester pri Glasbeni matici, pozneje pa vodil še pevski zbor Glasbene matice.¹³⁹

Violino so na šoli poleg Topiča poučevali še Jan Šlais, J. Hegedušič in Fran Serajnik. Med Topičevimi učenci je bil tudi Drago Mario Šijanec, ki je študij violine nadaljeval na praškem konservatoriju v razredu Jana Mařáka, pozneje pa se je uveljavil predvsem kot dirigent.

V šolskem letu 1920/1921 je violino poučeval uspešen češki violinist Norbert Kubát (1891–1966), učenec Jindřicha Bastařa in Otakarja Ševčíka na praškem konservatoriju. Na šolo Glasbene matice v Mariboru je prišel takoj po študiju, v Mariboru pa je ostal le kratek čas. Pozneje je bil profesor na Akademiji za glasbo v Bratislavi in na praškem konservatoriju ter Akademiji za glasbo v Pragi.¹⁴⁰

Že v naslednjem šolskem letu (1921/1922) je zaradi mnogih nesoglasij šolo zapustilo več dobrih, večinoma čeških pedagogov; poleg Norberta Kubáta sta od violinistov šolo zapustila še Jan Šlais in (?) Špaček. Šola je še v istem letu pridobila nove učitelje violine; redno je še vedno poučeval František Topič, kot pomožni učitelji pa so bili nastavljeni: Hegedušič, Albin Horvat, Fanika Brandl, Fran Serajnik in Avgusta Šantel. Med njimi je bila violinsko najbolj šolana Fanika Brandl, ki se je sprva šolala na glasbeni šoli Filharmoničnega društva pri Alfredu Klietmannu, s študijem je nadaljevala na dunajskem konservatoriju pri Arnoldu Roséju in zatem še na Glasbeni akademiji v Zagrebu pri Václavu Humlu.

O violinskem šolanju Serajnika so podatki bolj skopi. Prvo violinsko znanje mu je posredoval oče Domicijan Serajnik, starejši. Ta mu je očitno dal dovolj znanja, saj je že z

137 Poročilo Glasbene šole Glasbene matice Maribor za šolsko leto 1935/1936 (hrani NUK G), 3.

138 František Topič se je rodil 15. 9. 1899 v mestu Lipá na Češkem. Na praškem konservatoriju je študiral v letih 1899–1904. Glavni katalog študentov praškega konservatorija, 51 (hrani SOAP).

139 »Franc Topič«, *Jutro*, 11. 2. 1925, 3.

140 Bohumír Štědroň, »Norbert Kubát«, v: *Československý hudební slovník osob a institucí*, ur. Gracian Černušák et al., zv. 1 (Praga: Státní hudební vydavatelství Praha, 1963), 772; Židek, *Čeští houslisté tří století*, 134, 260–262.

osmimi leti opravil sprejemni izpit na dunajskem konservatoriju, vendar se tja iz neznanih razlogov ni nikoli vpisal. S šolanjem je kot učiteljiščnik nadaljeval na Glasbeni šoli Filharmoničnega društva v Mariboru pri Franzu Schönherrju, pri katerem je v dveh letih opravil šestletni violinski tečaj. Kljub vsemu je koncertiral na mnogih koncertih odrih pri nas in na tujem.¹⁴¹ Avgusta Šantel je leta 1909 pri Hansu Gerstnerju opravila izpit za poučevanje violine.¹⁴²

Učitelji so se večinoma menjavali vsako leto. V šolskem letu 1922/1923 je poleg Topiča in Serajnika violino poučeval še Bohumil Gregora (1890–1924), ki je v Mariboru ostal le eno leto, saj je že naslednje leto umrl. Študiral je na praškem konservatoriju v razredu Jana Mařáka in bil pozneje član opernih orkestrrov v Moskvi. Od leta 1915 je bil učitelj violine v Nižnem Novogorodu v Rusiji.¹⁴³ Pred prihodom v Maribor je eno leto (1921) deloval na Glasbeni matici na Ptuju. Po njegovi smrti ga je v šolskem letu 1923/1924 nasledila Ervina Ropas (1890–?), ki je v letih 1922–1941 poučevala violino, petje in klavir tudi na državnem ženskem učiteljišču v Mariboru, na šoli Glasbene matice pa je ostala le eno leto.

Daljši čas so na šoli violino poučevali le H. Mascher (v letih 1924–1932), Fran Serajnik (v letih 1919–1933) in Josip Hladek (Chládek) Bohinjski (v letih 1925–1933). Zadnji je violinsko znanje najbrž pridobil med glasbenim šolanjem v Ljubljani v letih 1889–1898. V Sarajevu, kamor je odšel med 1. svetovno vojno, je igral violino v godalnem kvartetu tamkajšnjega filharmoničnega društva.¹⁴⁴

Za krajši čas so se že omenjenim pridružili še Viktor Bajde, Ciril Mohorko in N. Moser, ki so na šoli ostali le v šolskem letu 1924/1925. Tri leta (v letih 1925–1928) je na šoli deloval tudi Josef (Josip) Čermák (1871–1938), ki je violino študiral na praškem konservatoriju v razredu Antonína Bennewitza. Že leta 1895 se je prijavil na razpis za učitelja violine na Glasbeni matici v Ljubljani, vendar je dobil službeno mesto Josef Vedral. Tako je Čermák sprva deloval kot dirigent Deželnega gledališča v Zagrebu in kot vojaški kapelnik. V Mariboru je ostal tri leta.¹⁴⁵

Po letu 1932 se je začel kolektiv violinskih učiteljev spreminjati, do začetka vojne so jo poučevali še Karol Pahor (v letih 1930–1941), Ubald Vrabec (v letih 1931–1941), Taras Poljanec (v letih 1933–1941) in Josipina (Jožica) Kalc (v letih 1938–1941).

Karol Pahor (1896–1974) je violino sprva študiral pri Arturu Vramu v Trstu, učitelju mnogih izvrstnih violinistov. S študijem violine je nadaljeval v Bologni, kjer je diplomiral leta 1923. Poleg poučevanja po raznih šolah je bil dve leti tudi violinist v opernem orkestru.

141 Rafael Ajlec in Marjan Mušič, »Serajnik«, v: *Slovenski biografski leksikon*, ur. Alfonz Gspan (Ljubljana: Zadrúžna gospodarska banka, 1960–1971), 290–292.

142 Jelisaveta Čopič, »Avgusta Šantel«, v: *Slovenski biografski leksikon*, ur. Alfonz Gspan, zv. 3 (Ljubljana: Zadrúžna gospodarska banka, 1960–1971), 577.

143 Židek, *Čeští houslisté tři století*, 181; Gracian Černušák, »Bohumil Gregora«, v: *Československý hudební slovník osob a institucí*, ur. Gracian Černušák et al., zv. 1 (Praga: Státní hudební vydavatelství Praha, 1963), 374.

144 Id., »Josip Hladek Bohinjski«, v: *Pazdírkův hudební slovník naučný*, ur. Vladmir Helfert (Brno: Náklada Ol. Pazdírkova v Brně, 1937), 396.

145 Id., »Josef Čermák«, v: *Československý hudební slovník osob a institucí*, ur. Gracian Černušák et al., zv. 1 (Praga: Státní hudební vydavatelství Praha 1963), 188.

Ubaldo Vrabec (1905–1992) je s šolanjem violine začel na Glasbeni matici v Trstu pri Avgustu Ivančiču, učencu Čeha Petra Teplýja. S študijem violine je v letih 1924–1927 nadaljeval na konservatoriju Giuseppeja Verdija v Trstu pri violinistu Amadeu Bediniju. Po prihodu v Maribor se je violinsko izpopolnjeval še pri Faniki Brandl.¹⁴⁶

Josipina (Jožica) Kalc (1915–?) se je violino začela učiti v šoli Mirka Logarja, učencu Avgusta Jankoviča (Augusto Iancovich). S študijem violine je nadaljevala na konservatoriju v Trstu pri Logarjevem profesorju Jankoviču.¹⁴⁷

Večina matičnih učiteljev, ki je na Glasbeni matici v Mariboru delovala v letih pred začetkom druge svetovne vojne, je bila izseljena v druge kraje po Sloveniji. V Mariboru je ostal le Taras Poljanec, ki je postal uspešen violinski pedagog in ključno vplival na generacije mariborskih in pozneje ljubljanskih violinistov. Poljanec je z violinskim šolanjem začel pri Karlu Jeraju na šoli Glasbene matice v Ljubljani in na ljubljanskem konservatoriju. S študijem violine je nadaljeval na konservatoriju v Pragi pri Rudolfu Reissigu. Iz Poljančevega razreda sta izšla priznana violinska pedagoga Ivan Pall in Ciril Veronek.

Številni violinski učitelji so bili Čehi ali učenci čeških violinskih pedagogov, zato je violinski oddelek Glasbene matice v Mariboru deloval pod močnimi vplivi praške violinske šole. Program njihovih učencev je primerljiv s programi večjih glasbenih šol, kot sta bili v tem času Glasbena matica v Ljubljani in Glasbena matica v Celju.

1.2.5 Glasbena šola Musikvereina na Ptujju »Musikschule des Musikvereins Pettau«

Organizirano glasbeno šolstvo se je na Ptujju začelo 1. junija leta 1878 ob ustanovitvi Glasbene šole Musikvereina »Musikschule des Musikvereins Pettau«. Kmalu zatem so ustanovili še godalni sekstet in godalni orkester s sedemnajstimi člani, kar pomeni, da je bilo na Ptujju že pred ustanovitvijo šole precejšnje število godalcev.¹⁴⁸

Prvo šolsko leto se je vpisalo 17 učencev, med katerimi je bila večina otrok nemških meščanskih staršev. Prvi ravnatelj in učitelj je bil Anton Stöckl (1851–1902) iz Ljubljane,¹⁴⁹ sicer pa skladatelj in kapelnik ptujske godbe na pihala. Z delovnim mestom je na Ptujju nastopil 31. maja 1878, kjer je deloval do šolskega leta 1880/1881. Od sedemnajstih učencev se jih je v prvem šolskem letu šestnajst vpisalo na violino in eden na violončelo; oboje je poučeval Anton Stöckl. Podobno kot drugod je tudi na tej šoli pouk potekal skupinsko, tako je učitelj poučeval štiri učence hkrati, kar je oviralo napredek predvsem bolj nadar-

146 Zorko Harej, »Josipina Kalc«, v: *Primorski slovenski biografski leksikon*, ur. Martin Jevnikar (Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1982), 11.

147 Katarina Bedina, »Ubaldo Vrabec«, v: *Slovenski biografski leksikon*, ur. Alfonz Gspan, zv. 4 (Ljubljana: Zadružna gospodarska banka, 1980–1991), 599.

148 Budkovič, *Razvoj glasbenega šolstva na Slovenskem*, zv. 1, 305.

149 Pred prihodom na Ptuj je vodil orkester pri ljubljanskem dramatičnem društvu in pri ljubljanski Čitalnici.

jenih učencev. V naslednjem šolskem letu so pouku violine in violončela dodali še pouk petja in klavirja, poleg tega je Stöckl ustanovil tudi godalni kvartet.¹⁵⁰

Po odhodu Stöckla so se ravnatelji menjavali vsakih nekaj mesecev, kar je slabo vplivalo na razvoj šole. Junija 1882 je ravnateljstvo in poučevanje violine prevzel Johann Patat iz Sombora, vendar je že februarja leta 1883 šolo zapustil. Patatu je sledilo več ravnateljev in učiteljev violine, ki so se en za drugim izmenjali približno vsaka dva meseca. V šolskem letu 1882/1883 je od februarja do aprila ravnateljsko delo začel Franc Stahl, za njim pa za dva meseca še Josef Steinberger. V juniju ga je nadomestil Carl Maria Wallner. Vse težave z menjavanjem učiteljev in ravnateljev je izkoristila ptujska čitalnica, ki je pod vodstvom Josefa Steinbergerja ustanovila svojo glasbeno šolo, kjer je Steinberger do septembra leta 1886, ko je odšel na Dunaj, poučeval petje in godbene instrumente.

V šolskem letu 1884/1885 je ravnateljsko mesto na šoli glasbenega društva prevzel Villefort, v naslednjem šolskem letu pa Franz Haring, ki je na šoli deset let poučeval violino. S prihodom novega ravnatelja Ericha Wolfa Degnerja,¹⁵¹ ki je s službenim mestom nastopil leta 1885, se je glasbeni pouk na šoli reorganiziral. Ravnatelj je učni načrt reformiral po vzoru Münchenske glasbene šole in izboljšal predmetnik. Šola se je razvila v sedemrazredno z glavnima predmetoma klavirjem in violino. Poleg Franza Haringa je v tem obdobju violino poučeval še Anton Schobermeier.

Po Degnerjevem odhodu je ravnateljsko mesto prevzel pianist Arno Schütze iz Magdeburga,¹⁵² v šolskem letu 1890/1891 mu je sledil Paul Schimdt iz Weimarja. Prvega aprila 1895 je umrl violinist in kapelnik Franz Haring, ki je na šoli najdlje poučeval violino. Nasledil ga je Ernst Schmeisser iz Poznanja na Poljskem, ki je na šoli ostal le eno leto. Kot so se na šoli menjavali ravnatelji, tako so se vrstili tudi učitelji violine. Tako je v šolskem letu 1896/1897 violino eno leto poučeval Maks Mehlhorn. S prihodom Ludwiga Schachenhoferja leta 1897, se je menjavanje učiteljev violine nekoliko ustavilo, saj je Schachenhofer na šoli ostal do leta 1901. Za njim sta vsak po eno leto poučevala še Anton Schuchbauer in Max Hochberg.

V šolskem letu 1903/1904 je z mestom violinskega učitelja nastopil Karl Paul Seifert iz Gradca. Leta 1905 ga je nadomestil Maks Jörgensen, ki je na šoli ostal do leta 1908. V obdobju intenzivnega menjavanja violinskih učiteljev so se nekateri učenci, ki so neprestano menjavali učitelje, raje odločili za učitelje na okoliških šolah z nižjo izobrazbo. Zato si je

150 Lidija Žgeč, »Glasbeno društvo "Pettauer Musikverein" (1878–1920)« (diplomsko delo, Oddelek za pedagogiko Akademije za glasbo v Ljubljani, 2004), 37– 38; Budkovič, *Razvoj glasbenega šolstva na Slovenskem*, zv. 1, 306.

151 Degner je po odhodu s Ptujja poučeval na glasbeni šoli v Gradcu, naslednje leto pa je prevzel ravnateljstvo Štajerskega glasbenega društva (Steiermarkischer Musikverein). Leta 1888 se je zaposlil na Visoki šoli v Weimarju (Grossherzogliche Musikschule in Weimar), kjer je poučeval in ravnateljstvo.

152 V obdobju ravnateljstva je moral Schütze zaradi slabih razmer opustiti delovanje orkestra in se sprijazniti s komorno zasedbo – klavirskega tria v sestavi: Franz Haring (violina), Waldemar Schlawat (violončelo), Arno Schütze (klavir). Glej Budkovič, *Razvoj glasbenega šolstva na Slovenskem*, zv. 1, 307.

takratni ravnatelj dr. Roderich Mojsisovich prizadeval šoli povrniti stari ugled. Mesto violinskega učitelja je zasedel Josef Greil.

V šolskem letu 1911/1912 so hkrati poučevali violino kar trije učitelji: Josef Greil, Thekla Fersch in Karl Schweyda. Za dve leti jih je nadomestil koncertni mojster Albert Prötsch, po njegovem odhodu pa Franz Strunz, ki je bil že leta 1915 mobiliziran v vojsko. Pouk violine je znova nadomeščala Thekla Fersch, ko je leta 1916 na šolo prišel Karl Picker, nekdanji član dunajskega društva glasbenikov (Tonkünstlerverband). Po vojni sta do konca delovanja društvene šole leta 1920 violino poučevali Thekla Fersch in Marija Schweyda. Pokrajinska vlada v Ljubljani je 24. aprila 1921 Musikverein in društveno glasbeno šolo razpustila.

Glede na intenzivno menjavanje violinskih učiteljev pouk na violinskem oddelku ni mogel doseči večjih uspehov. Z menjavanjem učiteljev je učenec spreminjal tudi način violinškega igranja, kar je bilo v procesu pridobivanja violinskega tehnike zagotovo slabo, temu primerni pa so bili tudi rezultati na violinskem oddelku.

1.2.6 Glasbena šola Glasbene matice na Ptujju

Ptujski mestni urad je 1. julija 1919 odprl slovensko glasbeno šolo. V dijaškem domu je učence vpisoval ravnatelj Václav Engerer in jih poučeval violino, klavir ter vodil dijaški orkester. Ker je bilo učencev preveč, sta violino pomagala poučevati tudi Rudolf Mate in Mirko Majcen.¹⁵³

Na začetku sta hkrati delovali tako nemška kot slovenska glasbena šola, zato so Slovenci nemškemu Musikvereinu predlagali združitev obeh šol. To se ni zgodilo predvsem zaradi pogojev, ki jih je določila direkcija Musikvereina, njena šola je bila razpuščena leta 1921, premoženje pa je prevzela Mestna glasbena šola. Ta je imela v prvih letih težave zaradi pomanjkanja učiteljev, razmere so se izboljšale, ko se je leta 1922 vključila v novo nastalo ptujsko Glasbeno matico.¹⁵⁴ Glasbena šola Glasbene matice pa ni bila podružnična šola ljubljanske Glasbene matice, temveč samostojno društvo z lastnimi pravili in svojo glasbeno šolo.

Pouk se je začel 15. septembra 1922, njen prvi ravnatelj je bil že omenjeni Václav Engerer, ki je poleg violine in klavirja po potrebi poučeval tudi petje, pred tem pa je deloval med drugim tudi v Celju. Engerer je na šoli poučeval le do leta 1923, violinski oddelek je prevzel pomožni učitelj Franc Markež.¹⁵⁵ V šolskem letu 1924/1925 so ustanovili amaterski

153 Nada Jurkovič, »Glasbeno življenje na Ptujju,« *Kronika: časopis za slovensko krajevno zgodovino* 40 (1992), 189.

154 Budkovič, *Razvoj glasbenega šolstva na Slovenskem*, zv. 1, 310.

155 Karmen Brina Kodrič, »Glasbena matica Ptuj« (diplomsko delo, Oddelek za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete v Mariboru, 2009), 24.

godalni kvartet, v katerem sta igrala violinista Franc Markež in Bogo Orožen.¹⁵⁶ V naslednjem šolskem letu je pouk violine namesto pomožnega učitelja Markeža začasno prevzel kapelnik mestne godbe Franc Tuček. Šola si je zelo prizadevala, da bi pridobila stalnega učitelja violine. Tega je našla v Karlu Pahorju, ki je leta 1926 prevzel vodstvo šole ter poučevanje violine in harmonije, poleg tega pa je vodil še mladinski zbor ter godalni kvartet. Z njegovim prihodom so se pogoji na šoli izboljšali, povečal se je tudi vpis učencev.

Violina in klavir sta se poučevala na dveh stopnjah. Od prvega do petega razreda je pouk potekal v skladu z učnim načrtom nižje stopnje, višji razredi pa so potekali v skladu z učnim načrtom ljubljanskega konservatorija.

V šolskem letu 1927/1928 je Pahor za učitelja solopetja in mladinskega pevskega zbora predlagal Draga Hasla, ki je v dijaškem domu sicer poučeval violino. Omenjene funkcije ni dolgo opravljal, je pa bil pozneje član novega godalnega kvarteta. Po Pahorjevem odhodu so iskali primerne učitelja violine, ki so ga iskali na Glasbeni matici v Ljubljani in na Češkem. Prijavil se je Miroslav Logar z Opčin, učenec Avgusta Jankoviča. Zaradi bogatih pedagoških izkušenj je leta 1931 prevzel Pahorjeve violiniste, zaprosil pa je tudi za vodenje ptujskih orkestrrov. Z Logarjevim prihodom je bil ustanovljen nov godalni kvartet, ki je deloval v zasedbi violinista Miroslava Logarja, violinista Draga Hasla, violista Julija Pavletiča in violončelista Čende Šedlbauerja. Tako Šedlbauer kot tudi Pavletič sta poleg preostalih predmetov poučevala tudi violino. Miroslav Logar, ki je šolo vodil do 22. septembra 1932, je vidno izboljšal kakovost violinskega pouka.

Leta 1934 se je šola preimenovala v Glasbeno šolo Ptuj. Violino je poleg preostalih predmetov poučeval Jože Gregorc, ki je bil v šolskem letu 1940/1941 tudi ravnatelj glasbene šole. Šedlbauer, ki je na Ptuj prišel s Prage, je na šoli ostal do leta šolskega leta 1938/39. Nasledil ga je Bogomil Čehovin, ki je poučeval violino, violončelo, kontrabas, glasbeno teorijo in vodil pevski zbor.

Z začetkom okupacije je bil na Glasbeni šoli pouk prekinjen. 13. septembra 1941 je bila na Ptuj ustanovljena nemška glasbena šola.¹⁵⁷

1.3 PRIMORSKA

1.3.1 Podružnični šoli Glasbene matice v Gorici in Trstu

Na slovenskem Primorskem, Goriškem, v Idriji, Tolminu, Kopru in Postojni so v 19. stoletju in na začetku 20. stoletja delovali predvsem češki glasbeniki. Že od leta 1814 je na

156 Violist je bil Dragotin Kveder, violončelist pa Albin Stritar. Pozneje je Franca Markeža zamenjal Karol Pahor.

157 Kodrič, »Glasbena matica Ptuj«, 25–45; Jurkovič, »Glasbeno življenje na Ptuj«, 189–190; Cvetko Budkovič, *Razvoj glasbenega šolstva na Slovenskem*, zv. 2 (Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1996), 368–372.

osnovni šoli v Trnovem pri Ilirski Bistrici poučeval učitelj in skladatelj Jan Slavík, kandidat za učitelja na Javni glasbeni šoli v Ljubljani. Od leta 1823 je bil zasebni učitelj v Vipavi, leta 1833 v Črnem Vrhu nad Idrijo in leta 1838 v Postojni. Poleg preostalih instrumentov in glasbene teorije je poučeval tudi violino.¹⁵⁸ V letih 1824–1836 je delovala glasbena šola oz. zasebni zavod nekaterih ljubiteljev glasbe, na katerem je poučeval Josef Procházka, in sicer petje z osnovami glasbene teorije, violino, klavir in pihala.

Na Goriškem je bilo leta 1900 ustanovljeno Pevsko in glasbeno društvo, ki ga je do prve svetovne vojne vodil Josef (Josip) Michl, absolvent praškega konservatorija. Leta 1907 je Pevsko in glasbeno društvo v Gorici pristopilo kot prva podružnica Glasbene matice v Ljubljani. Vodstvo šole je prevzel Josef Michl, ki je poučeval petje, violino in glasbeno teorijo. Poleg njega sta na šoli poučevala še Emil Komel (klavir in harmonij) in Ernest Širca, nadučitelj v Podgori, ki je vodil mladinski orkester glasbene šole. V šolskem letu 1909/1910 je začel violino poučevati še Lovrenc Kubišta, nekdanji vojaški kapelnik, pevodja in učitelj violine na meščanski šoli. Glasbena šola je nemoteno delovala do začetka prve svetovne vojne, ko je bilo goriško društveno življenje prekinjeno. Izselile so se številne družine, zaprle so se šole, društva pa so prenehala s svojim delovanjem. Enako se je zgodilo s Pevskim in glasbenim društvom ter njegovo glasbeno šolo.

Po prvi svetovni vojni se je položaj popolnoma spremenil, veliko slovenskih družin se ni več vrnilo v Gorico, podobno pa je bilo tudi z učitelji. Tako je Michl še nekaj časa ostal v Ljubljani, dokler se ni vrnil na Češko.¹⁵⁹ Iz goriške glasbene šole sta izšla violinista in skladatelja Karlo Sancin in Matija Bravničar. Po goriškem zgledu se je ravnalo tudi Pevsko in glasbeno društvo v Trstu. Leta 1909 je bilo na pobudo Karla Mahkote, člana Pevskega in glasbenega društva v Trstu, ustanovljeno društvo, ki so ga leta 1922 poimenovali Glasbena matica v Trstu. Delovala je kot podružnica ljubljanske Glasbene matice, zato je imela podoben delovni program.¹⁶⁰ V prvem šolskem letu (1909/1910) je nudila poučevanje klavirja, violine in glasbene teorije. Violino sta poučevala Ivan Frischkovitz in Karel Bibiza, vendar je zadnjega že naslednje leto zamenjal Vinko Šušteršič. V šolskem letu 1912/1913 je bil za violinskega učitelja nastavljen Petr Teplý, gojenec praškega konservatorija in učenec Antonína Bennewitza. Deloval je kot vojaški kapelnik in je bil član Slovenske filharmonije v Ljubljani. Z njegovim prihodom se je na šoli uredil violinski pouk, uvedel pa še pouk na violi. Že naslednje šolsko leto je Teplý iz boljših učencev ustanovil violinski orkester. Z začetkom vojne je bilo veliko učiteljev vpoklicanih v vojsko, med njimi Vinko Šušteršič in Petr Teplý, že prej pa je bil iz Trsta uradno premeščen tudi Ivan Frischkovitz.¹⁶¹

Zaradi vojne je bilo skoraj nemogoče dobiti nove glasbene učitelje, predvsem za violino. Na pomoč je priskočil Karel Mahkota, ki sta mu pomagala še dva boljša učenca Avgust Ivančič in Josip Kralj.¹⁶²

158 Id., *Razvoj glasbenega šolstva na Slovenskem*, zv. 1, 287.

159 Marko Waltritsch, *Šola Glasbene matice v Gorici: ob 25. letnici* (Gorica: Šola Glasbene matice v Gorici, 1987), 7–13; Budkovič, *Razvoj glasbenega šolstva na Slovenskem*, zv. 1, 290–292.

160 Id., *Razvoj glasbenega šolstva na Slovenskem*, zv. 1, 292–293.

161 I. poročilo tržaške Glasbene matice (Trst: Tržaška Glasbena matica, 1920), 4–5.

162 Ibid., 6.

Po vojni se je šoli Glasbene matice v Trstu pridružil František (Fran) Topič, gojenec praškega konservatorija in učenec Antonína Bennewitza. V Trstu je začasno postal ravnatelj ter učitelj klavirja in violine, poleg tega je ustanovil tudi godalni orkester, med člani katerega je bil tudi Fran Gulič, izvrstni violinski pedagog. Glasbena šola si je opomogla in začela delovati tako uspešno, da ji en sam violinski učitelj ni več zadoščal. Tako se je Franu Topiču pri violinskem pouku pridružil učiteljski kandidat Avgust Ivančič. Po letu 1919 se je zaradi fašističnega pregona in po požigu Narodnega doma 13. julija 1920 mnogo družin preselilo v tedanjo Jugoslavijo. V začetku šolskega leta 1919/1920 je šolo zapustil tudi Fran Topič in se pridružil šoli Glasbene matice v Mariboru, nadomestil ga je Avgust Ivančič. Do leta 1927, ko je šola prenehala delovati, sta violino poučevala še Vladimir Prinčič, Roman Mislej, pa tudi Stane Malič, ki je bil sam še učenec Avgusta Ivančiča.¹⁶³ Čeprav je Glasbena matica v Trstu sledila učnemu načrtu ljubljanske Glasbene matice, je v njenem načrtu za vseh devet let poučevanja violine predvidena le učna metoda Otakarja Ševčika.¹⁶⁴

Na pobudo za razširitev delovanja Glasbene matice v Trstu sta po vojni nekaj časa delovali glasbeni šoli v Idriji, kjer je poučeval Karlo Pahor, v Cerknem pod vodstvom Metoda Peternela, pa na Opčinah, kjer je violinist Mirko Logar sestavil tudi manjši orkester.¹⁶⁵

1.4 GORENJSKA

1.4.1 Podružnična šola Glasbene matice v Kranju

Pobudo za ustanovitev glasbene šole v Kranju je dal leta 1908 pevski zbor Narodne čitalnice v Kranju, ki je bila ustanovljena že leta 1863. Ustanovljena je bila z namenom, da bi vzgojila dobre pevce in glasbenike, oblikovana pa kot podružnica ljubljanske Glasbene matice. Pouk Glasbene matice v Kranju se je začel 1. decembra 1909,¹⁶⁶ šola pa vse do druge svetovne vojne ni imela lastnih prostorov. Tako sta se violina in klavir poučevala v hiši Bartolomeusa Kušlana na Glavnem trgu.¹⁶⁷ Violina, klavir in glasbena teorija so bili glavni predmeti, ki so se poučevali na šoli. V šolskem letu 1931/1932 so uvedli še pouk pihal, ki pa je trajal le eno leto.¹⁶⁸ Na splošno je bil pouk solističnih instrumentov namenjen družabnemu muziciranju.¹⁶⁹

163 Katalog ob enem vpisovalna knjiga in zapisnik o plačevanju šolskih pristojbin za XIII. šolsko leto 1923/1924 (hrani NUK G).

164 I. poročilo tržaške Glasbene matice (Trst: Tržaška Glasbena matica, 1920), 9–18.

165 Gojmir Demšar, *90 let glasbene matice Trst* (Trst: Glasbena matica, 1999), 25–26.

166 »Glasbena šola v Kranju«, *Gorenjec*, 20. 11. 1909, 4.

167 Budkovič, *Razvoj glasbenega šolstva na Slovenskem*, zv. 1, 295.

168 Mirjana Vidmar, »Glasbena šola v Kranju (1909–1941)« (diplomsko delo, Oddelek za glasbeno pedagogiko Akademije za glasbo v Ljubljani, 1988), 9; Peter Škrjanc, ur., *Devetdeset let Glasbene šole Kranj* (Kranj: Glasbena šola Kranj, 1999), 6; »25 let Glasbene šole v Kranju«, *Jutro*, 15. 5. 1936, 3.

169 Lilijana Kunst Dolgan, »Oris razvoja Glasbene šole v Kranju«, v: *Glasbena šola v Kranju: ob*

Pouk violine je bil ves čas štirirazreden, izjemoma so nekateri učenci s poukom nadaljevali še v višjih razredih. V prvih dveh šolskih letih, leta 1909/1910 in 1910/1911, je violinski pouk potekal skupinsko s štirimi učenci. V šolskem letu 1911/1912 so na zahtevo Glasbene matice uvedli tridesetminutni individualni pouk. Prvi violinski učitelj je bil na kranjski Glasbeni matici Čeh Václav Doršner, ki je na šoli poučeval od 1. decembra 1909 do 1. marca 1910.

Nasledil ga je Sigismund (Žiga, Zíkmund) Polášek (Polaček), ki je na šoli deloval kot redni učitelj violine od 1. marca 1910 do 15. februarja 1912. Bil je gojenec praškega konservatorija in učenec Antonína Bennewitza ter Otakarja Ševčíka. Poleg tega je opravil državne izpite za poučevanje orgel, petja in klavirja. Za violino in klavir je priredil številne slovenske narodne pesmi, ki so leta 1913 izšle v izdaji Glasbene matice z naslovom *Slovenski mladini*. Kot violinski učitelj je bil zelo uspešen, saj v Gorenjcu o njem beremo: »[...] Pravilna drža vijoline in pravilna poteza v loku sta gotovo prav razveseljivi dejstvi za napredek učencev kakor jasen dokaz za natančnost in marljivost učitelja [...] Hvaliti vrline g. Polačeka bi bilo odveč. Upravičeno smemo staviti vanj nado, da nam vzgoji nekaj prav dobrih muzikov [...]«¹⁷⁰

Poláška je nasledil Čeh Arnold Wlassak, ki je na šoli poučeval poleg violine še klavir od 15. februarja 1912 do junija 1913. Na šoli je ustanovil godalni orkester, sicer pa je vodil godbo prostovoljne požarne obrambe. V šolskem letu 1913/1914 ga je nasledil Čeh Franz (František, Franc) Novák z Moravskega, ki je poučeval violino, klavir in druge instrumente. Na praškem konservatoriju je v razredu Antonína Bennewitza študiral v letih 1867–1873. O kakovosti njegovega poučevanja poročajo v časniku Sava, kjer je poročevalec zapisal: »[...] Pri učencih smo opazili, da imajo dobro razviti čut za melodiko, harmoniko in ritmiko. Vodenje loka in držanje roke in telesa je prav dobro. Pri vodenju loka so še male hibe, ki jih ni zmogel g. Novak v tej kratki dobi odpraviti [...]«¹⁷¹ Novák je, po šolskih poročilih sodeč, na šoli deloval le v šolskem letu 1913/1914, saj je bil z začetkom prve svetovne vojne pouk ukinjen vse do leta 1925.

Z vnovično vzpostavitev pouka v šolskem letu 1925/1926 je violino poučeval Stanko Završnik, ki je na šoli deloval vse do šolskega leta 1930/1931. Vmes je v šolskem letu 1928/1929 violino poučeval Leon Pfeifer, takrat še študent violine. Do leta 1939 je violino poučevalo več učiteljev. Eden pomembnejših med njimi je bil Albin Fakin, učenec Josefa Vedrala. Fakin je poleg poučevanja violine in splošne glasbene teorije vodil tudi mladinski zbor in mladinski godalni orkester, poleg tega pa je bil ves čas poučevanja tudi njen ravnatelj (med leti 1931–1937). Iz zapisnika občnega zbora leta 1934 je razvidno, da je odbor društva kritiziral zlasti Albina Fakina. Očital mu je, da ne uporablja najmodernejših učnih metod, zato mu je priporočil, da se pri Karlu Sancinu v Celju seznanijo z organizacijo šole, z njegovo uporabo učnih načrtov in metod pedagoškega dela. Zaradi finančnih težav in

petdesetletnici obstoja in delovanja (Kranj: Glasbena šola Kranj, 1959), 22.

170 »Produkcija gojencev "Glasbene šole v Kranju"«, *Gorenjec*, 18. 3. 1911, 4.

171 »Javna produkcija gojencev "Glasbene šole" v Kranju dne 28. in 29. majnika 1914«, *Sava*, 6. 6. 1914, 3–4.

zmanjšanja števila učencev je dal odpoved in sprejel delovno mesto v Beogradu.¹⁷² Šola je v tem času preživljala krizo, ki je ni premagala niti ob pomoči Uroša Prevorška in Kajetana Burgerja. Oba sta na šoli ostala le kratek čas. Zaradi takšnih okoliščin je kakovost pouka vidno padla.

V šolskem letu 1938/1939 je glasbena šola dobila novega ravnatelja Petra Liparja, ki je leta 1937 končal kompozicijo v razredu Slavka Osterca na ljubljanskem Konservatoriju. Na šoli je deloval kot vsestranski učitelj, poučeval je violino, glasbeno teorijo, harmoniko, poleg tega pa vodil še mladinski zbor in godalni orkester. O njegovih učencih beremo: »[...] Violinisti so pokazali čeden ton, stopnji primerno tehniko in tudi samostojno doživljanje je že bilo nakazano, le na intonacijo bo treba še tu in tam malo več pažnje [...]«¹⁷³

1.5 DOLENJSKA

1.5.1 Podružnična šola Glasbene matice v Novem mestu

Pobuda za ustanovitev in delovanje podružnice Glasbene matice v Novem mestu je bila dana s strani Glasbene matice v Ljubljani konec leta 1897. Šola Glasbene matice je v Novem mestu s poukom začela 24. novembra 1898. Kot začasne učitelje je odbor imenoval Ignacija Hladnika, Josipa Poulo in Julijo Halter. V *Dolenjskih novicah* beremo, da bo začetek pouka 24. februarja, poučevalo pa se bo violino, petje in klavir. Violinski oddelek je prevzel Josip Poula, ki je že pred nastankom te šole v oglasih ponujal zasebno poučevanje violine, viole, violončela in kontrabasa.¹⁷⁴ V šolskem letu 1899/1900 je bil sprejet na dunajski konservatorij, zato je šolo zapustil.¹⁷⁵ Nadomestil ga je kapelnik godbe Anton Spaček.

Violina se je na šoli tako kot klavir poučevala dvakrat na teden. Leta 1902 je Hubad poročal, da je bil uspeh na šolskem nastopu pri violini »zelo povoljen«.¹⁷⁶ V tem letu sta violino poučevala tako Ignacij Hladnik kot Anton Spaček, vendar pa je uspeh učencev začel upadati, saj Spaček zaradi starosti naj ne bi mogel več zadovoljivo opravljati pedagoških dolžnosti; polovica njegovih učencev je namreč zaostala.

Deželni odbor je glasbeni šoli umaknil podporo, zaradi česar je po treh letih delovanja pod takšnimi pogoji leta 1904 prenehala delovati. Že naslednje leto, 13. julija 1905, je Ignacij Hladnik na lastne stroške odprl zasebno glasbeno šolo. V *Dolenjskih novicah* je objavil, da bo poučeval klavir, violino in vse preostale instrumente, glasbeno teorijo in harmonijo.

172 Budkovič, *Razvoj glasbenega šolstva na Slovenskem*, zv. 2, 283.

173 »Lepa produkcija "Glasbene šole"«, *Gorenjec*, 17. 6. 1939, 2.

174 Josip Poula, »[Oglas]«, *Dolenjske novice*, 15. 9. 1895, 160; Id., »[Oglas]«, *Dolenjske novice*, 15. 9. 1896, 150.

175 Cvetka Hribar, »Razvoj glasbenega šolstva v Novem mestu od leta 1897 do druge svetovne vojne«, *Dolenjski zbornik* (1985), 164.

176 Budkovič, *Razvoj glasbenega šolstva na Slovenskem*, zv. 1, 262.

Redni pouk je začel že 15. septembra 1904 v svoji hiši. Za šolsko leto 1906/1907 je objavil, da bo violino poleg njega poučeval še Rudolf Hachla, koncertni mojster iz Celovca.¹⁷⁷ Očitno pa Hladnikova šola ni bila edina, kjer se je bilo mogoče učiti igranja na violino, saj leta 1906 v Dolenjskih novicah zasledimo oglas, da Rudolf Hachla s 1. majem 1906 začneja z zasebnim poučevanjem violine.¹⁷⁸ Da je bil Hachla očitno kakovosten violinist, priča virtuozen violinski program, s katerim se je predstavil 7. aprila 1906. Na koncertu, ki se je odvijal v okviru Dolenjskega pevskega društva, je Hachla izvajal *Ciganske melodije* Pabla Sarasateja in *Faustovo fantazijo* Henryka Wieniawskega.¹⁷⁹ Vpis v Hladnikovo zasebno šolo je bil več kot zadovoljiv, o čemer priča pismo, v katerem Hladnik Premrlu leta 1910 sporoča: »[...] Sedaj imam silno mnogo učencev v svoji šoli: samo violino se je novih pričelo učiti devetnajst. Celo Novo mesto je kot kak čebelnjak, vse igra klavir, violino in druge instrumente. S salonskim orkestrom godemo, kot bi imel jutri sodni dan; koncertov je več kot dosti [...]«¹⁸⁰

Glasbena matica je bila v Novem mestu znova ustanovljena 6. maja 1922, potem ko ji je Pokrajinska uprava v Ljubljani potrdila nova pravila. Tako so v šolskem letu 1922/1923 na šoli poučevali klavir, violino, teorijo in nekaj časa tudi harmonijo. Violinski pouk je v prvem letu obiskovalo 14 učencev, od katerih trije niso izdelali letnika. Kljub temu je bil uspeh violinskih učencev konservatorista Kazimirja Petriča uspešen, saj jih je pet zaključilo z odličnim uspehom, šest pa s prav dobrim. Do leta 1934, ko je Glasbena matica v Novem mestu znova prenehala delovati, se je na violinskem oddelku zamenjalo še nekaj učiteljev. V šolskem letu 1924/1925 je violino poučeval Radovan Prosenc, ki je leta 1923 opravil izpit za učitelja glasbe.¹⁸¹ V naslednjem šolskem letu se je Prosencu pridružil takrat še konservatorist Fran Stanič, ki je postal pozneje izvrsten violinski pedagog.

V šolskem letu 1927/1928 je odbor Glasbene matice razpisal delovno mesto za učitelja klavirja in violine. Po daljšem iskanju učitelja na konservatoriju v Pragi, Glasbenih akademijah v Zagrebu in Beogradu sta se na razpis odzvala Albin Fakin in Nilka Potočnik (pozneje Fakin), ki ju nato srečamo v Glasbeni šoli v Kranju. Albin Fakin je prevzel poučevanje violine, glasbene teorije in zborovskega petja. V šolskem letu 1931/1932 se je odbor Glasbene matice oprl na domače pedagoge in tako za učitelja violine in orkestra sprejel Draga Šporca. Število učencev je začelo upadati, poleg tega pa je Pokojninski zavod na dražbi prodal njen inventar, kar je pomenilo konec šole Glasbene matice v Novem mestu do leta 1945.¹⁸²

1.6 ZASEBNO POUČEVANJE VIOLINE NA SLOVENSKEM

Zasebno poučevanje glasbe je nekoč predstavljalo edini način prenašanja znanja z učitelja

177 Ignacij Hladnik, »Vpisovanje v Hladnikovo "Glasbeno šolo"«, *Dolenjske novice*, 15. 9. 1906, 163.

178 Rudolf Hachla, »[Oglas]«, *Dolenjske novice*, 1. 5. 1906, 78.

179 »Dolenjsko pevsko društvo v Novem mestu«, *Slovenski narod*, 4. 4. 1906, 3.

180 Hribar, »Razvoj glasbenega šolstva v Novem mestu od leta 1897 do druge svetovne vojne,« 167.

181 Budkovič, *Razvoj glasbenega šolstva na Slovenskem*, zv. 2, 274.

182 Ibid., 276–278.

na učenca vse do začetka ustanavljanja javnih glasbenih šol. Pred tem se je pouk poleg zasebnega poučevanja izvajal tudi za stenami različnih samostanov oz. cerkvenih pedagoških organizacij, kot je bil jezuitski kolegij. Vse od pojava prvih časopisov na Slovenskem lahko prek oglasov sledimo zasebnim ponudbam poučevanja violine in drugih instrumentov. V Ljubljani med prvimi oglasi zasebnega poučevanja violine zasledimo oglas Michaela Facklerja. Ta je deloval kot pevec, igralec in skladatelj v gostujoči nemški gledališki družbi Franza Xsaverja Deutscha, ki je v Ljubljani delovala nekje v letih 1813–1815.¹⁸³ Michael Fackler, ki je v omenjeni družbi deloval kot prvi basist, korepetitor in skladatelj, je v oglasu od 1. aprila 1814 dalje ponujal pouk klavirja, violine in petja po eno uro na dan.¹⁸⁴ Ker viri nikjer ne omenjeno, da bi bil Fackler tudi violinist, je mogoče, da je violino poučeval kdo izmed violinistov orkestra ali celo violinist Franz Jäll (Jaëll), ki ga leta 1815 zasledimo v časopisu kot direktorja orkestra omenjene družbe.¹⁸⁵

Več je znanega o češkem glasbeniku in violinskem virtuozu Josephu Beneschu (1795–1873), ki je v Filharmonični družbi deloval od leta 1823, čeprav je v Ljubljani živel že eno leto prej. Leta 1822 beremo prvi Benešev oglas njegove zasebne violinske šole, v kateri je poleg violine poučeval še klavir in kitaro.¹⁸⁶ Oglasovanju njegove zasebne violinske šole sledimo le do leta 1823, saj se je istega leta zaposlil v Filharmonični družbi in verjetno ni imel več potreb po zasebnem poučevanju.¹⁸⁷

Naslednje oglaševanje zasebnega violinskega pouka se pojavi leta 1830, ko beremo, da kapelnik Filharmonične družbe Franz Knoll nudi zasebni pouk violine, klavirja, petja in kitare.¹⁸⁸ Knoll je bil sicer tudi učitelj violine na glasbeni šoli Filharmonične družbe v Ljubljani. Dejaven je bil kot skladatelj in violinist, kaj več o njegovem življenju, šolanju ali delovanju pa ni znanega. Za njim je v Ljubljani v letih 1833–1837 violino zasebno poučeval Carl Till, sicer skladatelj in violinist ter direktor orkestra Deželnega gledališča v Ljubljani.¹⁸⁹

Leta 1847 in 1849 je zasebni pouk violine ponujal Joseph Leitermeyer, ki smo ga srečali kot učitelja violine že v Celju, sicer pa je bil od leta 1848 tudi učitelj violine na šoli Filharmonične družbe v Ljubljani.¹⁹⁰ Na podlagi oglasov je razvidno, da je zasebni violinski pouk v

183 Dragotin Cvetko, *Zgodovina glasbene umetnosti na Slovenskem*, zv. 2 (Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1959), 273–274; Jože Sivec, *Opera v Stanovskem gledališču v Ljubljani od leta 1790 do 1861* (Ljubljana: Slovenska matica v Ljubljani, 1971), 45–46.

184 Michael Fackler, »Nachricht«, *Intelligenz-Blatt zur Laibacher Zeitung*, 22. 3. 1814, 2.

185 Franz Jäll, »Theater-Nachricht«, *Intelligenz-Blatt zur Laibacher Zeitung*, 14. 2. 1815, 7.

186 Joseph Benesch, »Neuerrichtete Violinschule [Oglas]«, *Intelligenz-Blatt zur Laibacher Zeitung*, 29. 10. 1822, 1392.

187 Id., »Unterricht im Violinspielen [Oglas]«, *Intelligenz-Blatt zur Laibacher Zeitung*, 14. 10. 1823, 1330.

188 Franz Knoll, »Nachricht [Oglas]«, *Intelligenz-Blatt zur Laibacher Zeitung*, 5. 10. 1830, 520.

189 »[Oglas]«, *Amtsblatt zur Laibacher Zeitung*, 17. 10. 1833, 4; »[Oglas]«, *Amtsblatt zur Laibacher Zeitung*, 12. 4. 1834, 6; »[Oglas]«, *Intelligenz blatt zur Laibacher Zeitung*, 24. 10. 1837, 6.

190 Joseph Leitermeyer, »Musik-Unterrichts-Anzeige [Oglas]«, *Intelligenz-Blatt zur Laibacher Zeitung*, 27. 1. 1849, 24; Joseph Leitermeyer, »Musik-Unterrichts-Anzeige«, *Laibacher Zeitung* (1847), 866.

Ljubljani obstajal večinoma le takrat, kadar je violinski pouk ponujala tudi glasbena šola Filharmonične družbe in je tako v Ljubljani 'zadrževala' dobre violinske pedagoge, ki sicer verjetno ne bi živeli v Ljubljani. Verjetno je zasebno poučevanje violine potekalo tudi v krogu znancev in tovrstno oglaševanje ni bilo potrebno. Prav zato oglasi niso zanesljiv vir o dejanskem stanju takratnega zasebnega poučevanja violine in tako le deloma dopolnjujejo mozaik v okviru zasebnega poučevanja violine.

Oglaševanje zasebnega pouka violine v Ljubljani ponovno zasledimo šele leta 1885. Nudil ga je Anton Sochor, učitelj violine na Filharmonični družbi v Ljubljani, ki je zasebno poučeval klavir, violino in petje. Klavir, violino in petje je poučeval tudi na šoli Filharmonične družbe, dokler ga ni ta zaradi pobiranja denarja učencem in opravljanja društva odpustila. S tem ko je Sochor zapustil Ljubljano, je bilo tudi konec njegovega zasebnega poučevanja.¹⁹¹

Dolga leta je violino v Ljubljani zasebno poučeval tudi Hans Gerstner, sicer dolgoletni sodelavec Filharmonične družbe. Z zasebnim poučevanjem je začel takoj po prihodu v Ljubljano, ko se mu je takoj po njegovem prvem koncertu oglasilo nekaj učencev. Med njimi je bil Hermann Bassavona z Reke, ki je bil zelo nadarjen in marljiv ter nekaj let pozneje kot solist vzbudil veliko pozornosti s svojim debijem na filharmoničnem koncertu. Po končanem študiju v Ljubljani ga je Gerstner priporočil slavnemu leipziškemu violinistu Ferdinandu Davidu. Po enem letu se je Bassavona vrnil k sorodnikom v Trst, kjer je zbolel in z visoko vročino skočil skozi okno in umrl.¹⁹² Med Gerstnerjeve učence spada tudi Ernst Pfefferer, sin odvetnika v Ljubljani, ki je večkrat igral tudi na koncertih Filharmonične družbe. Po univerzitetnem študiju je bil v društvu za komorno glasbo, ki ga je ustanovil Gerstner, drugi violinist.¹⁹³ Med zgodnejšimi zasebnimi učenci velja omeniti še enega prizadevnega Gerstnerjevega učenca dr. Adolfa Hauffna, ki je pozneje deloval kot univerzitetni profesor v Pragi. Med študijem je bil drugi violinist v Gerstnerjevem kvartetu.¹⁹⁴ Zasebno je poučeval tudi Fausto Bisiak, ki je bila talentirana in marljiva učenka ter zelo uspešna na solističnih koncertih. Med vidnejšimi učenci je bil še Rudolf Sajovic, ki je bil dolga leta drugi violinist v Gerstnerjevem kvartetu, koncertiral pa je tudi solistično. Ko je pozneje doštudiral pravo, je postal vodja sekcije na finančnem ministrstvu, pogosto je igral prvo violino v komornih zasedbah v višjih dunajskih krogih.¹⁹⁵ Poleg Sajovica je Gerstner v tem obdobju poučeval še Juliusa Kadelo, ki je pozneje postal generalni sekretar Dunajskega koncertnega društva.¹⁹⁶

Med Gerstnerjevimi poznejšimi zasebnimi učenkami je bila Lotte Paumgartner (zatem grofica Baumgarten) z gradu Fužine pri Ljubljani. Na podlagi Gerstnerjevih spominov je očitno šlo za resen in ne le ljubiteljski zasebni pouk violine. Lotte naj bi dnevno vadila tudi do šest ur, Gerstner pa je z njo predelal skoraj celoten violinski repertoar. Po osmih

191 Anton Sochor, »Privat-Unterricht [Oglas]«, *Laibacher Zeitung*, 27. 3. 1885, 560.

192 Gerstner, »Ljubljana (1871–1939) [spomini]«, v: *Življenje za glasbo*, 106–107.

193 Ibid., 107.

194 Ibid., 109.

195 Ibid., 118.

196 Ibid.

letih zasebnega pouka jo je napotil na večje glasbene konservatorije;¹⁹⁷ nadaljevala je na Dunaju v razredu Juliusa Winklerja, sicer avtorja violinske šole *Die Technik des Geigenspiels Violin* iz leta 1923. Poleg Lotte Paumgartner je Gerstner ob nedeljah nekaj mesecev poučeval tudi princeso Helgo iz družine Windischgrätz z gradu Haasberg (Hošperk). Pred njim je princeso poučeval Alfred Jagschitz, sicer tudi učitelj šole Filharmonične družbe, vendar njena družina z njim ni bila zadovoljna, zato je kneginja Windischgrätz (rojena Auersperg) osebno poiskala Gerstnerja.¹⁹⁸ Med njegovimi zasebnimi učenci so bili še Hermann Horwath, Viktor Lorant in Karl Kirsch. V javnosti je nastopal predvsem Horwath, ki je pred začetkom tehničnega študija v Gradcu izvedel Beethovnov in Mendelssohnov violinski koncert.¹⁹⁹ Že sama izbira repertoarja priča o nivoju Gerstnerjeve violinske šole tudi med zasebnimi učenci. V Ljubljani je okoli leta 1907 violino zasebno poučeval še eden boljših že omenjenih Gerstnerjevih učencev Ernst Pfefferer.²⁰⁰

Ljubljana seveda ni bila edina, ki je nudila zasebni pouk violine. V Novem mestu sledimo trem oglasom zasebnega poučevanja violine. Prvi med njimi je bil kapelnik Josip Poula, ki je leta 1895, 1896 in 1903 nudil zasebni pouk violine, viole, violončela ter kontrabasa. V tem obdobju je nekaj let poučeval tudi na novomeški glasbeni šoli, ki jo je zaradi vpisa na dunajski konservatorij zapustil v šolskem letu 1899/1900; z zasebnim poučevanjem je očitno nadaljeval leta 1903.²⁰¹ Ko je podružnična šola Glasbene matice v Novem mestu leta 1904 prenehala delovati, je njen učitelj Ignacij Hladnik že 13. julija 1905 na lastne stroške odprl zasebno glasbeno šolo. V *Dolenjskih novicah* je objavil, da bo poučeval klavir, violino in vse druge instrumente, glasbeno teorijo in harmonijo. Z rednim poukom je v svoji hiši začel 15. septembra 1904. Za šolsko leto 1906/1907 je objavil, da bo violino poleg njega poučeval še Rudolf Hachla, koncertni mojster iz Celovca.²⁰² V istem obdobju je v *Dolenjskih novicah* objavil oglas, da s 1. majem 1906 začenja z zasebnim poučevanjem violine.²⁰³

Tudi na Primorskem se je violina že zelo zgodaj začela poučevati zasebno. Violinist Jan Slavík je od leta 1823 deloval kot zasebni učitelj v Vipavi, od leta 1833 na Črnem Vrhu nad Idrijo in od leta 1838 v Postojni.²⁰⁴ V Trstu je leta 1887 zasebno šolo Liceo Musicale ustanovil Arturo Vram (1860–1938). Njegova učenca sta bila Slovenca Fran Gulič (1901–1973) in Karol Pahor (1896–1974). Po končanem študiju pri Mařáku in Ševčíku na Češkem je Gulič leta 1924 odprl zasebno violinsko šolo Accademia musicale Triestina, kjer se je poučevalo godala in klavir.²⁰⁵ Njegov najuspešnejši učenec je bil sin, slavni violinist

197 Ibid., 155.

198 Ibid., 156.

199 Ibid., 170.

200 Ernst Pfefferer, »Privat-Unterricht im Violinspiel,« *Laibacher Zeitung* (1907), 2331.

201 Poula, »[Oglas]«, *Dolenjske novice*, 15. 9. 1895, 160; Id., »[Oglas]«, *Dolenjske novice*, 15. 9. 1896, 150; Id., »[Oglas]«, *Dolenjske novice*, 15. 9. 1903, 175.

202 Hladnik, »Vpisovanje v Hladnikovo "Glasbeno šolo"«, *Dolenjske novice*, 15. 9. 1906, 163.

203 Hachla, »[Oglas]«, *Dolenjske novice*, 1. 5. 1906, 78.

204 Budkovič, *Razvoj glasbenega šolstva na Slovenskem*, zv. 1, 287.

205 Zupančič, »V iskanju lastne identitete: češki violinisti kot glavni tvorci violinizma na Slovenskem,« 113–114; Giuseppe Radole, *Le scuole musicali a Trieste e il conservatorio "Giuseppe Tartini"* (Trieste: Edizione Italo Svevo, 1992), 84.

Franco Gulli (1926–2001), ki ga je Gulič poučeval dolgih šestnajst let. Gulli je nekoč dejal, da so bili vsi poznejši učitelji dobri pedagogi, a učitelja, kot je bil njegov oče, ni več našel.²⁰⁶

V Mariboru je že leta 1885 Henrik Korel odprl zasebno šolo Učiteljišče za petje in godbo, v okviru katere je poleg petja, violončela in klavirja poučeval tudi violino.²⁰⁷ Šola je delovala do leta 1909. Iz časopisnih novic lahko predvidevamo, da je violinska šola Fanike Brandl obstajala že od leta 1922, njeni učenci pa so bili večinoma deležni pohvalnih kritik.²⁰⁸ Med njenimi številnimi učenci je bila Herta Reiss, sicer tudi pianistka, ki je pozneje poučevala tudi violino na Glasbeni šoli Drava.²⁰⁹ Grögerjevo violinsko šolo so večinoma obiskovali otroci nemških staršev, kaj več podatkov o dejavnosti te šole pa ni znanih.²¹⁰ Od leta 1933 je violino zasebno poučeval tudi Franjo Serajnik. Iz pripovedovanj še živečih starejših mariborskih violinistov se nam razkrijejo še nekatera takratna violinska imena, ki so poučevala večinoma zasebno in bi bila zato skoraj zagotovo pozabljena. Med njimi je bil Čeh Hugo Veselý, muzikant in godbenik, ki je poleg violine igral še na violončelo in mandolino. Poleg njega sta v Mariboru violino zasebno poučevala še že omenjeni H. Mascher, sicer tudi pedagog mariborske Glasbene matice, in Jože Petrunj, osnovnošolski učitelj, ki je znal violino še z učiteljišča.²¹¹

Tudi v Celju so violino zasebno poučevali učitelji takratnih glasbenik šol. Najverjetneje je že okoli leta 1838 v Celju violino zasebno poučeval Joseph Leitermeyer, ki je bil tudi učitelj na šoli Lavanter Musikvereina. Pozneje so znani še trije zasebni učitelji violine, ki so poučevali tudi na šoli Musikvereina v Celju. V šolskem letu 1882/1883 je violino zasebno poučeval Georg Mayer. Nekaj let zatem je leta 1887 violino, violino, violončelo in bas poučeval Heinrich Weidt. V začetku 20. stoletja je zasebno poučevanje violine v Celju prevzel Moritz Schachenhofer.

Zagotovo je bilo zasebno poučevanje violine še pogostejše in skozi leta bolj kontinuirano, vendar se, kot že rečeno, ni vedno oglaševalo v časopisju, zaradi česar nimamo popolne slike o takratnem dejanskem dogajanju.

1.7 POUČEVANJE VIOLINE NA UČITELJIŠČIH

Violina je predvsem zaradi svoje praktičnosti že v 19. stoletju postala del obveznega predmetnika na učiteljiščih na Slovenskem. Do leta 1773 je imela za izobraževanje največ za-

206 Podatke mi je v pogovoru (Trst, 19. 7. 2008) prijazno posredovala Guličeva hčerka, pianistka Giulliana Gulli iz Trsta.

207 Budkovič, *Razvoj glasbenega šolstva na Slovenskem*, zv. 1, 301.

208 »Javen nastop učencev ge Brandlove«, *Mariborski večernik Jutra*, 27. 6. 1936, 2.

209 Ta podatek mi je posredoval njen nekdanji učenec Ivan Orešič (r. 1921). Opisal jo je kot izvrstno pedagoginjo, ki je govorila slovensko. Pogovor z g. Orešičem je potekal 24. 9. 2010 v Mariboru.

210 Budkovič, *Razvoj glasbenega šolstva na Slovenskem*, zv. 2, 354.

211 Te informacije mi je posredoval gospod Ivan Orešič (r. 1921), ki je 48 let deloval kot violinist in violist v mariborski Operi. Pogovor, za katerega se gospodu iskreno zahvaljujem, je potekal 24. septembra 2010 v Mariboru.

slug cerkev, po ukinitvi jezuitskega reda 1773 pa je skrb za izobrazbo mladine padlo na pleča države, ki bi bila morala poskrbeti za enotnejšo izobrazbo bodočih učiteljev, pa tudi za njihovo vzdrževanje. Poleg prejemanja minimalne plače so se učitelji preživljali predvsem s postranskimi zaslužki, poleg cerkveniških opravil in vinotočev največkrat tudi kot organisti in z muziciranjem po krčmah. Začetek obveznega osnovnega šolstva je posledično prinesel načrtno in postopno pedagoško izobraževanje učiteljev. Šolski zakon je določal, da naj bi na normalkah poučevali učiteljske kandidate in jih seznanili s poukom pedagoških predmetov in drugega. Z ustanovitvijo normalke je bil izpolnjen pogoj za pedagoško izobraževanje učiteljskih kandidatov, in sicer učiteljev trivialk in glavnih učiteljev, domačih in zasebnih učiteljev ter duhovščine. Pedagoški tečaji so trajali različno, od nekaj dni do treh mesecev. Drugi avstrijski zakon je podaljšal dobo pedagoškega usposabljanja učiteljev, in sicer na šest mesecev za učitelje glavnih šol ter na tri mesece za učitelje trivialk. Pedagoško izobraževanje bodočih učiteljev je vse do petdesetih let 19. stoletja potekalo na normalkah ali glavnih šolah, saj tovrstne samostojne ustanove še niso obstajale.²¹² Leta 1870 so bila ustanovljena štiriletna učiteljišča v Ljubljani, v Mariboru in v Kopru, od koder so leta 1909 učiteljišče premestili v Gorico.²¹³

Prve podatke o poučevanju glasbe bodočih učiteljev nam prinaša zapuščina že obravnane Javne glasbene šole, ki je glasbeno izobraževala tako učiteljske pripravnike kot tudi mlajše gojence. Pred delovanjem Javne glasbene šole je učiteljske pripravnike na ljubljanski normalki poučeval že omenjeni Joseph Miksch, ki je bil na normalki učitelj leposlovja, sicer pa sposoben glasbenik.²¹⁴ Za njim so vse do leta 1875, ko se je Javna glasbena šola priključila Filharmonični družbi, učiteljske pripravnike glasbeno izobraževali siceršnji učitelji Javne glasbene šole. V letih 1816–1848 je učiteljski tečaj trajal le pol leta, po letu 1848 pa dve. Glasbeno izobraževanje učiteljskih pripravnikov je bilo sprva osredotočeno predvsem na orglanje. Po težavah s pedagoškim delovanjem Gašparja Maška, ki so mu med drugim očitali tudi, da slabo poučuje učiteljske pripravnike, saj na deželi z njihovimi učenci naj ne bi bili zadovoljni, se je konzistorij odločil za reorganizacijo šole. Ta se je namreč zavedal, da en sam učitelj ne zmore opravljati vseh funkcij, konzistorij pa je skušal učiteljskim pripravnikom zagotoviti dobro glasbeno šolanje predvsem v orglanju, saj naj bi preprosto ljudstvo sodilo učitelje le po njihovi glasbeni spretnosti. Po reorganizaciji šole je bil glasbeni pouk na učiteljskih pripravnikih osredotočen na petje, orglanje in generalni bas, medtem ko je bilo učenje violine in drugih instrumentov prepuščeno zasebnim prizadevanjem posameznikov z občasnim preverjanjem napredka.²¹⁵ Ta praksa se je spremenila s statutom za novodobna učiteljišča z dne 26. maja 1874, ki navaja kot obvezna predmeta petje in »goslanje«, kot neobvezna pa klavir in orglanje. Zaradi pritožb s strani cerkvenih krogov je ministrski odlok z dne 3. junija 1878 določal, da se morajo gojenci uriti tudi v vodenju cerkvenega petja, ministrski

212 Jana Pagon, »Razvoj izobraževanja učiteljev v slovenski Istri od terezijansko-jožefinskih reform do konca 2. svetovne vojne« (Oddelek za pedagogiko in andragogiko Filozofske fakultete v Ljubljani, 2011), 16–22.

213 Vovko, *Šolstvo na Slovenskem skozi stoletja*, 61.

214 Steska, »Javna glasbena šola v Ljubljani [2. del],« 55.

215 Budkovič, »Javna glasbena šola v Ljubljani 1816–1875,« 57.

odlok z dne 3. junija 1878 pa je celo dopuščal, da se nekatere sicer dobre gojence pri glasbenem pouku oprosti. Pozneje je z učnim načrtom z dne 13. septembra uvedel obvezni pouk v klavirju in orgljanju.²¹⁶

Z novim organizacijskim statutom z dne 11. julija 1886 so glede glasbenega pouka postale veljavne določbe, ki so določale, da je sprejem na učiteljišče odvisen od kandidatovega glasbenega posluha, saj so za moška učiteljišča postali obvezni predmeti petje, violina, klavir in orgle, za ženska pa kot obvezen predmet petje in kot neobvezna »goslanje« in klavir. Glasbeni pouk je postal obvezen brez izjem. Pravilnik je tako določal naj se »goslanje vadi toliko časa, da se gojenci usposobijo uporabljati gosli pri pouku petja v ljudski šoli«, za poznejšo ljudsko šolsko prakso pa je pomembno tudi znanje transponiranja. Prav tako je nov pravilnik navajal, da mora instrumentalni pouk pospeševati glasbeno vzgojo bodočega učitelja, najpomembnejše godalo pa je violina, zato naj se ustanovi tudi godalni orkester ali kvartet. Kljub temu naj bi disciplinski red učiteljišča v Kopru prepovedoval kakršno koli društveno zbiranje in delovanje, prav tako ne izvajanje klavirja in violine zunaj šole. »Ko smo zunaj šole in skrivaj ustanovili orkester z vsemi potrebnimi instrumenti na lok, pa še pevski zbor, nam je ravnatelj zaplenil vse instrumente, razen violin, in pevski zbor prepovedal,« se je spominjal nekdanji učiteljiščnik iz Kopra.²¹⁷ Tako so tovrstne glasbene aktivnosti potekale za stenami zasebnih stanovanj, pozneje pa so učiteljiščniki sodelovali tudi na kulturnih prireditvah ob večjih državnih praznikih.

Učenje violine je bilo na učiteljiščih zasnovano na podlagi Ševčikove violinske metode, po kateri je bila za učiteljišča prirejena Zimmer-Skopova violinska šola.²¹⁸ Očitno sta pozneje klavir in orgle ponovno postala obvezna predmeta, saj beremo v *Učiteljskem tovarišu* namige naj se klavir in orgle na učiteljiščih ukineta, gojita pa kvečjemu le violina in petje.²¹⁹

Ženske do ustanovitve prvih ženskih učiteljišč niso mogle obiskovati javnih pedagoških tečajev, zato so tiste, ki so si želele postati učiteljice, te opravljale v okviru cerkvenih redov, ki so se ukvarjali tudi z izobraževanjem deklet. Najpomembnejše vzgojno-izobraževalno delo so opravile uršulinke, ki so bile od nekdanj cenjene kot izvrstne učiteljice in vzgojiteljice. Ljubljanske uršulinke so že leta 1806 dobile pravico do pripravnice za učitelje na njihovi šoli. Ker v Ljubljani do leta 1871 ni bilo ženskega učiteljišča, so uršulinke sprejemale tudi druga dekleta, da so se pri njih izobrazila za poklic učiteljice. V devetdesetih letih 19. stoletja se je pojavila vedno večja potreba po še enem ženskem učiteljišču v Ljubljani, zato so uršulinke leta 1894 ukinile gospodinjsko šolo, svoje žensko zasebno učiteljišče pa odprle tudi za tista dekleta, ki so na državnem učiteljišču uspešno opravila sprejemni izpit, vendar zaradi prevelikega števila niso bila sprejeta.²²⁰ Igranje violine se je za stenami uršulinskega samostana gojilo že od 18. stoletja, zato se je tovrstna tradicija ohranjala tudi v 19.

216 Emil Adamič, »H. Druzovič: O glasbeni vzgoji z ozirom na učiteljišča in srednje šole,« *Novi akordi* 3 (1911/1912), 21.

217 Pagon, »Razvoj izobraževanja učiteljev v slovenski Istri od terezijansko-jožefinskih reform do konca 2. svetovne vojne«, 46.

218 Adamič, »H. Druzovič: O glasbeni vzgoji z ozirom na učiteljišča in srednje šole,« 22.

219 »Proč s klavirjem in orglami na učiteljiščih«, *Učiteljski Tovariš*, 10. 10. 1903, 231–232.

220 Kogoj, *Uršulinke in njihovo vzgojno poslanstvo*, 172–174.

stoletju in pozneje. Tam je na željo prednice uršulinskega samostana od leta 1908 violino poučeval izvrstni violinist Hans Gerstner (1851–1939), nato pa med tamkajšnjimi učiteljicami violine srečamo Gerstnerejvo učenko m. Akvino Čadež (1888–1972), ki je končala Glasbeni konservatorij v Ljubljani.²²¹ Gerstner je poleg drugih ustanov poučeval violino še na nemškem zasebnem ženskem učiteljišču. Na cesarskem kraljevem učiteljišču, ki mu je podelilo zlato medaljo cesarskega jubileja, je učiteljsko mesto prevzel od Antona Nedvéda.²²² Gerstner je bil tudi član izpraševalne komisije za ljudske in meščanske šole z nemškim in slovenskim učnim jezikom za predmet glasba, ki je vključeval tudi violino.²²³ Na ljubljanskem učiteljišču je v letih 1871–1892 glasbo poučeval Gustav Moravec, sicer dolgoletni učitelj šole Filharmonične družbe.²²⁴

Znana so tudi nekatera druga glasbena imena, ki so delovala in poučevala violino do začetka druge svetovne vojne na raznih učiteljiščih drugod po Sloveniji. Tako je na zasebnem ženskem učiteljišču pri uršulinkah v Škofji Loki violino in petje poučeval Radovan Prosenč,²²⁵ pozneje do leta 1937 na učiteljišču v Ljubljani, ko je začel poučevati na ženskem učiteljišču v Novem Sadu.²²⁶ Umrli je leta 1941 v Sremskih Karlovcih kot žrtev genocida. Na ljubljanskem učiteljišču je od leta 1910 petje, klavir in violino poučeval tudi Jerajev učenec Adolf Gröbming,²²⁷ ki je napisal *Osnovno vijolinsko šolo* v dveh zvezkih, ki je bila namenjena prav učiteljiščem, ki so pred tem, kot v svoji šoli zapiše Gröbming sam, uporabljala violinske šole, zasnovane na lestvičnih sistemih, svojo šolo pa je Gröbming zasnoval na podlagi Ševčíkovega poltonskega sistema.

Na državnem ženskem učiteljišču v Mariboru je v letih 1921–1936 petje, orgle, klavir in violino poučeval Ivan Sprachmann (1873–1939).²²⁸ Orgle je študiral na orglarski šoli pri Antonu Foersterju, na Dunaju je leta 1902 opravil strokovni izpit iz petja in orgljanja za učiteljišča in srednje šole in leta 1908 izpit iz klavirja, leta 1909 pa v Gradcu strokovni izpit iz violine.²²⁹ V letih 1922–1941 je na mariborskem ženskem učiteljišču petje, klavir in violino poučevala Ervina Ropas (1890–?), ki je študirala na pedagoškem oddelku ljubljanskega konservatorija.²³⁰ Od leta 1933 je na tamkajšnjem učiteljišču violino, klavir in petje poučeval tudi znani slovenski glasbenik Karol Pahor.²³¹ Od leta 1912 je na zasebnem ženskem

221 Ibid., 264.

222 Gerstner, »Ljubljana (1871–1939) [spomini]«, v: *Življenje za glasbo*, 117, 152, 154.

223 Mulley in Kamenšek, ur., *Adresar, I. splošna naslovna knjiga za Kranjsko* (Ljubljana: [Mulley in Kamenšek], 1912), 32, 39.

224 Budkovič, *Razvoj glasbenega šolstva na Slovenskem*, zv. 1, 67.

225 Fortunat Lužar in Rudolf Wagner, *Stalež šolstva in učiteljstva v Sloveniji (ljubljska in mariborska oblast)* (Ljubljana: Oblastna zaloga šolskih knjig, 1928), 28.

226 »Premestitev profesorjev«, *Jutro*, 9. 9. 1937, 2.

227 Id., *Stalež šolstva in učiteljstva ter posvetnih in kulturnih ustanov v Dravski banovini* (Ljubljana: Banovinska zaloga šolskih knjig in učil, 1934), 31.

228 Id., *Stalež šolstva in učiteljstva v Sloveniji (ljubljska in mariborska oblast)*, 28.

229 Stanko Premrl, »Ivan Sprachmann«, v: *Slovenski biografski leksikon*, ur. Alfonz Gspan (Ljubljana: Zadržna gospodarska banka, 1960–1971), 427.

230 Wagner, *Stalež šolstva in učiteljstva v Sloveniji (ljubljska in mariborska oblast)*, 28.

231 Id., *Stalež šolstva in učiteljstva ter posvetnih in kulturnih ustanov v Dravski banovini*, 32.

učiteljišču šolskih sester v Mariboru violino poučevala tudi s. Serafina Zdolšek (1890–?). Poučevanje violine na učiteljiščih ni bilo namenjeno vzgajanju virtuozov, ampak zgolj kot pomoč bodočim učiteljev pri vodenju zbora, saj je bila violina zaradi svoje priročnosti, a tudi lažje cenovne dostopnosti, predvsem za manjše vaške šole bolj praktična in dostopna. Tudi za same gojence učiteljišč je bila vadba na violino lažja kot vadba na klavir ali orgle, saj se je na klavirju in orglah navadno pri vadbi moralo zvrstiti več gojencev hkrati.

2. VPLIVI NA RAZVOJ VIOLINSKE PEDAGOGIKE NA SLOVENSKEM V 19. STOLETJU IN V 1. POLOVICI 20. STOLETJA

2.1 FRANCOSKA, PRAŠKA IN DUNAJSKA VIOLINSKA ŠOLA

V primerjavi z drugimi razvitimi evropskimi narodi sta se violinska pedagogika in njena metodika začeli na Slovenskem razvijati relativno pozno, saj je o violinskem poučevanju pred 19. stoletjem na Slovenskem malo znanega; poučevanje violine je potekalo v okviru zasebnih in cerkvenih krogov, predvsem znotraj samostanov, katerih sicer skromna tovrstna zapuščina priča o violinski aktivnosti. Edini dokumenti, ki poročajo o violinski metodiki tistega časa, so ohranjena violinska metodična dela. Najzgodnejši in za zdaj edini taki na Slovenskem ohranjeni deli sta že omenjeni *Versuch einer gründlichen Violinschule* Leopolda Mozarta (1719–1787) iz leta 1756 in delo Johanna Adama Hillerja (1728–1804) z naslovom *Anweisung zum Violinspielen für Schulen und zum Selbstunterrichte*. Mozartovo delo se je kot izvirni tisk ohranilo v Komendi pri Kamniku,²³² kar priča o njeni praktični uporabi že v 18. stoletju.²³³ Johann Adam Hiller je svoje delo prvič izdal leta 1792 v Leipzigu, drugič je bilo izdano leta 1795 v Gradcu; pri nas se je ohranila prav graška izdaja.²³⁴ Obe deli sta bili v 18. stoletju relativno zelo razširjeni, zato niti ni presenetljivo, da sta dosegli tudi slovensko ozemlje.

Največje zasluge za razvoj violinizma in njegove pedagogike v 19. in 20. stoletju so na Slovenskem imeli violinski pedagogi iz čeških dežel, večinoma 'potomci' t. i. praške violinske šole, ki je imela svoj izvor v francoski violinski šoli; utemeljitelj slednje je bil znameniti violinist, pedagog in skladatelj Giovanni Battista Viotti (1755–1824),²³⁵ ki je danes znan kot oče moderne violinske igre, saj je bil eden prvih uporabnikov Tourtovega loka,²³⁶ ki je zaradi svojih specifičnih zmogljivosti ogromno pripomogel k napredku violinske tehnike in njene idiomatike. G. B. Viotti je kot utemeljitelj francoske violinske šole vplival tudi na razvoj drugih, pozneje priznanih nacionalnih violinskih šol, saj se je francoska violinska šola prek Viottijevih učencev razvila v tri smeri: franko-belgijsko, dunajsko in praško vi-

232 Omenjeni tisk se je ohranil v knjižnici Glavarjevega beneficiata in poznejšega dediča Jožefa Tomelja.

233 Faganel, »Glasba Mozartovega časa v naših arhivih«, v: *Mozart—kdo je to*, 46.

234 Hrani NUK G.

235 Giovanni Battista Viotti je bil poleg Arcangela Corellija, Giuseppa Tartinija in Antonia Vivaldija eden pomembnih tvorcev italijanske violinske igre v 18. stoletju. Kot učenec Gaetana Pugnanija je bil tesno povezan z violinsko zapuščino Arcangela Corellija, ki je poleg Antonia Vivaldija ključno zaznamoval violinizem tako v poustvarjalnem kot v ustvarjalnem smislu.

236 Izdelovalec tako imenovanega Tourtovega loka je bil François Tourte (1747–1835). Ustvarjal je v Parizu, ko so tja prihajali koncertirati violinski virtuozni. Za oblikovanje sodobnejšega loka je Tourta navdahnila violinska virtuoznost G. B. Viottija, s katerim sta oblikovala lok, ki je razvil violinsko idiomatiko in omogočil modernejše izvajanje na violini.

olinsko šolo.²³⁷

Ob koncu 18. stoletja in na začetku 19. stoletja so se po Evropi začeli ustanavljati glasbeni konservatoriji, da bi postali središče glasbenega izobraževanja. Leta 1784 je bila v Parizu ustanovljena L'Ecole royale de chant et de déclamation, ki se je leta 1795 preimenovala v konservatorij.²³⁸ Praški konservatorij je bil ustanovljen leta 1808 kot Jednota pro zvelebení hudby v Čechách, društvo, katerega člani so bili znani plemiči. V prvih letih svojega obstoja je bil praški konservatorij namenjen zgolj vzgoji orkestrskih izvajalcev, vendar so bili že leta 1815 uvedeni tudi ostali oddelki.

Violinski pouk se je na praškem konservatoriju začel 24. aprila 1811 z violinskim pedagogom Wilhelmom Friedrichom Pixisom (1786–1842),²³⁹ ki je bil kot prvi violinski učitelj na praškem konservatoriju tudi začetnik praške violinske šole. Pixis je bil učenec Ignaza Fränzla (1736–1811) in Giovanni Battista Viottija (1753–1824) ter pristaš starega, mirnejšega stila izvajanja violine in ne virtuoznega izvajanja v stilu N. Paganinija.²⁴⁰ O Pixisovem poučevanju je malo znanega, zato so zanimive besede njegovega učenca Moritza Mildnerja, ki je nekoč zapisal: »Pixis přenesl svou subjektivitu, která se zvlášť v přednesu elegantním a vkusu plném projevovala, na své žáky, aniž by byl ze žáků učinil kopii, jak se to obyčejně u jiných velikých mistrů přiházívá. Jeho tednencí bylo každou subjektivitu ve směru jí vrozeném rozvinouti a každého chovance tak všestranně pokud možná vzdělati.«²⁴¹

Ustanovitelji praškega konservatorija so že od samega začetka stremeli k uporabi študijskega materiala s pariškega konservatorija. Pierre Baillot (1771–1842),²⁴² izvrsten violinist in od leta 1795 pedagog na pariškem konservatoriju, je skupaj s Pierrom Rodejem (1766–1831)²⁴³ in Rodolphom Kreutzerjem (1774–1830)²⁴⁴ leta 1814 izdal uradno violinsko šolo pariškega konservatorija, imenovano *Méthode de violon*, ki je takoj postala temeljni študijski material tudi na praškem konservatoriju.²⁴⁵ Tem odličnim violinskim pedagogom

237 Bruce Schueneman, »The French Violin School: From Viotti to Bériot« *Notes* 60 (2004), 757–758, 767.

238 Zdenko Silvela, *A New History of Violin Playing: the vibrato and Lambert Massart's revolutionary discovery* (ZDA: Universal Publishers, 2001), 100; »Zur Geschichte des musikalischen Conservatoriums in Paris«, *Wiener allgemeine Musikalischezeitung* 2 (1824), 5–6.

239 Wilhelm Friedrich Pixis je znan tudi pod imenom Bedřich Vilém Pixis.

240 Josef Micka, »Houslová škola pražské konzervatoře«, v: *150 let pražské konzervatoře*, ur. Václav Holzknacht (Praha: Státní hudební vydavatelství, 1961), 74–75.

241 Prev. »Pixis je na svoje učence prenesel način elegantnega in okusnega izvajanja, vendar iz njih ni naredil kopij kot je navada nekaterih velikih mojstrov. Vsakega učenca si je prizadeval izobraziti njegovi osebnosti in sposobnostim primerno.« Glej Moritz Mildner, *Slavoj* (1865), 20–22.

242 Pierre Baillot je poleg drugih znanih violinskih del leta 1834 napisal še delo *L'art du violon*.

243 Najbolj znano violinsko delo Pierra Rodeja, ki je v uporabi še danes, je *24 caprices*.

244 Najbolj znano delo Rodolpha Kreutzerja je violinsko delo *42 études ou caprices*.

245 Na začetku svojega delovanja je praški konservatorij vpisoval učence stare od 10 do 14 let. Študij je trajal šest let in je bil razdeljen na dve stopnji. Pouk violine, ki je bil takrat še skupinski, je potekal trikrat tedensko po tri ure. Na začetku je bil cilj konservatorija vzgojiti predvsem orkestrske glasbenike, le v redkih primerih soliste. V zadnjem letniku je bila na izpitu obvezna

so se pridružili še preostali predstavniki francoske violinske šole, katerih violinska metodična dela so tvorila osnove študija na praškem konservatoriju vse do "vladavine" Otakarja Ševčíka (1852–1934), ki je s svojimi metodičnimi deli odprl novo poglavje praškemu konservatoriju, praški violinski šoli in violinski metodiki nasploh.²⁴⁶

W. F. Pixis, profesor na praškem konservatoriju in Viottijev učenec, je večinoma poučeval po delih francoskih violinistov, kar priča o vplivu francoske violinske šole.²⁴⁷ W. F. Pixisa je na konservatoriju nasledil njegov učenec Moritz Mildner (1812–1865), ki je nadaljeval s tradicijo poučevanja v slogu francoske violinske tehnike; s študijem Kreutzerjevih, Alardovih in Bériotovih etud in skladb ter del preostalih francoskih violinskih predstavnikov.²⁴⁸ Iz Mildnerjevih muzikalij je razvidno, da je bil ves čas v stiku z violinskimi novostmi francoskih in preostalih violinistov, ki so nastajale prav v času njegovega pedagoškega delovanja na praškem konservatoriju.²⁴⁹ Pred smrtjo je zapisal, kateri poti bi morala slediti praška violinska šola, če želi ostati zvesta svoji tradiciji: »Šetříc zásady té působí škola pražská k tomu, aby žáka v tom směru vzdělala, který osobnosti jeho jest přiměřen, a aby se pokud možno k samostatnosti a objektivitě v přednesu přičinilo, nehledíc v tom přísné technické vzdělání, které co prostředek ku zjednávání efektů duševních býti musí základem. Ideál ve výtvarnosti má se na citu uměleckém a na vkusu zakládati, část duševní bude z osoby samé vycházeti i nabude předce té všestrannosti, která činí umělce způsobilým, aby každý objekt umělecky podal v té původnosti, již skladatel měl na zřeteli. Což jest charakterem školy pražské.«²⁵⁰

a vista igra, leta 1882 je Antonín Bennewitz uvedel še šolske koncerte. Leta 1888 so začeli na konservatorij sprejemati učence s štirinajstimi leti. Opustili so razdelitev študija v dveh stopnjah in uvedli vsakoletne sprejemne izpite. Violina se je začela poučevati le dvakrat tedensko, vendar individualno. Uveden je bil pouk klavirja, profesorji pa so morali napisati učne načrte za posamezne letnike. Po letu 1919 je bil študij podaljšan na sedem let, hkrati je bila ustanovljena tudi mojstrska šola, ki je postopoma začela dobivati značaj visoke šole. Prim. Micka, »Houslová škola pražské konzervatoře«, v: *150 let pražské konzervatoře*, 99–101.

- 246 Josef Srb Debrnov, *Stručné dějiny konzervatoře pražské* (Praga: samozaložba, 1878), 83; Micka, »Houslová škola pražské konzervatoře«, v: *150 let pražské konzervatoře*, 74, 99–101; Josef Srb Debrnov, *Dějiny hudby v Čechách a na Moravě* (Praha: Nakl. Maticе České, 1891), 103–104; Židek, *Čeští houslisté tři století*, 60–64.
- 247 W. F. Pixis je violinsko tehniko poučeval pretežno po delih P. Baillota, P. Rodeja, J. F. Mazasa, R. Kreutzerja in F. Fiorilla (popis muzikalij W. F. Pixisa, hrani arhiv praškega konservatorija). Njegov učenec je bil poleg ostalih tudi Karl Zappe starejši (1812–1871), čigar sin Karl Zappe mlajši (1837–1890) je poučeval violino na glasbeni šoli Filharmonične družbe.
- 248 Na enem izmed šolskih koncertov je njegovih dvanajst učencev v unisonu, s spremljavo orkestra, izvedlo Bériotova *Adagio* in *Rondo russe*; namesto kadence so izvajali večglasno priredbo ene izmed Bériotovih etud.
- 249 Mildner je na praškem konservatoriju deloval v letih 1843–1865. V popisu njegovih muzikalij zasledimo violinske koncerte njegovih sodobnikov kot so: F. Mendelssohn: *Koncert za violino in orkester*, op. 64 (napisan leta 1844 in posvečen francoskemu violinistu F. Davidu); Charles de Bériot: *Koncert za violino in orkester*, št. 6; Ferdinand David: *Koncert za violino in orkester*, op. 23; H. Vieuxtemps: *Koncert za violino in orkester*, op. 25 (nastal leta 1844).
- 250 Prev. »Z ozirom na osnove praške šole, skuša ta svoje učence izobraziti njihovi osebnosti primerno

Med najuspešnejšimi Mildnerjevimi učenci je bil Antonín Bennewitz (1833–1926), ki je Mildnerja na konservatoriju nasledil in poučeval prvo veliko generacijo violinistov, ki je violinizmu na Slovenskem položila temelje.²⁵¹ V violinsko-tehničnem šolanju učencev je Bennewitz izhajal iz violinske šole Vincenca Bartákova²⁵² *Theoreticko-praktická škola na housle ve dvou odděleních*, ki je postopoma privedla h Kreutzerovim etudam.²⁵³ O svojem učitelju Bennewitzu je Josef Suk zapisal: »Bennewitzova škola nebyla jen pouhou drezúrou; tento učitel prohlédl brzy nitra svých žáků a postupoval ve vyučování vždy tak, aby podporoval to, co shledal prospěšným pro jejich umělecký vývoj. Technika mu byla samozřejmým prostředkem, aby se došlo k cíli. Bennewitz dirigent a vůbec umělec hluboký a noblesní, nebyl ani tak fedrovatelem pozlátkové virtuozity, nýbrž pronikal hlouběji. Proto u něho šla v jedné čáře s technickými problémy ryzí hudebnost.«²⁵⁴

Vse do leta 1887 je na praškem konservatoriju istočasno obstajal le en violinski razred (Pixis–Mildner–Bennewitz) in tako en način poučevanja. Od leta 1887 se je zaradi potreb novih violinskih pedagogov postopoma uveljavila praksa različnih violinskih razredov, profesorji katerih so bili Bennewitzovi učenci: Ferdinand Lachner (1856–1910), Jan Mařák (1870–1932) in Otakar Ševčík. Kljub individualnemu pristopu poučevanja omenjenih profesorjev so ti še vedno sledili eni skupni violinski poti, ki je bila pod močnim vplivom Ševčíkove violinske metode. Leta 1910 se je uspešni trojici violinskih profesorjev na praškem konservatoriju pridružil še Ševčíkov učenec Štěpán Suchý (1883–1953).²⁵⁵ Praški konservatorij si je vse od začetka svojega delovanja močno prizadeval, da bi se ohranila tradicija poučevanja violine, ki jo je na praški konservatorij prinesel W. F. Pixis. Tradicija, da učitelja na praškem konservatoriju nasledi njegov učenec, se vsaj do šestdesetih let 20. stoletja ni nikoli pretrgala.

in v tem oziru, ne glede na samo tehnično podkovanost, ki mora biti le osnova, prispevati k neodvisnemu izvajanju. Ideal poustvarjalnosti mora biti zasnovan na umetniškem občutku in okusu, da bo umetnik sposoben skladbo izvesti tako, kot si jo je zamislil skladatelj, kar pa je tudi značilnost praške šole.« Glej Židek, *Čeští houslisté tři století*, 81.

251 Ti učenci so bili: Petr Teplý, František (Fran) Topič, Hans Gerstner, Wilhelm (Vilém) Seifert, Sigismund (Siegmond, Zíkmund) Polášek, Josef Vedral, Johann Drobeček, Johann Baudis, Johann Sochor, František Novák, Josip Čermák ter mnogi drugi.

252 Vincenc Barták (1797–1861) je bil vpisan v prvo generacijo učencev konservatorija kot Pixisov učenec. Bil je član Stanovskega gledališča v Pragi, violist v Mildnerjevem kvartetu, v letih 1842–1843 je poučeval na praškem konservatoriju.

253 Njegovi učenci so v unisonu nastopali še pogosteje, kot je bila to navada Mildnerjevega časa; leta 1880 je šestnajst učencev igralo Paganinijev *Moto perpetuo*, leta 1886 J. S. Bachovo *Ciaccono* s klavirsko spremljavo, leta 1888 Laubovo *Polonezo*, leta 1889 (samo učenci zadnjega letnika) Riesov *Perpetuum mobile* in leta 1891 *Polonezo* v D-duru H. Wieniawskega.

254 Prev. »Bennewitzova šola ni bila le gola dresura: Ta učitelj je hitro spoznal dušo svojih učencev in v poučevanju postopal vedno tako, da je podpiral tisto, kar bi koristilo njihovemu umetniškemu razvoju. Tehnika mu je bila sredstvo za dosego cilja. Bennewitz je bil dirigent in sploh globok in plemenit umetnik.« Glej Jan Miroslav Květ, *Živá slova Josefa Suka* (Praha: Topič, 1946), 55.

255 V tem obdobju, predvsem od leta 1888, se je na praškem konservatoriju marsikaj spremenilo. Leta 1901 je Otakar Ševčík izdelal violinski učni načrt, ki so ga uporabljali v vseh violinskih razredih.

Podobno kot na praškem konservatoriju so se tudi ustanovitelji dunajskega konservatorija sprva zgledovali po uspešnem pariškem konservatoriju.²⁵⁶ Leta 1812 je bila na Dunaju ustanovljena Gesellschaft der Musikfreunde v želji, da bi se razširila v konservatorij. Čeprav so se ustanovitelji dunajskega konservatorija ob njegovi ustanovitvi leta 1817 želeli zgledovati po modelu pariškega konservatorija, so morali zaradi pomanjkanja finančnih sredstev konservatorij zastaviti bolj skromno in začeti le s pevsko šolo. Prvi direktor konservatorija je bil Antonio Salieri, ki je že leta 1819 zaposlil izvrstnega violinista Josepha Böhma (1795–1876) in leta 1827 razširil oddelke konservatorija na večino orkestrskih instrumentov. Leta 1837 je konservatorij padel v finančne težave, stanje se je bistveno izboljšalo leta 1851, ko je njegov direktor postal violinist Joseph Hellmesberger starejši (1828–1893). Kakovost konservatorija vse do leta 1855 ni bila visoka, saj je osemindeset odstotkov študentov obiskovalo le osnovni pouk petja in violine, študentje z boljšim znanjem so bili v manjšini. Z leti, predvsem v 'zlati dobi' konservatorija (1870–1909), se je stanje bistveno izboljšalo, dunajski konservatorij je postal ena najbolj cenjenih glasbenih ustanov v Evropi.²⁵⁷

Dunajska violinska šola je bila že od nekdaj pomešana s češkimi primesmi, saj so bili njeni mnogi zgodnejši predstavniki češkega rodu – Jan Křitel Vaňhal (1729–1813), Antonín Vranický (1761–1819), Pavel Vranický (1756–1808), Václav Pichl (1741–1805), Leopold Jansa (1795–1875) in drugi. Najzgodnejša utemeljitelja dunajske violinske šole sta bila Karl Ditters von Dittersdorf (1739–1799) in Antonín Vranický. Svoj pomen je pridobila šole na začetku 19. stoletja, predvsem po zaslugi Josepha Meysedera (1789–1863) in Josepha Böhma (1796–1876).²⁵⁸

Za razvoj violinizma na Slovenskem je pomembna predvsem nova dunajska šola z njenim glavnim predstavnikom Josephom Böhmom in njegovimi učenci. Böhm je bil kot učenec Pierra Rodeja naslednik Viottijeve violinske šole (francoska violinska šola), ki je bila skupna obema omenjenima violinskima šolama – praški in dunajski. Čeprav vpliv dunajske violinske šole na razvoj violinizma na Slovenskem nikakor ni primerljiv z vplivi praške violinske šole, ki so bili bistveno večji, so največje sledi na Slovenskem pustili: Joseph Böhm (1795–1876), Joseph Hellmesberger, starejši (1828–1893), Joseph Hellmesberger, mlajši (1855–1907), Arnold Rosé (1863–1946), Jakob Moritz Grün (1837–1916), Julius Egghardt (1858–1935) in Gottfried Feist (1880–1952).

Poučevanje violine je bilo na dunajskem konservatoriju razdeljeno na tri stopnje: »Vorbereitungskurs« (pripravljalni tečaj), »Vorbildung« (izpopolnjevalni tečaj) in »Ausbildung« (urjenje). Na najvišji stopnji so poučevali štirje priznani violinisti, in sicer: Joseph Hellmesberger, mlajši Arnold Rosé, Jakob Moritz Grün in Karl Prill. V letih 1904–1918 pa tudi Otakar Ševčík, ki je tja prinesel svojo violinistično metodo in ostali repertoar, po katerem je poučeval. Iz violinskih učnih načrtov dunajskega konservatorija iz leta 1898 je razvidno,

256 Ernst Tittel, *Die Wiener Musikhochschule. Vom Konservatorium der Gesellschaft der Musikfreunde zur staatlichen Akademie für Musik und Darstellende Kunst.* (Wien: Wiener Musikakademie, 1967), 28.

257 Ibid., 16, 17, 33.

258 Dunajsko violinsko šolo lahko razdelimo na starejšo, srednjo in novo.

da se njihov violinski repertoar ni bistveno razlikoval od repertoarja praškega konservatorija. Jedro poučevanja so tvorili predvsem učni material predstavnikov pariškega konservatorija in dela preostalih izvrstnih violinistov, po katerih se je takrat poučevalo povsod po Evropi.²⁵⁹

2.2 VPLIV IN POMEN VIOLINSKE UČNE METODE OTAKARJA ŠEVČIKA

Na nastanek slovenskih violinskih metodičnih del in nasploh na razvoj violinizma na Slovenskem v prvi polovici 20. stoletja je imel največji vpliv slavni violinski pedagog Otakar Ševčík, znan predvsem kot avtor mnogih violinskih metodičnih del.

Glavni razlogi in navdih, ki so Ševčíka privedli do osnovanja lastne violinske metode, je bila v prvi vrsti samokritika, saj po zaključenem konservatoriju, ko je bil sicer že uspešen virtuoz, ni bil zadovoljen s svojo violinsko tehniko, čeprav je ponovil ves violinski material, po katerem se je tedaj na konservatoriju poučevalo. Po drugi strani ga je k osnovanju nove violinske metode vzpodbudila že bogata pedagoška praksa in izkušnje. Od nekdanjega opazal pomanjkljivosti že obstoječih metod tako na lastni koži kakor na koži svojih učencev. Sprva se je začel ukvarjati s tehniko leve roke: celoten, v letih nakopičen material, je uvrstil v štiri dele svoje *Schule der Violintechnik*, op. 1.²⁶⁰ Zatem je začel zbirati gradivo za vaje desne roke, iz česar je nastala *Schule der Bogentechnik*, op. 2. V letih 1904–1908 je nastala *Violinschule für Anfänger*, op. 6. Prve osnove so nastale v Salzburgu, v Rusiji pa je imel že popolnoma izdelane metode poučevanja. Ko se je vrnil v Prago, je začel nove učence takoj poučevati po svoji novi metodi,²⁶¹ do katere je bil nezaupljiv in skeptičen prav njegov nekdanji profesor Antonín Bennewitz, ki je dejal: »S touto methodou nepřijedete do Říma.«²⁶² Da so bili dvomi celotnega konservatorija o njegovi novi violinski metodi neupravičeni, je Ševčík kmalu dokazal, saj je že v prvem letu poučevanja s svojo prvo gene-

259 Violinsko tehniko so na dunajskem konservatoriju urili predvsem po delih Rodeja, Kreutzerja, Baillota, Kayserja, Fiorilla in Paganinija. Uporabljali so violinske koncerte, ki so danes redkeje izvajani (Lipiński, Mayseder, Spohr, Bazzini, Ernst, Nardini, Locatelli ...), in koncerte, ki so še danes na violinskem repertoarju (Vieuxtemps, Bruch, Wieniawski, Tartini...). Med skladbami se omenjajo dela Ernsta, Sarasateja in Wieniawskega. Čeprav nimamo vpogleda v naslove skladb omenjenih skladateljev, lahko iz poznavanja njihovega violinskega opusa sklepamo, da so violinisti dunajskega konservatorija že dosegli določen nivo violinske tehnike, ki je potreben za izvajanje tehnično tako zahtevnih skladb. Glej »Schul-Statut des Conservatoriums für Musik und darstellende Kunst«, Wien: Gesellschaft der Musikfreunde in Wien, 1893.

260 Prvič je bilo delo izdano leta 1881 v Pragi (založba Hofmann). Pozneje so ji sledile še preostale izdaje: 1892–1897 v Leipzigu (Hug), 1898–1903 v Leipzigu (Bosworth), ponatis leta 1948 v Pragi (Melantrich). V letih 1909–1913 je k delu *Schule für Violintechnik* nastal še separat *Tonleitern und Akkord-Studien*.

261 Kljub svoji violinski metodi je z učenci predeloval gradivo francoskih violinskih avtorjev, kot je bila stara tradicija na praškem konservatoriju.

262 Prev. »S to metodo ne boste prišli do Rima.«

racijo učencev²⁶³ naredil takšen napredek, da je njegova violinska metoda postala tudi uradna violinska metoda praškega konservatorija.²⁶⁴ Ševčík je zapustil ogromno metodičnih del, med katerimi so zanimive tudi njegove analitične študije posameznih del preostalih violinskih avtorjev.²⁶⁵

Slovenske violiniste, ki so se lotili pisanja violinskih šol po zgledu Ševčíka, je najbolj navdahnila njegova *Violinschule für Anfänger*, op. 6, v kateri se skriva slavni tako imenovani »poltonski sistem«. Omenjena šola naj bi služila violinistom, ki so se pripravljali na sprejemne izpite konservatorija in so imeli pomanjkanje tehnike oz. so jo želeli še izpopolniti. Pred Ševčíkom so violinske šole večinoma temeljile na t. i. »lestvičnih sistemih«, ki niso bili primerni za začetnike, saj niso omogočali postavitve enakega položaja prstov na ubiralki oz. na vseh strunah.²⁶⁶ Ševčík je svoja metodična dela zasnoval na t. i. »poltonskem sistemu«, kjer je postavitve prstov na vseh strunah enaka.²⁶⁷ Pred Ševčíkom je poltonski sistem uporabil že Čeh in učenec Jakoba Donta Josef Hiebsch (1854–1897) v svojem metodičnem delu *Methodik des Violinunterrichtes*, ki ga je napisal leta 1887. Omenjena Ševčíkova *Violinschule für Anfänger* je bila predvidena za dve leti študija, čeprav v praksi traja dlje. Vsako posamezno poglavje nudi številne vaje, ki jim sledi melodija, prek katere učenec uri pravkar rešene probleme iz predhodnih vaj. Učitelj je pri vaji aktivno udeležen, saj dodaja učenčevi enoglasni liniji drugi glas.²⁶⁸ Ševčík je v svoji pedagoški karieri

263 Leta 1904 so že po skoraj sto let stari tradiciji praškega konservatorija njegovi učenci na koncertu nastopili skupinsko. Tokrat je Ševčík presegel vse svoje predhodnike, saj je oseminsedemdeset violinistov unisono zaigralo Paganinijev *Moto perpetuo*, Raffovo *Cavantino*, Hellmesbergerjevo *Romanco* in *Tarantelo* ter Vivaldijev *Koncert za tri violine in orkester*. Koncert je doživel velik uspeh in senzacijo, zato so ga še štirikrat ponovili. Na eno izmed repriz so iz Berlina prišli celo učenci Josepha Joachima. Zaradi takšnih okoliščin je Ševčík postal magnet za celotni violinistični svet, tako so k njemu začeli prihajati violinisti iz vseh predelov sveta.

264 V prvi generaciji Ševčíkovih učencev je bil tudi Jan Kubelík, ki je v svet ponesel slavo Ševčíkove violinske metode in nekoč na spominsko mesto nekemu namesto avtograma zapisal prva dva takta iz Ševčíkove violinske šole.

265 Analitične študije je napisal za naslednje violinske koncerte: H. Wieniawski: *Violinski koncert za violino in orkester v d–molu*, P. I. Čajkovski: *Koncert za violino in orkester v D–duru*, N. Paganini: *Koncert za violino in orkester v D–duru*, F. B. Mendelssohn: *Koncert za violino in orkester v e–molu*, A. Dvořák: *Koncert za violino in orkester v a–molu*, Joachimova kadenca k Brahmovemu *Koncertu za violino in orkester v D–duru*. Poleg koncertov je analitične študije napisal tudi k delu R. Kreutzerja *Etude-capricci* (štirje zvezki) ter pripravo k Dontovim *24 capricciom*, op. 45.

266 Z lestvičnimi sistemi so se učenci učili postavitve prstov z lestvicami. Tako so bile razdalje med prsti na vsaki struni drugačne, kar je začetnika lahko zelo zmedlo.

267 Poltonski sistem omogoča, da bi se učenec na vsaki struni učil enakega prstnega reda; da bi imel vedno enake razdalje med prsti ne glede na to, na kateri struni igra. Razdalje med prsti si na začetku sledijo sledeče: 0–1 cel ton, 1–2 polton, 2–3 cel ton, 3–4 cel ton; na vmesni stopnji 0–1 cel ton, 1–2 cel ton, 2–3 polton, 3–4 polton; na koncu 0–1 polton, 1–2 cel ton, 2–3 cel ton, 3–4 cel ton.

268 *Zvezek, št. 1*, začenja popolnoma od začetka. Učenec se spoznava s posameznimi deli violine, uči se je držati, hkrati se uči tudi branja not. Ker je ta šola namenjena začetnikom, se hkrati začne učiti tudi držanja loka. Sprva začne igrati po praznih strunah, na katere začne postopoma polagati prvi prst. Sledi prvi osnovni prstni red 01234. V naslednjih vajah se prsti začnejo različno postavljati,

poučeval več kot pet tisoč učencev, mnogi so postali virtuozni svetovnega pomena. Verjel je, da se do uspeha in odlične tehnike ne pride zgolj s talentom, temveč predvsem s trdim in koncentriranim delom ter analitičnim pristopom. Odlično violinsko tehniko so imeli tudi tisti njegovi učenci, ki so bili sicer povprečno nadarjeni, trudil pa se je celo s tistimi popolnoma nenadarjenimi.²⁶⁹ K njemu so prihajali učenci s celega sveta, ki so pozneje kot učitelji širili njegovo violinsko metodo in način poučevanja. Ševčíkova violinska šola je zaradi logičnega pristopa in sistematičnosti postala najbolj uporabljana violinska šola tistega časa.²⁷⁰ Na podlagi pričevanj učencev različnih violinskih pedagogov imamo vpogled v način poučevanja in uporabo violinskega repertoarja, ki se je prenašal iz generacije v generacijo violinskih pedagogov. Ševčíkovi učenci, ki so leta in leta poslušali njegove napotke za osvojitve čim boljše violinske tehnike, so pozneje tudi sami kot pedagogi nadaljevali z načinom poučevanja svojega odličnega profesorja in z uporabo njegove violinske metode, čeprav so ustanovili povsem novo violinsko šolo.

npr. 02314. Vaja se vedno začne na eni struni, po osvojenem prstnem redu se ta princip ponavlja še na preostalih treh. Te osnove je mogoče izuriti tudi z vadenjem lestvic F-, C- in G-dura. Lestvice se vadi tudi na različne ritmične načine; *zvezek, št. 2*, temelji na osnovnem prstnem redu 1234, ki se vadi z intervali, ki začenjajo od tona g. Vsakemu intervalu sledi lestvični postop, ki začne s primo. Te vaje zajemajo vadenje intervalov od terce do oktave. Drugič sledi osnovni prstni red 1234 in podobne vaje, kakršne so bile v prvem primeru, le da učenec sedaj vadi lestvice G-, D- in A-dur z razloženimi akordi čez eno oktavo. Po obvladovanju obeh prstnih redov se začeta oba kombinirati, tako igra učenec lestvico G-dur v prvi legi čez dve oktavi. Naslednje vaje obsegajo že osnove kromatike – premikanje drugega prsta, npr. f–fis. Obvladani prstni red omogoča igranje lestvic F- in B-dura. Med melodijami se prvič pojavijo narodne pesmi; *zvezek, št. 3*, začenja s ponavljanem predhodnih prstnih redov in vadenje G-dur lestvice čez dve oktavi. Intervali se igrajo brez lestvičnih postopov po sistemu–zgornji ton–spodnji ton–dvojemka. Učenec igra akorde lestvice dura in mola, tudi v dvojemkah. Sledi prstni red 01234 in lestvice A-, E- in H-dur; *zvezek, št. 4*, predstavlja prstni red 01234 in lestvice As, Es in B-dur. Ko učenec že obvlada osnovne prstne rede in poltone, lahko začne z vajo različnih kombinacij. K temu lahko doda prstni red brez poltonov 01234. Vaje se vadijo v vseh tonalitetah; *zvezek, št. 5*, vsebuje pravilno postavljanje prstov in prstne vaje, ki so osnova za učenje trilčka. *Zvezek* zaključuje z izvajanjem preprijema četrtega prsta; *zvezek, št. 6*, učenca pripravlja na izvajanje v legah. Vaje se izvajajo v drugi, tretji in četrti legi, pri čemer ostajajo prstni redi enaki, gre le za pomikanje do višjih leg. Vse se znova vadi v dvojemkah in kromatiki; *zvezek, št. 7*, se navezuje na lege iz šestega zvezka in uči igranja v peti legi. Učenec se prav tako uči medsebojnega povezovanja leg na različne načine: z glissandom, s povezovalnim tonom in prek flažolet.

269 Ko je nekoč nek njegov učenec slišal drugega Ševčíkovega učenca, mu je Ševčík na vprašanje, kako si je drznil priti na lekcijo tako nepripravljen, odgovoril: »Veste, takole je. Ta mladenič je popolnoma brez talenta, jaz pa se na njem učim, kako naj naučim tudi tiste netalentirane.« Glej Vladimir Šefl, ur., *Sborník statí a vzpomínék* (Praha: Státní nakladatelství, 1953), 90.

270 Viktor Nopp, *Profesor Otakar Ševčík: život a dílo* (Brno: Samozaložba, 1948); Vladimir Šefl, ur., *Otakar Ševčík: Sborník statí a vzpomínék* (Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1953).

2.3 UPORABA ŠEVČIKOVE IN PREOSTALIH VIOLINSKIH ŠOL NA SLOVENSKEM

Vplivom določene violinske šole lahko deloma sledimo prek uporabe določenih violinskih metodičnih del, ki so bila v uporabi na glasbeno-pedagoških ustanovah. V večini primerov so učni načrti izgubljeni oz. sploh niso bili nikoli izdelani, saj v zgodnejših obdobjih to še ni bila navada. V nekaterih primerih so nam znane vsaj violinske šole, po katerih se je poučevalo, medtem ko za nekatere glasbene šole nimamo nikakršnih informacij niti ni znano, s katerih ustanov so prihajali njihovi violinski pedagogi.

Javna glasbena šola učnih načrtov še ni sestavljala, čeprav lahko sklepamo, da so uporabljali material s praškega konservatorija, saj je večina violinskih pedagogov Javne glasbene šole prihajala prav od tam. Filharmonična družba je več let sestavljala učne načrte in jih postopoma nadgrajevala in dopolnjevala. Leta 1902 je direkcija Filharmonične družbe dala v tisk »Verzeichnis des Lehrstoffes welches an den Musikschulen der Philharmonischen Gesellschaft in Laibach in Verwendung ist«. To so bili podrobni letni učni načrti, ki jih je sestavil vsak posamezni učitelj. Vsebovali so tehnične vaje, etude, skladbe in koncerte, ki so jim takrat in še dolga leta rekli kar »predavanja«. ²⁷¹ Nekaj takratne pedagoške literature najdemo še v današnjih violinskih učnih načrtih, čeprav se je repertoar od takrat precej spremenil. ²⁷²

»Lehrplan und Lehrstoffverzeichnis« iz leta 1910 violinsko učno snov posebej predpisuje za nižjo stopnjo (1.–3. razred), za srednjo stopnjo (4. in 5. razred) in za višjo stopnjo (6.–8. razred). Šola je pozneje uvedla še četrto stopnjo, imenovano »solistični razred« ali »izobraževalna šola« (Ausbildungsschule), ki je trajala eno leto. Učne načrte so 30. maja 1910 razširili in dopolnili violinisti Hans Gerstner, Mitzi Schmidinger in Gustav Moravec. ²⁷³ S temi učnimi načrti je Zöhrer skušal dokazati, da je glasbena šola Filharmonične družbe umetniški in izobraževalni zavod, ki ni namenjen zgolj ljubiteljskim izvajalcem, ampak se lahko njeni gojenci po koncu šolanja glasbi posvetijo tudi poklicno. ²⁷⁴

Čeprav je znano, da je ljubljanska Glasbena matica učni načrt sprva prevzela od šole Filharmonične družbe, je pozneje začela oblikovati lastne učne načrte, ki so jih v večini pre-

271 Brošura »Verzeichnis des Lehrstoffes v rokopisnem oddelku NUK; mapa Musikschule der Philharmonische Gesellschaft«.

272 Do danes so se v šolskem učnem načrtu za violino ohranile naslednje skladbe: O. Ševčík, op. 1, 2, 3, 6, 7, 8, 9; Seitz: *Koncert v D-duru*, op. 22, *Koncert v G-duru*, op. 13, *Koncert v D-duru*, op. 13; Ch. Bériot: *Variacije*; H. E. Kayser: Op. 20; Mazas: Op. 36; Kreutzer: *42 etud*; Rode: *Caprices*; J. S. Bach: *Koncert v a-molu*; J. B. Accolay: *Koncert št. 1 v a-molu*; H. Sitt: *Concertino v a-molu*, op. 70; Ch. Bériot: *Koncert št. 9*; G. B. Viotti: *Koncert št. 23 v G-duru*, *Koncert v D-duru*; Wieniawski: *Legenda*; Ch. Bériot: *Baletne scene*; Mozart: *Koncert v G-duru*, op. 211, *Koncert v B-duru*; Beethoven: *Romanci v F-duru in G-duru*; Svendsen: *Romanca*; Vieuxtemps: *Balade*, *Polonoise*, *Fantasie appassionata*, *Reverie*.

273 Brošuro »Lehrplan und Lehrstoffverzeichnis« (hrani NUK G). Učni načrti se nahajajo v »Schul- und Konzertbericht der Philharmonischen Gesellschaft« (Laibach, 1914), 21–30.

274 Budkovič, *Razvoj glasbenega šolstva na Slovenskem*, zv. 1, 111.

vzele tudi njene podružnice.²⁷⁵ V splošnem so si bili učni načrti med seboj zelo podobni, uporabljal se je obstoječ in dosegljiv violinski metodični material. Sezname učnih načrtov so se povsod delili na tehnične študije, etude in študijska dela, skladbe in koncerte ter duete, ki so bili v tem času verjetno prav zaradi skupinskega pouka še zelo priljubljeni.

V okviru tehničnih študij je bila na Slovenskem pogosto uporabljena violinska šola Heinricha Christiana Hohmanna (1811–1861). Zasledimo jo tako v učnih načrtih Glasbene matice kot tudi na šoli Filharmonične družbe v Ljubljani. Viri navajajo, da je to violinsko šolo uporabljala tudi glasbena šola Cillier Musikvereina v Celju, najverjetneje pa tudi preprostejše šole, saj zasledimo pet zvezkov te šole celo v zapisniku knjig učiteljske knjižnice v Ribnici in Laščah.²⁷⁶ Iz popisa muzikalij Uršulinskega kora je razvidno, da je bilo tudi tam v uporabi več zvezkov Hohmanove violinske šole. Poleg preostalih violinskih šol, kot sta violinski šoli Friedricha Hermanna in Otakarja Ševčíka, so bile med uršulinkami v uporabi tudi nekatere slovenske violinske šole, kot so violinska šola Frana Koruna Koželjskega, violinska šola Frana Staniča in violinska šola Adolfa Gröbminga.²⁷⁷

Poleg omenjenih šol je znana še uporaba nekaterih drugih, ki so bile v uporabi na nekaterih glasbenih šolah na Slovenskem predvsem v 19. stoletju. Viri navajajo, da je imela Philharmonischer Verein v Mariboru v uporabi uradno violinsko šolo pariškega konservatorija *Méthode de violon*, ki so jo s skupnimi močmi napisali že omenjeni Rodolphe Kreutzer, Pierre Rode in Pierre Baillot. Pozneje naj bi omenjeno šolo zamenjale smernice poučevanja Steirischer Musik-Vereina, ki nam danes niso znane. Med učitelji violine Philharmonischer Vereina je bil tudi Franz Schönherr, ki je za njen pouk izdal tri zvezke violinske šole z naslovom *Praktische Violinschule*,²⁷⁸ ki so jo poleg njega uporabljali še nekateri mariborski učitelji, med njimi Hugo Veselý in H. Mascher.²⁷⁹

V Gorici je nastala knjiga, ki je bila namenjena učiteljem za poučevanje cerkvenega pevtja in orgel, vključevala pa je tudi osnove violinske tehnike.²⁸⁰ Poleg te knjige so v Gorici očitno uporabljali tudi lokove vaje, ki jih je po Dontu, Kayserju, Kreutzerju in drugih leta 1907 sestavil Karl Pflieger z Dunaja.²⁸¹

Med najbolj uporabljane violinske šole na Slovenskem spadajo brez dvoma Ševčíkova violinska metodična dela. Najbolj dosledno in pravilno so Ševčíkovo violinsko metodo na svoje učence zagotovo prenašali Ševčíkovi učenci, ki so bili tako ali drugače povezani s slovenskim etničnim ozemljem; to so bili Jan Šlais (1893–1975), Wilibald (Willy) Schwe-

275 Znan je učni načrt, ki ga je sestavil Karel Jeraj.

276 *Zapisnik knjig učiteljske knjižnice Ribnica-Lašče*, (Postojna: R. Šeber, 1902), 23.

277 Za pomoč in dostop do Uršulinskega kora in njegovih muzikalij se iskreno zahvaljujem sestri Boženi Kutner.

278 Trije zvezki violinske šole Franza Schönherra so izšli v založbi Höfer-Marburg. Glej Franz Pazdírek, *Universal-Handbuch der Musikliteratur aller Völker*, zv. 26 (Wien: Verlag der Universal-Handbuch der Musikliteratur Pazdírek & Co., 1967), 308.

279 Ta podatek mi je posredoval mariborski violinist Ivan Orešič v pogovoru 24. septembra 2010.

280 »Instructions-Kurs für Lehrer, Kirchensänger, Organisten und Chorregenten 19. bis 24. Avgust in Görz«. Nahaja se v Glasbeni zbirki Narodne in univerzitetne knjižnice (mapa »Gorica«).

281 Nahaja se v Glasbeni zbirki Narodne in univerzitetne knjižnice (mapa »Gorica«).

yda (1894–1969), Alfred Klietmann, Richard Zika (1897–1947), Fran Gulič (1901–1973), Karlo Rupel (1907–1968), Miran Viher (1919–2002), Zíkmund Polášek, Norbert Kubát in Václav Huml (1880–1953). Zadnji sicer ni deloval na Slovenskem, je pa v Zagrebu poučeval številne slovenske violiniste.²⁸²

Pri Humlu so vsi njegovi učenci, ki so imeli za seboj vsaj že šest let pouka violine, vrnili k začetniškim vajam: vlečenju praznih strun, k vnovičnim Ševčikovim vajam *Schüle für Anfänger* (sedmi zvezek), *Trillervorstudien*, Kreutzerjevimi etudam in ostalim začetniškim vajam.²⁸³

Šlais je imel natančno izdelan načrt celotne violinske ure, kakor je bila tudi Ševčikova navada. 'Violinska ura' je bila razdeljena na štiri dele in se je začela s Ševčikovimi vajami in z vajami za raztegovanje ter gibljivost prstov, ki sta jih napisala Ondříček in Mittelmann; v drugem delu je sledila tehnika leve in desne roke, predvsem z deli Ševčíka in Ondříčka; tehniki so sledile etude, izbira teh je bila odvisna od stopnje učenca. Izvajale so se etude Kayserja, Mazasa, Kreutzerja in Rodeja. Zadnji del violinske ure je bil namenjen violin-skim koncertom, klasicističnim sonatam in različnim violinskim skladbam. Poučeval je zelo mirno, a je kljub temu učencem vlival strahospoštovanje.²⁸⁴

Po Ševčíku sta violino poučevala filharmonična učitelja Robert Hüttl in Hans Gerstner. Predvsem zadnji je Ševčíka dobro poznal, saj je bil na praškem konservatoriju njegov sošolec, pozneje pa dolgoletni prijatelj.

Ševčikova violinska metoda je bila zelo priljubljena tudi na Primorskem. Že leta 1887 je Ševčikovo metodo v Trst prinesel Arturo Vram, ki je v Trstu ustanovil violinsko šolo *Liceo Musicale*, na kateri je poučeval tudi Frana Guliča. Tudi v Gorici se je violina vseh devet let poučevala po Ševčikovi violinski metodi.²⁸⁵ Tam se je v začetku šolal tudi Karlo Sancin, ki je pozneje tudi sam poučeval po Ševčíku. Sancinovega načina poučevanja se spominja njegov učenec Rok Klopčič, ki je v svojih spominih zapisal: »Edini Sancinov specialni pedagoški prijem, ki se ga še danes spomnim, je bil pri študiju sautilléja: naučili smo se neki *Elfentanz* v detachéju, in ko smo ga igrali, je izkušeni pedagog glasno zavpil, da si se prestrašil, in lok je začel poskakovati po struni: in glej ga, sautillé!«²⁸⁶

Po Ševčíku so poučevali tudi na učiteljišču uršulink v Ljubljani²⁸⁷ in na učiteljišču v Mariboru, kjer je poučeval Karol Pahor (1896–1974).²⁸⁸ Nasploh je bila za učiteljišča prirejena Zimmer-Skopova Ševčikova violinska metoda.

282 Med njimi so bili Karlo Rupel, Karlo Sancin, Jelka Stanič, Ali Dermelj, Fanika Brandl, Francka Ornik, Miran Viher.

283 Zlatko Stahuljak, *Memorial Václava Humla* (Zagreb: Hrvatski glazbeni zavod, 1973).

284 Te podatke mi je posredoval eden zadnjih Šlaisovih učencev gospod Marko Sever 10. 6. 2007 v Ljubljani, za kar se mu iskreno zahvaljujem.

285 I. poročilo tržaške Glasbene matice, Trst: tržaška Glasbena matica, 1920, 16.

286 Rok Klopčič, *Štiri strune, lok in pero* (Celje: Celjska Mohorjeva družba, 2011), 10–11.

287 Razvidno s seznama muzikalij na uršulinskem koru.

288 Po pripovedovanju mojega deda Vilka Zupančiča, ki je bil na mariborskem učiteljišču Pahorjev učenec.

V Maribor je Ševčíkovo violinsko šolo za začetnike prinesel Ubald Vrabec, po njej pa so pozneje poučevali še Jože Petrunj, Helga Reiser, Hinko Druzovič, Fran Serajnik, Taras Poljanec, Ivan Pall in mnogi drugi violinski pedagogi.²⁸⁹

Najbolj dosledno in uspešno sta Ševčíkovo violinsko metodo na slovenske violiniste prenašala njegova učenca Jan Šlais in Václav Huml, ki sta ustvarila prvo generacijo slovenskih violinistov. Oba sta nadaljevala s tradicijo poučevanja po violinskih učnih načrtih praškega konservatorija in svojega učitelja Otakarja Ševčíka.²⁹⁰ Čeprav se je vsak od njiju trudil ustvariti lasten pristop k poučevanju violine, so kljub razlikam nekateri principi ostali podobni (izbira repertoarja, natančnost in strogost). Ševčíkova violinska metoda pa ni vplivala le na način poučevanja violinskih učiteljev, temveč je navdahnila tudi mnoge avtorje violinskih metod, med drugimi tudi slovenske.

2.4 SLOVENSKE VIOLINSKE ŠOLE IN ŠEVČÍKOV VPLIV NA NJIHOV NASTANEK

»Ta poučna knjiga, namenjena mojim rojakom Slovencem, prijateljem in ljubiteljem godbe, služila bode učitelju pri poučevanju igranja na vijolini – a primerna je tudi za samouke, ako se točno drže vseh navodil [...],« so bile uvodne besede Frana Koruna Koželjskega (1868–1935), zapisane v prvi slovenski violinski šoli z naslovom *Vijolinska šola ali pouk v igranju na gosli*, ki je bila izdana leta 1910 v Celju.²⁹¹ Violinsko šolo, ki zajema štiri zvezke, je Koželjski zasnoval na osnovi narodnih napevov (večinoma slovenskih) in na osnovi že znanih motivov, saj je bil prepričan, da začetnik tako najbolje osvoji intonacijo in ritem. Korun se je zavedal, da s svojo violinsko šolo ne začena nove violinske metodične poti, njegova želja je bila le omogočiti pouk v igranju na violino v domačem – slovenskem jeziku vsem ljubiteljem violine na osnovi narodnega glasbenega gradiva.

Omenjena violinska šola ne zajema zgolj violinske tehnike, saj se je avtor osredotočil tudi na osnove teorije glasbe, dele violine in na kratek zgodovinski pregled slavnih violinistov, kar je bila navada tudi prej nastalih violinskih metod. Za pridobitev osnovne violinske tehnike Korun priporoča vsakodnevno vadenje lestvic, intervalov, razloženih akordov, vaj in etud. Pri napotkih glede drže violine, postavitve leve roke ter drže in vlečenja loka se je najverjetneje zgledoval po Ševčíkovi *Violinschule für Anfänger*, saj so si njuna tovrstna

289 Te podatke sta mi prijazno posredovala Ivan Pall (r. 1923) v pogovoru 25. 9. 2010 v Mariboru in Ivan Orešič (r. 1921) v pogovoru 24. 9. 2010 v Mariboru.

290 Ševčík je učenca na violinski lekciji najprej seznanil s t. i. dnevni vajami, ki so vključevale vrsto osnovnih tehničnih prvin, kot so trilčki, lestvice, razloženi akordi, dvojemke, lokove vaje, menjava leg itd. Vsakemu učencu posebej je razložil celotni postopek vadenja. Temu so sledile etude, skladbe in koncert. Poleg preostalih del so vsi Ševčíkovi učenci morali igrati Ernstov violinski koncert ter *Othello-fantasie*. Nekaterim učencem je pred vstopom v njegov razred dal za naučiti se vseh 30 Kreutzerovih etud. Ni dovolil, da bi se glava ali telo pri igranju premikala, kar je reševal tako, da je moral učenec igrati z dvignjeno desno nogo. Glej Židek, *Čeští houslisté tři století*, 131; Šefl, ur., *Otakar Ševčík: Sborník statí a vzpomínek*, 76, 77.

291 Že leta 1865 je Korun napisal prvi slovenski citrarski učbenik *Poduk v igranju na citrah*.

navodila medsebojno zelo podobna, le da so Korunova podana nekoliko preprosteje, bolj namenjena samoukom. Podobnost s Ševčikovo violinsko šolo se kaže tudi v načinu podajanja vaj. V Ševčikovi violinski šoli je osnovnim vajam oz. tehničnim preprekam sledila melodija, s katero naj bi učenec uril pravkar osvojene tehnične prvine. Melodije so bile večinoma prevzete po čeških narodnih pesmih oz. preostalih slovanskih pesmih. Podobno je svojo violinsko šolo zasnoval tudi Korun, le da je namesto češkega narodnega materiala melodije večinoma opremil s slovenskim narodnim gradivom, mestoma pa tudi z drugo slovansko melodiko – rusko, češko in hrvaško. Prav tako je Korun učenčevi enoglasni melodiji dodal drugo violinsko linijo. Čeprav Korun v uvodnih besedah sicer ne omenja Ševčikovega poltonskega sistema, je v poglavju »mol-tonovi načini« evidentno uporabil idejo Ševčikovega poltonskega sistema, saj daje celo napotek, naj se naslednje vaje izvajajo z enakimi prijemi na vseh strunah, to pa je tudi bistvo Ševčikovega poltonskega sistema.

Štirinajst let po nastanku prve slovenske violinske šole se je tega podviga leta 1924 lotil še Adolf Gröbming (1891–1969). *Osnovno vijolinsko šolo*, ki jo je posvetil svojemu učitelju Karlu Jeraju, je v dveh zvezkih osnoval na podlagi že omenjenega Ševčikovega poltonskega sistema.²⁹² Namenil jo je predvsem učiteljiščem, ki so do takrat večinoma uporabljala šole, ki so bile zasnovane na lestvičnem sistemu. Njegova šola je pravzaprav skrčena in skoncentrirana različica Ševčikove violinske šole z vajami za lok, trilček in preostalim, kar je potrebno v procesu šolanja violinista. V uvodu svoje šole je Gröbming poudaril, da čeprav Ševčika ni nameraval popravljati, mu ni nameraval niti brezpogojno slediti. Njegova šola se od Ševčikove poleg obsega razlikuje predvsem v prvem zvezku, v katerem je začel s poltonom med drugim in tretjim prstom, medtem ko je Ševčik tu uporabljal polton med prvim in drugim prstom. Spremembo je Gröbming uporabil, ker se mu je zdela takšna postavitev leve roke naravnejša in enostavnejša. Melodične vaje so zasnovane tako, da jih je mogoče spremljati tako z violino kakor tudi s klavirjem.²⁹³ V uvodnem poglavju, ki je namenjeno spoznavanju violine, se je Gröbming tesno držal Ševčikove predloge, predvsem v »pravilih za držo violine in loka«. V prvem poglavju Gröbming priporoča tudi uporabo Battkejeve violinske metode, ki je bila zelo uporabljana metoda na praškem konservatoriju, predvsem med poučevanjem Antonína Bennewitza. V Gröbmingovi violinski šoli zasledimo poglavje »Gimnastične vaje za prste leve roke«, vzgled katerega bi lahko iskal pri Janu Mařáku, ki je napisal uspešno *Denní studia, něma gymnastická cvičení k zesílení prstů, k získání neodvislosti pohybu a rozpětí prstů*, ki je bila napisana leta 1919, nekaj let pred Gröbmingovo violinsko šolo. Pri tovrstnih vajah gre za nemo igranje (brez loka) in raznovrstno postavljanje prstov na ubiralko. Prav Mařák je v prej omenjenem delu zapisal, da prihaja tradicija nemega uigravanja prstov še iz časa Bennewitzovega poučevanja.

Štiri leta za svojim učencem Gröbmingom, leta 1928, je svojo *Reformno pripravljajno početno šolo za gosli* izdal tudi Karel Jeraj (1874–1951). Čeprav Jerajeva violinska šola ni zasnovana na osnovi Ševčikove, je kljub temu vanjo umestil Ševčikov poltonski sistem. Šola je razdeljena na 24 poglavij, znotraj katerih so vaje za desno in levo roko, ki bi jih moral vsak začetnik v normalnih pogojih in ob trikrattedenskem vadenju predelati v štirih do petih mesecih. Jeraj je svojo šolo zasnoval drugače kot njegova predhodnika, kot rezultat

292 Prvi zvezek 1924, drugi zvezek 1926.

293 Klavirsko spremljavo je napisal Emil Adamič.

uporabe njegovega dela pa je zagotavljal pravilno držo telesa in violine; prožno in zanesljivo vlečenje loka s pravilno uporabo členkov desne roke; čisto intonacijo v C-duru. Za to priporoča vadenje lestvice s pizzicatom, saj pizzicato zaigran ton ne dovoljuje nikakršnih popravkov (popravljen ton pa je napačen in brez vrednosti), zato je učenec prisiljen predvideti postavitev prsta, ker pizzicato hitro izzveni. Prav tako njegove melodične vaje ne vsebujejo spremljevalne linije klavirja ali druge violine, niti v melodijah ni uporabljal narodnega gradiva, kot so to počeli njegovi predhodniki. Zanimiv je različen, a vendar podoben pristop za vadenje intonacije med Gröbmingom in Jerajem. Gröbming namreč svetuje, da si mora učenec vsak ton, preden ga zaigra, predstavljati, zato naj ob pavzah vsak naslednji ton zapoje. Jeraj predlaga, da ob vsaki pavzi učenec spusti violino z ramen in si skuša predstavljati razdaljo med določenimi toni, nato naj postavi violino v prvotni položaj in zaigra prej postavljeni ton. Odsvetuje namreč postavljanje tona po posluhu, predlaga pa učenčevo določanje razmerja, ki ga loči od intonacijsko točnega tona – ali je bil prej zaigrani ton prenizek ali previsok. Oba avtorja pa družijo skupna ideja – vnaprejšnje predvidevanje in zavestno postavljanje prstov.

Jerajeva violinska šola je nastala, ker je ta v svojem tridesetletnem poučevanju violine vedno znova ugotavljal, da so že obstoječe violinske šole za tiste brez pretiranega talenta preveč zapletene in pretežke, nekatere pa s snovjo prehitvevajo. Njegova šola je tako primerna predvsem v prvih tednih poučevanja, ko učitelji potrebujejo material za uvajanje in pripravo v pouk violine ter razdelitev učne snovi na prve osnovne elemente. Šele po uspešni in redni vadbi njegove violinske šole priporoča, da začne učenec z vadenjem violinskih šol čeških in francoskih avtorjev, kot so: C. de Bériot, L. Capet, F. David, J. Joachim, F. Ondříček, P. Rode–R. Kreutzer–P. Baillot, O. Ševčík in drugi.

Leta 1932 je nastala *Violinska šola* Frana Staniča (1893–1979).²⁹⁴ Ker je bil 'moto' njegove šole »vadi vsak dan vse od samega začetka«, je Stanič učencem želel omogočiti učenje težjih tehničnih prvin že od njihovih zgodnjih začetkov, ko je njihovo telo najbolj prožno. Tako se tudi ni strinjal s takratnimi učnimi načrti, ki so najtežjo violinsko problematiko, kot so – menjava leg, vibrato, decime, oktave, sekunde, prime in druge dvojemke, flažolete, poteze loka v kombinaciji dveh, treh in štirih strun itd. – odlagali na poznejša leta, saj je zagovarjal idejo, da prej ko se učenec seznanja z elementi violinske igre, prej jih bo tudi obvladal. Menil je, da lahko violinist osvoji dobro violinsko tehniko le tako, da vadi vse njene prvine vsak dan, kar pa je po njegovem nemogoče, ker so preostale violinske šole preobširne in tako učenec ni sposoben presoditi, kaj je pomembno. Tako je v svoji *Violinski šoli* omogočil, da lahko učenec vsestransko, a hkrati izčrpno obravnava tehnične probleme violinske igre od začetnih prijemov in potez do violinskih tehničnih prvin visoke stopnje v kratkih vajah vsak dan.

Njegova violinska šola se bistveno razlikuje od vseh tedanjih violinskih šol, saj so te učenje violinskih tehničnih prvin učile počasi in postopoma, Stanič pa je zagovarjal ekonomizacijo časa poučevanja violine in verjel, da se mora učenec z glavno violinsko tehnično problematiko spoznati zelo zgodaj. Kritiziral je največja velikana takratne violinske metodike

294 Izdana je bila leta 1940 v Akademski založbi, pozneje je doživela ponatis v Državni založbi Slovenije.

– Carla Flescha (1873–1944) in Otakarja Ševčíka – predvsem, kar zadeva menjave leg pri lestvicah čez tri oktave, kar je sicer argumentiral z logičnimi rešitvami.²⁹⁵ Stanič je bil kritičen tudi do tedanjih etud, ki so bile za njegov okus preveč dolgovezne, obravnavale pa so samo en sam violinski tehnični problem, zaradi česar učencu niso razvijale muzikalnega oz. estetskega okusa, niti mu niso omogočile hitrejšega napredovanja. Da bi rešil tudi ta problem, je napisal *Melodične etude, 1. del* za violino s spremljavo klavirja, ki obravnavajo učno snov za prvi in drugi razred glasbenih šol; *Melodične etude, 2 A del*, ki obravnavajo etude v legah (od 1. do 5. lege) in *Melodične etude 2 B del*, ki vsebujejo etude z menjavo leg. Primerne so za učence v 2., 3. in delno tudi v 4. razredu. Logično je s tehničnimi nalogami Stanič nadaljeval v svojem delu *Melodične etude, 3. del*, ki vsebujejo učno snov za 3. in 4. razred glasbenih šol. Etude imajo melodičen karakter in vsebujejo elemente drobne prstne tehnike. Ker so kratke, pregledne, tehnično pa dovolj zahtevne in melodične, so med učitelji violine še danes v uporabi.

Na osnovi Ševčíkove *Violinschule für Anfänger*, op. 6, je devet skladbic napisal Fran Gulli (1901–1973), znan tudi pod imenom Franco Gulli, ki je Ševčíkovo violinsko šolo zelo dobro poznal, saj je bil njegov učenec. Leta 1940 je napisal delo *Nove pezzi elementari: per violino e pianoforte sulla base del »sistema del Semitono del Metodo Ševčík, op. 6*. Njegovo delo pravzaprav ni violinska šola, saj je na osnovi Ševčíkovega poltonskega sistema napisal lahke skladbice za violino in klavir. Gre za devet skladbic različnega karakterja, ki so razdeljene na tri sklope. Prvi sklop vsebuje skladbe, kot so *Canzone nostalgica*, *Pastorale* in *Invito alla danza*, namenjene pa so postavitvi poltonov med prvim in drugim prstom; skladbe so napisane na osnovi Ševčíkove *Violinschule für Anfänger*, op. 6, št. 15–16. Drugi sklop vsebuje skladbe, kot so *Gavotta*, *Lieta vacanza*, *Spensieratezza*, ki so namenjene postavitvi poltonov med drugim in tretjim prstom, zasnovane pa so na osnovi 15–23. vaje omenjene Ševčíkove šole. Zadnji sklop vsebuje skladbe z naslovom *Gentile incontro*, *Pagina d'album (Barcarola)* in *Berceuse*, namenjene pa so postavitvi poltonov med prvo struno in prvim prstom; melodije so napisane na osnovi 24.–26. vaje Ševčíkove metode, op. 6. Omenjene melodije so dober dodatek k Ševčíkovi *Violinschule für Anfänger*, op. 6, saj so napisane kot samostojne skladbe s klavirjem, tako ima učenec možnost prej pri Ševčíku naučeno uporabiti bolj praktično in zanimivo, kjer lahko dela še na tonu in interpretaciji.

Pozneje sta po zgledu Ševčíkove violinske šole svoja dela napisala še Ubald Vrabc (1905–1992) in Maksimiljan Skalar (1908–1997). Vrabc se je za oblikovanje nove violinske šole *Za mlade goslače*, ki je nastala leta 1949, odločil na podlagi svojih pedagoških izkušenj, ko je spoznal, da se violinistom začetnikom, ki vadijo po Ševčíkovi violinski šoli, ne predstavi slovenskega narodnega materiala. Zato je k Ševčíkovi *Violinschule für Anfänger*, op. 6, sestavil zbirko domačih (znanih) melodij, s katerimi naj bi si začetniki pomagali skozi intonacijske prepreke.

Povsem drugačno delo z naslovom *Tehnika loka* je leta 1949 napisal Karlo Rupel (1907–

295 Po Ševčíku pri vadenju lestvice (začenši na G-struni v prvi legi) menja učenec lego šele na E-struni, po kateri se vrne v prvo lego oz. v tretjo (po Fleschu). Stanič je glede na to, da je menjava lege na E-struni po njegovem lažja kot menjava lege na G-struni, predlagal, da učenec vadi lestvico z menjavo leg le na G-struni. Glej Fran Stanič, *Glasbena vzgoja* (Ljubljana: samozaložba, 1977), 3.

1968). Od del njegovih predhodnikov se razlikuje predvsem po tem, da je Rupel omenjeno delo zasnoval teoretično s kratkimi primeri in ne kot praktično metodično delo. Zasnoval ga je na osnovi violinskih metodičnih del Otakarja Ševčíka (*Schule der Bogentechnik*), Rode-Kreutzer-Baillet (*Methode pour le violon*), Henryja Schradiecka (*Die Schule der Violintechnik*), Carla Flescha (*Die Kunst des Violinspiels*), Luciena Capeta (*Le Technique Supérieure de l'Archet*), Ferdinanda Küchlerja (*Lehrbuch der Bogenführung*), Augusta Casortija (*Bogentechnik*) in Giulia Pasqualija (*Il Violino*).

V šestdesetih letih prejšnjega stoletja je dva zvezka *Violinske šole* napisal violinist in goslar Maksimiljan Skalar, sicer učenec dveh čeških violinistov praškega konservatorija – Karla Holuba (1893–1974) in Karla Hoffmanna (1872–1936). Skalarjeva violinska šola je povzeta po Ševčíkovi *Violinschule für Anfänger*, op. 6. Čeprav Ševčíka v omenjeni šoli ne omenja, je šola osnovana na Ševčíkovem poltonskem sistemu, ki je razložen z ilustracijami na ubiralki violine, ki jih je uporabljal in ustvaril že Ševčík. V prvem zvezku Skalarjeve violinske šole se učenec nauči dveh prijemov, in sicer postavitve poltona med 2. in 3. prstom ter med 1. in 2. prstom. Poleg tega šola zajema tudi najrazličnejše ritmične vzorce, lestvice, intervalne vaje, osnovne lokovne vaje in vse drugo, kar bi moral začetnik na začetku osvojiti. V drugem zvezku se učenec nauči postavitve poltona med 3. in 4. prstom, med prazno struno in 1. prstom ter med 3. in 4. prstom. Podobno kot Gröbming, tudi Skalar Ševčíku ni popolnoma sledil, saj je namesto postavitve poltona med 1. in 2. prstom začel s postavitvijo poltona med 2. in 3. prstom kot je to storil že Gröbming. Melodije, zajete v Skalarjevi violinski šoli, so povzete po slovenski narodni motiviki, kar je bila navada večine slovenskih violinskih šol od Koruna dalje. Da je imel Skalar smisel za didaktiko, priča tudi njegova izvirna izdelava t. i. »lokovoda«, s katerim je pri začetnikih nadzoroval ravno vlečenje loka na violini.

Pred letom 1937 je nastalo delo *Šola za violino Franca Trevena* (1857–1937), ki se je violine učil pri Francu Šinkovcu v Idriji.²⁹⁶ Leta 1939 so nastale še *Etide za violino in klavir* Maksa Pirnika.

Kot zanimivost velja omeniti še violinski šoli violinistov, ki so nekaj časa delovali in ustvarjali na Slovenskem. Leta 1895 je Vitězslav Roman Moser (1864–1939), ki je v letih 1888–1891 poučeval na šoli Glasbene matice v Ljubljani, v Zagrebu napisal štiridelno *Teoretično-praktično violinsko šolo*. Nekaj let pozneje, leta 1899, je svojo *Violinschule* napisal tudi slavni violinist in skladatelj Oskar Rieding (1844–1916), ki je od leta 1904 pa vse do svoje smrti leta 1916 živel v Celju, kjer je napisal tudi velik del svojih mladinskih violinskih koncertov, ki so še danes na repertoarju mladih violinistov povsod po svetu. Leta 1934 je metodično delo z naslovom *6 caprices pour violon seul* napisal Ševčíkov učenec Richard Zika (1897–1947), ki je v letih 1918–1923 poučeval violino na Glasbeni matici v Ljubljani.

296 Zorko Harej, »Franc Treven«, v: *Primorski slovenski biografski leksikon*, ur. Martin Jevnikar, zv. 16 (Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1990), 54.

IZSLEDKI

Violina se je v 19. stoletju začela vse bolj vključevati v pedagoško dejavnost, pomembnejšo vlogo je začela igrati tudi na koncertnih odrih. Zasebno poučevanje je bilo pred ustanavljanjem javnih glasbenih šol edini način prenašanja znanja z učitelja na učenca. S pojavom prvih časopisov na Slovenskem sledimo oglasom zasebnega poučevanja violine vse od leta 1814. Med ponudniki zasebnega pouka violine so bili domači učitelji violine nekaterih glasbenih šol, člani različnih orkestrrov oz. gledaliških skupin ter začasni violinski pedagogi, ki so na Slovenskem delovali krajši čas. Ustanavljanje različnih javnih glasbenih šol je bistveno pripomoglo k razvoju violinizma na Slovenskem. Največjo vlogo je pri tem odigrala Filharmonična družba v Ljubljani.

V njenem okviru je violinska šola obstajala že od leta 1815, vendar je bila pozneje večkrat ukinjena. Šola Filharmonične družbe je že od začetkov med svoje violinske učiteljske vrste sprejemala izvrstno izurjene violinske pedagoge, ki so delovali še kot skladatelji in koncertanti, pogosto tudi lastnih violinskih del. Med njimi srečujemo imena, kot so Joseph Benesch, Carl Till, Franz Knoll in Joseph Leitermeyer. Od šestdesetih let 19. stoletja sledimo pritoku mnogih violinskih 'potomcev' praške violinske šole, ki je na Slovenskem vtisnila največji pečat. Pomembno prelomnico v razvoju violinizma na Slovenskem predstavlja prihod Hansa Gerstnerja v Ljubljano leta 1871. Ta je v svojem dolgoletnem violinskem pedagoškem delovanju vzgojil številne violiniste, ki so delovali na Slovenskem in na tujem. Čeprav je bila ljubljanska Filharmonična družba prva, ki je organizirano vodila pouk violine, ni bila edina. Poleg nje so v tej smeri delovala še nekatera druga vidnejša nemška glasbena društva v Celju, v Mariboru in na Ptuju.

Z ustanovitvijo Glasbene matice leta 1872 so se začela slovenska prizadevanja v razvoju violinizma. Glasbena matica je s svojimi številnimi podružnicami, na katerih so večinoma delovali češki violinski pedagogi, ključno krojila usodo slovenskemu violinizmu in vzgojila prve generacije slovenskih violinistov. Med njenimi violinskimi učitelji srečamo mnoge diplomante praškega konservatorija.

V 19. stoletju je violina dobila svoje mesto tudi na učiteljiščih, kjer je bila daljši čas del obveznega predmetnika. Njeni učitelji so bili dobro izurjeni violinisti, ki so poučevali tudi na preostalih glasbenih ustanovah. Poučevanje violine na učiteljiščih seveda ni bilo namenjeno vzgoji virtuofov, ampak kot pomoč bodočim učiteljem pri pedagoškem delu, saj je bila violina zaradi svoje priročnosti, predvsem pa lažje cenovne dostopnosti predvsem za manjše vaške šole, bolj praktična in priročna. Pomembno prelomnico pri vzgoji slovenskih violinistov predstavlja ustanovitev glasbenega konservatorija v Ljubljani leta 1919, kar je slovenskim violinistom omogočilo šolanje doma in tako zagotovo vzpodbudi-

lo mnoge violiniste k nadaljnemu študiju violine.

Najpomembnejšo vlogo sta v razvoju violinske pedagogike in didaktike na Slovenskem v 19. stoletju in na začetku 20. stoletja odigrala Antonín Bennewitz in njegov učenec Otakar Ševčík. Mnogi izmed njunih številnih učencev so poučevali bodisi na Slovenskem ali na tujih glasbenih ustanovah, kjer so se šolali nekateri slovenski violinisti. Prek njiju in njunih violinskih naslednikov se je na Slovensko razširila bogata in uspešna violinska tradicija praške violinske šole, ki je svoje sledi pustila povsod po svetu, ne le na Slovenskem. Violinski vplivi na Slovensko niso prihajali le prek praške violinske šole, ampak tudi od drugod, le da v manjšem obsegu.

Daljne violinske vplive lahko iščemo v francoski violinski šoli, katere ustanovitelj je bil Giovanni Battista Viotti. Francoska violinska šola je namreč vplivala na razvoj treh violinskih šol, ki danes predstavljajo najpomembnejši steber v razvoju violinistike nasploh – praško, dunajsko in franko-belgijsko violinsko šolo. Francoski violinski vplivi se kažejo tudi v uporabi francoskih violinskih šol na mnogih glasbenih šolah na Slovenskem, predvsem v prvi polovici 19. stoletja, pa tudi v izvajanem violinskem repertoarju predstavnikov francoske in franko-belgijske violinske šole. Zaradi geografskega položaja slovenskega ozemlja so violinski vplivi poleg praške violinske šole prihajali tudi prek dunajske violinske šole, saj so se na Dunaju šolali nekateri slovenski violinisti, pa tudi preostali violinski pedagogi, ki so delovali na Slovenskem.

Med zadnjimi vidnejšimi predstavniki praške violinske šole, ki so vtisnili pomemben pečat na nadaljnji razvoj violinizma na Slovenskem, sta bila Jan Šlais in Václav Huml. Ta dva sta vzgojila prve slovenske violiniste, ki so tradicijo praške violinske šole prenašali na naslednje generacije slovenskih violinistov, ki v Sloveniji delujejo še danes.

Večina violinskih pedagogov, ki je v začetku 20. stoletja delovala na Slovenskem, je poučevala po takratnih najsodobnejših violinskih metodičnih dognanjih Otakarja Ševčíka, ki je za seboj zapustil številna violinska metodična dela, ta pa so nekaterim učiteljem violine v pomoč še danes. Ševčík s svojimi violinskimi metodičnimi deli ni vplival le na način poučevanja violine, temveč tudi na nastanek najzgodnejših slovenskih violinskih metodičnih del, ki so se navdihovala v njegovi *Violinschule für Anfänger*, op. 6. Avtorji slovenskih violinskih šol so se zavedali, da s svojimi violinskimi metodičnimi deli ne začenjajo nove poti niti si niso prizadevali prekositi Ševčíkovega dela, pač pa so skušali njegovo violinsko šolo za začetnike prilagoditi lastnemu načinu poučevanja, jo v nekaterih primerih poenostaviti, v prvi vrsti pa prilagoditi slovenskemu melodičnemu izročilu in slovenskim violinskim začetnikom omogočiti uporabo violinskih šol v slovenskem jeziku.

Pomen njihovih del se ne kaže v novostih ali izboljšavah violinske metodike, temveč v prvih slovenskih tovrstnih prizadevanjih, ki so bila zelo pomembna med utiranjem poti

slovenskemu violinizmu. Večina takrat nastalih slovenskih violinskih šol danes ni več v uporabi, saj mnogi violinski pedagogi danes spričo zasičenosti violinskih metodičnih del raje posegajo po novejših ali tujih starejših in bolj priznanih tovrstnih delih. Celo nekoč tako priljubljena Ševčikova številna metodična dela med violinskimi pedagogi danes nimajo več takšne uporabne vrednosti kot v prvi polovici 20. stoletja in so zato v mnogih primerih postavljena na stranski tir. Še vedno pa se najdejo velika imena svetovne violinske pedagogike, ki Ševčiku še danes priznavajo najpomembnejše mesto v violinski metodiki in potrjujejo, da njegovih violinskih metodičnih del, v smislu sistematičnosti in dodelanosti, še do danes ni uspelo izboljšati nobenemu avtorju s tega področja.

Nacionalne violinske šole so imele nekoč velik pomen in so nekako določale violinsko pripadnost posameznih violinistov. Zaradi migracij violinskih pedagogov in učencev na različne ustanove so se specifične značilnosti in karakteristike določenih violinskih šol začele medsebojno mešati v tolikšni meri, da so se lokalni oz. nacionalni nazivi za violinske šole sčasoma prenehali uporabljati; prav v tem obdobju je bila vzgojena tudi prva generacija slovenskih violinistov, zato se izraz slovenska ali ljubljanska violinska šola, za razliko od zagrebške violinske šole, ni nikoli zares uporabljal. Lahko pa trdimo, da ima današnja "slovenska violinska šola" primesi francoske, dunajske in praške violinske šole, predvsem zadnja pa ima največje zasluge, da se je violinska dejavnost na Slovenskem sploh razvila v tolikšni meri.

RESULTS

During the 19th century violin became more and more included in the music teaching processes, with its increasing role on concert stages. Prior to the establishment of public music schools, private tutoring was the only way of handing down knowledge from teacher to pupil. With the founding of first newspapers in the Slovene Lands, advertisements for private violin classes were being published until 1814. Private violin classes were offered by violin teachers from different public schools, members of various orchestras or theatre groups, and professional violin teacher, temporarily present in the country. The establishment of various public music schools had fundamental impact on the development of violin playing in Slovene Lands. The key role in that process was played by the Philharmonic Society of Ljubljana.

It was in its framework that, since 1815, the school of violin operated, which was later closed on several occasions. The Philharmonic Society's school from its very beginning employed excellently trained violin pedagogues as teachers, who were simultaneously active as composers or performers, often playing their own pieces. Among them were as great names as Joseph Benesch, Carl Till, Franz Knoll and Joseph Leitermeyer. From the 1860s on there was a considerable influx of "followers" of Prague school of violin, which

left the greatest mark on the Slovene Lands.

The arrival of Hans Gerstner in Ljubljana in 1871 was a key turning point in the development of violinism in the Slovene Lands. In his long career of a violin pedagogue, he educated numerous violinists, who later worked in Slovene Lands and abroad. Although the Philharmonic Society was the first organized endeavour of violin teaching in the country, it was not the only one. Different German musical societies of Celje, Maribor and Ptuj were active in the same field.

With the establishment of the Music Society (*Glasbena matica*) in 1872 the Slovenes started their efforts in the development of violinism. The Music Society with its numerous branch organizations, mostly influenced by Czech violin pedagogues, essentially characterized Slovene violinism, educating the first generations of Slovene violinists. Many of its violin instructors were former students of the Prague Conservatory.

In the 19th century the violin gained its place at teacher's training colleges, where for quite a while it was part of compulsory curriculum. Violin teachers were well-trained violinists that also taught at other music institutions. Violin teaching at teacher's training colleges was clearly not striving to educate virtuosos, but was intended as a teaching aid in their future careers. Due to its handiness, and especially its affordability, the violin presented a practical instrument for smaller village schools. An important turning point in the education of Slovene violinists was the establishment of the Ljubljana Music Conservatory in 1919, which enabled Slovene violinists to be educated at home, thus doubtlessly encouraging many of them to continue their violin studies.

The key role in the development of violin pedagogy and didactics in the 19th and early 20th century Slovene Lands was played by Antonín Bennewitz and his pupil Otakar Ševčík. Many among their numerous students taught in the Slovene Lands as well as at foreign music institutions, where some of the Slovene violinists were educated. Through them and their followers the rich violin tradition of the Prague school was disseminated, leaving its traces not only in the Slovene Lands but throughout the globe. The Slovene Lands were not only susceptible to Prague school of violin, but to other influences as well, albeit to a lesser extent.

Further violin influences can be traced to the French school of violin, established by Giovanni Battista Viotti. The French school of violin left its mark in the development of the three schools of violin, which still present the corner stone in the development of violinism as such – the schools of Prague, Vienna and Franco-Belgian violin school. French violin influences are apparent in the usage of French violin schools at many music schools in the Slovene Lands, particularly in the first half of the 19th century, as well as in the performed repertoire of representatives of French and Franco-Belgian schools of violin. Due to the geographical position of Slovenia, the influences of the Prague school reached the country via Viennese school of violin, for it was in Vienna that some Slovene violinists and other violin pedagogues, working in the Slovene Lands, were schooled. Among last prominent representatives of the Prague violin school who left a considerable mark on the development of Slovene violinism music, were Jan Šlais in Václav Huml. The two of them educated the first Slovene violinists that passed on the tradition of the Prague violin school

to new generations, still active today. Most violin pedagogues, working in the Slovene Lands in the early 20th century, taught following the most modern methodological findings of Otakar Ševčík, which left behind numerous works in the field of violin methodology, which prove helpful to some violin teachers even today. With his work in the field of violin methodology Ševčík not only influenced the way violin is taught, but also the writing of the earliest Slovene works on violin methodology, inspired by his *Violinschule für Anfänger*, op. 6. Authors from different Slovene violin schools were aware their works on violin methodology was not setting off on a new road nor were they trying to surpass Ševčík's oeuvre. They merely attempted to adapt his violin school for beginners to their own way of teaching, simplifying it in some cases, but mostly trying to adjust it to the melodic tradition of Slovenia. Thus they strived to offer Slovene beginner students of violin the use of violin schools in their own language.

The importance of their endeavours lies not in innovations or improvements to the violin methodology, but in the fact they were the first to make an effort on this field in the Slovene Lands, paving the way for Slovene violinism. Most Slovene violin schools from the period are no longer in use, since many violin pedagogues nowadays, faced with the saturation of works on violin methodology, prefer using more recent ones or sometimes older, more acknowledged foreign works. Even the numerous methodological works by Ševčík, so popular in the first half of the 20th century, are no longer of use to violin pedagogues of today, and are to most of little importance. But there are still some among world's greatest violin pedagogues, which acknowledge Ševčík's key position in the field of violin methodology, confirming no other author to this day was able to improve his works in terms of system and completeness.

National violin schools were once hugely important and in a way determined the affiliation of a certain violinist. Due to migrations of violin pedagogues and students to other institutions, characteristics of different violin schools began mixing to such extent, that local / national names for denoting them eventually fell out of use. This was the very period in which the first generation of Slovene violinists was educated, that is why the term Slovene or Ljubljana school of violin, unlike that of Zagreb, was never really used. We can certainly claim that the "Slovene school of violin" of today has elements of French, Viennese and Prague schools, but it is the latter that takes greatest merits for the development of violinism in the Slovene Lands.

PREGLEDNICA

JOHANN (JAN, HANUŠ) BAUDIS (BAUDISH) se je rodil 25. junija 1860 v Kutni Hori na Češkem očetu Franzu Baudisu, ki je bil zlatar. V letih 1870–1876 je študiral violino na praškem konservatoriju v razredu Antonína Bennewitza, s katerim je pogosto igral v raznih komornih zasedbah. Šest let je bil orkestrski direktor Kraljevega deželnega nemškega gledališča v Pragi (Královské zemské německé divadlo), tri leta je deloval kot prvi violinski učitelj in koncertni mojster na Musikvereinu v Linzu, nadaljna tri leta je bil koncertni mojster in dirigent na Allgemeine Musikgesellschaft v Baslu. Leta 1892 je začel poučevati violino na Glasbeni matici v Ljubljani.²⁹⁷

JOSEPH BENESCH (JOSEF BENEŠ) se je rodil 11. januarja 1795 v Batelovu na Češkem. Šolal se je na učiteljski šoli v Jihlavi in leta 1812 poučeval v kraju Potěhy pri Čáslavu. Njegov oče je bil regens chori in učitelj glasbe. S svojim glasbenim šolanjem je začel pri svojem očetu in nadaljeval na Dunaju pri violinistu Martinu Schlessingerju. Od leta 1815 je igral v kapeli grofa Zinniqua in se leta 1819 podal na koncertno turnejo, v okviru katere je nastopal v Italiji, Ljubljani in na Madžarskem. Leta 1823 je postal orkestrski direktor in violinski učitelj na šoli Filharmonične družbe v Ljubljani. Leta 1828 se je vrnil na Dunaj, kjer je leta 1833 postal član dvorne kapele in namestnik direktorja gledališča Hofburg (Hofburg Theater) na Dunaju. Napisal je številna violinska virtuoza dela, klavirske plesne in moške zборе. Umrl je 11. februarja 1873 na Dunaju.²⁹⁸

ADOLF BINDER se je rodil 6. marca 1845 v Baškovicah pri Žatcu na Češkem. Njegov oče je bil pek in velik ljubitelj glasbe. Binder je končal glavno šolo v Litoměřicah in se usposobil za učitelja. V letih 1866–1867 je obiskoval orglarsko šolo v Pragi. Učil se je tudi igranja na violino in se uril v glasbeni teoriji in kompoziciji. Po študiju se je podal v gledališke vode in z igralskimi skupinami gostoval po jugovzhodni Evropi vse do Carigrada. Nekaj časa je deloval v gledališču v Osijeku in tam v plemiških družinah poučeval glasbo. Kot organist in regens chori se je ustalil v Helenenthalu pri Badnu blizu Dunaja. Jeseni leta 1884 se je preselil v Maribor in začel delovati na glasbeni šoli Filharmoničnega društva, kjer je ostal do leta 1901. Bil je tudi plodovit skladatelj. Med njegovimi deli najdemo simfonije, uverture, številna komorna in druga cerkvena ter posvetna dela. Mnoga njegova dela so bila natisnjena in izvedena v Mariboru, Ljubljani, Salzburgu in po Nemčiji ter Švici. Umrl je 13. septembra 1901 v Mariboru.²⁹⁹

297 Glavni katalog učencev praškega konservatorija, 143 (hrani AHMP); Seznam gojencev praškega konservatorija, 240 (hrani APK); Pismo Hanuša Baudisa odboru Glasbene matice z dne 14. 10. 1891, Personalna mapa Glasbene matice (hrani NUK G).

298 Bohumír Štědroň, »Josef Beneš«, v: *Československý hudební slovník osob a institucí*, ur. Gracian Černušák et al., zv. 1 (Praha: Státní hudební vydavatelství Praha, 1963), 81–82; Vladimír Helfert, »Josef Beneš«, v: *Pazdírkův hudební slovník naučný*, ur. Gracian Černušák in Vladimír Helfert, zv. 2 (Brno: Nakladatelství Ol. Pazdírek, 1937), 65; Eman Meliš, »Josef Beneš«, v: *Slovník naučný*, ur. František Rieger, zv. 1 (Praga: Nakladatelství Kober a Markgraf, 1860), 613; »Slovník powěstných jmen (Josef Beneš)«, *Květy. Národní zábavník pro Čechy, Morawany a Slowáky*, 24. 9. 1835, 387.

299 Karl Gassareck, »Musikdirector Adolf Binder«, *Marburger Zeitung*, 8. 10. in 10. 10. 1901, 1–2;

JOSEPH BÖHM se je rodil 4. marca 1795 v Pešti (Budimpešta). Violino ga sprva poučeval njegov oče, pozneje pa Viottijev učenec Pierre Rode. Böhm je bil prvi violinski učitelj na dunajskem konservatoriju, tam je poučeval v letih 1819–1848. Med njegovimi številnimi učenci so bili: Jenő Hubay, Joseph Joachim, H. W. Ernst, Jakob Dont, Georg Hellmesberger, st., Jakob Grün in drugi. Umrli je 28. marca 1876 na Dunaju.³⁰⁰

FANIKA (FRANČIŠKA, NADA) BRANDL (JEVDENIJEVIĆ, VORKAPIĆ, PELIKAN) se je rodila 18. julija 1899 v Mariboru v znani nemški družini izdelovalca orgel, klavirjev in harmonijev Josipa Brandla in Frančiške Aigner. Violino se je začela učiti s sedmimi leti pri zasebni učiteljici. Šolanje je nadaljevala na glasbeni šoli nemškega Filharmoničnega društva v Mariboru pri violinskem in klavirskem pedagogu Alfredu Klietmannu. V letih 1917–1919 je študirala violino na dunajskem konservatoriju v razredu Arnolda Roséja, pozneje pri Václavu Humlu na zagrebški glasbeni akademiji. Leta 1929 je skupaj s Hildo Folger in Herto Reiss ustanovila trio Brandl in z njima dolga leta uspešno nastopala. Po vojni je skupaj z Otonom Bajdetom in dr. Romanom Klasincem soustanovila Mariborski trio. Sočasno je bila še članica tria Rusy in Slovenskega komornega tria. Leta 1964 je zaradi poškodbe roke prenehala igrati. Zasebno je poučevala vrsto znanih mariborskih glasbenikov, med njimi dr. Romana Klasinca, Eriko in Hinka Druzoviča, Francko Ornik in Draga Marija Šijanca. Leta 1965 je postala častna članica Zveze glasbenih umetnikov Jugoslavije, leta 1966 članica Društva slovenskih skladateljev, leta 1992 pa je v Ljubljani prejela Bette-tovo nagrado. Umrli je leta 1999.³⁰¹

LEOPOLD CVEK se je rodil 9. novembra 1814 v Idriji, kjer ga je violino, flavto in orgle poučeval Viktorin Kobal. Služboval je kot učiteljski kandidat v Idriji (1836–1837), učitelj, organist in cerkovnik v Črnem Vrhu nad Idrijo (1837–1840). Leta 1838 je opravil učiteljski izpit, nato je kratek čas služboval kot učitelj v Senožečah. Leta 1840 je nastopil kot učitelj, organist in cerkovnik v Dolu pri Ljubljani (do 1843), isto službo opravljal še na Vrhniki (1843–1849) in v Cerkljah pri Kranju (1849–1854). V letih 1855–1874 je bil organist na Vrhniki in v letih 1874–1879 v Ljubljani pri sv. Petru. Po upokojitvi je služil kot učitelj in organist v ljubljanski prisilni delavnici (1884–1892). Umrli je 2. septembra 1896 v Ljubljani.³⁰²

Hartman, »Mariborsko filharmonično društvo (Marburger philharmonischer Verein),« 91–92; Wolfgang Suppan, »Adolf Binder«, v: *Steirisches Musiklexikon* (Graz: Akademische Druck- u. Verlagsanstalt, 2009), 46.

300 Elisabeth Th. Hilscher, »Joseph Böhm«, v: *Oesterreichisches Musiklexikon*, ur. Rudolf Flotzinger, zv. 1 (Wien: Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2002), 173.

301 »Mlada skladateljica«, *Slovenski ilustrirani tednik*, 5. 5. 1911, 3–4; »99 let Nade Jevdjenijević Vorkapić«, *Večer*, 18. 7. 1998, 14; »Violinska virtuozinja Fanika Brandl«, *Slovenec*, 28. 11. 1926, 3; »Podelitev Betettovih priznanj«, *Večer*, 10. 4. 1992, 6; »Sto let ugledne violinistke«, *Dnevnik*, 17. 7. 1999, 11; Manica Špendal, »Sto let violinistke Nade Jevdjenijević Brandl«, *Večer*, 17. 7. 1999, 18; Mira Mracsek, »Nada Jevdjenijević-Brandlova – petinosemdesetletnica«, *Večer*, 20. 7. 1984, 6; Karmen Salmič, »100 let mariborske violinistke Nade Jevdjenijević Brandl«, tipkopis z razstave, 8. 7. 1999 (hrani UKM GF).

302 Stanko Premrl, »Leopold Cvek«, v: *Slovenski biografski leksikon*, ur. Franc Ksaver Lukman, zv. 1 (Ljubljana: Zadružna gospodarska banka, 1925–1932), 87–88.

JOSIP ČERIN se je rodil 29. marca 1867 v Komendi pri Kamniku. Gimnazijo je zaključil leta 1886 v Ljubljani in leta 1896 dunajski konservatorij. Violino se je učil pri Hansu Gerstnerju. V letih 1894–1896 je bil na Dunaju prvi organist pri c. kr. dvorni cerkvi Sv. Avguština in pevodnja raznih pevskih društev. Leta 1896 je začel delovati kot umetniški vodja na Glasbeni matici v Ljubljani. Leta 1898 se je vrnil na Dunaj in deloval kot kapelnik pri Volksoperi in od 1902 pri dvorni župni cerkvi sv. Mihaela. Istega leta je na Dunaju doktoriral iz glasbenih ved. Leta 1905 je postal kapelnik vojaške godbe 6. pešpolka na Dunaju in se z njo preselil v Budimpešto. V letih 1908–1916 je bil vojaški kapelnik v Pragi; z godbo, ki je slovela kot ena najboljših, je uspešno koncertiral po raznih večjih mestih. Leta 1919 se je vrnil v Ljubljano, kjer je eno leto deloval v Operi, pozneje pa je ustanovil vojaško godbo. Umrl je 1. novembra 1951 v Ljubljani.³⁰³

JOSIP ČERIN, mlajši, sin dr. Josipa Čerina, se je rodil 4. julija 1897 v Ljubljani. Violino je študiral na praškem konservatoriju v letih 1910–1913.³⁰⁴

JOSEF (JOSIP) ČERMÁK se je rodil 11. novembra 1871 v Pragi. V letih 1885–1891 je na praškem konservatoriju študiral violino v razredu Antonína Bennewitza in kompozicijo v razredu Karla Šebore. V letih 1892–1894 je deloval kot violinist v orkestru nemškega gledališča v Pragi, v letih 1894–1899 pa kot direktor orkestra Deželnega gledališča v Zagrebu. Od leta 1899 je bil vojaški kapelnik 70. pešpolka v Varaždinu, do leta 1933 pa v jugoslovanski armadi. Že leta 1895 se je javil na razpis učitelja violine na šolo Glasbene matice v Ljubljani, vendar je takrat mesto učitelja dobil Josef Vedral. V letih 1925–1928 je Čermák deloval kot učitelj violine na šoli Glasbene matice v Mariboru. Umrl je leta 1938 v Novem Sadu.³⁰⁵

ALBERT DERMEJ se je rodil 21. junija 1912 v Ljubljani. Leta 1936 je diplomiral na ljubljanskem konservatoriju v razredu Jana Šlaisa. Študij violine je nadaljeval na glasbeni akademiji v Zagrebu v razredu Václava Humla, pri katerem je diplomiral leta 1941. V letih 1941–1946 je bil koncertni mojster v orkestru ljubljanske Opere, v letih 1946–1948 v orkestru Radia Ljubljana in od leta 1948 koncertni mojster Slovenske filharmonije. Od leta 1968 je poučeval violino na Akademiji za glasbo v Ljubljani. Nastopal je solistično, v letih 1941–1964 je bil član Ljubljanskega godalnega kvarteta, v letih 1941–1952 pa Ljubljanskega komornega tria. Za svoje delo je prejel Betettovo nagrado, Društvo glasbenih pedagogov pa ga je imenovalo za častnega člana. Umrl je leta 1986.³⁰⁶

JOHANN DROBEČEK se je rodil 27. 10. 1858 v kraju Heřmanův Městec na Češkem. Violino je študiral na praškem konservatoriju v letih 1873–1879 v razredu Antonína Bennewitza. Leta 1884 je na šoli Glasbene matice v Ljubljani poučeval violino in klavir. Umrl je 31. januarja 1885 v svojem rojstnem kraju.³⁰⁷

303 Id., »Josip Čerin«, v: *Slovenski biografski leksikon*, ur. Fran Ksaver Lukman, zv. 1 (Ljubljana: Zadružna gospodarska banka, 1925–1932), 92.

304 Glavni katalog učencev praškega konservatorija, 78 (hrani AHMP).

305 Gracian Černušák, »Josef Čermák«, v: *Československý hudební slovník osob a institucí*, ur. Gracian Černušák et al., zv. 1 (Praha: Státní hudební vydavatelství Praha, 1963), 188.

306 Miran Satter, »Znanec iz sosednje ulice – Ali Dermelj«, *Dnevnik*, 8. 12. 1968, 5; Janko Grilc, »Albert Dermelj«, v: *Muzička enciklopedija*, ur. Krešimir Kovačević, zv. 1 (Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod, 1971), 435.

307 Glavni katalog učencev praškega konservatorija, 147 (hrani AHMP); Budkovič, *Razvoj glasbenega*

VÁCLAV ENGERER se je rodil leta 1880 v Zbraslavu na Češkem. Diplomiral je na praškem konservatoriju. Pred prihodom na Slovensko je deloval kot vojaški kapelnik v Zagrebu in kot zasebni učitelj. Vsaj že leta 1912 ga srečamo kot dirigenta salonskega orkestra Godbenega društva, leta 1913 kot dirigenta Narodne godbe v Celju. Leta 1919 je postal prvi ravnatelj Mestne glasbene šole na Ptujju, kjer je poučeval violino, klavir, po potrebi pa tudi petje. V letih 1919–1923 je v dijaškem domu na Ptujju vodil orkester.³⁰⁸

HEINRICH (HENRIK, JINDŘÍCH) FIBY se je rodil 15. maja 1834 na Dunaju, kjer je končal konservatorij. Od leta 1853 je bil koncertni mojster Deželnega gledališča v Ljubljani, od leta 1854 pa violinski pedagog na šoli Filharmonične družbe v Ljubljani. Kmalu se je prijavil na mesto ravnatelja glasbene šole v Znojmu, kjer je bil izbran med tridesetimi kandidati. 1. novembra 1857 je nastopil s službo ravnatelja znojemske glasbene šole, kjer je deloval 45 let. Večina njegovih skladb je bila pred vojno shranjenih v znojmskem Musikvereinu, nekatere koncertne skladbe pa so shranjene v arhivu mestne vojaške glasbe. Umrli je 24. oktobra 1917 v Znojmu.³⁰⁹

LEO FUNTEK se je rodil 21. avgusta 1885 v Ljubljani. Violino se je sprva učil na šoli Glasbene matice v Ljubljani v razredu Hanuša Baudisa, nato na šoli Filharmonične družbe pri Hansu Gerstnerju. Leta 1903 je opravil sprejemni izpit na leipziškem konservatoriju in bil sprejet v razred Hansa Sitta, pri katerem je diplomiral leta 1906. Istega leta je kot koncertni mojster helsinškega orkestra nasledil Willyja Burmestra. Med prvo svetovno vojno je bil koncertni mojster v Stockholmu. Po vojni se je vrnil na Finsko, kjer je deloval kot koncertni mojster, dirigent, korepetitor, pedagog in skladatelj. Umrli je 13. januarja 1965 v Helsinkih.³¹⁰

JOHANN (HANS) GERSTNER se je rodil 17. avgusta 1851 v Žluticach na Češkem Antoniji (rojeni Springer) in Antonu Gerstnerju, ki je bil sodar. Z glasbenim šolanjem je začel pri Karlu Rohmu v Žluticach. V letih 1864–1870 je študiral violino na praškem konservatoriju v razredu Antonína Bennewitza in Moritza Mildnerja. Leta 1870 je bil član orkestra Nemškega gledališča v Pragi in član Bennewitzovega kvarteta. V Ljubljano je prišel leta 1871, ko je postal direktor orkestra Deželnega gledališča. V letih 1871–1919 je deloval v Filharmonični družbi v Ljubljani kot učitelj teorije in violine, od leta 1882 kot vodja njenega komornega združenja, v letih 1914–1919 pa je omenjeno družbo tudi vodil. Poučeval je še

šolstva na Slovenskem, zv. 1, 205, 212.

308 Pismo dr. Josipa Vrečka odboru Glasbene matice, 7. 2. 1913, Personalna mapa Glasbene matice (hrani NUK G); Budkovič, *Razvoj glasbenega šolstva na Slovenskem*, zv. 2, 370; »Na Ostrožnem pri Celju«, *Slovenski narod*, 6. 8. 1913, 2.

309 Tomáš Pšenička, »Obrázky z historie: Kdo byl Heinrich Fiby?«, *Nové znojenské listy* 10. 10. 1997, 6; Tomán, »Hymnus na nekončného–Heinrich Fiby«, *Znojemský týden*, 21. 10. 2002, 14; Štěpničková, »Nahlédnutí do fondu musejní knihovny: Znovu o knihách a lidech«, *Znojemský region*, 15. 3. 1996, 5; Vladimír Helfert, »Heinrich Fiby«, v: *Pazdírkvův hudební slovník naučný*, ur. Gracian Černušák in Vladimír Helfert, zv. 1 (Brno: Nákladatelství Ol. Pazdírka v Brně, 1937), 261.

310 Primož Kuret, »Slovensko-finski glasbenik Leo Funtek«, *Muzikološki zbornik* 21 (1985), 61–69; Gerstner, »Ljubljana (1871–1939) [spomini]«, v: *Življenje za glasbo*, 139.

na zasebnem učiteljišču pri ljubljanskih uršulinkah (od leta 1908), na cesarskem kraljevem učiteljišču, na nemškem zasebnem ženskem učiteljišču in drugod. Dolga leta je violino poučeval tudi zasebno. Zelo aktiven je bil kot koncertant, tako solistično kot tudi v številnih komornih zasedbah. Umrl je 9. januarja 1939 v Ljubljani.³¹¹

ANTON (TONČI) GNESDA se je rodil leta 1880. Obiskoval je ljudsko šolo in posamezne predmete na ljubljanski realki. Glasbeno je bil zelo nadarjen, igral je harmoniko, trobento in violino. Violino ga je poučeval Hans Gerstner. Tehnično brezhibno je igral vse težje violinske koncerte (Mendelssohn, Viotti, Beethoven, Brahms, Bruch itd.) ter številne druge virtuozne skladbe. Mnogokrat je na koncertu nadomestil kakšnega slavnega violinista, ki je svoj koncert odpovedal. Kot primarij je Anton Gnesda deloval tudi v raznih godalnih kvartetih. Zaradi epileptičnih napadov in alkoholizma je umrl leta 1920.³¹²

JOSEF (JOŽEF) GNESDA se je rodil 6. marca 1838 v Idriji očetu Janezu Gnesdi in materi Mariji Klemenčič. Po končani rudarski ljudski šoli v Idriji (1845–1849) mu je dal prvi glasbeni pouk iz violine in orgel Anton Krašner (1808–1861). V letih 1855–1858 je bil učitelj violine in klavirja v Planini pri Rakeku, kjer je na gradu Windischgrätzev poučeval kneginjo. Na njeno spodbudo je s študijem glasbe nadaljeval in po njenem priporočilu dobil učiteljsko mesto v glasbenem zavodu Ivana Buva v Gradcu. Po smrti Krašnerja (1861) se je vrnil v Idrijo in prevzel mesto rednega mestnega organista. V letih 1861–1875 je poučeval violino na rudarski ljudski šoli ter bil v letih 1862–1866 učitelj petja in orgljanja na učiteljski pripravnici. Umrl je 3. februarja 1875.³¹³

BOHUMIL GREGORA se je rodil 11. septembra 1890 v Netolicah na Češkem. V letih 1907–1912 je na praškem konservatoriju študiral violino v razredu Jana Mařáka. Od julija 1913 je deloval v opernih orkestrih v Moskvi in bil glasbeni učitelj v Nižnem Novgorodu. Leta 1921 je postal učitelj violine na Ptuju in leta 1922 na šoli Glasbene matice v Mariboru. Umrl je 17. februarja 1924 v Mariboru.³¹⁴

ADOLF GRÖBMING se je rodil 6. januarja 1891 v Trstu. Državno realko je obiskoval v letih 1902–1906, učiteljišče v letih 1906–1910, sprva v Kopru, nato v Gorici. Violino je študiral na tržaškem konservatoriju. Študij violine je nadaljeval na ljubljanskem konservatoriju

311 Rojstna matrika Johanna Gerstnerja (hrani SOAPlz); Classen-Verzeichniß, 1864–1870 (hrani APK); Glavni katalog učencev praškega konservatorija, 135 (hrani AHMP); Gerstner, »Ljubljana (1871–1939) [spomini]«, v: *Življenje za glasbo*; Gracian Černušák, »Hans Gerstner«, v: *Československý hudební slovník osob a institucí*, ur. Gracian Černušák et al., zv. 1 (Praha: Státní hudební vydavatelství, 1965), 365; Id., »Hans Gerstner«, v: *Pazdírkův hudební slovník naučný*, ur. Gracian Černušák in Vladimír Helfert, zv. 1 (Brno: Nákladatelství Ol. Pazdírkův v Brně, 1937), 314.

312 Gerstner, »Ljubljana (1871–1939) [spomini]«, v: *Življenje za glasbo*, 125–126.

313 Ljubomir Andrej Lisac in Martin Jevnikar, »Jožef Gnjezdca«, v: *Primorski slovenski biografski leksikon*, zv. 5 (Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1978), 432; Josip Novak, »Učitelji in učiteljice na nekdanjem Kranjskem«, rokopis, Ms. 1085, 115 (hrani NUK R).

314 Gracian Černušák, »Bohumil Gregora«, v: *Československý hudební slovník osob a institucí*, ur. Gracian Černušák et al., zv. 1 (Praha: Státní hudební vydavatelství Praha, 1963), 374; Židek, *Čeští houslisté tří století*, 181.

pri Karlu Jeraju, pri katerem je diplomiral leta 1922. Poučeval je na Glasbeni matici in na državnem ženskem učiteljišču. Poleg drugih del je napisal tudi didaktično delo *Vijolinska šola* (v dveh zvezkih). Umrl je leta 1969 v Ljubljani.³¹⁵

JAKOB MORITZ GRÜN se je rodil 13. marca 1837 v Budimpešti. Violino je študiral na dunajskem konservatoriju pri Josephu Böhmju in na konservatoriju v Leipzigu. Na dunajskem konservatoriju je poučeval violino v letih 1877–1908. Med njegove mnoge učence spadajo Carl Flesch, Fritz Kreisler in Jan Šlais. Grün je umrl 1. oktobra 1916 v Badnu pri Dunaju.³¹⁶

FRAN GULIČ (Franco Gulli, starejši) se je rodil 3. avgusta 1901 v Trstu. Njegov oče je bil policijski inšpektor iz Kopra, mati pa gospodinja. Družina je sprva živela v Samedeli pri Kopru, pozneje so se preselili v Trst, kjer je imel njegov oče gostilno. Fran Gulič se je z glasbo prvič srečal na glasbenem liceju v Trstu, kjer ga je violino poučeval Arturo Vram. Gulič je s študijem violine nadaljeval na praškem konservatoriju pri profesorju Janu Mařáku, pozneje še pri Otakarju Ševčíku. Leta 1922 je diplomiral na Conservatorio Statale di Musica Gioachino Rossini v Pesaru, pozneje na Conservatorio di Musica Giovanni Battista Martini v Bologni ter opravil magisterij na Conservatorio statale di musica Luigi Cherubini v Firencah. Violino je poučeval na Glasbeni matici v Trstu, leta 1924 pa je ustanovil zasebno glasbeno šolo L'Autorizzata Scuola di Musica, ki jo je čez nekaj let preimenoval v Accademia musicale triestina. Njegov najboljši učenec je bil sin Franco Gulli (1926–2001), ki ga je poučeval v letih 1931–1947. Po drugi svetovni vojni, ki jo je Gulič prebil kot rezervni oficir večinoma po uradih in v orkestru, je nadaljeval z uspešnim pedagoškim delom; med drugimi je poučeval tudi vnuka Federica Agostinija (1959), ki danes deluje kot violinist v ZDA. Gulič je umrl 30. aprila 1973 v Trstu.³¹⁷

FRANCO GULLI se je rodil leta 1926 v Trstu. Šestnajst let ga je violino poučeval njegov oče Fran Gulič. Študij violine je nadaljeval pri Arrigu Seratu in Josephu Szigetiju. Solistično je igral z najboljšimi orkestri in dirigenti. Kot komorni glasbenik je nastopal s svetovno priznanimi glasbeniki. Violino je poučeval na Univerzi v Indiani in zapustil vrsto izvrstnih zvočnih posnetkov. Umrl je leta 2001 v ZDA.³¹⁸

STANISLAVA HAJEK se je rodila 19. avgusta 1895 v Linzu. Po rodu je bila Čehinja. Od 1. decembra 1916 do 1. decembra 1918 je delovala na šoli Glasbene matice v Ljubljani, kjer je poučevala violino in klavir.³¹⁹

JULIUS HELLER se je rodil leta 1839 v Lehotti na Madžarskem. Violino je študiral na du-

315 Janko Šlebinger, »Adolf Gröbming«, v: *Slovenski biografski leksikon*, ur. Izidor Cankar in Franc Ksaver Lukman, zv. 1 (Ljubljana: Založila združna gospodarska banka, 1925–1932), 262.

316 Elisabeth Th. Hilscher, »Jakob Moritz Grün«, v: *Oesterreichisches Musiklexikon*, ur. Rudolf Flotzinger, zv. 2 (2003), 638.

317 Pogovor z Guličevo hčerko Giuliano Gulli v Trstu, 19. 7. 2008; Radole, *Le scuole musicali a Trieste e il conservatorio "Giuseppe Tartini"*, 84.

318 Piero Rattalino, »Franco Gulli,« v: Grove Music Online. Oxford Music Online (dostopno 15. septembra 2011).

319 Spričevalo, 8. 7. 1920, Personalna mapa Glasbene matice, 3 (hrani NUK G); Pismo Stanislave Hajek odboru Glasbene matice, 20. 9. 1919, Personalna mapa, 3 (hrani NUK G).

najskem konservatoriju v razredu Geoga Hellmesbergerja, st.. Po uspešnem koncertnem začetku na Dunaju, v Benetkah, Milanu in Genovi se je leta 1858 ustalil v Trstu. Tam je zasebno poučeval violino in petje in deloval kot koncertni violinist, kot primarij godalne-ga kvarteta in kot orkestrski direktor Schillervereina. Umrl je leta 1901 v Trstu.³²⁰

JOSIP HLADEK (CHLÁDEK) BOHINJSKI se je rodil 4. februarja 1879 v Mokricah.³²¹ V letih 1889–1898 se je glasbeno izobraževal v Ljubljani, pozneje zasebno pri Franzu Lehárju. V letih 1907–1914 je bil profesor na moškem učiteljsišču v Arbanasu. Od leta 1908 je deloval na Zoraničevi glasbeni šoli in občasno dirigiral različnim orkestrom. Med prvo svetovno vojno je v Sarajevu deloval kot vojaški kapelnik, deloval je tudi v Narodnem gledališču. V kvartetu Filharmoničnega društva (Josip Hladek, Josip Goldberg, Beluš Jungič in Klemens Menšik) je igral violino. Od leta 1925 je bil ravnatelj Glasbene matice v Mariboru, kjer je uspešno vodil pevski zbor. Njegova številna dela so se izgubila med prvo svetovno vojno. Pozneje je napisal še klavirski koncert, otroške pesmi in krajša instrumentalna dela. Umrl je 7. februarja 1940 v Mariboru.³²²

VÁCLAV (WENZEL) HUML se je rodil 18. septembra 1880 v Berounu na Češkem Josefu Humlu in Josefi Müller. Prvo glasbeno znanje mu je posredoval stric, ki je bil violinist v Berounu. S študijem violine je nadaljeval na praškem konservatoriju v razredu Otakarja Ševčíka v letih 1893–1899. Po triletnem obveznem služenju vojaškega roka je leta 1902 prevzel mesto prvega koncertnega mojstra Lvovske filharmonije. V letih 1903–1920 je deloval na Glasbenem zavodu v Zagrebu, od leta 1920 pa vse do svoje smrti pa na tamkajšnji Glasbeni akademiji. Je ustanovitelj zagrebške violinske šole. Iz njegove šole so izšli najboljši takratni violinisti z območja nekdanje Jugoslavije. Med Slovenci so bili: Karlo Rupel, Fanika Brandl, Jelka Stanič, Albert Dermelj, Miran Viher, Francka Ornik Rojc. Umrl je 6. januarja 1953 v Zagrebu.³²³

AVGUST IVANČIČ se je rodil 25. julija 1898 v Trstu. Kot glasbeni učitelj je diplomiral na liceju Rossini v Bologni. Od 1. oktobra 1919 do 31. septembra 1927 je na Glasbeni matici v Trstu poučeval violino in violo kot glavni predmet, teorijo in glasbeno zgodovino, v letih 1922–1926 pa je vodil tudi društveni orkester. V letih 1929–1944 je poučeval violino na šoli Glasbene matice, v letih 1930–1941 pa je bil tudi član Orkestralnega društva. Umrl je 15. aprila 1944 zaradi srčne kapi.³²⁴

320 Radole, *Le scuole musicali a Trieste e il conservatorio "Giuseppe Tartini"*, 42.

321 Gracian Černušák navaja, da se je Josip Hladek rodil 4. februarja 1897 na Mirnem dolu in da je v letih 1904–1912 deloval v Sušku in na Reki. V letih 1913–1919 naj bi bil vojaški kapelnik v Sarajevu, nato gledališki kapelnik ter zborovodja v Trebeviču.

322 Pavao Jerolimov, »Josip Chladek Bohinjski«, *Zadarski list*, 3. 2. 2009; Gracian Černušák, »Josip Hladek Bohinjski«, v: *Pazdírkův hudební slovník naučný*, ur. Vladimír Helfert, zv. 1 (Brno: Nákladem Ol. Pazdírků v Brně, 1937), 396.

323 Glavni katalog učencev praškega konservatorija (hrani AHMP); Stahuljak, *Memorial Václava Humla*; Gracian Černušák, »Václav Huml«, v: *Československý hudební slovník osob a institucí*, ur. Gracian Černušák et al., zv. 1 (Praha: Státní hudební vydavatelství Praha, 1963), 524; Zlatko Stahuljak, »Pedagog koji je umijećem i željeznom disciplinom odgajao virtuozoe violine«, *Nedjeljni vjesnik*, 7. 9. 2003, 18; Id., *Zagrebačka violinistička škola* (Zagreb: Samozaložba, 1970).

324 Pismo odbora Glasbene matice Pokojninskemu zavodu, 19. 4. 1944, Personalna mapa Glasbene

EDUARD JAELL se je rodil leta 1793 v Gradcu.³²⁵ V letih 1818–1830 je deloval kot ugleden violinist in član gledališkega orkestra na Dunaju. Solistično je v Ljubljani prvič nastopil leta 1821, leta 1823 je postal častni član ljubljanske Filharmonične družbe. Občasno je deloval kot prvi violinist in dirigent orkestra Filharmonične družbe ter kot dirigent Stanovskega gledališča v Ljubljani. Koncertno je bil razpet med Dunajem, Trstom in Celovcem, zato se je na svoji poti večkrat ustavil tudi v Ljubljani in sodeloval na filharmoničnih koncertih. Skupaj z Josephom Beneschom je leta 1824 v Trstu izročil častno diplomu Filharmonične družbe v Ljubljani slavnemu N. Paganiniju. Jaell je umrl leta 1849 v Trstu.³²⁶

AUGUSTO IANCOVICH (AVGUST JANKOVIČ) se je rodil 28. februarja 1878 v Trstu Angeli (rojeni Rubini) in hornistu Stefanu Iancovichu. Violino se je učil pri Albertu Castelliju, z osemnajstimi leti pa koncertiral doma in v tujini. Ustanovil je godalni kvartet Quarteto Triestino, ki je uspešno koncertiral po vsej Evropi, Egiptu in v ZDA. S pianistom Eusebiom Curelichem je ustanovil Duo Jancovich-Curelich. Med prvo svetovno vojno je deloval kot koncertni mojster orkestra Konzerthaus na Dunaju. Po vojni je prevzel mesto koncertnega mojstra v tržaškem gledališču, na tržaškem konservatoriju pa dolga leta uspešno opravljal pedagoško delo. Poučeval je tudi mnoge slovenske violiniste. Umrl je 7. februarja 1937 v Trstu.³²⁷

PAVEL JANKOVIČ (IANKOVICH) se je rodil 22. januarja 1912 v Trstu violinistu Avgustu Jankoviču in Gizeli Bernetič. Violino je študiral na tržaškem konservatoriju in imel prva leta nekaj koncertov, pozneje je igral v orkestru. Leta 1945 je ustanovil Tržaško filharmonijo s sedežem v Ljubljani. Pozneje je pripravljaval glasbene oddaje za Radio Koper. Umrl je 5. februarja 1971 v Cagliariu.³²⁸

KAREL JERAJ se je rodil 4. julija 1874 na Dunaju Johannu Jeraju iz Smlednika in Elisabeti Raček iz Brna. Na Dunaju je obiskoval ljudsko šolo in nekaj razredov gimnazije. Violino je do leta 1893 študiral na dunajskem konservatoriju v razredu Josepha Hellmesbergerja, ml.. V letih 1893–1895 je poučeval violino na šoli Glasbene matice v Ljubljani. Zatem je izvedel

matice, 43 (hrani NUK G); Pismo predsednika Glasbene matice v Trstu odboru Glasbene matice v Ljubljani, Personalna mapa Glasbene matice, 43 (hrani NUK G).

325 Nekateri viri, kot ÖBL, navajajo, da se je Jaell rodil okoli leta 1800 na Štajerskem in umrl na Dunaju, ne v Trstu.

326 Radole, *Le scuole musicali a Trieste e il conservatorio "Giuseppe Tartini"*, 35; Wolfgang Suppan, »Eduard, Alfred und Maria Jaëll«, v: *Steirisches Musiklexikon* (Graz: Akademische Druck- u. Verlagsanstalt, 2009), 320; Cvetko, *Zgodovina glasbene umetnosti na Slovenskem*, zv. 2, 171, 190; Kuret, *Ljubljanska filharmonična družba: 1794–1919: kronika ljubljanskega glasbenega življenja v stoletju meščanov in revolucij*, 41, 771; »Fremden-Anzeige«, *Laibacher Zeitung*, 30. 11. 1821, 400; »Fremden-Anzeige«, *Laibacher Zeitung*, 22. 3. 1825, 92; »Fremden-Anzeige«, *Laibacher Zeitung*, 25. 3. 1823, 116; »Fremden-Anzeige«, *Laibacher Zeitung*, 9. 1. 1827, 12; »Fremden-Anzeige«, *Amts-Blatt*, 9. 10. 1830, 937; Ledenig, »Concert des Herrn Eduard Jäll«, *Carniola*, 19. 11. 1841, 231.

327 Pavle Merkù, »Avgust Jankovič (Augusto Iancovich)«, v: *Primorski slovenski biografski leksikon*, ur. Martin Jevnikar, zv. 7 (Gorica: Goriška mohorjeva družba, 1981), 572.

328 Id., »Pavel Jankovič (Iancovich)«, v: *Primorski slovenski biografski leksikon*, ur. Martin Jevnikar, zv. 7 (Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1981), 573.

koncertno turnejo po Romuniji in postal koncertni vodja Imperial Instituta v Londonu. Leta 1900 se je poročil s pesnico Vido Jeraj (Franico Vovk) in postal koncertni mojster orkestra Dvorne opere ter filharmoničnega orkestra na Dunaju, kjer je deloval do leta 1919. V tem času je koncertiral v Parizu, Londonu, Švici in v Salzburgu, bil imenovan za dvornega glasbenika in vodil glasbeni pouk gluhonemih otrok v Purkersdorfu na Dunaju. Po prvi svetovni vojni se je z družino vrnil v Ljubljano, kjer se je zaposlil kot učitelj violine na šoli Glasbene matice in postal dirigent na novo ustanovljenega Orkestralnega društva. Pozneje je deloval kot profesor violine na državnem konservatoriju v Ljubljani in kot član orkestra Slovenskega narodnega gledališča. Umrl je leta 1951 v Ljubljani.³²⁹

VIDA JERAJ HRIBAR, hčerka violinista Karla Jeraja in pesnice Vide Jeraj (Franice Vovk), je bila rojena 4. maja 1902 na Dunaju. Med prvo svetovno vojno se je violino učila bolj občasno. Študij je nadaljevala na dunajskem konservatoriju v razredu Juliusa Egghardta. S sedemnajstimi leti se je z družino preselila v Ljubljano, kjer jo je sprva poučeval Richard Zika, nato Jan Šlais, pri katerem je leta 1925 diplomirala. S študijem je nadaljevala na pariškem konservatoriju pri Lucienu Capetu. Zatem je poučevala v Celju, nato v glasbeni šoli Sloga in na šoli Glasbene matice v Ljubljani. Solistično je nastopala s pianistom Danilom Švaro, s svojim očetom Karlom Jerajem in sestro violončelistko Oli Jeraj pa je delovala v Triu Jeraj. Po drugi svetovni vojni se je sprva zaposlila v Domovih igre in dela v Ljubljani, nato kot referentka za glasbo na ministrstvu za kulturo. V letih 1953–1963 je vodila na novo ustanovljeno Srednjo glasbeno šolo v Ljubljani. Prejela je Levstikovo nagrado in naziv Slovenka leta. Leta 1995 ji je Srednja glasbena in baletna šola podelila Škerjančevo nagrado. Umrla je leta 2002, stara 100 let.³³⁰

MARTIN KALAB je bil koncertni mojster Slovenske filharmonije in od 15. septembra 1911 učitelj violine na šoli Glasbene matice v Ljubljani.³³¹

JOSIPINA (JOŽICA) KALC se je rodila 19. februarja 1915 na Opčinah pri Trstu očetu Antonu Kalcu, ki je bil mestni stražar in trgovec, ter materi Ani Možina. S poukom violine je začela leta 1924 v šoli Mirka Logarja. Leta 1928 se je vpisala na konservatorij Giuseppe Verdi v Trstu, v razred znamenitega pedagoga Avgusta Jankoviča. Diplomirala je 10. julija 1936. Po študiju je delovala v mariborskem opernem orkestru in poučevala na Glasbeni šoli železničarskega glasbenega društva Drava. Pozneje je v Casarsu v Furlaniji ustanovila in vodila moški zbor ter v letih 1942/1943 sodelovala pri Stagione Ilirica v Vidmu in v Trstu. Maja 1945 se je vrnila v Trst, pozneje je delovala v opernem orkestru na Reki.³³²

329 Ivan Grafenauer, »Karel Jeraj«, v: *Slovenski biografski leksikon*, ur. Izidor Cankar in Franc Ksaver Lukman, zv. 1 (Ljubljana: Zadružna gospodarska banka, 1925–1932), 403; L. M. Škerjanc, »Življenje in smrt slovenskega glasbenika«, *Slovenski poročevalec*, 12. 1. 1952; Vida Jeraj Hribar, *Večerna sonata* (Ljubljana: Založba Mladinska knjiga, 1992).

330 Id., *Večerna sonata*; Jože Zupan, »Svetovljanka z milino«, *Delo*, 9. 5. 2002; Id., »Vida Jeraj Hribar – stoletnica«, *Delo*, 5. 5. 2002; Branko Vrhovc, »90 let Mirka in Vide Hribar«, *Naša komuna*, 9. 6. 1992.

331 Pogodba Martina Kalaba z odborom Glasbene matice v Ljubljani, 17. 3. 1911, Personalna mapa Glasbene matice, 1 (hrani NUK G); »Volkskonzert«, *Laibacher Zeitung*, 21. 11. 1910, 2439.

332 Zorko Harej, »Josipina Kalc«, v: *Primorski slovenski biografski leksikon*, ur. Martin Jevnikar, zv. 8

ALFRED KLIETMANN se je rodil 4. novembra 1884 v Linzu. Glasbo je sprva študiral na glasbenem konservatoriju v Dresdnu, pozneje pa violino na dunajskem konservatoriju v razredu Otakarja Ševčíka ter na Visoki šoli za upodabljajočo umetnost v Berlinu pri Josephu Joachimiu. Po študiju je deloval kot koncertni mojster v Plaunu na Saškem, v Karlovih Varih na Češkem ter Meranu na Tirolskem. V letih 1907–1917 je deloval kot učitelj violine in klavirja na šoli Filharmoničnega društva v Mariboru. Kot koncertni mojster je deloval na Dunaju, Stockholmu in Dresdnu, leta 1923 pa je postal vodja Glasbenega društva (Musikverein) in Pevske zveze (Sängerbund) Frohsinn v Linzu. Med njegovimi slovenskimi učenci velja izpostaviti Faniko Brandl in dr. Romana Klasinca. Klietmann je umrl 21. februarja 1931 v Linzu.³³³

FRAN KORUN KOŽELJSKI se je rodil 26. decembra 1868 v Velenju. V glasbi je bil sprva samouk, pozneje se je učil na Dunaju, kjer je opravil vojaški kapelniški izpit. Kot pevovodja je deloval pri raznih pevskih društvih, kot kapelnik deset let tudi pri Narodni godbi v Celju. Preživel je s službo uradnika v Južnoštajerski hranilnici v Celju, kjer je ostal vse do upokojitve leta 1932. Ustvarjal je tudi kot skladatelj, med drugim je avtor prve slovenske citrarske in violinske šole. Umrl je leta 1935.³³⁴

NORBERT KUBÁT, mlajši, se je rodil 7. julija 1891 v Kolínu na Češkem. Prvo glasbeno znanje mu je posredoval njegov oče Norbert Kubát, starejši, ki je bil zborovodja in skladatelj. Norbert Kubát, mlajši, je študiral violino v letih 1909–1911 pri Jindřichu Bastařu, v letih 1911–1914 pri Otakarju Ševčíku v Písku in pri njem v letih 1919–1920 absolviral še mojstrsko šolo praškega konservatorija. Leta 1920 je bil učitelj violine na šoli Glasbene matice v Mariboru. V letih 1922–1923 je bil učitelj violine in glasbeni referent v Plznu. V letih 1923–1939 je bil profesor violine na glasbeni in dramatični akademiji v Bratislavi (Hudobná a dramatická akademie). Med okupacijo in po njej je bil v letih 1939–1956 profesor na praškem konservatoriju, v letih 1946–1948 pa profesor na tamkajšnji Akademiji za glasbo. Revidiral je številna violinska dela in izdal mnoga pedagoška dela. V vsem tem času je ogromno koncertiral na Češkem, Slovaškem, v Italiji in po tedanji Jugoslaviji. Bil je prvi violinist godalnega kvarteta *Kubátov kvartet*. Umrl je leta 1966 v Pragi.³³⁵

LOVRENC KUBIŠTA se je kot sin učitelja rodil leta 1863 v Vojnovih pri Bratislavi. Violino je študiral na praškem konservatoriju v razredu Antonína Bennewitza. Po končanem študiju je vstopil v 101. pešpolk v Zagrebu, kjer je deloval kot skladatelj in violinist. Kljub priporočilom Nikole Fallerja in Ivana Zajca je neuspešno kandidiral za mesto kapelnika. Leta 1900 se je preselil v Postojno, kjer je ustanovil dvajsetčlanski orkester, pihalno godbo, poleg tega pa vodil dva pevska zbora. Leta 1909 je Postojno zapustil in se preselil v Gorico,

(Gorica: Mohorjeva družba, 1982), 11–12.

333 Wolfgang Suppan, »Alfred Klietmann«, v: *Steirisches Musiklexikon* (Graz: Akademische Druck- u. Verlagsanstalt, 2009), 354; Elisabeth Th. Hilscher, »Familie Klietmann«, v: *Oesterreichisches Musiklexikon*, ur. Rudolf Flotzinger, zv. 2 (Wien: Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2003), 1072.

334 Stanko Premrl, »Fran Korun Koželjski«, v: *Slovenski biografski leksikon*, ur. Franc Ksaver Lukman, zv. 1 (Ljubljana: Zadružna gospodarska banka, 1925–1932), 521.

335 Štědroň, »Norbert Kubát«, v: *Československý hudební slovník osob a institucí*, zv. 1, 772.

kjer je sprejel mesto glasbenega učitelja na Glasbeni matici. Leta 1915 je s svojo soprogo Heleno Kubišta pribežal v Celje, kjer je bil sprva učitelj na šoli Musikvereina, nato pa do leta 1923 učitelj na šoli Glasbene matice. Vse do svoje smrti je v Celju deloval kot kapelnik Celjskega godbenega društva. Umrl je 13. novembra 1931 v Celju.³³⁶

JAROSLAV KOCIÁN se je rodil 22. februarja 1883 v mestu Ústí nad Orlicí. V letih 1886–1887 ga je violino poučeval njegov oče, v letih 1888–1893 pri Bennewitzevem učencu Josefu Zabrodskem. S študijem violine in kompozicije je nadaljeval na praškem konservatoriju v razredu Otakarja Ševčíka in Antonína Dvořáka v letih 1896–1901. Deloval je kot koncertni violinist in v različnih komornih sestavih. Leta 1921 je na praškem konservatoriju postal asistent Otakarju Ševčíku, pozneje je deloval kot profesor mojstrske violinske šole, kjer je deloval do leta 1943. Zapustil je tudi številna violinska dela. Umrl je v noči z 8. na 9. marec 1950 v Pragi.³³⁷

FERDINAND LACHNER se je rodil 23. marca 1856 v Pragi. Njegov prvi učitelj violine je bil Erazim Laub (1794–1865), oče in učitelj slavnega violinista Ferdinanda Lauba. V letih 1870–1876 je Lachner študiral violino na praškem konservatoriju v razredu Antonína Bennewitza. Po diplomu je obiskoval še orglarsko šolo in končal študij kompozicije v razredu Zdeňka Fibicha. Bil je koncertni mojster v Vroclavu leta 1879, v Varšavi leta 1880 in v Narodnem gledališču v Pragi od leta 1883. Od leta 1887 je na praškem konservatoriju poučeval violino. Umrl je 23. oktobra 1910 v Pragi.³³⁸

LEOPOLD LEDENIK se je rodil leta 1795. V letih 1816–1857 je bil član Filharmonične družbe v Ljubljani, nekaj časa (od leta 1829) neplačani direktor orkestra in dober ljubiteljski violinist in pevec, sicer pa trgovec, višji mestni uradnik in pisec raznih časopisnih člankov o glasbenih dogodkih. Umrl je leta 1857 v Ljubljani.³³⁹

RODOLFO LIPIZER se je rodil 16. januarja 1895 v Gorici Ludovici (rojeni Pelizon) in Rodolfu Lipizerju st., ki je bil klarinetist. Lipizer je maturiral na goriški realki leta 1913. Violino je študiral na konservatoriju Giuseppeja Verdija v Milanu v razredu Alfreda Lucarinija. Violinsko se je izpopolnjeval še pri Ševčíkovemu učencu Gottfriedu Feistu na Dunaju. Večino svojega življenja je preživel v Gorici. Na začetku dvajsetih let prejšnjega stoletja je poučeval violino na slovenski glasbeni šoli, ki jo je vodil Emil Komel in je delovala v okviru Pevskega in glasbenega društva Gorica. Na društvenih koncertih je pogosto nastopal solistično. Leta 1930 je bil imenovan za ravnatelja Mestne glasbene šole v Gorici in tam deloval do leta 1961. Leta 1933 je obnovil goriški simfonični orkester in vodil komorni

336 »Lovrenc Kubišta«, *Nova doba*, 16. 11. 1931, 3; Imenski indeks pokopanih, 1918–1936 (hrani ZAC); Kazalo rodbinskih grobov, 414 (hrani ZAC); Glavna evidenčna knjiga, 1922–1938 (hrani ZAC).

337 Štědroň, »Jaroslav Kocián«, v: *Československý hudební slovník osob a institucí*, ur. Gracian Černušák et al., zv. 1 (Praha: Státní hudební vydavatelství Praha, 1963), 687–688.

338 Id., »Ferdinand Lachner«, v: *Československý hudební slovník osob a institucí*, ur. Gracian Černušák et al., zv. 1 (Praha: Státní hudební vydavatelství Praha, 1963), 809.

339 »Verzeichnis der hier Verstrobenen«, *Laibacher Zeitung*, 10. 10. 1857, 4; Cvetko, *Zgodovina glasbene umetnosti na Slovenskem*, zv. 2, 300; Kuret, *Ljubljanska filharmonična družba: 1794–1919: kronika ljubljanskega glasbenega življenja v stoletju meščanov in revolucij*, 73.

orkester. Veliko časa je posvetil tudi violinski didaktiki, njegovo pomembno delo je *La tecnica superiore del violino*. Kulturno društvo M^o Rodolfo Lipizer že od leta 1982 organizira violinsko tekmovanje Premio Rodolfo Lipizer. Umril je 8. junija 1974 v Gorici.³⁴⁰

MIROSLAV LOGAR se je rodil 9. septembra 1897 na Opčinah pri Trstu. Njegov oče je bil Mihael Logar, gostilničar iz Sv. Križa na Vipavskem, mati pa Marija Terezija Rustja. Miroslav Logar je zaključil realko v Gorici leta 1915. V tem obdobju je obiskoval pouk violine na Glasbeni matici. V letih 1916–1917 je na učiteljišču v Brnu opravil dopolnilno maturo. Do konca vojne je bil učitelj v dveh krajih na Moravskem. V letih 1919–1921 je bil računski asistent pri deželni vladi v Ljubljani, v letih 1921–1930 je poučeval na šoli pri Sv. Jakobu v Trstu. V letih 1921–1925 je študiral violino na tržaškem konservatoriju Giuseppeja Verdija v razredu Avgusta Jankoviča. Igral je v godalnem kvartetu, ki ga je sestavil skladatelj Ivan Grbec, in nastopal na koncertih učiteljskega zbora. Na Opčinah pri Trstu je na glasbeni šoli vodil violinski oddelek in oddelek za ansambelsko igro, poučeval je tudi na glasbeni šoli v Škednju. V letih 1931–1932 je poučeval na glasbeni šoli na Ptuju, pozneje na osnovnih šolah v Bregu pri Ptuju, v Markovcih in v Rogatcu. Med nemško okupacijo se je zatekel v Ljubljano, kjer je do konca vojne deloval pri Prehranjevalnem uradu. V letih 1945–1946 je poučeval na glasbeni šoli v Gorici, v letih 1946–1949 pa je bil predmetni učitelj (violina) na učiteljišču v Mariboru. V letih 1949–1978 je deloval na Glasbeni šoli v Kopru.³⁴¹

JAKOB LORBER se je rodil 22. julija 1800 kmetu in godcu Michaelu Lorberju in Mariji Tautscher (Tavčar) v Kaniži pri Jarenini. Ljudsko šolo je obiskoval v Jarenini. Oče in Anton Udl sta ga poučevala violino, klavir in orgle. Leta 1817 je Lorber v Mariboru opravil pripravniški tečaj za učitelje in zatem učiteljeval v Št. Ilju v Slovenskih goricah in pri Sv. Janezu v dolini Saggau. Leta 1819 se je vpisal na mariborsko gimnazijo in se preživljal kot organist in učitelj. Leta 1824 se je preselil v Gradec, kjer je bil pet let zasebni učitelj. Leta 1829 je uspešno opravil še višji pedagoški izpit, preživljal pa se je z violinskim koncertiranjem ter poučevanjem violine in petja. Seznanil naj bi se tudi s Paganinijem. Napisal je nekaj del za violino in klavir. Leta 1840 bi moral prevzeti službo kapelnika v Trstu, vendar se je posvetil pridiganju in pisanju duhovnih spisov, po katerih je danes najbolj znan. Občasno je še koncertiral. Umril je 24. avgusta 1864 v Gradcu.³⁴²

STANE MALIČ se je rodil 30. oktobra 1904 v Trstu krojaču Francu Maliču iz Komna in Katarini Moravec iz Slavine. V Trstu je zaključil Ciril-Methodovo osnovno šolo in meščansko šolo pri Sv. Jakobu. Violino se je začel učiti na šoli Glasbene matice v Trstu pri Avgustu

340 Andrej Bratuž, »Rodolfo Lipizer«, v: *Primorski slovenski biografski leksikon*, ur. Martin Jevnikar, zv. 9 (Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1983), 294–295.

341 Martin Jevnikar, »Miroslav Logar«, v: *Primorski slovenski biografski leksikon*, ur. Martin Jevnikar, zv. 9 (Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1983), 297–298; Pismo odboru Glasbene matice, 13. 2. 1931, Personalna mapa Glasbene matice, 9 (hrani NUK G); Pismo odboru Glasbene matice, 9. 11. 1933, Personalna mapa Glasbene matice, 9 (hrani NUK G).

342 Leitner, *Jakob Lorber*; Vekoslav Grmič, »Jakob Lorber (1800–1864)«, *Večer* 20. 7. 1988, 6; Joža Glonar, »Jakob Lorber«, v: *Slovenski biografski leksikon*, ur. Izidor Cankar in Franc Ksaver Lukman, zv. 1 (Ljubljana: Zadrúžna gospodarska banka, 1925–1932), 681–682.

Ivančiču, pozneje pri Franu Topiču. S študijem violine je nadaljeval na tržaškem konservatoriju pri Giuseppeju Viezolliju. Do leta 1945 je bil zborovodja v srbski pravoslavni cerkvi v Trstu. Violino je poučeval na tržaški Glasbeni matici, po požigu Narodnega doma pa po domovih tržaških družin. Po vojni se je preselil na Opčine pri Trstu in v letih 1956–1974 vodil cerkveni pevski zbor ter orglal v župnijski cerkvi. Na šoli Glasbene matice v Trstu je do leta 1952 poučeval violino, klavir in harmoniko. Napisal je številna vokalna dela, pa tudi nekaj violinskih skladb za začetnike. Umril je leta 1984.³⁴³

GAŠPAR (CASPAR, KAŠPAR) MAŠEK (MASCHEK, MASCEK) se je rodil 6. januarja 1794 v Pragi. Poučeval ga je oče Vincent Mašek, ki je bil klavirski virtuoz in pedagog. V letih 1811–1815 je na praškem konservatoriju študiral violončelo. Od leta 1812 do leta 1815 je bil kapelnik vojaške godbe 8. divizije češke armade in očetov pomočnik v cerkvi sv. Mikulaša (sv. Nikolaj) v Pragi. Leta 1819 je postal kapelnik v Stanovskem gledališču v Gradcu. Leta 1820 je prišel v Ljubljano, kjer je prevzel mesto kapelnika stanovskega gledališča, kmalu pa tudi vodstvo koncertov v okviru Filharmonične družbe. Kot pedagog je deloval na Javni glasbeni šoli in na šoli Filharmonične družbe v Ljubljani. Napisal je številna dela. Umril je 13. maja 1873 v Ljubljani.³⁴⁴

JAN MAŘÁK se je rodil 2. maja 1870 v Dunakészu na Madžarskem. V letih 1882–1889 je študiral violino na praškem konservatoriju v razredu Antonína Bennewitza. Konservatorij je absolviral že leta 1888, vendar je tam ostal še eno leto, da bi še dodatno izpopolnil svoje violinsko znanje. Leta 1891 je postal koncertni mojster v Kaliningradu, leta 1892 pa v orkestru Narodnega gledališča v Pragi. Leta 1897 je bil imenovan za profesorja violine na praškem konservatoriju, kjer je ostal vse do svoje smrti leta 1932. Njegov najuspešnejši učenec je bil Váša Příhoda, poučeval je tudi Paganinijevo vnukinjo Andreino Paganini. Jan Mařák je umrl 21. oktobra 1932 v Pragi.³⁴⁵

JOSEF (JOSIP) MICHL se je rodil 22. februarja 1879 v mestu Slaný na Češkem.³⁴⁶ V letih 1895–1901 je na praškem konservatoriju študiral fagot. V letih 1902–1914 je bil vodja šole in zbora Pevskega in glasbenega društva v Gorici. Po vojni je v Slanem ustanovil zasebno glasbeno šolo in v letih 1921–1925 poučeval na ljubljanskem glasbenem konservatoriju. Leta 1924 je nekaj mesecev vodil zbor Glasbene matice in orkester Orkestralnega društva. Zapustil je številna dela. Umril je 10. februarja 1952 v Pragi.³⁴⁷

343 Martin Jevnikar, »Stane Malič«, v: *Primorski slovenski biografski leksikon*, ur. Martin Jevnikar, zv. 9 (Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1983), 342.

344 Glavni katalog učencev praškega konservatorija (hrani AHMP); Gracian Černušák, »Kašpar Mašek«, v: *Československý hudební slovník osob a institucí*, ur. Gracian Černušák et al., zv. 2 (Praha: Státní hudební vydavatelství Praha, 1965), 62; Josip Mantuani, »Gašpar Mašek«, v: *Slovenski biografski leksikon*, ur. France Kidrič, zv. 2 (Ljubljana: Zadrúžna gospodarska banka, 1933–1952), 68–69.

345 Bohumír Štědroň, »Jan Mařák«, v: *Československý hudební slovník osob a institucí*, ur. Gracian Černušák et al., zv. 2 (Praha: Státní hudební vydavatelství Praha, 1965), 55.

346 *Slovenski biografski leksikon* navaja kot datum njegovega rojstva 25. februar 1879, *Československý hudební slovník osob a institucí* pa 23. februar 1879. V matriki gojencev praškega konservatorija je datum njegovega rojstva 22. februar 1879.

347 Bohumír Štědroň, »Josef Michl«, v: *Československý hudební slovník osob a institucí*, ur. Gracian

MORITZ (MOŘIC) MILDNER se je rodil 6. novembra 1812 v mestu Ustí nad Labem. Violino je študiral na praškem konservatoriju v letih 1822–1828 v razredu W. F. Pixisa. Leta 1843 je na praškem konservatoriju nasledil svojega učitelja Pixisa in na tej ustanovi deloval vse do svoje smrti. Vzgojil je številne violiniste: Ferdinanda Lauba, Josefa Řebíčka, Antonína Sitta, Johanna Hřimalýja, Johanna Gerstnerja, Antonína Bennewitza in mnoge druge. Mildner je umrl 4. decembra 1865 v Pragi.³⁴⁸

GUSTAV (AVGUST) MORAVEC se je rodil leta 1838 na Češkem. Na šoli Filharmonične družbe v Ljubljani je v letih 1866–1914 poučeval violino, klavir in petje. V letih 1871–1892 je poučeval glasbo na ljubljanskem učiteljišču. Redno je igral v orkestru in kot violist v različnih komornih zasedbah. Umrl je leta 1916 na Dunaju.³⁴⁹

VITĚZSLAV (VIKTOR, ROMAN) MOSER se je rodil 7. februarja 1864 v Sušicah na Češkem, kjer je dobil prvo violinsko znanje pri Františku Neumannu. Študij violine je nadaljeval na praškem konservatoriju v razredu Ferdinanda Lachnerja, študij kompozicije v razredu Zdeňka Fibicha. Od leta 1885 je bil član orkestra Narodnega gledališča v Pragi. V letih 1888–1891 je deloval kot učitelj violine na šoli Glasbene matice v Ljubljani, v letih 1891–1903 je bil profesor violine na zagrebškem konservatoriju. Tam je napisal teoretično-praktično violinsko šolo. V letih 1903–1912 je deloval kot violinski pedagog v svojem rojstnem kraju, v letih 1920–1933 pa v Plznu na glasbeni šoli Bedřicha Smetane. Bil je tudi član Plzenske filharmonije. Umrl je 16. junija 1939 v Plznu.³⁵⁰

ANTONÍN (ANTON) NEDVĚD se je rodil leta 1829 v Hořovicah. V otroštvu ga je violino, klavir in petje poučeval Antonín Slavík. Vpisal se je na praški konservatorij, kjer je diplomiral iz violine in petja. Violino je končal v razredu Moritza Mildnerja. Kratek čas je kot pevec deloval v operi v Brnu, potem pa prišel v Ljubljano. Na različnih glasbeno-vzgojnih zavodih je poučeval različne predmete, posvečal pa se je predvsem vokalni glasbi.³⁵¹

KAROL (KAREL) PAHOR se je rodil 6. julija 1896 v Trstu pri Sv. Ivanu. Po dveh razredih realke se je vpisal na učiteljišče v Gorici, kjer je maturiral leta 1915. Violino ga je poučeval Arturo Vram. Po vojni, ki jo je večinoma preživel na bojišču, je nadaljeval s študijem violine v Bologni, kjer je diplomiral leta 1923. V Ljubljani je v opernem orkestru deloval kot violinist, zatem je dve leti poučeval na gimnaziji in na učiteljišču v Banjaluki. Štiri leta je

Černušák et al., zv. 2 (Praha: Státní hudební vydavatelství, 1965), 92–93; Stanko Premrl, »Josip Michl«, v: *Slovenski biografski leksikon*, ur. France Kidrič, zv. 2 (Ljubljana: Zadružna gospodarska banka, 1933–1952), 112.

348 Bohumír Štědroň, »Mořic Mildner«, v: *Československý hudební slovník osob a institucí*, ur. Gracian Černušák et al., zv. 2 (Praha: Státní hudební vydavatelství Praha, 1965), 99.

349 Gerstner, »Ljubljana (1871–1939) [spomini]«, v: *Življenje za glasbo*, 165; Budkovič, *Razvoj glasbenega šolstva na Slovenskem*, zv. 1, 67.

350 Vlasta Bokůvková, »2 tvorby Zdeňka Fibicha a jeho soukromého žáka: V Zapadočeském muzeu se vzpomínalo na skladatele Viktorja Romana Moserja«, *Plzeňski deník*, 22. 6. 1999, 19; Židek, *Čeští houslisté tří století*, 117–118; Bohumír Štědroň, »Viktor Roman Moser«, v: *Česko slovenský hudební slovník osob a institucí*, ur. Gracian Černušák et al., zv. 2 (Praha: Státní hudební vydavatelství Praha, 1965), 118.

351 Engelbert Gangl, »Anton NedvĚd: slovenski glasbenik«, *Dom in svet* 11 (1898), 1–3.

bil ravnatelj Glasbene matice na Ptujju in do leta 1941 profesor glasbe na učiteljski šoli ter na šoli Glasbene matice v Mariboru. Zapustil je številna glasbena dela. Umrl je 27. novembra 1974 v Ljubljani.³⁵²

JAN OTAKAR PEŠTA se je rodil 15. marca 1883 v Sušicah na Češkem očetu Vilému Pešti in materi Johanni Pešta (rojeni Petrová). Osnovno in meščansko šolo je obiskoval v Sušicah. Praški konservatorij je obiskoval v letih 1897–1903 v razredu Jana Mařáka in diplomiral leta 1903. Večino svojega življenja je deloval kot vojaški kapelnik v Terezínu, Prezmyslu, Gorici, Opavi in Pragi. Leta 1918 je kratek čas deloval kot učitelj glasbe v Mariboru, vsaj enkrat pa nastopil tudi na odru mariborskega filharmoničnega društva. V letih 1919–1921 je bil zborovodja v Opavi. V letih 1926–1938 je deloval v 28. pešpolku v Pragi. Aktiven je bil tudi kot skladatelj, med drugim je napisal glasbo za dva češka filma. Umrl je 26. januarja 1945 v Pragi.³⁵³

LEON PFEIFER se je rodil 3. novembra 1907 v Ljubljani. Z učenjem violine je začel pri Janu Šlaisu na ljubljanskem konservatoriju, kjer je diplomiral leta 1933. Zatem se je vpisal v Ševčíkovo mojstrsko šolo v Písku, vendar se je zaradi Ševčíkove starosti kmalu prepisal na mojstrsko šolo v Prago k Jaroslavu Kocíanu, pri katerem je študiral v letih 1933–1935. Pfeifer je bil v letih 1935–1951 učitelj violine na Glasbeni matici in na Srednji glasbeni šoli v Ljubljani. Leta 1951 je postal profesor na Akademiji za glasbo, na kateri je bil v letih 1970–1974 tudi rektor. Vse do upokojitve je igral v opernem in filharmoničnem orkestru, dolga leta pa uspešno deloval z ljubljanskim godalnim kvartetom. Njegovi učenci so bili: Igor Ozim, Rok Klopčič, Olga in Sabina Skalar, Tomaž Lorenz in Zlatko Cobenzl, Vladimir Škerlak, Vlado Marković, Vladka Dimitrova, Marjetica Korošec ter mnogi drugi. Umrl je 25. avgusta 1986 v Ljubljani.³⁵⁴

FRIEDRICH WILHELM (BEDŘÍCH VILÉM) PIXIS se je rodil leta 1786 v Mannheimu. Violino se je začel učiti s petimi leti, z dvanajstimi je postal učenec Ignaza Fränzla (1736–1803). Pozneje se je več mesecev izpopolnjeval pri G. B. Viottiju. V letih 1796–1808 je s svojim bratom koncertiral po večjem delu Evrope. Leta 1808 je prevzel vodenje orkestra Stanovskega gledališča v Pragi (Stavovské divadlo v Praze), leta 1811 je bil imenovan za profesorja violine na novo ustanovljenem praškem konservatoriju. To funkcijo je opravljal vse do svoje smrti leta 1842. Ustanovil je praško violinsko šolo, med njegovimi učenci so bili najuspešnejši Jan Slavík, Moritz Mildner in Jan Václav Kalivoda. Umrl je 20. oktobra 1842 v Pragi.³⁵⁵

352 Zorko Harej, »Karol Pahor«, v: *Primorski slovenski biografski leksikon*, ur. Martin Jevnikar, zv. 11 (Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1985), 559–560.

353 Gracian Černušák, »Jan Pešta«, v: *Československý hudební slovník osob a institucí*, ur. Gracian Černušák et al., zv. 2 (Praha: Státní hudební vydavatelství, 1965), 280; Jitka Bajgarová, *Vojenská hudba v kultuře a historii českých zemí* (Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, 2007), 257, 267, 269, 368, 375–376.

354 Miran Satter, »Znanec iz sosednje ulice: Leon Pfeifer«, *Ljubljanski dnevnik*, 12. 11. 1967, 3.

355 Gracian Černušák, »Bedřich Vilém Pixis«, v: *Československý hudební slovník osob a institucí*, ur. Gracian Černušák et al., zv. 2 (Praha: Státní hudební vydavatelství, 1965), 315–316; Židek, *Čeští houslisté tří století*, 63–65.

SIEGMUND (ZIKMUND, ŽIGA) POLÁŠEK se je rodil 26. aprila 1877 v Holešovu na Češkem.³⁵⁶ Njegov oče, Franz Polášek, je bil vojaški kapelnik. V letih 1892–1895 je Zikmund Polášek obiskoval orglarsko šolo v Brnu, v letih 1895–1899 pa praški konservatorij v razredu Otakarja Ševčíka. V letih 1899–1902 je deloval kot koncertni violinist v Krakovu in tako odslužil obvezni vojaški rok. V letih 1902–1912 je bil član orkestrrov v Lvovu, Varšavi, v Narodnem gledališču in Češki filharmoniji v Pragi in deloval kot učitelj violine v Celovcu (Musikschule für Kärnten) ter v letih 1910–1912 na Glasbeni matici v Kranju. Od leta 1912 do smrti je bil ravnatelj glasbene šole v Slanem na Češkem. V rokopisih je zapustil klavirska in violinska dela ter samospeve. V Novih akordih je izšla njegova *Uspavanka za violino in klavir*, v založbi K. J. Barvitijs pa *Slovinské písně pro housle a klavír*. Umrli je 2. junija 1933 v Slanem na Češkem.³⁵⁷

TARAS ANTON POLJANEC se je rodil 3. oktobra 1908 v Mariboru. Osnovno šolo je obiskoval v Mariboru, realno gimnazijo v Ljubljani. Violino ga je na šoli Glasbene matice (1919–1924) in na ljubljanskem glasbenem konservatoriju (1924–1926) učil Karl Jeraj. S študijem violine je nadaljeval na praškem konservatoriju v razredu Rudolfa Reissiga v letih 1926–1933. Med študijem je na glasbeni šoli v Kutni Hori dve leti poučeval violino. Po diplomi je v letih 1933–1938 poučeval violino, violo ter komorno in orkestralno glasbo na Glasbeni matici v Mariboru. V koncertni sezoni 1938–1939 je bil violinist radijskega orkestra in vodil radijski godalni kvartet v Beogradu in bil član Beograjske filharmonije. Leta 1939 se je vrnil v Maribor, kjer je bil nameščen na klasični gimnaziji in pozneje na učiteljski. Od osvoboditve 1945 je bil profesor na Srednji glasbeni šoli v Mariboru, kjer je poučeval violino, komorno in orkestralno igro ter glasbeno teorijo. Pozneje je poučeval violino na Srednji glasbeni in baletni šoli v Ljubljani. Skupaj z Romanom Klasincem in Otom Bajdetom je bil član *Mariborskega tria*. Njegovi učenci so bili: Ciril Veronek, Ivan Pall in mnogi drugi. Umrli je 9. decembra 1964.³⁵⁸

UROŠ PREVORŠEK se je rodil 23. marca 1915 v Ljubljani, kjer je v letih 1921–1925 obiskoval osnovno šolo in v letih 1925–1931 klasično gimnazijo. Prvo znanje violine je dobil zasebno, potem je v letih 1928–1937 študiral violino na konservatoriju v Ljubljani pri Janu Šlaisu. Poleg violine je študiral še kompozicijo v razredu Slavka Osterca in dirigiranje v razredu L. M. Škerjanca. Zatem je odšel v Milano, kjer je zasebno študiral violino pri Albertu Poltronieriju in leta 1939 diplomiral na konservatoriju Giuseppeja Verdija. Po vrnitvi v domovino je postal koncertni mojster radijskega orkestra v Beogradu, kjer je vodil tudi radijski godalni kvartet in prirejal javne komorne koncerte. Po osvoboditvi leta 1945 je postal dirigent radijskega orkestra v Ljubljani, od leta 1946 pa profesor teoretskih

356 *Československý hudební slovník osob a institucí* navaja, da se je Polášek rodil v Slavonicah.

357 Glavni katalog učencev praškega konservatorija (hrani AHMP); Miroslav Jaroč, »Zikmund Polášek: ohlédnutí za výraznými postavami slánského kulturního života v první polovině dvacátého století,« *Slanský obzor* 5 (1997), 133–140; Bohumír Štědroň, »Zikmund Polášek«, v: *Československý hudební slovník osob a institucí*, ur. Gracian Černušák et al., zv. 2 (Praha: Státní hudební vydavatelství, 1965), 337.

358 Pogovor s sinom Tarasom Poljancem 6. avgusta 2011 v Mariboru; Izpisek iz matičnega registra smrti (hrani Upravna enota Maribor); Drago Hrovatin, »Taras Poljanec«, v: *Slovenski biografski leksikon*, ur. France Kidrič, zv. 2 (Ljubljana: Zadrúžna gospodarska banka, 1933–1952), 437.

predmetov na srednji stopnji Akademije za glasbo. Veliko je nastopal kot violinist, njegov kompozicijski opus zajema pretežno violinske skladbe. Umrli je leta 1996.³⁵⁹

VLADIMIR PRINČIČ se je rodil 1. decembra 1888 v Vipolzah na Goriškem, kjer je v letih 1894–1897 obiskoval osnovno šolo. S šolanjem je nadaljeval na goriški normalki v letih 1897–1900, klasično gimnazijo je zaključil leta 1908. Prvo glasbeno znanje mu je dala njegova sestra. V Gorici se je v letih 1902–1904 učil violino in klavir pri stolnem organistu Francu Setničarju, v letih 1913–1915 na Glasbeni matici v razredu Petra Teplýja. V letih 1924–1928 je na ljubljanskem konservatoriju v razredu L. M. Škerjanca študiral kompozicijo. Deloval je kot instrumentalist, pevovodja in skladatelj. Umrli je 11. marca 1972.³⁶⁰

VÁŠA PŘÍHODA se je rodil 22. avgusta 1900 v mestu Vodňany na jugu Češke, od koder se je z družino preselil v Prago. Njegov prvi violinski učitelj je bil oče Alois Příhoda, kapelnik in lastnik glasbene šole. Váša Příhoda je v otroštvu veljal za čudežnega dečka, z desetimi leti je postal učenec Jana Mařáka. Po desetih letih marljivega študija pri Janu Mařáku se je iz čudežnega otroka razvil v izvrstnega violinista. V letih 1936–1938 in 1941–1943 je uspešno izvajal poletno šolo na salzburškem Mozarteumu, leta 1944 je poučeval na Visoki glasbeni akademiji v Münchnu, leta 1949 znova v Salzburgu. V letih 1950–1960 je poučeval violino na Akademiji za glasbo in upodabljajoče umetnosti na Dunaju. Bil je uspešen violinski pedagog. Snemal je za založbo Polydor, napisal je mnoga violinska dela. Umrli je 26. julija 1960 na Dunaju.³⁶¹

RUDOLF REISSIG se je rodil 11. aprila 1874 v Pragi. V letih 1885–1892 je obiskoval praški konservatorij v razredu Antonína Bennweitza. V letih 1894–1896 je poučeval na glasbeni šoli Moravana v Kroměřížu. V letih 1896–1919 je poučeval na šoli Filharmoničnega zbora brnske Besede, v letih 1896–1898 na tamkajšnjem ženskem učiteljišču in v letih 1903–1909 na Janáčkovih orglarski šoli v Brnu. V letih 1920–1939 je bil profesor violine na praškem konservatoriju. Med njegovimi učenci je bil tudi Slovenec Taras Poljanec. Reissig je umrl 12. julija 1939 v Pragi.³⁶²

JAN REZEK se je rodil 2. februarja 1884 v Pragi očetu Janu Rezku, ki je bil tovarniški kovač. V letih 1898–1904 je študiral violino na praškem konservatoriju v razredu Štěpána Suchýja. Leta 1908 je začel na Glasbeni matici v Ljubljani poučevati violino in bil od leta 1909, skupaj s Karlom Kučero, Edvardom Bílekom in Václavom Talichom, član godalnega kvarteta, ki ga je ustanovil Talich. Kot solist se je predstavljal z virtuosnim violinskim repertoarjem; leta 1909 je nastopil s Slovensko filharmonijo pod taktirko Václava Talicha in zaigral *Koncert za violino in orkester* N. Paganinija.³⁶³

359 Id., »Uroš Prevoršek«, v: *Slovenski biografski leksikon*, ur. Franc Ksaver Lukman, zv. 2 (Ljubljana: Zadrúžna gospodarska banka, 1933–1952), 569.

360 Zorko Harej, »Vladimir Prinčič«, v: *Primorski slovenski biografski leksikon*, ur. Martin Jevnikar, zv. 12 (Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1986), 113.

361 Bohumír Štědroň, »Váša Příhoda«, v: *Československý hudební slovník osob a institucí*, ur. Gracian Černušák et al., zv. 2 (Praha: Státní hudební vydavatelství Praha, 1965), 385.

362 Id., »Rudolf Reissig«, v: *Československý hudební slovník osob a institucí*, ur. Gracian Černušák et al., zv. 2 (Praha: Státní hudební vydavatelství, 1965), 413–414.

363 Glavni katalog učencev praškega konservatorija (hrani AHMP); Stanko Premrl, »Koncerti

OSKAR RIEDING se je rodil leta 1844 najverjetneje nekje v severni Nemčiji.³⁶⁴ Violino je študiral na leipziškem konservatoriju. Sprva je deloval na Dunaju, od leta 1871 je deloval kot vodja Narodne Opere v Budimpešti. V letih 1904–1916 je živel v Celju, kjer je napisal svoja številna violinska dela. Umrl je 7. julija 1916 v Celju.³⁶⁵

KARL ROHM (RÖHM) se je rodil 5. maja 1803 v občini Kneschitz bei Kaaden. Bil je potomec kočevskih Nemcev. Kot kapelnik je deloval v Dresdnu, pozneje v Žluticach, kjer je bil prvi učitelj Hansa Gerstnerja. 12. novembra 1822 se je prvič poročil z Mario Anno Haeckl v Radošovu (Reschwitz), ki je umrla leta 1849. Znova se je poročil 19. novembra 1850 z Elisabetho Ebert, ki je umrla leta 1869. Tretjič se je poročil prav tako v Žluticach, in sicer s Franzisko Johanno Roesch, leta 1870. Rohm je v matriki umrlih zaveden kot "Musiker und Buerger in Luditz N. 87". Umrl je 14. maja 1877 v Žluticach, pokopan je bil 16. maja 1877.³⁶⁶

ERVINA ROPAS se je rodila 25. julija 1890 v Novem mestu v glasbeni družini. Osnovno šolo je končala v Novem mestu. Osnovno glasbeno izobrazbo sta ji dala njen oče Lavoslav Ropas, ki je bil bančni uradnik in zborovodja Dolenjskega pevskega društva, ter Ignacij Hladnik. V letih 1907–1911 je obiskovala Učiteljsiše v Mariboru in bila do leta 1919 učiteljica. Študirala je na pedagoškem oddelku ljubljanskega glasbenega konservatorija, državni glasbeni izpit je opravila leta 1922. V letih 1922–1941 je na učiteljsišču v Mariboru poučevala violino, teorijo in petje. V letih 1941–1945 je po izgnanstvu živela v Arandelovcu. Po vrnitvi v domovino je do upokojitve leta 1946 poučevala glasbo na gimnaziji v Novem mestu. Napisala je tudi nekaj del.³⁶⁷

ARNOLD JOSEF ROSÉ (izv. ROSENBLUM) se je rodil 24. oktobra 1863 v mestu Iași v današnji Romuniji. V letih 1873–1877 je študiral violino na dunajskem konservatoriju v razredu Karla Heisslerja. Sprva je deloval kot uspešen koncertant, pozneje je bil v letih 1881–1939 aktiven kot koncertni mojster Dvorne opere na Dunaju in kot član Dunajske filharmonije. V letih 1893–1901 je poučeval violino na dunajskem konservatoriju, v letih 1908–1929 pa na Akademiji za glasbo in upodabljajočo umetnost. Uspešno je deloval tudi v godalnem kvartetu Roše Quartett. Poučeval je številne znane violiniste, med Slovenci

Glasbene Matice, « *Dom in svet* 22 (1909), 47; Budkovič, *Razvoj glasbenega šolstva na Slovenskem*, zv. 1, 277, 315.

364 *Lexikon der Violine* navaja napačne podatke o Riedingovem rojstvu in smrti. Navaja namreč, da se je Oskar Rieding rodil leta 1840 in umrl leta 1918 v Cilli na Madžarskem. Prim. Stefan Drees, »Oskar Rieding«, v: *Lexikon der Violine*, ur. Stefan Drees (Laaber: Laaber-verlag, 2004), 526.

365 Glavna evidenčna knjiga, 1911–1917 (hrani ZAC); Imenski indeks pokopanih, 1907–1918, mestno pokopališče (hrani ZAC); Sezname grobov, 1882–1974, 10/43 (hrani ZAC); »[Osmrtnica]«, *Deutsche Wacht*, 8. 7. 1916, 7; »Todesfälle«, *Deutsche Wacht*, 12. 7. 1916, 3; Prüfungen der Schüler und Schülerin des Conservatoriums der Musik zu Leipzig, Michaeli 1862, 175 (hrani SLUB).

366 Poročne matrike za okrožje Reschwitz za leto 1822 (hrani SOAPlz); Poročne matrike za okrožje Luditz (Žlutice) za leti 1850 in 1870 (hrani SOAPlz); Knjiga umrlih za okrožje Luditz za leto 1877 (hrani SOAPlz).

367 Radoslav Hrovatin, »Ervina Ropas«, v: *Slovenski biografski leksikon*, ur. Alfonz Gspan, zv. 3 (Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1960–1971), 132.

Faniko Brandl in Ivana Trosta. Umrl je 25. avgusta 1946 v Londonu.³⁶⁸

KARLO RUPEL se je rodil 5. decembra 1907 v Trstu, kjer je bil njegov prvi učitelj violine najverjetneje Fran Topič. Z glasbenim šolanjem je nadaljeval na šoli Glasbene matice v Ljubljani pri profesorju Karlu Sancinu, pozneje na ljubljanskem konservatoriju pri Janu Šlaisu. Po končanem študiju leta 1928 se je sprva izpopolnjeval na zasebni mojstrski šoli profesorja Otakarja Ševčika v Pisku, pozneje pa še pri Jacquesu Thibaultju na École normale de concert (1930). V Parizu se je do leta 1932 izpopolnjeval še zasebno. Aktiven je bil kot koncertni violinist in pedagog na šoli Glasbene matice, nato kot profesor na ljubljanskem konservatoriju in na Glasbeni akademiji. V letih 1949–1951 je bil rektor Akademije za glasbo v Ljubljani. Po drugi svetovni vojni je gostoval v Zvezni republiki Nemčiji, Italiji, Turčiji, na Kitajskem, v severnem Vietnamu in Severni Koreji. Njegovi učenci so bili: Ciril Veronek, Dejan Bravničar, Francka Ornik, Mirko Petrač in drugi. Umrl je 17. septembra 1968 v Ljubljani.³⁶⁹

DUŠAN SANCIN se je rodil 1. junija 1902 v Škednju pri Trstu. Violino je študiral na Glasbenem konservatoriju Giuseppeja Verdija v Trstu (verjetno pri Avgustu Jankoviču). Leta 1920 je odšel v Ljubljano, kjer je bil do leta 1922 član ljubljanskega opernega orkestra. V letih 1923–1927 je bil profesor na konservatoriju Giuseppeja Verdija v Trstu. Leta 1928 je začel poučevati na šoli Glasbene matice v Celju (pozneje Glasbena šola v Celju), kjer je ostal vse do upokojitve. Po vojni je ustanovil ljubiteljski godalni orkester Ivan Cankar, ki je prejel številne nagrade. Umrl je 4. oktobra 1973 v Celju.³⁷⁰

IVAN KARLO SANCIN se je rodil 30. oktobra 1893 v Škednju. V letih 1909–1913 je obiskoval učiteljske v Gorici, diplomiral je leta 1916 na učiteljski v Ljubljani. Njegov prvi učitelj violine je bil [?] Fajdiga. S študijem violine je nadaljeval na tržaškem konservatoriju Giuseppeja Verdija v razredu Avgusta Jankoviča. Med študijem je bil član orkestra gledališča Verdi (Teatro Verdi Trieste). Po prvi svetovni vojni je postal član orkestra ljubljanske Opere (1919–1921) in violinski pedagog na konservatoriju Glasbene matice v Ljubljani (1919–1922). S študijem violine je nadaljeval pri Václavu Humlu v Zagrebu in študiral kompozicijo pri Arturu Michlu v Gradcu. Bil je med ustanovitelji kvarteta Zika, ki je užival svetovni sloves. Leta 1923 je prevzel ravnateljsko mesto na šoli Glasbene matice v Celju, kjer je ostal do leta 1941. V letih 1941–1945 je bil spet član orkestra ljubljanske Opere in poučeval na šoli Glasbene matice v Ljubljani. Leta 1945 se je vrnil v Trst in prevzel ravnateljevanje šole Glasbene matice, od koder so ga leta 1949 odstavili. Leta 1955 je

368 Barbara Boisits, »Familie Rosé«, v: *Oesterreichisches Musiklexikon*, ur. Rudolf Flotzinger, zv. 4 (Wien: Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2005), 1952–1953.

369 Rafael Ajlec, »Karlo Rupel«, v: *Slovenski biografski leksikon*, ur. Alfonz Gspan, zv. 3 (Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1960–1971), 165–166; Dragotin Cvetko, »Karlo Rupel«, v: *Muzička enciklopedija*, ur. Krešimir Kovačević, zv. 3 (Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod, 1977), 246; Pavel Šivic, »Umrl Karlo Rupel«, *Delo*, 18. 9. 1968, 5; Rafael Ajlec, »Ob smrti violinista Karla Rupla«, radijska oddaja (Radio Slovenija, 1. program); Pismo Karla Rupla odboru Glasbene matice, 29. 9. 1931, Personalna mapa (hrani NUK G); Rok Klopčič, »Karlo Rupel«, *Koncertni listi Slovenske filharmonije* 1 (1970–1971), 8–10.

370 Martin Jevnikar, »Dušan Sancin«, v: *Primorski slovenski biografski leksikon*, ur. Martin Jevnikar, zv. 13 (Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1987), 284.

začel poučevati petje na Industrijski strokovni šoli v Rojanu in na tem mestu ostal do leta 1964. Pozneje se je posvečal pisanju kritik za RAITrsta. Napisal je številne kompozicije in izdelal 52 violin. Njegovi učenci so bili: Karlo Rupel, Rok Klopčič, Miran Viher in mnogi drugi. Umrl je 28. decembra 1974 v Ljubljani.³⁷¹

FRAN SERAJNIK se je rodil 6. avgusta 1874 v Šentilju pri Dravi. V letih 1884–1889 je obiskoval benediktinski samostan Admont in v letih 1889–1893 učiteljišče v Mariboru. Njegov oče je bil njegov prvi violinski učitelj. Kot osemletni deček je uspešno opravil sprejemni izpit na dunajskem konservatoriju, vendar se nanj ni vpisal. Že kot učiteljiščnik je v dveh letih opravil šestletni violinski tečaj pri Franzu Schönherru na šoli mariborskega Filharmoničnega društva. Učiteljeval je pri Sv. Antonu (Cerkvenjak) v Slovenskih goricah (1893–1894), v Hajdini (1894–1895), na Ptujski gori (1895–1898), na Jurskem vrhu (1898–1899) in v Središču ob Dravi (1899–1919). Med prvo svetovno vojno je bil mobiliziran in zaradi domnevnega srbofilstva več mesecev zaprt v Gradcu. Po selitvi v Maribor leta 1919 je deloval kot osnovnošolski učitelj in do leta 1933 kot violinski učitelj na Glasbeni matici v Mariboru. Bil je koncertni mojster matičnega orkestra, od leta 1933 je violino poučeval zasebno. V letih 1936–1939 je vodil godalni kvartet, ki so ga sestavljali njegovi učenci. Bil je virtuozen violinist in je solistično koncertiral v Mariboru, Ljubljani, Gradcu in v manjših krajih. Napisal je tudi nekaj skladb. Umrl je 2. februarja 1955 v Mariboru.³⁷²

LUDWIG SCHACHENHOFER je bil brat Moritza Schachenhoferja. V letih 1897–1900 je poučeval violino in klavir na šoli Ptujkega glasbenega društva ter tudi na šoli Filharmonične družbe v Mariboru. Od leta 1902 je vodil orkester Celjskega glasbenega društva in na društveni šoli občasno poučeval violino. Nastopal je tudi solistično in v komornih zasedbah. Napisal je številna dela, med katerimi zasedajo osrednje mesto klavirska.³⁷³

MORITZ (MORIZ) SCHACHENHOFER se je najverjetneje rodil v mestu Scheibbs na spodnjem Štajerskem. Njegov oče je bil kapelnik in eden zadnjih mestnih trobentačev. Schachenhofer je študiral na Dunaju. V Celju je v letih 1901–1909 poučeval violino, flavto in klavir na šoli Musikvereina ter bil koncertno zelo aktiven kot koncertni mojster društvenega orkestra, kot komorni glasbenik in solist. Violino je v Celju poučeval tudi zasebno. Umrl je 25. 10. 1909 v Celju.³⁷⁴

371 Id., »Ivan Karlo Sancin«, v: *Primorski slovenski biografski leksikon*, ur. Martin Jevnikar, zv. 13 (Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1987), 286–287; Jože Koren, »Glasbenik prof. Karlo Sancin – osemdesetletnik«, *Primorski dnevnik*, 4. 11. 1973, 5; Id., »Umrl je glasbenik prof. Karlo Sancin«, *Primorski dnevnik*, 5. 1. 1975, 2.

372 Rafael Ajlec in Marjan Mušič, »Serajnik«, v: *Slovenski biografski leksikon*, ur. Alfonz Gspan, zv. 3 (Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1960–1971), 290–291.

373 Drofjenik, »Delo celjskega glasbenega društva in Narodne čitalnice v Celju«, 76; Drago Hasl, *Zgodovina glasbene šole v Ptujju* (Ptuj: [s. n.], 1959), 11; Hofmeister XIX <<http://www.hofmeister.rhul.ac.uk>>, januar 1889, 20; maj 1889, 194; januar 1890, 15, 16; avgust 1890, 321, 329, 330; december 1890, 541, 545, 546; november 1891, 462, 504; december 1891, 537; marec 1892, 94; april 1892, 134; december 1892, 516, 518, 523; julij 1893, 255; november 1893, 446; december 1893, 519; januar 1894, 26; marec 1895, 94; oktober 1896, 501; oktober 1897, 443; september 1898, 404, 405; december 1898, 610; maj 1900, 218.

374 Imenski indeks pokopanih, 1907–1918, 8/35 (hrani ZAC); Glavna evidenčna knjiga, 1909–

FRANZ SCHÖNHERR, MLAJŠI, je bil sin kleparja Franza Schönherra, starejšega (1821–1886), nekdanjega kapelnika graškega 27. pešpolka. Pozneje je uspešno vodil godbo delavnic Južne železnice. O njegovem sinu (F. Schönherr, mlajši) so podatki bolj skopi. Deloval je kot violinski učitelj na šoli Filharmoničnega društva v Mariboru, pa tudi kot zborovodja. Napisal je *Violinsko šolo* v treh zvezkih, ki je izšla v založbi Höfer-Marburg.³⁷⁵

MAX SCHÖNHERR se je rodil leta 1873. Že leta 1886 je vstopil v vojaško godbo 27. pešpolka, glasbeno se je izpopolnjeval pri Erichu Wolfu Degnerju. Po upokojitvi je v letih 1898–1941 vodil godbo delavnic Južne železnice. Občasno je poučeval violino na glasbeni šoli Filharmoničnega društva v Mariboru, večkrat dirigiral njegovemu orkestru in občasno nastopal tudi solistično in v komornih zasedbah. Umril je leta 1955.³⁷⁶

WILLY (WILIBALD) SCHWEYDA se je rodil 13. septembra 1894 v Mariboru. Z desetimi leti se je vpisal na praški konservatorij v razred Otakarja Ševčíka, nadaljeval pa pri Henriju Marteauju v Berlinu. Leta 1912 je postal koncertni mojster karlovarskega orkestra, med prvo svetovno vojno pa je deloval na salzburškem Mozarteumu. Leta 1920 je postal predstojnik violinskega oddelka na glasbeni akademiji v Pragi. Na začetku tridesetih let je s Franzem Langerom in Mauritsom Frankom ustanovil Prager Klaviertrio, leta 1933 pa postal primarij Praškega kvarteta. Pozneje je prevzel violinski razred na celovškem konservatoriju, v Gradcu pa je veliko koncertiral z godalnim kvartetom Schweyda-Quartett. Umril je 13. septembra 1969 v Gradcu.³⁷⁷

WILHELM (VILÉM, VILIM, VILJEM) SEIFERT se je rodil 6. oktobra 1872 očetu Josefu Seifertu v Unhoštu na Češkem. Obiskoval je ljudsko in meščansko šolo, 15. septembra 1885 pa se je vpisal na praški konservatorij. Tam je študiral v razredu Antonína Bennewitza, diplomiral je 7. junija 1891. Tri leta je bil učitelj glasbe v Kroměřížu, dve leti pevovodja in učitelj glasbene šole v Splitu. Od 1. maja 1907 do 1. julija 1910 je deloval v Vršču kot pevovodja cerkvenega društva. Od 1. julija 1910 do 15. oktobra 1910 je deloval kot pevovodja v Vukovaru. 15. oktobra 1910 je nastopil z mestom učitelja violine in klavirja na šoli celjske Glasbene matice. Umril je leta 1912 v Celju zaradi zastrupitve z nikotinom.³⁷⁸

1911, 1/6 (hrani ZAC); »Stadtkapellmeister Moriz Schachenhofer«, *Marburger Zeitung*, 26. 10. 1909, 4; »II. Mitglieder Konzert«, *Deutsche Wacht*, 26. 10. 1902, 10; Drogenik, »Delo celjskega glasbenega društva in Narodne čitalnice v Celju«, 75, 82.

375 Pazdirek, *Universal-Handbuch der Musikliteratur aller Völker*, zv. 26, 308; Wolfgang Suppan, »Familie Schönherr«, v: *Steirisches Musiklexikon* (Graz: Akademische Druck- u. Verlagsanstalt, 2009), 619.

376 Id., »Familie Schönherr« v: *Steirisches Musiklexikon*, 619; Hartman, »Mariborsko filharmonično društvo (Marburger philharmonischer Verein)«, 96, 102.

377 Wolfgang Suppan, »Willi Schweyda«, v: *Steirisches Musiklexikon* (Graz: Akademische Druck- u. Verlagsanstalt Graz, 2009), 634.

378 Krstna matrika Wilhelma Seiferta (hrani SOAPlz); Glavna evidenčna knjiga, 1911–1917 (hrani ZAC); Glavni katalog učencev praškega konservatorija (hrani AHMP); Letno poročilo praškega konservatorija za študijsko leto 1885/1886, 7 (hrani APK); Gojmir Krek, »[Osmrtnica],« *Novi akordi* 1–2 (1913), 12; Osebna izkaznica Vilima Seiferta, Personalna mapa Glasbene matice, 1 (hrani NUK G); Pogodba Seifert-Glasbena matica, 15. 10. 1910, Personalna mapa Glasbene matice, 1 (hrani NUK G).

KARL PAUL SEIFERT se je rodil 12. januarja 1881 v Teplicah na Češkem. Gimnazijo je obiskoval v Gradcu, glasbeni pouk pa je prejel na šoli Štajerskega Musikvereina (Schule des Musikverein für Steiermark) pri Erichu Wolfu Degnerju in Karlu Krehahnu. V letih 1911–1914 je deloval kot glasbeni direktor v Leobnu. Leta 1922 je prejel štipendijo za študij violine pri Josephu Joachimu in teoretične študije pri Engelbertu Humperdincku v Berlinu. Violino in klavir je poučeval na raznih glasbenih šolah na Slovenskem. V šolskem letu 1903/1904 je poučeval violino na glasbeni šoli Musikvereina na Ptujju, leta 1915 na šoli Filharmonične družbe v Ljubljani, od leta 1910 je bil krajši čas tudi ravnatelj celjskega Glasbenega društva. Zatem je deloval kot učitelj violine v Leobnu, v letih 1949–1955 na strokovni glasbeni šoli v Weimarju (Fachschule für Musik). Umril je nekje po letu 1966, kraj smrti ni znan.³⁷⁹

MAKSIMILIJAN SKALAR se je rodil 9. februarja 1908 v Ljubljani. Otroštvo in mladost je preživel v Meranu, kjer je dobil prvi glasbeni pouk pri profesorju Walterju Doellu. Leta 1924 je s šolanjem nadaljeval na beograjskem konservatoriju pri Čehu Karlu Holubu. Leta 1928 je bil sprejet na mojstrsko šolo praškega konservatorija v razred Karla Hoffmanna. Prav v Pragi se je začel ukvarjati tudi z goslarstvom in kmalu začel izdelovati violine. Po izbruhu druge svetovne vojne je sprva deloval kot učitelj na Glasbeni matici Mariboru, pozneje na salzburškem učiteljskišču. Po vojni se je preselil v Ljubljano, kjer je sprva poučeval na Srednji glasbeni šoli, nato na Glasbeni matici. Bil je član radijskega orkestra in orkestra Slovenske filharmonije. Pozneje se je Skalarjeva družina večkrat selila od Kopra do Ptujja in Kamnika, kjer se je v začetku sedemdesetih ustalila. Poleg pedagoškega dela je ustvarjal tudi kot skladatelj, predvsem pa kot goslar. Njegov opus obsega 230 glasbil. Umril je leta 17. julij 1997 v Kamniku.³⁸⁰

JAN (IGNATIUS, JANEZ) SLAVÍK se je rodil 2. julija 1787 v Novem Stupovu na Češkem uradniku Josephu Slavíku in Joanni Slavík. Šolal se je na Češkem in bil tam nekaj časa učiteljski pripravnik. Leta 1814 je prišel na Slovensko, kjer je bil organist, predvsem pa glasbeni učitelj v Trnovem na Notranjskem, v Ribnici (1821), Vipavi (1823–1829), Črnem Vrhu nad Idrijo (1833) in v Postojni (1838–1842). Napisal je številna dela, ki danes niso znana. Umril je 1. septembra 1842 v Postojni.³⁸¹

FRANZ (FRANCISCUS) SOKOL (SOKOLL) se je rodil 27. novembra 1779 v Salski na Češkem Ferdinandu in Anni Sokol. Šolal se je neznano kje, zatem je bil vojaški trobentač in kapelnik. Približno v letih 1812–1816 je poučeval glasbo v Celovcu, septembra leta 1816 pa je bil med šestnajstimi kandidati izbran za prvega učitelja glasbe na novo ustanovljeni Javni glasbeni šoli v Ljubljani, kjer je ostal do smrti. Sokol je obvladal klavir, orgle in violino, poznal pa je tudi pihala. V Ljubljani je v okviru koncertov Filharmonične družbe solistično nastopal s klarinetom, violončelom in petjem. Sokol je tudi skladal, vendar njegova

379 Suppan, »Karl Paul Seifert« v: *Steirisches Musiklexikon*, 641–642.

380 Darja Koter, »Pedagog in goslar Maksimilijan Skalar,« *Glasba v šoli* 3–4 (1998), 23–26; Tatjana Štefanič, »Ob 100-letnici rojstva violinista, pedagoga in goslarja Maksimilijana Skalarja–I. del«, *Ptujčan*, 29. 2. 2008, 16; Id., »Ob 100-letnici rojstva violinista, pedagoga in goslarja Maksimilijana Skalarja–II. del«, *Ptujčan*, 28. 3. 2008, 15.

381 Rojstna matrika Jana Slavíka, okrožje Neustupov, 4/64 (hrani SOAP); Zorko Harej, »Jan (Janez) Slavík«, v: *Primorski slovenski biografski leksikon*, ur. Martin Jevnikar, zv. 14 (Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1988), 391–392.

dela niso znana. Umril je 6. februarja 1822 v Ljubljani.³⁸²

FRAN STANIČ je bil rojen 12. novembra 1893 v Brežcah (Reka). Leta 1898 se je z družino preselil v Bessemer (ZDA), a se je po očetovi smrti vrnil v domovino. Osnovno šolo je obiskoval v letih 1899–1901 v Bessemerju in v letih 1902–1904 v Pazinu. Tam je v letih 1904–1912 obiskoval tudi klasično gimnazijo in se učil violino pri Saši Šantlu. Violino je študiral pri Avgustu Jankoviču na konservatoriju Giuseppeja Verdija, po selitvi v Ljubljano leta 1924 pa pri Janu Šlaisu na ljubljanskem konservatoriju, kjer je diplomiral leta 1924. V letih 1925–1927 je poučeval violino v Novem mestu in v Ljubljani v letih 1927–1941. Od leta 1927 do leta 1946 je bil član (1. violina) ljubljanskega Opernega orkestra ter član Ljubljanskega godalnega kvarteta v letih 1929–1940. Od leta 1930 do leta 1937 je poučeval na nižji in srednji stopnji ljubljanskega konservatorija in bil od leta 1935 član ljubljanske Filharmonije. V letih 1940–1946 je poučeval na Državnem učiteljišču, v letih 1946–1953 pa na srednji stopnji Akademije za glasbo. Napisal je številna violinska dela, osrednje mesto imajo violinska didaktična dela. Med njegovimi številnimi učenci sta njegova hčerka Jelka Stanič in Dejan Bravničar. Umril je 28. januarja 1979 v Ljubljani.³⁸³

JELKA STANIČ se je rodila 1. marca 1928 v Novem mestu violinistu Franu Staniču in Mariji (rojeni Arh). V Ljubljani je v letih 1934–1938 obiskovala osnovno šolo in v letih 1938–1944 klasično gimnazijo. Violino se je začela učiti s šestimi leti pri svojem očetu Franu Staniču, v letih 1935–1945 pa pri Janu Šlaisu. Izpopolnjevala se je pri Váši Příhodi v Salzburgu, v letih 1946–1947 zasebno pri Václavu Humlu v Zagrebu, okoli leta 1950 pri Ernestu Moravcu na Dunaju, pozneje še pri Henryku Szeryngu v Parizu in v Nici. V letih 1943–1944 je bila članica radijskega orkestra, v letih 1945–1956 opernega orkestra, v letih 1957–1967 je bila članica Zagrebških solistov pod vodstvom Antonia Janigra. Pozneje je bila članica orkestra Radio Saarland v Saarbrücknu.³⁸⁴ Umrla je 25. septembra 2011 v Ulmu v Nemčiji.³⁸⁵

ŠTĚPÁN SUCHÝ se je rodil 20. avgusta 1872 v Aradu na Madžarskem. Prvo violinsko znanje mu je posredoval njegov oče. Že s štirinajstimi leti je postal član orkestra Narodnega gledališča v Brnu, čez štiri leta pa koncertni mojster istega orkestra. Deloval je tudi v orkestru Nemškega gledališča v Pragi, nekaj mesecev je bil koncertni mojster orkestra v Kimberleyju v Južni Afriki. V letih 1893–1897 je študiral violino na praškem konservatoriju v razredu Otakarja Ševčíka. Po diplomi je uspešno koncertiral v Pragi, na Dunaju, v Berlinu in Münchnu. Od leta 1897 je poučeval violino na praškem konservatoriju. Umril je 3. marca 1920 v Pragi.³⁸⁶

382 Rojstna matrika Franza Sokola, okrožje Nymburk (Sadska), 6/296 (hrani SOAP); Dragotin Cvetko, »Franc Sokol(1)«, v: *Slovenski biografski leksikon*, ur. Alfonz Gspan, zv. 3 (Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1960–1971), 405.

383 Martin Jevnikar, »Fran Stanič«, v: *Primorski slovenski biografski leksikon*, ur. Martin Jevnikar, zv. 14 (Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1988), 442.

384 Rafael Ajlec, »Jelka Stanič«, v: *Slovenski biografski leksikon*, ur. Alfonz Gspan, zv. 3 (Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1960–1971), 438.

385 Informacijo o smrti Staničeve je posredno izvedel mag. Tomaž Faganel, ki mi jo je prijazno posredoval.

386 Gracian Černušák, »Štěpán Suchý«, v: *Československý hudební slovník osob a institucí*, ur. Gracian Černušák et al., zv. 2 (Praha: Státní hudební vydavatelství Praha, 1965), 640.

JURIJ (GEORG) STIARAL (STARAL, ŠTARAL) se je rodil 4. novembra 1824 v mestu Zadní Třeboň (Hinter Třeboň) na Češkem.³⁸⁷ Deloval je kot vojaški kapelnik, na šoli Filharmonične družbe in Glasbene matice pa kot učitelj violine, viole, pihal, trobil in drugih glasbil.³⁸⁸ Umrl je 21. januarja 1898 v Ljubljani.³⁸⁹

OTAKAR ŠEVČÍK se je rodil 22. marca 1852 v Horažďovicah na Češkem. Prvo glasbeno znanje mu je posredoval njegov oče, ki je bil violinist in organist. S petimi leti je pel na cerkvenem koru, s šestimi se je učil igrati na klavir, s sedmimi pa na violino. Violino ga je zatem učil Mildnerjev učenec Vilém Bauer. V letih 1866–1870 je študiral violino na praškem konservatoriju, sprva v razredu Antonína Sitta, nato v razredu Antonína Bennewitza. Bil je koncertni mojster orkestra salzburškega Mozarteuma (1870–1873) in dunajske komične Opere (1873–1874). S pedagoško dejavnostjo je začel leta 1875 na kijevskem konservatoriju in nadaljeval na praškem konservatoriju (1892–1906), bil predstojnik violinskega oddelka na dunajski glasbeni akademiji (1909–1918) ter vodja violinske mojstrske šole na praškem konservatoriju (1919–1921). Ker je bilo zanimanje zanj kot profesorja zelo veliko, je ustanovil zasebno šolo, sprva v Prachaticah (1904–1906), nato v Písku (od 1907). Vodil je violinske seminarje v Združenih državah, Veliki Britaniji in drugod. Napisal je številna violinska didaktična dela. Med številnimi njegovimi učenci so bili tudi Jaroslav Kocian, Jan Kubelík, Erica Morini in Mary Hall. Umrl je 18. januarja 1934 v Písku.³⁹⁰

DRAGO MARIO (MARIANO) ŠIJANEC se je rodil 18. decembra 1907 v Pulju pedagoškemu delavcu Miroslavu in Elizi (rojeni Raner). V letih 1919–1927 je v Mariboru obiskoval klasično gimnazijo. Violino ga je na šoli Glasbene matice v Mariboru učil Fran Topič. Na praškem konservatoriju je v letih 1927–1932 študiral dirigiranje, kompozicijo, violino in četrtrtonsko glasbo. Violino je študiral v razredu Jana Mařáka, pri katerem je diplomiral leta 1932 z Mendelssohnovim koncertom v e-molu. V letih 1932–1935 se je v Parizu na École Normale de Musique izpopolnjeval v dirigiranju. V Ljubljani je bil v letih 1935–45 dirigent radijskega orkestra. Po odhodu v Italijo je bil prvi violist opernega orkestra v Torinu. Po gostovanju z baletno skupino milanske Scale v južni Ameriki julija leta 1947 je postal dirigent Teatra Argentino v La Plati. Od julija 1948 je bil direktor de Estudios Artísticos, od 1954 profesor na Escuela Superior de Bellas Artes, od 1956 tudi direktor inštituta de Capacitación Orquestal v Avellanedi (Argentina). V letih 1957–1959 je bil stalni direktor mestnega simfoničnega orkestra v Buenos Airesu. Umrl je leta 1986 v Olivosu.³⁹¹

387 Bajgarová, *Vojenská hudba v kultuře a historii českých zemí*, 260.

388 Budkovič, *Razvoj glasbenega šolstva na Slovenskem*, zv. 1, 84, 89, 224.

389 »[Osmrtnica]«, *Slovenski narod*, 22. 1. 1898, 5.

390 Nopp, *Profesor Otakar Ševčík: život a dílo*; Šefl, ur., *Otakar Ševčík: Sborník statí a vzpomínek*; Židek, *Čeští houslisté tři století*, 121–133; Gracian Černušák, »Otakar Ševčík«, v: *Československý hudební slovník osob a institucí*, ur. Gracian Černušák et al., zv. 2 (Praha: Státní hudební vydavatelství Praha, 1965), 689–690.

391 Dragotin Cvetko, »Drago Mario Šijanec«, v: *Slovenski biografski leksikon*, ur. Alfonz Gspan, zv. 3 (Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1960–1971), 614–615; Martin Jevnikar, »Drago Mario Šijanec«, v: *Primorski slovenski biografski leksikon*, ur. Martin Jevnikar, zv. 15 (Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1989), 530–532; Letno poročilo praškega konservatorija za študijsko leto 1927/1928 (hrani APK); Letno poročilo praškega konservatorija za študijsko leto

JAN ŠLAIS (ŠLAJS) se je rodil 25. januarja 1893 v Pragi očetu Janu Šlaisu in Ani (rojeni Hablová). V letih 1907–1913 je končal mestno šolo na Smichovu. V letih 1907–1913 je študiral violino na praškem konservatoriju v razredu Štěpána Suchýja. Po diplomi je bil drugi koncertni mojster v umetniškem gledališču v Moskvi (Svobodnyj teátr), leta 1914 je prevzel mesto koncertnega mojstra v moskovski Operi Zimina, poleg tega pa deloval še v simfoničnem orkestru Zveze moskovskih glasbenikov. Leta 1919 se je vrnil v Prago in deloval v orkestru Narodnega gledališča. Istega leta je nastopil kot učitelj violine na šoli mariborske Glasbene matice, kjer je spoznal svojo poznejšo ženo Růženo Deylovo Šlaisovo. V letih 1920–1921 se je izpopolnjeval na mojstrski šoli profesorja Otakarja Ševčíka v Pragi. Nekateri viri navajajo, da je bil Šlais tudi učenec Jakoba Grüna.³⁹² V Ljubljani je deloval v letih 1921–1946 in bil zelo uspešen violinski pedagog, sprva na ljubljanskem konservatoriju, od leta 1939 pa na novi Glasbeni akademiji. Leta 1946 je postal profesor violine na praškem konservatoriju in leta 1952 profesor violine na Janáčkovi akademiji glasbenih umetnosti v Brnu. Med njegovimi slovenskimi učenci so bili: Karlo Rupel, Leon Pfeifer, Ali Dermelj, Vida Jeraj Hribar, Uroš Prevorsek, Kajetan Burger, Fran Stanič, Jelka Stanič, Vinko Šušteršič, Francka Ornik. Umril je leta 1975 v Pragi.³⁹³

PETR TEPLÝ (**PIETRO CALDO**) se je rodil 19. februarja 1871 v Pragi. Njegov oče je bil Petr Pavel Prokeš, po materi, ki je bila industrijska učiteljica, pa je prevzel priimek.³⁹⁴ Violino se je začel učiti z osmimi leti pri svojem dedu. V letih 1882–1888 je študiral violino na praškem konservatoriju v razredu Antonína Bennewitza. V letih 1889–1890 je bil glasbeni učitelj na šoli Moravana v Kroměřížu in na glasbeni šoli v Přerovu. V letih 1891–1894 je deloval v vojaški godbi v Olomoucu in v Kutni Hori. V letih 1896–1899 je kot violinist deloval v orkestru Nemškega gledališča in kot pedagog na Cimrovi klavirski akademiji. V letih 1899–1902 je bil vojaški kapelnik v Jaroslavu. V letih 1902–1912 je kot vojaški kapelnik deloval v 40. in 97. pešpolku v Trstu. V letih 1913–1914 je bil učitelj violine na šoli Glasbene matice v Trstu, v letih 1914–1915 pa dirigent Slovenske filharmonije. Po vrnitvi v Prago je kot violinist do konca vojne deloval v orkestru Nemškega gledališča. Od leta 1919 je bil vojaški kapelnik v mestu Vysoké Mýto. Od leta 1923 je deloval na Vojaški glasbeni šoli, sprva kot pomočnik ravnatelja, v letih 1925–1931 pa kot ravnatelj. Umril je 25. maja 1964 v Pragi.³⁹⁵

1928/1929 (hrani APK); Letno poročilo praškega konservatorija za študijsko leto 1931/1932 (hrani APK).

392 Jeraj Hribar, *Večerna sonata*, 59; Pogovor z Rokom Klopčičem leta 2006 v Ljubljani.

393 Černušák, »Jan Šlais« v: *Československý hudební slovník osob a institucí*, zv. 2, 704; Židek, *Čeští houslisté tří století*, 133–134; Bravničar, »Ob dvojnem jubileju prof. Jana Šlajsa«, *Jutro*, 8. 1. 1943, 3; Premrl, »Ob dvojnem jubileju profesorja Jana Šlajsa«, *Slovenec*, 8. 1. 1943, 2; Pahor, »Jan Šlais: 80-letnik«, *Delo*, 17. 4. 1973, 8; Cvetko, »Ob 75-letnici Jana Šlajsa«, *Delo*, 23. 1. 1868, 5; Rupel, »Jubilej zaslužnega glasbenega pedagoga«, 5.

394 V matriki študentov praškega konservatorija je kot oče naveden Wenzel Teplý.

395 Matrika učencev praškega konservatorija (hrani Archiv hlavního města Prahy); Robert Šálek, »Petr Teplý«, v: *Československý hudební slovník osob a institucí*, ur. Gracian Černušák et al., zv. 2 (Praha: Státní hudební vydavatelství Praha, 1965), 763; Bajgarová, *Vojenská hudba v kultuře a historii českých zemí*, 260, 271.

FRANTIŠEK (FRAN, FRANC) TOPIČ se je rodil 4. septembra 1881 v mestu Lipá na Češkem očetu Františku Topiču, st., ki je bil muzejski uradnik v Sarajevu. František Topič, ml., je osnovno in srednjo šolo obiskoval v Sarajevu. V letih 1899–1904 je študiral violino na praškem konservatoriju v razredu Antonína Bennewitza. Bil je član Češke filharmonije in koncertni mojster Vzhodnočeškega gledališča (Východočeské divadlo). Bil je ravnatelj glasbene šole v Češkem Brodu, zatem je deloval v Galiciji in Kijevu. Po koncu prve svetovne vojne je začasno prevzel ravnateljsko mesto na šoli Glasbene matice v Trstu, kjer je poučeval tudi violino in klavir. Ustanovil je tudi godalni orkester. Zaradi fašističnega pritiska je leta 1919 Trst zapustil in 1. oktobra 1919 postal prvi ravnatelj na novo ustanovljene Glasbene matice v Mariboru. Tam je vodil pevski zbor, društveni in dijaški orkester ter poučeval violino, solopetje in klavir. Na šoli Glasbene matice v Mariboru je ostal do 24. marca 1926.³⁹⁶

ANTON TREMMEL se je rodil leta 1775 v Monoštru (Szentgothard) na zahodnem Ogrskem. Leta 1798 se je preselil v Maribor, kjer je kot učitelj na normalki deloval do leta 1849. Umrl je 1849 v Mariboru.³⁹⁷

FRANC TREVEN se je rodil 18. septembra 1857 v Idriji očetu Andreju in Marijani (rojeni Šulgaj) Treven. Franc Treven se je začel učiti violino s šestimi leti pri Francu Šinkovcu v Idriji. V letih 1867–1870 je v Idriji obiskoval rudarsko glavno šolo. Orglanja se je učil pri p. Angeliku Hribarju v Ljubljani, pozneje na Orglarski šoli pri Antonu Foersterju. Bil je pomožni organist v ljubljanskih cerkvah in pevec v graški stolnici. V Regensburgu se je izpopolnjeval v koralnem in figurativnem petju, zatem je bil pomožni kapelnik. V letih 1895–1906 je bil zborovodja in organist na Ptujju, nato regens chori v kolegiatski cerkvi v Bratislavi, kjer je vodil še druge pevske zборе. Napisal je številna dela. Umrl je 24. februarja 1937 v Bratislavi.³⁹⁸

ANGEL TROJER se je rodil 7. marca 1907 v Ajdovščini Rozini (rojeni Makovec) in Angelu Trojerju, st. Violino se je učil na Pevskem glasbenem društvu v Gorici pri Rodolfu Lipizerju. Od leta 1947 je trideset let deloval na Glasbeni šoli v Postojni kot učitelj violine, klavirja, harmonike in kot njen ravnatelj. Umrl je 17. aprila 1977 v Šempetru pri Novi Gorici.³⁹⁹

IVAN TROST se je rodil leta 7. januarja 1891 v Vodichah nad Kamnikom očetu Francu, ki je bil učitelj, in materi Apoloniji (rojeni Burgar). Ivan Trost je mlajši brat pianista Antona Trosta. Violino se je Ivan Trost sprva učil pri Josefu Vedralu, s študijem je nadaljeval v letih 1911–1914 na dunajskem konservatoriju v razredu Arnolda Roséja. Od leta 1918 je poučeval violino Glasbeni matici v Ljubljani, pozneje na ljubljanskem konservatoriju. V letih 1910–1964 je igral v orkestru ljubljanske Opere, kjer je bil v letih 1920–1946 njegov

396 Matrika učencev praškega konservatorija (Matrik 1879), 51 (hrani Archiv hlavního města Prahy); »Franc Topič«, *Jutro*, 11. 2. 1925, 3; Ivan Grbec, »Vsem, ki ste željni lepote«, *Edinost*, 14. 4. 1919, 1; »Koncert orkestra Glasbene matice v Mariboru«, *Ptujski list*, 14. 3. 1920, 6.

397 Hartman, »Mariborsko filharmonično društvo (Marburger philharmonischer Verein)«, 80.

398 Ljubomir Andrej Lisac, »Franc Treven«, v: *Slovenski biografski leksikon*, ur. Alfonz Gspan, zv. 3 (Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1960–1971), 176.

399 Marija Češčut, »Angel Trojer«, v: *Primorski slovenski biografski leksikon*, ur. Martin Jevnikar, zv. 16 (Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1990), 67.

koncertni mojster. Zelo si je prizadeval za ustanovitev Slovenske filharmonije in sodeloval v njenem orkestru. Nastopal je solistično in v številnih komornih zasedbah.⁴⁰⁰

VÁCLAV TULACH se je rodil 21. septembra 1872 v mestu Řepin pri Mělníku na Češkem. Violine in klarineta se je učil na Vojaški glasbeni šoli Hanuša Pavlisa v letih 1887–1889.⁴⁰¹ Devet let in sedem mesecev je kot klarinetist in violinist služboval pri vojaški godbi, pet let kot klarinetist pri kopališki godbi v Opatiji, tri leta pri društveni godbi Ljubljana, dve leti v orkestru Češke filharmonije v Pragi in eno leto v Slovenski filharmoniji v Ljubljani. Eno poletno sezono je igral pri kopališki godbi v Rogaški Slatini, tri sezone pa pri zdraviliški godbi na Bledu. V letih 1917–1919 je deloval kot učitelj violine in klarineta na Glasbeni matici v Ljubljani.⁴⁰²

JOSEF (JOSIP) VEDRAL se je rodil 27. avgusta 1872 v Stavropolu v Rusiji češkim staršem. Končal je šest razredov ljudske šole. Leta 1885 se je vpisal na praški konservatorij v razred Antonína Bennewitza, pri katerem je z odliko diplomiral leta 1891. Po diplomi je kot violinist tri leta služboval pri vojaški godbi pešpolka, št. 74, in v Kovařovičevem simfoničnem orkestru v Pragi. 24. septembra 1895 je na Glasbeni matici v Ljubljani nasledil violinskega pedagoga Karla Jeraja in začel poučevati violino kot glavni predmet ter klavir kot stranski predmet. Na šoli Glasbene matice je štiriintrideset let poleg violine poučeval tudi nauk o glasbi, občasno je vodil zbor in orkester. Od leta 1912 je na Orglarski šoli poučeval nauk o glasbi in klavir ter petje na I. državni gimnaziji. Koncertno je bil aktiven predvsem na začetku svojega pedagoškega delovanja. Leta 1922 je bil odlikovan z redom sv. Save. Njegovi učenci so bili Ivan Trost, Anton Bajda, Vinko Šušteršič, Albin Fakin in mnogi drugi. Aktiven je bil tudi kot skladatelj, njegov opus zajema predvsem violinska dela. Umril je 20. aprila 1929, pokopan je na ljubljanskih Žalah.⁴⁰³

MIRAN VIHER se je rodil 22. februarja 1919 v Slovenskih Goricah (Šentjanž na Vinski gori). Violino se je začel s štirimi leti učiti pri svojem očetu Leopoldu Viherju, nadaljeval je pri Karlu Sancinu na Glasbeni matici v Celju. S štirinajstimi leti je krajši čas študiral pri Otakarju Ševčíku, leta 1934 pa je s petnajstimi leti postal učenec Václava Humla na Glasbeni akademiji v Zagrebu. Po študiju je obiskoval mojstrski razred pri Váši Příhodi v Salzburgu in Münchnu. V Zagrebu je študiral tudi kompozicijo v razredu Franja Dugana. Vse do leta 1943 je igral v beograjskem simfoničnem orkestru, nato ga je pot zanesla v Italijo. Po koncu vojne se je vrnil v Jugoslavijo, kjer je poučeval na državni glasbeni šoli (kraj iz arhivov ni razviden) in na zagrebškem glasbenem konservatoriju. Leta 1952 je

400 Seznam gojencev dunajskega konservatorija (hrani AUMDK); Primož Kuret, »Anton Trost«, v: *Slovenski biografski leksikon*, ur. Alfonz Gspan, zv. 3 (Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1960–1971), 187–188.

401 Najverjetneje gre za Johanna Pavlisa, ml., rojenega 21. avgusta 1858 v Pragi. Prim. Bajgarová, *Vojenská hudba v kultuře a historii českých zemí*, 257.

402 Osebna izkaznica uslužbencev Glasbene matice.

403 Matrika učencev praškega konservatorija (hrani Archiv hlavního města Prahy); »Josip Vedral«, *Ponedeljkova izdaja Jutra*, 22. 4. 1929, 2; Stanko Premrl, »Josip Vedral«, v: *Slovenski biografski leksikon*, ur. Alfonz Gspan, zv. 4 (Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1980–1991), 380.

bil zaradi političnih razlogov aretiran, zato je Jugoslavijo zapustil. V letih 1952–1956 je poučeval v Münchnu, kjer je bil koncertni mojster v Bavarskemu simfoničnemu orkestru. Zatem je emigriral v Združene države Amerike. Tam je bil v letih 1956–1969 član filharmoničnega orkestra v Buffalu (Buffalo Philharmonic Orchestra), v katerem je igral prvo violino, nato je bil kratek čas član Princetonskega komornega orkestra (Princeton Chamber Orchestra), od leta 1970 pa član Opernega gledališča v Saint Louisu (The Opera Theatre of Saint Louis). Viher je poučeval violino na Webstrovi univerzi in zasebno. Med svojim delovanjem je tudi komponiral in napisal več del. Preživela partitura je *Sonata za dve violini*, nekaj manjših del za violino solo in Suita jugoslovanskih pesmi in plesov za oboo in godala. Umrl je 24. junija 2002 v Združenih državah Amerike.⁴⁰⁴

UBALD VRABEC se je rodil 11. decembra 1905 v Trstu očetu, čebelarju Karlu Vrabcu in materi Uršuli (rojeni Brešan). V letih 1912–1922 je obiskoval slovensko osnovno šolo, nemško pripravljalnico in italijansko nižjo srednjo šolo. V letih 1918–1924 se je učil violino pri Avgustu Ivančiču na šoli Glasbene matice v Trstu. V letih 1924–1927 je študiral violino na konservatoriju Giuseppeja Verdija v razredu Amadea Bedinija. Študij violine je nadaljeval na Accademii filarmonici v Bologni v letih 1927–1929. Leta 1929 se je odselil v Buenos Aires, kjer je v letih 1929–1930 vodil zbor kulturnega društva Ljudski oder, v letih 1930–1931 pa v argentinski Cordobi zbor Slovenskega prosvetnega društva. Leta 1931 se je preselil v Maribor, kjer je na šoli Glasbene matice poučeval violino do leta 1941. Violinsko se je v tem času izpopolnjeval pri Faniki Brandl. V letih 1949–1961 je poučeval violino na šoli Glasbene matice v Trstu. Vodil je številne pevske zборе in bil član žirij različnih pevskih tekmovanj. Napisal je številna glasbena dela. Umrl je 27. januarja 1992 v Izoli.⁴⁰⁵

ARTURO VRAM se je rodil leta 1860 v Trstu. Prvi pouk violine je prejel pri Paolu Coroniniju v Trstu. S študijem je nadaljeval na dunajskem konservatoriju pri Josephu Hellmesbergerju, ml.. Diplomiral je leta 1882. Leta 1887 je v Trstu ustanovil violinsko šolo, na kateri je vzgojil nekaj izvrstnih violinistov. Med njimi so bili: Cesare Barison (1885–1974), Jean Pitacco, Giovanni Pavovich, Lidia Bulaich, Fran Gulič in drugi. Poučeval je po violinski metodi Otakarja Ševčika. Umrl je leta 1938 v Trstu.

KARL ZAPPE (MLAJŠI) se je rodil 8. decembra 1837 v Linzu očetu Karlu Zappeju, st. (1812–1871). Ta je študiral violino na praškem konservatoriju v razredu J. Pixisa. Najverjetneje je Karl Zappe, ml., svoje glasbeno znanje sprva dobil pri svojem očetu, ki je bil v Linzu pomembna glasbena osebnost. Karl Zappe, ml., se je izobraževal na glasbeni šoli Musikvereina v Linzu, pozneje je bil prvi violinist orkestra tamkajšnjega gledališča, v letih

404 Patricia Rice, »Personal Notes by Composers On Their Works«, *St. Louis Post Dispatch*, 17. 1. 1984, 30; James Wierzbicki, »In Viher's "Fantasy", the whole is less than the sum of the parts,« *St. Louis Globe-Democrat* (1984); Članki iz zapuščine Marjana Lipovška, ki niso opremljeni z vsemi podatki; (John Philips, »Local Composers, Foghorns At Powell Hall«; Richard Freed, »Miran Viher: Concerto for Violin and Orchestra«; Gayle R. McIntosh, »Miran Viher«, *Orchestra News and Notes*, 51).

405 Bedina, »Ubaldo Vrabec« v: Slovenski biografski leksikon, zv. 4, 599; Andrej Bratuž, »Ubaldo Vrabec«, v: Primorski slovenski biografski leksikon, ur. Martin Jevnikar, zv. 17 (Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1991), 271–273.

1855–1859 je deloval v orkestru gledališča v Josefstadtu. Kot cerkveni glasbenik je deloval po različnih cerkvah na Dunaju. V letih 1860–1871 je deloval kot orkestrski direktor Stanovskega gledališča, v letih 1860–1871 kot violinski pedagog na šoli Filharmonične družbe in od leta 1861 kot violinski pedagog na Javni glasbeni šoli. Leta 1871 je v Linzu nasledil delo pokojnega očeta. Umrli je 1. julija 1890 v Linzu.⁴⁰⁶

RICHARD ZIKA se je rodil 9. januarja 1897 v Vsetinu na Češkem. Violino se je učil pri svojem očetu Karlu Ziki, v letih 1911–1913 pri stricu Františku Ziki, učencu Otakarja Ševčíka. V letih 1913–1916 je Richard Zika obiskoval praški konservatorij v razredu Štěpána Suchýja. Občasno se je izpopolnjeval tudi pri Otakarju Ševčíku na Dunaju. V letih 1918–1921 je deloval kot koncertni mojster Slovenskega narodnega gledališča in kot učitelj violine na Glasbeni matici v Ljubljani. Leta 1920 je skupaj z bratom violončelistom Ladislavom Ziko, violistom Ladislavom Černým in slovenskim violinistom Karlom Sancinom ustanovil Češko-slovenski Zikov kvartet, pozneje Češko-slovaški Zikov kvartet in *Praški kvartet*. Leta 1946 je bil Zika imenovan za profesorja violine na Akademiji glasbenih umetnosti v Pragi. Aktiven je bil tudi kot skladatelj. Umrli je 10. novembra 1947 v Pragi.⁴⁰⁷

406 Glanz, »Familie Zappe« v: Oesterreichisches Musiklexikon, zv. 5, 2715; Matrika učencev praškega konservatorija (hrani Archiv hlavního města Prahy); Budkovič, Razvoj glasbenega šolstva na Slovenskem, zv. 1, 45, 64.

407 Matrika učencev praškega konservatorija (hrani Archiv hlavního města Prahy), Personalna mapa praškega konservatorija, fol. 28; Židek, *Čeští houslisté tři století*, 167–168; Gracian Černušák, »Richard Zika«, v: *Československý hudební slovník osob a institucí*, ur. Gracian Černušák et al., zv. 2 (Praha: Státní hudební vydavatelství Praha, 1965), 993.

VIRI IN LITERATURA

Oznake kratic arhivov

AHMP – Archív hlavního města Prahy

APK – Archív Pražské konservatoře

ARSI – Arhiv Radia Slovenija, 3. program.

AUMDK – Archiv der Universität für Musik und darstellende Kunst

GMW – Gesellschaft der Musikfreunde in Wien

MHP – Muzeum hudby v Praze

NUK G – Narodna in univerzitetna knjižnica, glasbena zbirka

NUK R – Narodna in univerzitetna knjižnica, rokopisna zbirka

OKC D – Osrednja knjižnica Celje, domoznanstvo

SLUB – Die Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek Dresden

SOAP – Státní oblastní archiv v Praze

SOAPlz – Státní oblastní archiv v Plzni

UKM GF – Univerzitetna knjižnica Maribor, glasbena in filmska zbirka

UEM – Upravna enota Maribor

ZAC – Zgodovinski arhiv Celje

Arhivsko gradivo

AHMP. Glavni katalog učencev praškega konservatorija. 1811–1880.

———. Matrike učencev praškega konservatorija. 1879.

———. Osebna izkaznica Jan Šlais.

———. Osebna izkaznica Richard Zika.

APK. Classen-Verzeichniss. 1864, 1871, 1872, 1873, 1874, 1875, 1876.

———. Haupt-Inventarium über die in den sammtlichen Lehrzimmern des Conservatorirums der Musik befindlichen Lehrbücher und Musicalien. Violine und Viole.

———. Musikalien des Conservatoriums in Prag. Violine und Viole.

———. Letno poročilo praškega konservatorija za študijsko leto 1885/1886.

———. Letno poročilo praškega konservatorija za študijsko leto 1927/1928.

- . Letno poročilo praškega konservatorija za študijsko leto 1928/1929.
- . Letno poročilo praškega konservatorija za študijsko leto 1931/1932.
- . Seznam gojencev praškega konservatorija.
- ARS III. Ajlec, Rafael. Ob smrti violinista Karla Rupla. Radijska oddaja. Radio Slovenija. I. program. 17. 7. 1968.
- . Bedjanič, Peter. Violinist Karlo Rupel. Radijska oddaja. Radio Slovenija. III. Program. 10. 2. 1994.
- NUK G. Personalna mapa Glasbene matice. Št. 1. Pogodba Martina Kalaba z odborom Glasbene matice v Ljubljani. 17. 3. 1911.
- . Personalna mapa Glasbene matice. Št. 1. Pogodba Seifert-Glasbena matica. 15. 10. 1910.
- . Personalna mapa Glasbene matice. Št. 1. Osebna izkaznica Vilima Seiferta.
- . Personalna mapa Glasbene matice. Št. 2. Pismo Josipa Vrečka odboru Glasbene matice. 7. 2. 1913.
- . Personalna mapa Glasbene matice. Št. 2. Pismo Josipa Vrečka odboru Glasbene matice. 11. 2. 1913.
- . Personalna mapa Glasbene matice. Št. 3. Pismo Stanislave Hajek odboru Glasbene matice. 20. 9. 1919.
- . Personalna mapa Glasbene matice. Št. 3. Spričevalo Stanislave Hajek. 8. 7. 1920.
- . Personalna mapa Glasbene matice. Št. 9. Pismo odboru Glasbene matice. 13. 2. 1931.
- . Personalna mapa Glasbene matice. Št. 9. Pismo odboru Glasbene matice. 9. 11. 1933.
- . Personalna mapa Glasbene matice. Št. 12. Pismo Jana Lega odboru Glasbene matice. 14. 10. 1891.
- . Personalna mapa Glasbene matice. Št. 12. Pismo Hanuša Baudisa odboru Glasbene matice. 14. 10. 1891.
- . Personalna mapa Glasbene matice. Št. 12. Pogodba Hanuša Baudisa z odborom Glasbene matice. 23. 10. 1891.
- . Personalna mapa Glasbene matice. Št. 43. Pismo Jurija Gregorca odboru Glasbene matice. 24. 8. 1939.
- . Personalna mapa Glasbene matice. Št. 43. Pismo odbora Glasbene matice Pokojninskemu zavodu. 19. 4. 1944.
- . Personalna mapa Glasbene matice. Št. 43. Pismo predsednika Glasbene matice v Trstu odboru Glasbene matice v Ljubljani.
- . Personalna mapa Glasbene matice. Št. 59. Pismo Karla Rupla odboru Glasbene matice. 29. 9. 1931.
- . Sejni zapis Glasbene matice. 2. 12. 1885.
- . Sejni zapis Glasbene matice. 8. 4. 1886.
- . Sejni zapis Glasbene matice. 31. 8. 1886.
- . Sejni zapis Glasbene matice. 12. 11. 1886.
- . Sejni zapis Glasbene matice. 22. 11. 1886.
- . Sejni zapis Glasbene matice. 4. 4. 1887.
- . Sejni zapis Glasbene matice. 4. 5. 1887.

Razvoj violinske pedagogike in šolstva

———. Sejni zapis Glasbene matice. 12. 10. 1889.

———. Sejni zapis Glasbene matice. 5. 12. 1891.

———. Sejni zapis Glasbene matice. 14. 2. 1895.

———. Sejni zapis Glasbene matice. 15. 6. 1893.

———. Sejni zapis Glasbene matice. 31. 1. 1895.

———. Sejni zapis Glasbene matice. 14. 2. 1895.

———. Sejni zapisi Glasbene matice. 10. 12. 1907.

———. Sejni zapis Glasbene matice. 18. 3. 1909.

———. Sejni zapis Glasbene matice. 22. 7. 1909.

———. Sejni zapis Glasbene matice. 27. 1. 1910.

———. Seznam (indeks) Glasbene matice za leto 1885.

NUK R. Musikschule der Philharmonische Gesellschaft. Verzeichnis des Lehrstoffes.

———. Ms. 1085. Novak, Josip. Učitelji in učiteljice na bivšem Kranjskem. Rkp.

SLUB. Michaeli 1862. 175. Prüfungen der Schüler und Schülerin des Conservatoriums der Musik zu Leipzig.

SOAP. 4/ 64. Krstna matrika Jana Slavíka. Okrožje Miličin (Neustupov).

———. 6/296. Krstna matrika Franza Sokola. Okrožje Nymburk (Sadska).

SOAPlz. Krstna matrika Johanna Gerstnerja. Okrožje Luditz.

———. Knjiga umrlih za okrožje Luditz za leto 1877.

———. Krstna matrika Wilhelma Seiferta.

———. Poročne matrike za okrožje Reschwitz za leto 1822.

———. Poročne matrike za okrožje Luditz (Žlutice) za leti 1850 in 1870.

UEM. Izpisek iz matičnega registra smrti Tarasa Poljanca.

UKM GF. Karmen Salmič. 100 let mariborske violinistke Nade Jevdjenijević Brandl.
Tipkopis z razstave. 8. 7. 1999.

ZAC. Glavna evidenčna knjiga. 1909–1911.

———. Glavna evidenčna knjiga. 1911–1917.

———. Glavna evidenčna knjiga. 1922–1938.

———. Imenski indeks pokopanih. 1907–1918.

———. Imenski indeks pokopanih. 1918–1936.

———. Kazalo rodbinskih grobov.

———. Seznami grobov. 1882–1974.

Ustni viri

- Petrač Mirko. Pogovor. Celje. 2005
- Rok Klopčič. Pogovor. Ljubljana. 2006.
- Vilko Zupančič. Pogovor. Ruše. 2006
- Marko Sever. Pogovor. Ljubljana. 10. 6. 2007.
- Giulliana Gulli. Pogovor. Trst. 19. 7. 2008.
- Franc Hraš. Pogovor po telefonu. 22. 9. 2010.
- Ivan Orešič. Pogovor. Maribor. 24. 9. 2010.
- Ivan Pall. Pogovor. Maribor. 25. 9. 2010.
- Taras Poljanec, ml. Pogovor. Maribor. 6. 8. 2011.

Internetni viri

- Piero Rattalino, »Franco Gulli,« v: Grove Music Online. Oxford Music Online, <http://www.oxfordmusiconline.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/subscriber/article/grove/music/12020> (dostopno 15. septembra 2011).

Literatura

- »25 let Glasbene šole v Kranju«. *Jutro*, 15. 5. 1936, 3.
- »99 let Nade Jevdjenijevič Vorkapič«. *Večer*, 18. 7. 1998, 14.
- »Classen-Verzeichniss der Zöglinge beider Instrumental-und Gesand-Abtheilungen aus sämmtlichen am Prager Conservatorium der Musik im Schuljahre 1873 tradirten Lehrfächren«. Prag: Prager Conservatorium der Musik, 1873.
- »Dolenjsko pevsko društvo v Novem mestu«. *Slovenski narod*, 4. 4. 1906, 3.
- »Domače stvari (Glasbena Matica)«. *Slovenski narod*, 10. 3. 1884, 2.
- »Dopisi«. *Slovenski narod*, 1. 7. 1871, 2.
- »Franc Topič«. *Jutro*, 11. 2. 1925, 3.
- »Fremden-Anzeige«. *Laibacher Zeitung*, 30. 11. 1821, 400.
- »Fremden-Anzeige«. *Laibacher Zeitung*, 22. 3. 1825, 92.
- »Fremden-Anzeige«. *Laibacher Zeitung*, 25. 3. 1823, 116.
- »Fremden-Anzeige«. *Laibacher Zeitung*, 9. 1. 1827, 12.
- »Fremden-Anzeige«. *Amts-Blatt*, 9. 10. 1830, 937.

- »Glasbena Matica«. *Slovenski narod*, 18. 3. 1885, 2–3.
- »Glasbena Matica«. *Slovenec*, 12. 7. 1892, 3.
- »[Glasbena matica]«. *Slovenski narod*, 5. 5. 1884, 3.
- »Glasbena šola v Kranju«. *Gorenjec*, 20. 11. 1909, 4.
- »"Glasbene Matice" občni zbor«. *Slovenski narod*, 21. 5. 1884, 1–2.
- »I. poročilo tržaške Glasbene matice«. Trst: Tržaška Glasbena matica, 1920, 4–5.
- »II. Mitglieder Konzert«. *Deutsche Wacht*, 26. 10. 1902, 10.
- »III. javna produkcija gojencev konservatorija GM«. *Slovenski narod*, 28. 6. 1924, 3.
- »Javen nastop učencev ge Brandlove«. *Mariborski večernik Jutra*, 27. 6. 1936, 2.
- »Javna produkcija gojencev "Glasbene šole" v Kranju dne 28. in 29. majnika 1914«. *Sava*, 6. 6. 1914, 3–4.
- »Josip Vedral«. *Ponedeljkova izdaja Jutra*, 22. 4. 1929, 2.
- »Jubilej celjske Glasbene Matice«. *Nova doba*, 7. 3. 1930, 1–2.
- »Katalog ob enem vpisovalna knjiga in zapisnik o plačevanju šolskih pristojbin za XIII. šolsko leto 1923/1924«. Glasbena šola Glasbene matice v Trstu, 1924.
- »Koncert orkestra Glasbene matice v Mariboru«. *Ptujski list*, 14. 3. 1920, 6.
- »Kunst-Notizen«. *Illyrisches Blatt zum Nutzen Vergnügen*, 9. 3. 1821, 1–2.
- »Lepa produkcija "Glasbene šole"«. *Gorenjec*, 17. 6. 1939, 2.
- »Lovrenc Kubišta«. *Nova doba*, 16. 11. 1931, 3.
- »Mlada skladateljica«. *Slovenski ilustrirani tednik*, 5. 5. 1911, 3–4.
- »Na Ostrožnem pri Celju«. *Slovenski narod*, 6. 8. 1913, 2.
- »Občni zbor "Glasbene Matice"«. *Slovenski narod*, 8. 6. 1883, 2.
- »[Oglas]«. *Amtsblatt zur Laibacher Zeitung*, 17. 10. 1833, 4.
- »[Oglas]«. *Amtsblatt zur Laibacher Zeitung*, 12. 4. 1834, 6.
- »[Oglas]«. *Intelligenz blatt zur Laibacher Zeitung*, 24. 10. 1837, 6.
- »[Osmrtnica]«. *Slovenski narod*, 22. 1. 1898, 5.
- »[Osmrtnica]«. *Deutsche Wacht*, 8. 7. 1916, 7.
- »Podelitev Betettovih priznanj«. *Večer*, 10. 4. 1992, 6.
- »Poročilo Glasbene matice v šolskem letu 1893/1894«. Ljubljana: Glasbena matica, 1894, 4.
- »Poročilo Glasbene matice v šolskem letu 1885/1886«. Ljubljana: Glasbena matica, 1886, 4.
- »Poročilo Glasbene matice v šolskem letu 1886/1887«. Ljubljana: Glasbena matica, 1887, 9.
- »Poročilo Glasbene matice v šolskem letu 1887/1888«. Ljubljana: Glasbena matica, 1888, 15.
- »Poročilo Glasbene matice v šolskem letu 1888/1889«. Ljubljana: Glasbena matica, 1889, 5–6.
- »Poročilo Glasbene matice v šolskem letu 1891/1892«. Ljubljana: Glasbena matica, 1892, 26.
- »Poročilo Glasbene matice v šolskem letu 1907/1908«. Ljubljana: Glasbena matica, 1908, 20.
- »Poročilo Glasbene šole Glasbene matice Maribor za šolsko leto 1935/1936«. Maribor: Pevski zbor Glasbene matice Maribor, 1936, 3.
- »Poročilo o godbeni šoli Glasbene matice v dobi 15. 4. 1882 do 15. 9. 1885«. Ljubljana: Glasbena matica, 1885, 11.

- »Premestitev profesorjev«. *Jutro*, 9. 9. 1937, 2.
- »Proč s klavirjem in orglami na učiteljskih«. *Učiteljski Tovariš*, 10. 10. 1903, 231–232.
- »Produkcija gojencev "Glasbene šole v Kranju"«. *Gorenjec*, 18. 3. 1911, 4.
- »Schul-Eröffnung«. *Amts-Blatt zur Laibacher Zeitung*, 10. 10. 1844, 863.
- »Schul-Statut des Conservatoriums für Musik und darstellende Kunst«. Wien: Gesellschaft der Musikfreunde in Wien, 1893.
- »Slownik powěstných jmen (Josef Beneš)«. *Květy. Národní zábavník pro Čechy, Morawany a Slowáky*, 24. 9. 1835, 387.
- »Sto let ugledne violinistke«. *Dnevnik*, 17. 7. 1999, 11.
- »Šola "Glasbene Matice"«. *Slovenec*, 13. 9. 1892, 5.
- »Todesfälle«. *Deutsche Wacht*, 12. 7. 1916, 3.
- »Tonkunst«. *Illyrisches Blatt zum Nutzen und Vergnügen*, 14. 4. 1820, 1–2.
- »Über die musikalischen Leistungen des Hrn. Benesch«. *Illyrisches Blatt zum Nutzen und Vergnügen*, 15. 11. 1828, 184.
- »Vermischte Verlautbarungen Bekanntmachung«. *Intelligenz-Blatt zur Laibacher Zeitung*, 7. 4. 1826, 668.
- »Verzeichnis der hier Verstrobenen«. *Laibacher Zeitung*, 10. 10. 1857.
- »Violinschul-Eröffnung«. *Intelligenz-Blatt zur Laibacher Zeitung*, 5. 3. 1844, 164.
- »Violinschul-Eröffnung«. *Intelligenz-Blatt zur Laibacher Zeitung*, 8. 1. 1848, 17.
- »Violinska virtuoziinja Fanika Brandl«. *Slovenec*, 28. 11. 1926, 3.
- »Volkskonzert«. *Laibacher Zeitung*, 21. 11. 1910, 2439.
- Zapisnik knjig učiteljske knjižnice Ribnica-Lašče. Postojna: R. Šeber, 1902, 23.
- »Zur Geschichte des musikalischen Conservatoriums in Paris«. *Wiener allgemeine Musikalischezeitung* 2 (1824), 5–6.
- Adamič, Emil. »H. Druzovič: O glasbeni vzgoji z ozirom na učiteljska in srednje šole.« *Sejni zapisi* 3 (1911/1912), 21–24.
- Ajlec, Rafael. »Jelka Stanič.« V: Slovenski biografski leksikon, ur. Alfonz Gspan. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1960–1971, 438.
- . »Karlo Rupel.« V: Slovenski biografski leksikon, ur. Alfonz Gspan. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1960–1971, 165–166.
- Bajgarová, Jitka. *Vojenská hudba v kultuře a historii českých zemí*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, 2007.
- Bedina, Katarina. »Ubald Vrabec.« V: Slovenski biografski leksikon, ur. Alfonz Gspan. Ljubljana: Zadrúžna gospodarska banka, 1980–1991, 599.
- Benesch, Joseph. »Neuerrichtete Violinschule [Oglas].« *Intelligenz-Blatt zur Laibacher Zeitung*, 29. 10. 1822, 1392.
- . »Unterricht im Violinspielen [Oglas].« *Intelligenz-Blatt zur Laibacher Zeitung*, 14. 10. 1823, 1330.
- Boisits, Barbara. »Familie Rosé.« V: Oesterreichisches Musiklexikon, ur. Rudolf Flotzinger. Wien: Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2005, 1952–1953.
- Bokůvková, Vlasta. »2 tvorby Zdeňka Fibicha a jeho soukromého žáka: V Zapadočeském muzeu se vzpomínalo na skladatele Viktorja Romana Moserja.« *Plzeňski deník*, 22. 6. 1999, 19.

- Branberger, Jan. *Konservatoř hudby v Praze*. Praha: Pražská konservatoř, 1911.
- Bratuž, Andrej. »Rodolfo Lipizer.« V: *Primorski slovenski biografski leksikon*, ur. Martin Jevnikar. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1983, 294–295.
- . »Ubaldo Vrabec.« V: *Primorski slovenski biografski leksikon*, ur. Martin Jevnikar. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1991, 271–273.
- Bravničar, Matija. »Ob dvojnem jubileju prof. Jana Šlajsa.« *Jutro*, 8. 1. 1943, 3.
- Budkovič, Cvetko. »Javna glasbena šola v Ljubljani 1816–1875.« *Muzikološki zbornik* 14 (1978), 49–63.
- . *Razvoj glasbenega šolstva na Slovenskem*. zv. 1. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1992.
- . *Razvoj glasbenega šolstva na Slovenskem*. zv. 2. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1996.
- Cizelj Zajc, Ivanka. »K zgodovini glasbe v Celju.« *Celjski zbornik* (1987), 305–306.
- . »Prva glasbena šola v Celju.« *Celjski zbornik* (1986), 251–254.
- Cvetko, Dragotin. »Drago Mario Šijanec.« V: *Slovenski biografski leksikon*, ur. Alfonz Gspan. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1960–1971, 614–615.
- . »Franc Sokol (I).« V: *Slovenski biografski leksikon*, ur. Alfonz Gspan. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1960–1971, 405.
- . »Karlo Rupel.« V: *Muzička enciklopedija*, ur. Krešimir Kovačević. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod, 1977, 246.
- . »Ob 75-letnici Jana Šlajsa.« *Delo*, 23. 1. 1968, 5.
- . *Zgodovina glasbene umetnosti na Slovenskem*. zv. 3. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1960.
- Čerlušák, Gracian. »Bedřich Vilém Pixis.« V: *Československý hudební slovník osob a institucí*, ur. Gracian Čerlušák et al. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1965, 315–316.
- . »Bohumil Gregora.« V: *Československý hudební slovník osob a institucí*, ur. Gracian Čerlušák et al. Praha: Státní hudební vydavatelství Praha, 1963, 374.
- . »Hans Gerstner.« V: *Československý hudební slovník osob a institucí*, ur. Gracian Čerlušák et al. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1965, 365.
- . »Hans Gerstner.« V: *Pazdírkuv hudební slovník naučný*, ur. Gracian Čerlušák in Vladimír Helfert. Brno: Nákladatelství Ol. Pazdírka v Brně, 1937, 314.
- . »Jan Pešta.« V: *Československý hudební slovník osob a institucí*, ur. Gracian Čerlušák et al. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1965, 280.
- . »Jan Šlais.« V: *Československý hudební slovník osob a institucí*, ur. Gracian Čerlušák et al. Praha: Státní hudební vydavatelství Praha, 1965, 704.
- . »Josef Čermák.« V: *Československý hudební slovník osob a institucí*, ur. Gracian Čerlušák et al. Praha: Státní hudební vydavatelství Praha 1963, 188.
- . »Josip Hladek Bohinjski.« V: *Pazdírkuv hudební slovník naučný*, ur. Vladimír Helfert. Brno: Náklada Ol. Pazdírka v Brně, 1937, 396.
- . »Kašpar Mašek.« V: *Československý hudební slovník osob a institucí*, ur. Gracian Čerlušák et al. Praha: Státní hudební vydavatelství Praha, 1965, 62.
- . »Otakar Ševčík.« V: *Československý hudební slovník osob a institucí*, ur. Gracian Čerlušák et al. Praha: Státní hudební vydavatelství Praha, 1965, 689–690.
- . »Richard Zika.« V: *Československý hudební slovník osob a institucí*, ur. Gracian Čerlušák et al.

- Praha: Státní hudební vydavatelství Praha, 1965, 993.
- . »Štěpán Suchý.« V: Československý hudební slovník osob a institucí, ur. Gracian Černušák et al. Praha: Státní hudební vydavatelství Praha, 1965, 640.
- . »Václav Huml.« V: Československý hudební slovník osob a institucí, ur. Gracian Černušák et al. Praha: Státní hudební vydavatelství Praha, 1963, 524.
- Češčut, Marija. »Angel Trojer.« V: Primorski slovenski biografski leksikon, ur. Martin Jevnikar. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1990, 67.
- Čopič, Jelisaveta. »Avgusta Šantel.« V: Slovenski biografski leksikon, ur. Alfonz Gspan. Ljubljana: Zadrúžna gospodarska banka, 1960–1971, 577.
- Debrnov Srb, Josef. Dějiny hudby v Čechách a na Moravě. Praha: Nakl. Matice České, 1891.
- . Stručné dějiny konservatoře pražské Praha: samozaložba, 1878.
- Demšar, Gojmir. 90 let glasbene matice Trst. Trst: Glasbena matica, 1999.
- Dolgan, Lilijana Kunst. »Oris razvoja Glasbene šole v Kranju.« V: Glasbena šola v Kranju: ob petdesetletnici obstoja in delovanja. Kranj: Glasbena šola Kranj, 1959, 22.
- Drees, Stefan. »Oskar Rieding.« V: Lexikon der Violine, ur. Stefan Drees. Laaber: Laaber-verlag, 2004, 526.
- Drofenik, Roman. »Delo celjskega glasbenega društva in Narodne čitalnice v Celju.«, diplomsko delo, Oddelek za glasbeno pedagogiko Akademije za glasbo v Ljubljani, 1988.
- . »Glasbena šola glasbenega društva (1879–1918).« Celjski zbornik (1989), 331–356.
- Fackler, Michael. »Nachricht.« *Intelligenz-Blatt zur Laibacher Zeitung*, 22. 3. 1814, 2.
- Faganel, Tomaž. »Glasba Mozartovega časa v naših arhivih.« V: Mozart–kdo je to. Ljubljana: Festival 1991, 46–54.
- . »Leopold Ferdinand Schwerdt.« V: Oesterreichisches Musiklexikon, ur. Rudolf Flotzinger. Wien: Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2006, 2179.
- Fékonja, Andrej. »Učilišča v Celju.« Dom in svet 8 (1895), 597–599.
- Gangl, Engelbert. »Anton Nedvėd: slovenski glasbenik.« Dom in svet 11 (1898), 1-3.
- Gassareck, Karl. »Musikdirector Adolf Binder.« Marburger Zeitung, 8. 10. 1901, 1–2.
- . »Musikdirector Adolf Binder.« Marburger Zeitung, 10. 10. 1901, 1–2.
- Germadnik, Janko. 100 let slovenskega glasbenega šolstva v Celju. Celje: Glasbena šola, 2008.
- Gerstner, Hans. »Ljubljana (1871–1939) [spomini].« V: Življenje za glasbo, ur. Jernej Weiss. Maribor: Litera, 2010.
- Glanz, Christian. »Familie Zappe.« V: Oesterreichisches Musiklexikon, ur. Rudolf Flotzinger. Wien: Österreichischen akademie der Wissenschaften, 2006, 2715.
- Glonar, Joža. »Jakob Lorber.« V: Slovenski biografski leksikon, ur. Izidor Cankar in Franc Ksaver Lukman. Ljubljana: Zadrúžna gospodarska banka, 1925–1932, 681–682.
- Grafenauer, Ivan. »Karel Jeraj.« V: Slovenski biogarfski leksikon, ur. Izidor Cankar in Franc Ksaver Lukman. Ljubljana: Zadrúžna gospodarska banka, 1925–1932, 403.
- Grbec, Ivan. »Vsem, ki ste željni lepote.« Edinost, 14. 4. 1919, 1.
- Gril, Nevenka. »Glasbena šola Glasbene matice v Mariboru.«, diplomsko delo, Oddelek za glasbeno pedagogiko Akademije za glasbo v Ljubljani, 1982.
- Grilc, Janko. »Albert Dermelj.« V: Muzička enciklopedija, ur. Krešimir Kovačević. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod, 1971, 435.

Grmič, Vekoslav. »Jakob Lorber (1800–1864).« *Večer* 20. 7. 1988, 6.

Hachla, Rudolf. »[Oglas].« *Dolenjske novice*, 1. 5. 1906, 78.

Harej, Zorko. »Franc Treven.« V: *Primorski slovenski biografski leksikon*, ur. Martin Jevnikar. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1990, 54.

———. »Jan (Janez) Slavík.« V: *Primorski slovenski biografski leksikon*, ur. Martin Jevnikar. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1988, 391–392.

———. »Josipina Kalc.« V: *Primorski slovenski biografski leksikon*, ur. Martin Jevnikar. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1982, 11.

———. »Karol Pahor.« V: *Primorski slovenski biografski leksikon*, ur. Martin Jevnikar. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1985, 559–560.

———. »Vladimir Prinčič.« V: *Primorski slovenski biografski leksikon*, ur. Martin Jevnikar. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1986, 113.

Hartman, Bruno. »Mariborsko filharmonično društvo (Marburger philharmonischer Verein).« *Časopis za zgodovino in narodopisje* 78 (2007), 79–120.

Hasl, Drago. *Zgodovina glasbene šole v Ptujju*. Ptuj: [s. n.], 1959.

Helfert, Vladimír. »Heinrich Fiby.« V: *Pazdírkův hudební slovník naučný*, ur. Gracian Černušák in Vladimír Helfert. Brno: Nákladatelství Ol. Pazdírkův, 1937, 261.

———. »Josef Beneš.« V: *Pazdírkův hudební slovník naučný*, ur. Gracian Černušák in Vladimír Helfert. Brno: Nakladatelství Ol. Pazdírek, 1937, 65.

Hilscher, Elisabeth Th. »Familie Kletmann.« V: *Oesterreichisches Musiklexikon*, ur. Rudolf Flotzinger. Wien: Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2003, 1072.

———. »Jakob Moritz Grün.« V: *Oesterreichisches Musiklexikon*, ur. Rudolf Flotzinger, 2003, 638.

———. »Joseph Böhm.« V: *Oesterreichisches Musiklexikon*, ur. Rudolf Flotzinger. Wien: Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2002, 173.

Hladnik, Ignacij. »Vpisovanje v Hladnikovo »Glasbeno šolo.«« *Dolenjske novice*, 15. 9. 1906, 163.

Hribar, Cvetka. »Razvoj glasbenega šolstva v Novem mestu od leta 1897 do druge svetovne vojne.« *Dolenjski zbornik* (1985), 161–178.

Hribar, Vida Jeraj. *Večerna sonata*. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga, 1992.

Hrovatin, Drago. »Taras Poljanec.« V: *Slovenski biografski leksikon*, ur. France Kidrič. Ljubljana: Zadružna gospodarska banka, 1933–1952, 437.

———. »Uroš Prevoršek.« V: *Slovenski biografski leksikon*, ur. Franc Ksaver Lukman. Ljubljana: Zadružna gospodarska banka, 1933–1952, 569.

Hrovatin, Radoslav. »Ervina Ropas.« V: *Slovenski biografski leksikon*, ur. Alfonz Gspan. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1960–1971, 132.

Jäll, Franz. »Theater-Nachricht.« *Intelligenz-Blatt zur Laibacher Zeitung*, 14. 2. 1815, 7.

Jaroč, Miroslav. »Zikmund Polášek: ohlédnutí za výraznými postavami slánského kulturního života v první polovině dvacátého století.« *Slanský obzor* 5 (1997), 133–140.

Jerolimov, Pavao. »Josip Chladek Bohinjski.« *Zadarski list*, 3. 2. 2009.

Jevnikar, Martin in Ljubomir Andrej Lisac. »Jožef Gnjezda.« V: *Primorski slovenski biografski leksikon*. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1978, 432.

Jevnikar, Martin. »Drago Mario Šijanec.« V: *Primorski slovenski biografski leksikon*, ur. Martin Jevnikar. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1989, 530–532.

- . »Dušan Sancin.« V: Primorski slovenski biografski leksikon, ur. Martin Jevnikar. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1987, 284.
- . »Fran Stanič.« V: Primorski slovenski biografski leksikon, ur. Martin Jevnikar. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1988, 442.
- . »Ivan Karlo Sancin.« V: Primorski slovenski biografski leksikon, ur. Martin Jevnikar. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1987, 286–287.
- . »Miroslav Logar.« V: Primorski slovenski biografski leksikon, ur. Martin Jevnikar. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1983, 297–298.
- . »Stane Malič.« V: Primorski slovenski biografski leksikon, ur. Martin Jevnikar. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1983, 342.
- Jurkovič, Nada. »Glasbeno življenje na Ptuju.« *Kronika: časopis za slovensko krajevno zgodovino* 40 (1992), 189–191.
- Klopčič, Rok. »Karlo Rupel.« *Koncertni listi Slovenske filharmonije* 1 (1970–1971), 8–10.
- . *Štiri strune, lok in pero*. Celje: Celjska Mohorjeva družba, 2011.
- Knoll, Franz. »Nachricht [Oglas].« *Intelligenz-Blatt zur Laibacher Zeitung*, 5. 10. 1830, 520.
- Kodrič, Karmen Brina. »Glasbena matica Ptuj.«, diplomsko delo, Oddelek za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete v Mariboru, 2009.
- Kogoj, Marija Jasna. *Uršulinke in njihovo vzgojno poslanstvo*. Ljubljana: Družina, 2006.
- Koren, Jože. »Glasbenik prof. Karlo Sancin – osemdesetletnik.« *Primorski dnevnik*, 4. 11. 1973, 5.
- . »Umrli je glasbenik prof. Karlo Sancin.« *Primorski dnevnik*, 5. 1. 1975, 2.
- Koter, Darja. »Pedagog in goslar Maksimilijan Skalar.« *Glasba v šoli* 3–4 (1998), 23–26.
- Krek, Gojmir. »[Osmrtnica].« *Novi akordi* 1–2 (1913), 12.
- Kuna, Milan. Václav Talich. Praha: Panton, 1980.
- Kuret, Primož. »Anton Trost.« V: Slovenski biografski leksikon, ur. Alfonz Gspan. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1960–1971, 187–188.
- . *Ljubljanska filharmonična družba: 1794–1919: kronika ljubljanskega glasbenega življenja v stoletju meščanov in revolucij*. Ljubljana: Nova revija, 2005.
- . »Slovensko-finski glasbenik Leo Funtek.« *Muzikološki zbornik* 21 (1985), 61–69.
- Květ, Jan Miroslav. *Živá slova Josefa Suka*. Praha: Topič, 1946.
- Ledenig, Leopold. »Concert des Herrn Eduard Jäll.« *Carniola*, 19. 11. 1841, 231.
- Leitermeyer, Joseph. »Musik-Unterrichts-Anzeige [Oglas].« *Intelligenz-Blatt zur Laibacher Zeitung*, 27. 1. 1849, 24.
- Leitermeyer, Joseph. »Musik-Unterrichts-Anzeige.« *Laibacher Zeitung*, 20. 11. 1847, 866.
- Leitner, Karl Gottfried Ritter von. Jakob Lorber. Beitigheim: Lorber Verlag, 1969.
- Lisac, Ljubomir Andrej. »Franc Treven.« V: Slovenski biografski leksikon, ur. Alfonz Gspan. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1960–1971, 176.
- Mantuani, Josip. »Gašpar Mašek.« V: Slovenski biografski leksikon, ur. France Kidrič. Ljubljana: Zadrúžna gospodarska banka, 1933–1952, 68–69.
- Meliš, Eman. »Josef Beneš.« V: *Slovník naučný*, ur. František Rieger. Praga: Nakladatelství Kober a Markgraf, 1860, 613.

- Merkù, Pavle. »Avgust Jankovič (Augusto Iancovich).« V: Primorski slovenski biografski leksikon, ur. Martin Jevnikar. Gorica: Goriška mohorjeva družba, 1981, 572.
- . »Pavel Jankovič (Iancovich).« V: Primorski slovenski biografski leksikon, ur. Martin Jevnikar. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1981, 573.
- Micka, Josef. »Houslová škola pražské konzervatoře.« V: 150 let pražské konzervatoře, ur. Václav Holzknecht, 74, 99-101. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1961.
- Miranov, Ladislav. Metodika violine i viole. Zagreb: Muzička naklada, 1964.
- Mlinar, Ivan. »Glasbena šola v Celju 1908 –1941.« Celjski zbornik (1973 –1974), 457–503.
- Mracsek, Mira. »Nada Jevdjenijević-Brandlova – petinosemdesetletnica.« *Večer*, 20. 7. 1984, 6.
- Mušič, Marjan. »Serajnik.« V: Slovenski biografski leksikon, ur. Alfonz Gspan. Ljubljana: Zadružna gospodarska banka, 1960–1971, 290–291.
- Nopp, Viktor. Profesor Otakar Ševčík: život a dílo. Brno: Samozaložba, 1948.
- Orožen, Ignac. Celska kronika. Celje: Julius Jeretin, 1854.
- Orožen, Janko. Zgodovina Celja in okolice. zv. 1. Celje: Kulturna skupnost, 1971.
- . Zgodovina Celja in okolice. zv. 2. Celje: Kulturna skupnost, 1874.
- Pagon, Jana. »Razvoj izobraževanja učiteljev v slovenski Istri od terezijansko-jožefinskih reform do konca 2. svetovne vojne.«, Oddelek za pedagogiko in andragogiko Filozofske fakultete v Ljubljani, 2011.
- Pahor, Karol. »Jan Šlais: 80-letnik.« Delo, 17. 4. 1973, 8.
- Pfefferer, Ernst. »Privat-Unterricht im Violinspiel.« *Laibacher Zeitung*, 31. 10. 1907, 2331.
- Poula, Josip. »[Oglas].« Dolenjske novice, 15. 9. 1896, 150.
- . »[Oglas].« Dolenjske novice, 15. 9. 1895, 160.
- . »[Oglas].« Dolenjske novice, 15. 9. 1903, 175.
- Premrl, Stanko. »Fran Korun Koželjski.« V: Slovenski biografski leksikon, ur. Franc Ksaver Lukman. Ljubljana: Zadružna gospodarska banka, 1925–1932, 521.
- . »Ivan Sprachmann.« V: Slovenski biografski leksikon, ur. Alfonz Gspan. Ljubljana: Zadružna gospodarska banka, 1960–1971, 427.
- . »Josip Čerin.« V: Slovenski biografski leksikon, ur. Franc Ksaver Lukman. Ljubljana: Zadružna gospodarska banka, 1925–1932, 92.
- . »Josip Michl.« V: Slovenski biografski leksikon, ur. France Kidrič. Ljubljana: Zadružna gospodarska banka, 1933–1952, 112.
- . »Josip Vedral.« V: Slovenski biografski leksikon, ur. Alfonz Gspan. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1980–1991, 380.
- . »Koncerti Glasbene Matice.« Dom in svet 22 (1909), 47.
- . »Leopold Cvek.« V: Slovenski biografski leksikon, ur. Franc Ksaver Lukman. Ljubljana: Zadružna gospodarska banka, 1925–1932, 87–88.
- . »Ob dvojnem jubileju profesorja Jana Šlaisa.« *Slovenec*, 8. 1. 1943, 2.
- Pšenička, Tomáš. »Obrázky z historie: Kdo byl Heinrich Fiby?« *Nové znojenské listy*, 10. 10. 1997, 6.
- Radole, Giuseppe. Le scuole musicali a Trieste e il conservatorio "Giuseppe Tartini". Trieste: Edizione Italo Svevo, 1992.
- Rupel, Karlo. »Jubilej zaslužnega glasbenega pedagoga.« Delo, 26. 1. 1963, 5.

- Satter, Miran. »Znanec iz sosednje ulice – Ali Dermelj.« *Dnevnik*, 8. 12. 1968, 5.
- . »Znanec iz sosednje ulice: Leon Pfeifer.« *Ljubljanski dnevnik*, 12. 11. 1967, 3.
- Schueneman, Bruce. »The French Violin School: From Viotti to Bériot « *Notes* 60 (2004), 757–770.
- Silvela, Zdenko. *A New History of Violin Playing: the vibrato and Lambert Massart's revolutionary discovery*. ZDA: Universal Publishers, 2001.
- Sivec, Jože. *Opera v Stanovskem gledališču v Ljubljani od leta 1790 do 1861*. Ljubljana: Slovenska matica v Ljubljani, 1971.
- Sochor, Anton. »Privat-Unterricht [Oglas].« *Laibacher Zeitung*, 27. 3. 1885, 560.
- Stahuljak, Zlatko. *Memorial Václava Humla*. Zagreb: Hrvatski glazbeni zavod, 1973.
- . »Pedagog koji je umijećem i željeznom disciplinom odgajao virtuoze violine.« *Nedjeljni vjesnik*, 7. 9. 2003, 18.
- . *Zagrebačka violinistička škola*. Zagreb: Samozaložba, 1970.
- Stanič, Fran. *Glasbena vzgoja*. Ljubljana: samozaložba, 1977.
- Steska, Viktor. »Javna glasbena šola v Ljubljani [1. del].« *Cerkveni glasbenik* 52, št. 1/2 (1929), 22–25.
- . »Javna glasbena šola v Ljubljani [2. del].« *Cerkveni glasbenik* 52, št. 3/4 (1929), 52–55.
- . »Javna glasbena šola v Ljubljani [3. del].« *Cerkveni glasbenik* 52, št. 5/6 (1929), 82–86.
- . »Javna glasbena šola v Ljubljani [4. del].« *Cerkveni glasbenik* 52, št. 7/8 (1929), 115–118.
- . »Javna glasbena šola v Ljubljani [5. del].« *Cerkveni glasbenik* 52, št. 9/10 (1929), 143–148.
- . »Javna glasbena šola v Ljubljani [6. del].« *Cerkveni glasbenik* 52, št. 11/12 (1929), 179–182.
- Suppan, Wolfgang. »Adolf Binder.« V: *Steirisches Musiklexikon*. Graz: Akademische Druck- u. Verlagsanstalt, 2009, 46.
- . »Alfred Kletmann.« V: *Steirisches Musiklexikon*. Graz: Akademische Druck- u. Verlagsanstalt, 2009, 354.
- . »Eduard, Alfred und Maria Jaell.« V: *Steirisches Musiklexikon*. Graz: Akademische Druck- u. Verlagsanstalt, 2009, 320.
- . »Familie Schönherr.« V: *Steirisches Musiklexikon*. Graz: Akademische Druck- u. Verlagsanstalt, 2009, 619.
- Suppan, Wolfgang. »Karl Paul Seifert.« V: *Steirisches Musiklexikon*. Graz: Akademische Druck- u. Verlagsanstalt Graz, 2009, 641–642.
- . »Willi Schweyda.« V: *Steirisches Musiklexikon*. Graz: Akademische Druck- u. Verlagsanstalt Graz, 2009, 634.
- Šálek, Robert. »Petr Teplý.« V: *Československý hudební slovník osob a institucí*, ur. Gracian Černušák et al. Praha: Státní hudební vydavatelství Praha, 1965, 763.
- Šefl, Vladimír, ur. *Otakar Ševčík: Sborník statí a vzpomínek*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1953.
- Šivic, Pavel. »Umrll Karlo Rupel.« *Delo*, 18. 9. 1968, 5.
- Škerjanc, L. M. »Življenje in smrt slovenskega glasbenika.« *Slovenski poročevalec*, 12. 1. 1952.
- Škrjanc, Peter, ur. *Devetdeset let Glasbene šole Kranj*. Kranj: Glasbena šola Kranj, 1999.
- Šlebinger, Janko. »Adolf Gröbming.« V: *Slovenski biografski leksikon*, ur. Izidor Cankar in Franc Ksaver Lukman. Ljubljana: Založila zadružna gospodarska banka, 1925–1932, 262.

- Špendal, Manica. »Glasbeno življenje v Mariboru.« *Kronika: časopis za slovensko krajevno zgodovino* 2/3 (1983), 183–192.
- . *Iz mariborske glasbene zgodovine*. Maribor: Obzorja, 2000.
- . »Sto let violinistke Nade Jevdjenijevič Brandl.« *Večer*, 17. 7. 1999, 18.
- Štědroň, Bohumír. »Ferdinand Lachner.« V: *Československý hudební slovník osob a institucí*, ur. Gracian Černušák et al. Praha: Státní hudební vydavatelství Praha, 1963, 809.
- . »Jan Mařák.« V: *Československý hudební slovník osob a institucí*, ur. Gracian Černušák et al. Praha: Státní hudební vydavatelství Praha, 1965, 55.
- . »Jaroslav Kocian.« V: *Československý hudební slovník osob a institucí*, ur. Gracian Černušák et al. Praha: Státní hudební vydavatelství Praha, 1963, 687–668.
- . »Josef Beneš.« V: *Československý hudební slovník osob a institucí* ur. Gracian Černušák et al. Praha: Státní hudební vydavatelství Praha, 1963, 81–82.
- . »Josef Michl.« V: *Československý hudební slovník osob a institucí*, ur. Gracian Černušák et al. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1965, 92–93.
- . »Mořic Mildner.« V: *Československý hudební slovník osob a institucí*, ur. Gracian Černušák et al. Praha: Státní hudební vydavatelství Praha, 1965, 99.
- . »Norbert Kubát.« V: *Československý hudební slovník osob a institucí*, ur. Gracian Černušák et al. Praha: Státní hudební vydavatelství Praha, 1963, 772.
- . »Rudolf Reissig.« V: *Československý hudební slovník osob a institucí*, ur. Gracian Černušák et al. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1965, 413–414.
- . »Váša Příhoda.« V: *Československý hudební slovník osob a institucí*, ur. Gracian Černušák et al. Praha: Státní hudební vydavatelství Praha, 1965, 358.
- . »Viktor Roman Moser.« V: *Československý hudební slovník osob a institucí*, ur. Gracian Černušák et al. Praha: Státní hudební vydavatelství Praha, 1965, 118.
- . »Zikmund Polášek.« V: *Československý hudební slovník osob a institucí*, ur. Gracian Černušák et al. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1965, 337.
- Štefanič, Tatjana. »Ob 100-letnici rojstva violinista, pedagoga in goslarja Maksimiljana Skalarja–I. del.« *Ptujčan*, 29. 2. 2008, 16.
- . »Ob 100-letnici rojstva violinista, pedagoga in goslarja Maksimiljana Skalarja–II. del.« *Ptujčan*, 28. 3. 2008, 15.
- Štěpničková, Jitka. »Nahlédnutí do fondu musejní knihovny: Znovu o knihách a lidech.« *Znojemský region*, 15. 3. 1996, 5.
- Tittel, Ernst. *Die Wiener Musikhochschule. Vom Konservatorium der Gesellschaft der Musikfreunde zur staatlichen Akademie für Musik und Darstellende Kunst*. Wien: Wiener Musikakademie, 1967.
- Tomán, Jan. »Hymnus na nekončného–Heinrich Fiby.« *Znojemský týden*, 21. 10. 2002.
- Vidmar, Mirjana. »Glasbena šola v Kranju (1909–1941).«, diplomsko delo, Oddelek za glasbeno pedagogiko Akademije za glasbo v Ljubljani, 1988.
- Vrhovec, Branko. »90 let Mirka in Vide Hribar.« *Naša komuna*, 9. 6. 1992, 7.
- Výmětal, Josef. *Otakar Ševčík a jeho houslova metoda*. Praha: Urbánek, 1904.
- Wagner, Rudolf. *Stalež šolstva in učiteljstva ter posvetnih in kulturnih ustanov v Dravski banovini*. Ljubljana: Banovinska zaloga šolskih knjig in učil, 1934.
- . *Stalež šolstva in učiteljstva v Sloveniji (ljubljska in mariborska oblast)*. Ljubljana: Oblastna zaloga

šolskih knjig, 1928.

- Waltritsch, Marko. *Šola Glasbene matice v Gorici: ob 25. letnici*. Gorica: Šola Glasbene matice v Gorici, 1987.
- Wierzbicki, James. »In Viher's "Fantasy", the whole is less than the sum of the parts.« *St. Louis Globe-De-mocrat* (1984).
- Zanger, Fritz. *Künstlergäste. Ein Ausschnitt aus dem Kulturleben der deutschen Minderheiten in Slowenien*. Celje: Vereinsbuchdruckerei "Celeja", 1933.
- Zupan, Jože. »Svetovljanka z milino.« *Delo*, 9. 5. 2002, 8.
- . »Vida Jeraj Hribar – stoletnica.« *Delo*, 5. 5. 2002.
- Zupančič, Maruša. »V iskanju lastne identitete: češki violinisti kot glavni tvorci violinizma na Slovenskem.« *De musica disserenda* IV, št. 2 (2008), 105–133.
- . »Vpliv čeških violinistov na slovenske v 1. polovici 20. stoletja.«, diplomsko delo, Oddelek za muzikologijo Filozofske fakultete v Ljubljani, 2007.
- Žgeč, Lidija. »Glasbeno društvo »Pettaufer Musikverein« (1878–1920).«, diplomsko delo, Oddelek za pedagogiko Akademije za glasbo v Ljubljani, 2004.
- Židek, František. *Čeští houslisté tří století*. Praha: Panton, 1979.

IMENSKO KAZALO

- A**
- Accolay, Jean Baptiste 66
 Adamič, Emil 55, 70, 115
 Aigner, Frančiška 81
 Ajlec, Rafael 40, 98, 99, 102, 110, 115
 Alard, Jean Delphin 60
 Amand, Frank 8
- B**
- Babnik, Matija (Matej) 13
 Bach, Johann Sebastian 61, 66
 Bagarič, Alenka 8
 Baillot, Pierre 36, 59, 60, 63, 67, 71, 73
 Bajda, Anton 106
 Bajde, Oton 81, 95
 Bajde, Viktor 40
 Bajgarová, Jitka 8, 94, 103, 104, 106, 115
 Baltzar, Thomas 12
 Balžalorsky, Volodja 8
 Barbo, Matjaž 7
 Barison, Cesare 107
 Bärman, Artur 38
 Barták, Vincenc 61
 Bassavona, Hermann 51
 Bastař, Jindřich 39, 89
 Baudis, Franz 26
 Baudis, Johann (Hanuš) 26, 27, 61, 80, 83
 Bauer, Vilém 103
 Bazzini, Antonio 63
 Bedina, Katarina 41, 107, 115
 Bedini, Amadeo 41, 107
 Bedjanič, Peter 110
 Beethoven, Ludwig van 52, 66, 84
 Benesch, Joseph 19, 50, 75, 77, 80, 87, 115
 Bennewitz, Antonín 21, 24, 25, 26, 28, 29, 34, 35, 39, 40, 45, 46, 47, 60, 61, 63, 70, 76, 78, 80, 82, 83, 89, 90, 92, 93, 96, 100, 103, 104, 105, 106
 Bériot, Charles de 34, 60, 66, 71
 Bermetič, Gizela 87
 Biber, Heinrich 12
 Bibiza, Karel 45
 Bílek, Edvard 96
 Binder, Adolf 36, 37, 80, 81
 Bisiak, Fausta 51
 Bohinjski Hladek, Josip 40, 86
 Böhm, Joseph 62, 81, 85
 Boisits, Barbara 98, 115
 Bokůvková, Vlasta 93, 115
 Bonporti, Francesco Antonio 13
 Bosizio, Josef 19
 Boyden, David D. 7
 Brahms, Johannes 38, 64, 84
 Branberger, Jan 115
 Brandl, Fanika 38, 39, 41, 53, 68, 81, 86, 89, 98, 107
 Brandl, Josip 81
 Bratuž, Andrej 91, 107, 115
 Bravničar, Dejan 98, 102
 Bravničar, Matija 30, 45, 104, 115
 Brenčič, Radovan 34
 Brodský, Petr 8
 Bruch, Max 63, 84
 Budkovič, Cvetko 15, 16, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 28, 29, 31, 36, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 48, 49, 52, 53, 54, 56, 66, 82, 83, 93, 97, 103, 108, 115
 Bulaich, Lidia 107
 Burger, Kajetan 29, 48, 104
 Burmester, Willy 83
 Buwa, Ivan 84
- C**
- Capet, Lucien 35, 71, 73, 88
 Casorti, August 73
 Castelli, Albert 87
 Cizelj Zajc, Ivanka 31, 32, 34, 115
 Cobenzl, Zlatko 94
 Corelli, Arcangelo 58
 Coronini, Paolo 107
 Curelich, Eusebio 87
 Cvek, Leopold 81
 Cvetko, Dragotin 23, 30, 50, 87, 98, 102, 103, 104, 115
 Czernocha, Franz 38
- Č**
- Čadež, Akvina 56
 Čajkovski, Peter Iljič 64
 Čehovin, Bogumil 44

- Čerin, Josip 82
 Čerin, Josip ml. 82
 Čermák, Josef 40, 61, 82
 Černušák, Gracian 29, 40, 82, 84, 86, 92, 94, 102, 103, 104, 108, 116, 121
 Černý, Ladislav 108
 Češčut, Marija 105, 116
 Čopič, Jelisaveta 40, 116
- D**
- Dancla, Charles 34
 David, Anton 32, 36
 David, Ferdinand 51, 60, 71
 Debrnov Srb, Josef 60, 116
 Degner, Erich Wolf 22, 34, 42, 100, 101
 De Gran Ville, Peter 11
 Dekleva, Anton 28
 Demmer, Julius 38
 Demšar, Gojmir 46, 116
 Dermelj, Albert (Ali) 29, 68, 82, 86, 104, 117
 Deutsch, Franz Xsaver 50
 Dev, Oskar 39
 Dežela, Miroslav 29
 Didek, Jože 35
 Diessl, Adolf 33
 Dimitrova, Vladka 94
 Dittersdorf, Karl Ditters von 62
 Dobrowolny, Leo 37
 Doell, Walter 101
 Dolar, Janez Krstnik 12
 Dolenz, Giovanni 14
 Dolgan Kunst, Lilijana 116
 Dont, Jakob 64, 67, 81
 Doršner, Václav 47
 Drees, Stefan 97, 116
- Dreo, Tomaž 15
 Drobeček, Johann (Ivan) 24, 61, 82
 Drogenik, Roman 32, 33, 34, 99, 100, 116
 Druzovič, Erika 81
 Druzovič, Hinko 55, 69, 81, 115
 Dugan, Franjo 106
 Dussik, František Benedikt 13
 Dvořák, Antonín 64, 90
- E**
- Eberhart, Ernst 25
 Ebert, Elisabeth 97
 Egghardt, Julius 62, 88
 Enescu, Georg 30
 Engerer, Václav 34, 43, 83
 Ernst, Heinrich Wilhelm 42, 63, 69, 81, 122
- F**
- Fackler, Michael 50, 116
 Faganel, Tomaž 15, 58, 102, 116
 Fajdiga 98
 Fakin, Albin 29, 47, 49, 106
 Fakin (roj. Potočnik), Nilka 49
 Faller, Nikola 89
 Feist, Gottfried 62, 90
 Feix, Adolf 34
 Fékonja, Andrej 31, 117
 Felber, Karl 38
 Ferdič, Ignac 35
 Fersch, Thekla 43
 Fibich, Zdeněk 26, 90, 93
 Fiby, Heinrich (Jindřich) 17, 20, 83
 Fink, Emil 35
 Fiorillo, Federico 60, 63
- Fischer, Johann 33
 Flesch, Carl 72, 73, 85
 Flickschuh, Joseph 18
 Foerster, Anton 56, 105
 Folger, Hilda 81
 Frank, Maurits 100
 Franko, Dušan 29
 Fränzl, Ignaz 59, 94
 Franzot, Evgidij 29
 Freed, Richard 107
 Frischkovitz, Ivan 45
 Funtek, Leo 21, 30, 83
 Furchheim, Johann Wilhelm 11
- G**
- Gangl, Engelbert 93, 117
 Gassareck, Karl 80, 117
 Gerbič, Fran 28
 Germadnik, Janko 35, 117
 Gerstner, Anton 83
 Gerstner, Hans (Johann) 21, 22, 23, 28, 29, 40, 51, 52, 56, 61, 66, 68, 75, 78, 82, 83, 84, 93, 97, 117
 Gerstner (roj. Springer), Antonia 83
 Giuseppe, Tartini 13
 Glanz, Christian 20, 117
 Glaunach, Elija 17
 Glonar, Joža 91, 117
 Gnesda, Anton (Tonči) 84
 Gnesda, Janez 84
 Gnesda, Josef (Jožef) 84
 Goldberg, Josip 86
 Grafenauer, Ivan 88, 117
 Grbec, Ivan 91, 105, 117
 Gregora, Bohumil 40, 84
 Gregorc, Jože 44

- Greil, Josef 43
 Grilc, Janko 82, 117
 Gril, Nevenka 38, 117
 Grmič, Vekoslav 91, 117
 Gröbming, Adolf 56, 67, 70, 71, 73, 84, 85
 Gröger 53
 Gröger, Herman 33
 Gröger, Johann 38
 Grün, Jakob Moritz 62, 81, 85, 104
 Gruss, Vencelj 36
 Guarneri, Giuseppe (del Gesù) 14
 Gulič, Fran 46, 52, 53, 68, 72, 85, 107
 Gulli, Franco 53, 72, 85
 Gulli, Giulliana 8, 53, 85, 112
- H**
- Habjan, Jožica 8
 Hachla, Rudolf 49, 52, 117
 Haeckl, Maria Anna 97
 Hahn, Edwin 34
 Hajek, Stanislava 28, 85
 Hall, Mary 103
 Halter, Julija 48
 Harej, Zorko 41, 73, 88, 94, 96, 101, 117
 Haring, Franz 42
 Hartman, Bruno 36, 37, 38, 81, 100, 105, 117
 Hasl, Drago 44, 99, 117
 Hauffen, Adolf 51
 Hegedušič, J. 39
 Heissler, Karl 25, 97
 Helfert, Vladimír 80, 83, 117
 Heller, Julius 85
- Hellmesberger, Georg st. 81, 86
 Hellmesberger, Joseph ml. 21, 27, 30, 62, 64, 87, 107
 Hellmesberger, Joseph st. 62
 Hermann, Friedrich 37, 67
 Hiebsch, Josef 64
 Hiller, Johann Adam 13, 58
 Hilscher, Elisabeth 81, 85, 89, 117, 118
 Hladnik, Ignacij 48, 49, 52, 97, 118
 Hochberg, Max 42
 Hofmann, Karel 73, 101
 Hohmann, Christian Heinrich 32, 67
 Höller, Anton 16
 Holub, Karel 73, 101
 Horvat, Albin 39
 Horwath, Hermann 52
 Hraš, Franc 8, 112
 Hribar, Angelik 105
 Hribar, Cvetka 48, 49, 118
 Hribar, Ivan 26
 Hribar, Mirko 88
 Hřimalý, Johann 93
 Hrovatin, Drago 95, 96, 118
 Hrovatin, Radoslav 97, 118
 Hubad, Matej 29, 48
 Hubay, Jenő 81
 Huml, Josef 86
 Huml, Václav 39, 68, 69, 76, 78, 81, 82, 86, 98, 102, 106
 Humperdinck, Engelbert 22, 101
 Hüttl, Robert 22, 68
- I**
- Ivančič, Amandus 13
 Ivančič, Avgust 41, 45, 46, 86,
- 92, 107
- J**
- Jäckl, Hans 38
 Jaell, Alfred 87
 Jaell, Eduard 87
 Jaell, Maria 87
 Jagschitz, Johann Alfred 21, 52
 Jaksch, Jan 17
 Jäll, Franz 50, 118
 Janežič, Matija 14
 Janigro, Antonio 102
 Jankovič, Avgust (Iancovich, Augusto) 41, 44, 87, 88, 91, 98, 102
 Jankovič, Pavel 87
 Jankovič, Stefan 87
 Jansa, Leopold 62
 Januschowsky, Julij Ohm 24, 25
 Jaroč, Miroslav 95, 118
 Jelemnitzky, Joseph 18
 Jelínek, Tomáš 8
 Jeraj Hribar, Vida 29, 35, 88, 104, 118
 Jeraj, Johann 87
 Jeraj, Karel 27, 29, 30, 41, 56, 67, 70, 71, 85, 87, 88, 95, 106
 Jeraj, Oli 88
 Jerina, Urban 16
 Jerolimov, Pavao 86, 118
 Jevnikar, Martin 73, 84, 91, 92, 98, 99, 102, 103, 118
 Joachim, Joseph 22, 38, 64, 71, 81, 89, 101
 Joch, Janez 36
 Jörgensen, Maks 42
 Jungič, Beluš 86
 Jurkovič, Nada 43, 118

- K**
- Kadela, Julius 51
- Kalab, Martin 88
- Kalc, Anton 88
- Kalc, Josipina 40, 41, 88
- Kalivoda, Jan Václav 94
- Kayser, Heinrich Ernst 63, 66, 67, 68
- Khom, Alfred 18
- Kirsch, Karl 52
- Klasinc, Roman 38, 81, 89, 95
- Klein, Anton 23
- Klemenčič, Marija 84
- Klietmann, Alfred 38, 39, 68, 81, 89
- Klopčič, Rok 8, 68, 94, 98, 99, 104, 112, 118
- Knoll, Franz 50, 75, 77, 118
- Kobal, Viktorin 81
- Kocián, Jaroslav 90, 94, 103
- Kodrič, Karmen Brina 43, 44, 118
- Kogl, Karl Bernhard 18, 19
- Kogoj, Jasna 55, 56, 118
- Köhler, Wilhelm (Willy) 37, 38
- Kokole, Metoda 7, 8
- Komel, Emil 45, 90
- Kopišt'ová, Michaela 8
- Korel, Henrik 36, 53
- Koren, Jože 99, 118
- Korošec, Marjetica 94
- Korun Koželjski, Fran 67, 69, 70, 73, 89
- Kos, Ivan 25, 26
- Koter, Darja 7, 101, 119
- Kralj, Josip 45
- Krašner, Anton 84
- Krehahn, Karl 22, 101
- Kreisler, Fritz 85
- Krek, Gojmir 100, 119
- Kreutzer, Rodolphe 36, 59, 60, 61, 63, 64, 66, 67, 68, 69, 71, 73
- Krombholz, Ignacij 17
- Kubát, Norbert 39, 68, 89
- Kubelík, Jan 34, 64, 103
- Kubick, Franc 16
- Kubišta, Helena 90
- Kubišta, Lovrenc 35, 45, 89, 90
- Kučera, Anton 25
- Kučera, Karel 96
- Küchler, Ferdinand 73
- Kuhar, Blaž 23
- Kuna, Milan 119
- Kunst Dolgan, Lilijana 46
- Kuppel, Karl 31
- Kuret, Primož 17, 18, 83, 87, 106, 119
- Kveder, Dragotin 44
- Květ, Jan Miroslav 61, 119
- L**
- Lachner, Ferdinand 26, 61, 90, 93
- Langer, Franz 100
- Laub, Erazim 90
- Laub, Ferdinand 61, 90, 93
- Ledenik, Alfred 23
- Ledenik, Leopold 17, 87, 90, 119
- Lego, Jan 26
- Lehár, Franz 86
- Leitermeyer, Joseph 20, 31, 50, 53, 75, 77, 119
- Leitner, Karl Gottfried Ritter von 119
- Lenhard, Eduard 33
- Liechtenstein, Karl (Kastelkorn) 12
- Lipar, Peter 48
- Lipiński, Karol Józef 63
- Lipizer, Rodolfo 90, 91, 105
- Lipizer, Rodolfo st. 90
- Lipovšek, Marjan 107
- Lisac, Ljubomir Andrej 84, 105, 118, 119
- Locatelli, Pietro 63
- Logar, Mihael 91
- Logar, Mirko 41, 44, 46, 88, 91
- Lombardini, Maddalena 13
- Lorant, Viktor 52
- Lorber, Jakob 91
- Lorber, Michael 91
- Lorenz, Tomaž 94
- Löweis, Ferdinand 34
- Lozar, Pavel 26
- Lucarini, Alfredo 90
- Lukas, Gabriel 14
- Lužar, Fortunat 56
- M**
- Mahkota, Karel 45
- Mahler, Gustav 30
- Majcen, Gabriel 36
- Majcen, Mirko 43
- Malič, Franc 91
- Malič, Stane 46, 91, 92
- Mantuani, Josip 92, 119
- Mařák, Jan 39, 40, 52, 61, 70, 84, 85, 92, 94, 96, 103
- Marija Terezija, vladarica habsburških dežel 12
- Markež, Franc 43, 44
- Marković, Vlado 94

- Marschal, N. 32
- Marteau, Henri 100
- Martini, Karel 36
- Mascher, H. 40, 53, 67
- Mašek, Gašper 16, 17, 54, 92
- Mašek, Kamilo 18, 23
- Mašek, Vincent 92
- Mate, Rudolf 43
- Mayer, Georg 32, 53
- Mayr, Janez Krstnik 11
- Mayseder, Joseph 63
- Mazas, Jacques Féréol 60, 66, 68
- McIntosh, Gayle R. 107
- Mehlhorn, Maks 42
- Meliš, Eman 80, 119
- Melling, Janez (Johann Baptist) 14
- Mendelssohn, Felix 52, 60, 64, 103
- Menšik, Klemens 86
- Merkù, Pavle 87, 119
- Meyseder, Joseph 62
- Michl, Artur 98
- Michl, Josef (Josip) 45, 92, 93
- Micka, Josef 59, 60, 119
- Miksch, Joseph 15, 16, 54
- Mildner, Moritz 20, 21, 59, 60, 61, 83, 93, 94, 103
- Miranov, Ladislav 119
- Mislej, Roman 46
- Mittelman, S. 68
- Mlinar, Ivan 35, 119
- Mohorko, Ciril 40
- Mojsisovich, Roderich 43
- Moos, Karl 18, 19
- Moravec, Ernest 102
- Moravec, Gustav 20, 21, 56, 66,
- 93
- Moravec, Katarina 91
- Morini, Erica 103
- Morona, Antonio 14
- Moser, N. 40
- Moser, Vítězslav (Viktor, Roman) 25, 26, 27, 73, 93
- Mozart, Leopold 13, 58
- Mozart, Wolfgang Amadeus 66
- Možina, Ana 88
- Mracsek, Mira 81, 119
- Müller, Josefa 86
- Mušič, Marjan 40, 99
- N**
- Nagode, Aleš 7, 8
- Nardini, Pietro 63
- Nedvěd, Anton (Antonín) 17, 18, 20, 56, 93
- Neumann, František 26, 93
- Nicolai, Johann Michael 11
- Nopp, Viktor 103, 119
- Novák, František (Franz) 47, 61
- Novak, Janez Krstnik 15, 19
- Novak, Josip 84, 111
- O**
- Ondříček, František 68, 71
- Orešič, Ivan 8, 53, 67, 69, 112
- Ornik Rojc, Francka 29, 68, 81, 86, 98, 104
- Orožen, Ignaz 31, 32, 119
- Orožen, Janko 31, 35, 44, 119
- Osterc, Slavko 48, 95
- Ozim, Igor 8
- P**
- Paganini, Andreina 92
- Paganini, Niccolò 38, 59, 61, 63, 64, 87, 96
- Pagon, Jana 54, 55, 119
- Pahor, Karol 30, 40, 44, 46, 52, 56, 68, 93, 94, 104, 119
- Pall, Ivan 8, 41, 69, 95, 112
- Pasquali, Giulio 73
- Patat, Johann 42
- Paumgartner, Lotte 51, 52
- Pavletič, Julij 44
- Pavlis, Johann (Hanuš) 106
- Pavovich, Giovanni 107
- Pazdírek, Franz 67
- Pelizon, Antonio 14
- Pelizon, Ludovica 90
- Pešta, Jan Otakar 94
- Pešta (roj. Petrová), Johanna 94
- Pešta, Vilém 94
- Peternel, Metod 46
- Petrač, Mirko 8, 98, 112
- Petrič, Kazimir 29, 49
- Petrunj, Jože 53, 69
- Pfefferer, Ernst 21, 51, 52, 119
- Pfeifer, Leon 29, 30, 47, 94, 104
- Pfleger, Karl 67
- Philips, John 107
- Pianeckí, Ivan 26
- Pichl, Václav 62
- Picker, Karl 43
- Pilosio, Francesco 14
- Pirnik, Makso 73
- Pitacco, Jean 107
- Pixis, Wilhelm Friedrich 59, 60, 61, 93, 94, 107
- Pokorn, Danilo 31
- Polášek, Franz 95
- Polášek, Sigismund (Zíkmund,

- Žiga) 47, 61, 68, 95
- Polec, Janez Krstnik 13
- Poljanec, Taras 40, 41, 69, 95, 96, 112
- Poljanec, Taras ml. 8, 95
- Pollini, Franc (Francesco) 13
- Poltronieri, Alberto 95
- Posch, Isaac 11
- Poula, Josip 48, 52, 119
- Premrl, Stanko 30, 49, 56, 81, 82, 89, 93, 96, 104, 106, 120
- Prevoršek, Uroš 29, 48, 95, 96, 104
- Příhoda, Alois 96
- Příhoda, Váša 92, 96, 102, 106
- Prill, Karl 62
- Prinčič, Vladimir 46, 96
- Procházka, Josef 45
- Prokeš, Petr Pavel 104
- Prosenc, Radovan 49, 56
- Prosinagg, Robert 32
- Prötsch, Albert 43
- Pšenička, Tomáš 20, 83, 120
- Pugnani, Gaetano 58
- Puliti, Gabriello 11
- R**
- Raček, Elizabeta 87
- Radole, Giuseppe 52, 85, 86, 87, 120
- Raff, Joseph Joachim 64
- Rattalino, Piero 85, 112
- Ravnihar, Franjo 26
- Řebíček, Josef 93
- Reichl, Rudolf 22
- Reiser, Helga 69
- Reiss, Herta 53, 81
- Reissig, Rudolf 41, 95, 96
- Rezek, Jan 28, 96
- Rezek, Jan st. 28, 96
- Rice, Patricia 107
- Riediger, Ferdinand 25
- Rieding, Oskar 34, 73, 97
- Ries, Ferdinand 61
- Rihar, Boštjan 14
- Rode, Pierre 34, 36, 59, 60, 62, 63, 66, 67, 68, 71, 73, 81
- Roesch, Franziska Johanna 97
- Rogelj, Marjan 8
- Rohm, Karl 21, 83, 97
- Ropas, Ervina 40, 56, 97
- Ropas, Lavoslav 97
- Rosé, Arnold 39, 62, 81, 97, 105
- Rosenmüller, Johann 11
- Rosensteiner, Hans 37, 38
- Rubini, Angela 87
- Rudmaš, Simon 31
- Rupel, Fedja 8
- Rupel, Karlo 29, 30, 68, 72, 73, 86, 98, 99, 104, 120
- Rustja, Marija Terezija 91
- S**
- Sajovic, Rudolf 51
- Salieri, Antonio 62
- Salmič, Karmen 81, 11
- Sancin, Dušan 35, 98
- Sancin, Karlo 29, 35, 45, 47, 68, 98, 99, 106, 108
- Sarasate, Pablo de 49, 63
- Satter, Augustin 36, 37
- Satter, Miran 82, 94, 120
- Schachenhofer, Ludwig 33, 38, 42, 99
- Schachenhofer, Moritz 33, 38, 53, 99, 100
- Schaub, Otto 38
- Schläwat, Waldemar 42
- Schlessinger, Martin 80
- Schmeisser, Ernst 42
- Schmidinger, Mitzi 22, 66
- Schmidt, Paul 42
- Schmidt, Rudolf 32
- Schneider, Franz Xsaverij 31
- Schobermeier, Anton 42
- Schönherr, Franz ml. 37, 38, 40, 67, 99, 100
- Schönherr, Franz st. 37, 100
- Schönherr, Max 37, 38, 100
- Schradiack, Henry 73
- Schrei, Josip 15
- Schubert, Franz 16
- Schuchbauer, Anton 42
- Schueneman, Bruce 59, 120
- Schütze, Arno 42
- Schwerdt, Leopold Ferdinand 15, 16
- Schweyda, Karl 43
- Schweyda, Marija 43
- Schweyda, Wilibald 68, 100
- Seifert, Josef 100
- Seifert, Wilhelm (Vilém) 134, 61, 00
- Seifert, Karl Paul 22, 33, 34, 42, 101
- Seitz, Fritz 66
- Serajnik, Domicijan st. 39
- Serajnik, Fran 39, 40, 53, 69, 99
- Serato, Arrigo 85
- Setničar, Franc 96
- Sever, Marko 8, 68, 112
- Sever, Stanko 29
- Sgatberoni, Johann Anton 13

- Silvela, Zdenko 59, 120
 Sitt, Antonín 93, 103
 Sitt, Hans 21, 66, 83
 Sivec, Jože 50, 120
 Skalar, Maksimiljan 72, 73, 94, 101
 Skalar, Olga 94
 Sklenář, Josef 21
 Slavík, Antonín 20, 93
 Slavík, Jan 45, 52, 94, 101
 Slavík, Joanna 101
 Slavík, Joseph 101
 Smetana, Bedřich 93
 Sochor, Johann (Anton) 24, 25, 51, 61, 120
 Sokol, Franz 16, 101, 102
 Sokol, Anna 101
 Sokol, Ferdinand 101
 Spaček, Anton 48
 Spohr, Louis 34, 63
 Sprachmann, Ivan 56
 Stahl, Franc 42
 Stahuljak, Zlatko 86, 68, 120
 Stanič, Fran 29, 49, 67, 71, 72, 102, 104 120
 Stanič, Jelka 29, 68, 86, 102, 104
 Stanič, Marija 102
 Stang, Fritz 33
 Steinberger, Josef 42
 Steiner, Jakob 14
 Steska, Viktor 15, 16, 17, 54, 120
 Stiaral, Georg (Jurij) 24, 103
 Stöckl, Anton 41, 42
 Stolz, Paul 35
 Stradivari, Antonio 14
 Stritar, Albin 44
 Strouhal, Erwin 8
 Strunz, Franz 43
 Suchý, Štěpán 28, 29, 61, 96, 102, 104, 108
 Suk, Josef 61
 Suppan, Wolfgang 22, 34, 81, 87, 89, 100, 101, 121
 Svendsen, Johan 66
 Szeryng, Henryk 102
 Szigeti, Joseph 85
 Syberau, Wolfgang Konrad Andreas von 13
- Š**
- Šálek, Robert 104, 121
 Šantel, Avgusta 39, 40
 Šantel, Saša 102
 Šebesta, Josef 8
 Šebora, Karl 82
 Šedlbauer, Čenda 44
 Šeřl, Vladimir 65, 103, 121
 Ševčík, Otakar 7, 29, 38, 39, 46, 47, 52, 55, 56, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 76, 77, 78, 79, 85, 86, 89, 90, 94, 95, 98, 100, 102, 103, 104, 106, 107, 108
 Šijanec, Drago Mario 39, 81, 103
 Šijanec, Miroslav 103
 Šijanec (roj. Raner), Elza 103
 Šinkovec, Franc 73, 105
 Širca, Ernest 45
 Šivic, Pavel 98, 121
 Škerjanc, Lucijan Marija 88, 95, 96
 Škerlak, Vladimir 94
 Škrjanc, Peter 121
 Šlais, Jan 29, 30, 39, 67, 68, 69,
- 76, 78, 82, 85, 88, 94, 95, 98, 102, 104
 Šlais, Jan st. 104
 Šlais (roj. Deylová), Růžena 29, 104
 Šlais (roj. Hablová), Ana 104
 Šlaker, Janez 17
 Šlebinger, Janko 85, 121
 Špaček 39
 Špendal, Manica 38, 81
 Šporc, Drago 49
 Štaral, Fran 25
 Štědroň, Bohumír 39, 80, 89, 90, 92, 93, 95, 96, 121, 122
 Štefanič, Tatjana 101, 122
 Štěpničková, Jitka 20, 122
 Štritof, Niko 29
 Šušteršič, Vinko 29, 45, 104, 106
- T**
- Talich, Václav 96
 Tarter, Karel 28
 Tartini, Giuseppe 13, 52, 58, 63, 85, 86, 87
 Tautscher, Marija 91
 Teplý, Petr 41, 45, 61, 96, 104
 Teplý, Wenzel 104
 Thibault, Jacques 98
 Till, Carl 50, 75, 77
 Tittel, Ernst 62
 Tomán, Jan 20, 83, 122
 Tomelj, Jože 58
 Topič, František 39, 40, 46, 61, 92, 98, 103, 105
 Topič, František st. 105
 Tourte, François 58
 Tremmel, Anton 36, 105
 Treven, Andrej 105

- Treven, Franc 73, 105
 Treven (roj. Šulgaj), Marijana 105
 Triebnigg, Gregor 18
 Trojer, Angel 105
 Trojer, Angel st. 105
 Trojer (roj. Makovec), Rozina 105
 Trost, Anton 105, 106
 Trost, Franc 105
 Trost, Ivan 28, 29, 98, 105, 106
 Trost (roj. Burgar), Apolonija 105
 Tuček, Franc 44
 Tulach, Václav 106
- U**
- Udl, Anton 91
 Urbančič, Boris 26
- V**
- Valenta, Vojteh 23
 Valvasor, Janez Vajkard 11
 Vaňhal, Jan Křitel 62
 Vedral, Josef 28, 29, 30, 40, 47, 61, 82, 105, 106
 Vencajz, Janez 27
 Verdi, Giuseppe 41, 88, 90, 91, 95, 98, 102, 107
 Veronek, Ciril 41, 95, 98
 Veselý, Hugo 53, 67
 Vidmar, Mirjana 46, 122
 Vieuxtemps, Henri 60, 63, 66
 Viezulli, Giuseppe 92
 Viher, Leopold 106
 Viher, Miran 35, 68, 86, 99, 106, 107
 Villefort 42
 Villefort, Hans Ritter von 32
- Viotti, Giovanni Battista 34, 58, 59, 60, 62, 66, 76, 78, 81, 94
 Vivaldi, Antonio 58, 64
 Vlasak, Janez 36
 Vodušek, Matija 31
 Vovk, Franica (Vida Jeraj) 88
 Vovko, Andrej 54
 Vrabec, Karel 107
 Vrabec (roj. Brešan), Uršula 107
 Vrabec, Ubald 40, 41, 69, 72, 107, 115
 Vram, Arturo 40, 52, 68, 85, 93, 107
 Vranický, Antonín 62
 Vranický, Pavel 62
 Vrečko, Josip 83
 Vrhovec, Branko 88, 122
 Výmětal, Josef 122
- W**
- Wagner, Gustav 25
 Wagner, Rudolf 56
 Wallner, Carl Maria 37, 42
 Waltritsch, Marko 45, 122
 Weber, Florijan 15
 Weidinger, Fritz 38
 Weidt, Heinrich 33, 53
 Westhoff, Johann Paul 12
 Wiedemann, Josef 24
 Wiedt, Heinrich 33
 Wieniawski, Henryk 34, 49, 61, 63, 64, 66
 Wierzbicki, James 107, 122
 Wilhelm, Friedrich 19
 Windenser, šolski nadzornik 17
 Windischgrätz (Auersperg), kneginja 52
- Windischgrätz, Helga (princesa) 52
 Winkler, Julius 52
 Wlassak, Arnold 47
- Z**
- Zabrodsky, Josef 90
 Zajc, Ivan 89
 Zalokar, Srečko 35
 Zangger, Fritz 32, 33, 122
 Zappe, Karl ml. 18, 20, 60, 107
 Zappe, Karl st. 20, 60, 107
 Završnik, Stanko 47
 Zdolšek, Serafina 57
 Zellner, Leopold Aleksander 25
 Zerra, Peter 11
 Zika, František 108
 Zika, Karel 108
 Zika, Ladislav 108
 Zika, Richard 29, 35, 68, 73, 88, 108
 Zöhrrer, Josef 66
 Zorko, Harej 117
 Zupan, Jože 88, 122
 Zupančič, Brina 8
 Zupančič, Brina Nataša 8
 Zupančič, Maruša 20, 21, 26, 28, 35, 52, 122
 Zupančič, Mira 8
 Zupančič, Vilko 8, 68, 112
- Ž**
- Žebre, Alojzij 26
 Žgeč, Lidija 42, 122
 Židek, František 30, 39, 40, 60, 61, 69, 84, 93, 94, 103, 104, 108, 122
 Žumer, Maks 35